YOKSULLUKLA MÜCADELE BAĞLAMINDA UYGULANAN SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI 2021 YILI ŞIRNAK-CİZRE ÖRNEĞİ

Murat GÜMÜŞ
181154104

DOKTORA TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Özgür SARI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2023

YOKSULLUKLA MÜCADELE BAĞLAMINDA UYGULANAN SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI 2021 YILI ŞIRNAK-CİZRE ÖRNEĞİ

Murat GÜMÜŞ
181154104
ORCID: 0000-0001-7778-0218

DOKTORA TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Özgür SARI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırmamın yapılması sürecinde bana yol gösteren ve beni daima bir sonraki aşama için cesaretlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Özgür Sarı hocama, değerli eleştiri ve önerileri ile bana yol gösteren Prof. Dr. Nurgün Oktik hocama, değerli vakitlerini ayırarak tezime katkılarını sunan Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Beyza Abay Alyüz hocama, tezimi yürütmemde bana her türlü kolaylığı sağlayan müdürüm Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Vedat Sönmez'e, güler yüzleri ile bana her türlü kolaylığı sağlayan mesai arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Kayhan Bayram ve Öğr. Gör. Vedat Abdurrahman Özmen'e, tezim için teknik destek sunan Öğr. Gör. Fuat Esmeray, Öğr. Gör. Emin Munis ve Dr. Öğr. Üyesi Bilal Altan'a, katılımcı seçiminde ve mülakatların yapılmasında her türlü desteği sunan Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı müdürü Celal Azgan'a, Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı memurları Fadıl Esmeray'a, İbrahim Değer'e ve diğer çalışanlara, araştırmamın başından itibaren veri elde etmemde bana teknik destek sunan Şırnak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdür Yardımcısı değerli dostum Celal Bulut'a, mülakatları gerçekleştirmemde yardımcı olan Cizre Sosyal Hizmet Merkezi Müdürü Faruk Özervarlı ve çalışanlarına ve değerli düşüncelerini paylaşan katılımcılara sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmam boyunca bana katlanan ve her zaman desteklerini sunan değerli eşim ve aileme teşekkür ediyorum.

Murat GÜMÜŞ

Ocak, 2023

ÖZET

YOKSULLUKLA MÜCADELE BAĞLAMINDA YÜRÜTÜLEN SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI 2021 YILI ŞIRNAK-CİZRE ÖRNEĞİ

Murat Gümüş
Doktora Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Özgür Sarı
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023

Bu çalışma Türkiye'de yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerin, kendilerine sunulan sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açılarının nasıl olduğunu konu almaktadır. Ayrıca yararlanıcıların sahip oldukları sosyal sermaye düzeyi, yararlanıcıların sahip olduğu sosyal sermaye düzeyinin onların yoksulluğu hissetme düzeyi üzerindeki etkileri, yararlanıcıların sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce kendi aralarında geliştirdikleri herhangi bir mekanizmanın olup olmadığının ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Durum Çalışması Deseni kullanılarak Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvurup sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerden seçilen katılımcılara yönelik derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak veriler elde edilip analiz edilmiştir. Sosyal sermaye düzeyi açısından dezavantajlı oldukları görülen katılımcıların yarısından fazlasının yoksulluğu üst düzeyde yaşadıklarını diğer katılımcıların ise büyük çoğunluğunun yoksulluğu hissettikleri görülmüştür. Çalışmada, yaralanıcıların sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce çoğunlukla akrabalarıyla veya sosyal çevreleri ile herhangi bir yardımlaşma mekanizması kuramadıkları görülmüştür. Çalışmada, katılımcıların sosyal yardım kuruluşlarından yararlandığı halde yaşamında, önemli bir değişiklik hissetmediğini, sosyal yardımların mevcut miktarlarının, yoksulluk ile mücadeleye çok az katkı sunduğunu ve çoğunlukla yapılan sosyal yardım miktarlarının arttırılması gerektiğini düşündükleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Yoksulluk, Sosyal Politika, Sosyal Sermaye

ABSTRACT

SOCIAL POLICY PRACTICES IN THE CONTEXT OF FIGHTING POVERTY, THE CASE OF CİZRE, ŞIRNAK, 2021

Murat Gümüş
PhD Thesis
Sociology Department
PhD Programme
Thesis Advisor: Prof. Dr. Özgür Sarı
Maltepe University Institute of Graduate School, 2023

This study dealt with the views of individuals who benefited from social policy practices carried out in the context of fighting poverty in Turkey, towards the social policy practices presented to them. In addition, it is aimed to reveal the level of social capital that the beneficiaries had, the effects of the level of social capital of the beneficiaries on their level of feeling poverty, and whether there was any mechanism that the beneficiaries developed among themselves before applying to social assistance institutions. In this context, using the Case Study Research Design, data were obtained and analysed by using in-depth interview technique from the participants selected among the individuals who benefited from social policy practices by applying to the Cizre Social Assistance and Solidarity Foundation. It was observed that more than half of the participants, who were found to be disadvantaged in terms of social capital level, experienced poverty at a high level, while the vast majority of the other participants felt poverty. In the study, it was observed that the beneficiaries were mostly unable to establish any assistance mechanism with their relatives or social circles before applying to social assistance institutions. The study showed that although the participants benefited from social assistance institutions, they did not feel a significant change in their lives, the current amounts of social assistance contributed little to the fight against poverty, and they mostly thought that the amount of social assistance provided should have been increased.

Keywords: Poverty, Social Policy, Social Capital

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR LİSTESİ xiv

ŞEKİLLER LİSTESİ xv

1. GİRİŞ 1

1.1 Problem 1

1.2 Araştırmanın Amacı 7

1.3 Araştırmanın Önemi 9

1.4 Sınırlılıklar 10

1.5 Tanımlar 10

2. SOSYAL KURAMDA YOKSULLUK, SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL SERMAYE 12

2.1 Yoksulluk Tanımlarının Gelişimi 12

2.2 Kırsal Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu 14

2.3 Kadın Yoksulluğu 25

2.4 Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar 26

2.4.1 Muhafazakâr yaklaşım 27

2.4.2 Liberal yaklaşım ve neoliberal yaklaşım 28

2.4.3 Radikal yaklaşım 30

2.4.4 Yoksulluk kültürü yaklaşımı 31

2.4.5 Malthusçu yaklaşımlar 33

2.4.6 Sosyal demokratik yaklaşım 34
2.4.7 Bağımlılık kuramları 35
2.4.8 Sosyal politikanın tarihsel gelişimi 37
2.5 Yoksullukla Mücadele ile ilgili Sosyal Politikalardaki Müdahale Yaklaşımları 39
2.5.1 Dolaylı mücadele yaklaşımı 40
2.5.2 Dolaysız yaklaşım 42
2.5.2.1 Radikal reform 42
2.5.2.2 Gelir Aktarımı Araçları 43
2.5.2.2.1 Kamu harcamaları 43
2.5.2.2.2 Vergi politikaları 43
2.6 Sosyal Sermaye Kavramı 44
2.6.1 Sosyal sermaye kavramının tanımlanması ve anlamlandırılması 46
2.6.2 Sosyal sermaye kavramının işlevleri ve sosyal sermaye kavramına yönelik eleştiriler 52
2.7 Ülkemizde Yoksullukla Mücadele Bağlamında Yürütülen Sosyal Politika Uygulamaları 57
2.7.1 65 yaş aylığı 57
2.7.2 Engelli aylığı 58
2.7.3 Engelli yakını aylığı 58
2.7.4 Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı 59
2.7.5 Şartlı eğitim yardımı 59
2.7.6 Şartlı sağlık yardımı 60
2.7.7 Şartlı gebelik yardımı 61
2.7.8 Çoklu doğum yardımı 61
2.7.9 Öksüz ve yetim çocuk yardımı 62
2.7.10 Muhtaç asker ailesi ve muhtaç asker çocuğu yardımları 62
2.7.11 Kronik hastalara yönelik elektrik desteği programı ve genel elektrik tüketim desteği 63
2.7.12 Genel sağlık sigortası (GSS) katılım payı ödemeleri 64
2.7.13 Sosyal ve ekonomik destek hizmeti (SED) 64
3. YÖNTEM 66

3.1 Araştırma Modeli 66
3.2 Çalışma Grubunun Belirlenmesi 68
3.2.1 Araştırma alanı 69
3.3 Veriler ve Toplanması 71
3.3.1 Veri toplama araçları 71
3.3.2 Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması 72
4. BULGULAR VE TARTIŞMA 74
4.1.1 Yararlanıcılardan elde edilen verilere ilişkin sosyo-demografik analiz ... 74
4.1.2 Katılımcı-1'in (K1) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 80
4.1.2.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 80
4.1.2.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü 82
4.1.2.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 83
4.1.2.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……84
4.1.3 Katılımcı-2'in (K2) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 88
4.1.3.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 88
4.1.3.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü 90
4.1.3.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 91
4.1.3.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..92
4.1.4 Katılımcı-6'ının (K6) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 95
4.1.4.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 95
4.1.4.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü 98
4.1.4.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 99
4.1.4.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..100
4.1.5 Katılımcı-16'nın (K16) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 104

4.1.5.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 104
4.1.5.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 107
4.1.5.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 107
4.1.5.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..109
4.1.6 Katılımcı-20'nin (K20) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 111
4.1.6.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 111
4.1.6.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 113
4.1.6.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 114
4.1.6.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..115
4.1.7 Katılımcı 23'ün (K23) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 118
4.1.7.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 118
4.1.7.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 121
4.1.7.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 122
4.1.7.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..124
4.1.8 Katılımcı-24'ün (K24) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 126
4.1.8.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 126
4.1.8.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 129
4.1.8.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 130
4.1.8.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..131
4.1.9 Katılımcı-25'in (K25) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 133
4.1.9.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 133
4.1.9.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 136
4.1.9.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 137

4.1.9.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..138
4.1.10 Katılımcı-28'in (K28) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 141
4.1.10.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 141
4.1.10.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 143
4.1.10.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 144
4.1.10.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..145
4.1.11 Katılımcı-33'ün (K33) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular 148
4.1.11.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü 148
4.1.11.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü..... 150
4.1.11.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü 151
4.1.11.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü ……..152
4.2 Katılımcılardan Elde Edilen Bulguların İçerik Analizi..... 154
4.2.1 Katılımcıların sosyal sermaye durumu 158
4.2.1.1 Güven duyma..... 159
4.2.1.2 Destek görme..... 162
4.2.1.3 Aşirete bağlılık 164
4.2.1.4 Katılımcıların cinsiyetine göre sosyal sermaye durumları 165
4.2.1.5 Katılımcıların eğitim durumuna göre sosyal sermaye durumları 166
4.2.1.6 Katılımcıların çalışma durumu ve cinsiyetine göre sosyal sermaye 167
4.2.1.7 Katılımcıların yoksulluğu hissetme durumuna ve cinsiyetine göre sosyal sermaye durumları 168
4.2.2 Yararlanıcıların yoksulluk ile baş etme stratejileri durumu..... 169
4.2.2.1 Kendi aralarındaki yardım mekanizmaları 170
4.2.3 Yararlanıcıların sosyal yardımlara erişim durumu 171
4.2.3.1 Hayırsever yardımlarına ulaşma durumu 172
4.2.3.2 Hayırsever yardımlarının yoksulluğa etkisi..... 174
4.2.3.3 Sosyal yardım alınması tercihi 175

4.2.3.4 Katılımcıların cinsiyetine göre sosyal yardımlara erişim hakkındaki bakış açıları 176
4.2.3.5 Katılımcıların yoksulluk hissetme durumuna ve cinsiyetine göre sosyal yardımlara erişim 177
4.2.4 Yararlanıcıların sosyal yardımlar hakkındaki bakış açıları 178
4.2.4.1 Yararlanıcıların olumsuz bakış açıları 179
4.2.4.2 Yararlanıcıların olumlu bakış açıları 182
4.2.4.3 Yararlanıcıların sosyal yardımların geliştirilmesi hakkındaki öneriler 185
4.2.4.4 Yararlanıcıların sosyal sermaye durumlarına göre sosyal yardımlar hakkındaki bakış açıları 188
4.2.4.5 Katılımcıların bakış açılarına göre en çok vurgulanan kodlar..... 190
4.3 Sosyal Yardım Çalışanlarından Elde Edilen Bulguların Betimsel Analizi 191
4.3.1 Sosyal yardım görevlisi-1'in (G1) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular..... 191
4.3.1.1 Sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar 191
4.3.1.2 Sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri 192
4.3.2 Sosyal yardım görevlisi-2'nin (G2) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular..... 193
4.3.2.1 Sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar 193
4.3.2.2 Sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri 194
4.3.3 Sosyal yardım görevlisi-3'nin (G3) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular..... 196
4.3.3.1 Sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar 196
4.3.3.2 Sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri 197
5. SONUÇ VE ÖNERİLER..... 199

KAYNAKÇA..... 210

EKLER..... 220

Ek-1: Yararlanıcılara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Soruları..... 220

Ek-2: Çalışanlara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları..... 224

ÖZGEÇMİŞ..... 225

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2020 Yılında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Tarafından Yoksullukla Mücadele Bağlamında Yapılan Sürekli Sosyal Yardımlar 6
Tablo 2. 2021 Yılında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Tarafından Yoksullukla Mücadele Bağlamında Yapılan Sürekli Sosyal Yardımlar 7
Tablo 3. Derinlemesine Görüşmeye Katılan Katılımcılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler 77
Tablo 4. Katılımcıların Yararlandığı Yardımlar 79
Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Sosyal Sermaye 166
Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Sosyal Sermaye 167
Tablo 7. Katılımcıların Çalışma Durumu ve Cinsiyetine Göre Sosyal Sermaye 168
Tablo 8. Katılımcıların Yoksulluk Hissetme Durumuna ve Cinsiyetine Göre Sosyal Sermaye Durumları 169
Tablo 9. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Sosyal Yardımlara Erişim 177
Tablo 10. Katılımcıların Yoksulluk Hissetme Durumuna ve Cinsiyetine Göre Sosyal Yardımlara Erişim 178
Tablo 11. Sosyal Sermaye Bileşenlerinin Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açılarına Etkisi 189

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Betimsel Analiz Süreci 72
Şekil 2. İçerik Analizi Süreci 73
Şekil 3. Sosyal Sermaye Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi 159
Şekil 4.Yoksulluk ile Baş Etme Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi 170
Şekil 5. Sosyal Yardımlara Erişim Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi 172
Şekil 6. Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açıları Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi 179
Şekil 7. Kod Bulutu 191

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

AGÜ : Az Gelişmiş Ülkeler

FAO : Gıda ve Tarım Örgütü

GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMF : International Monetary Fund

İKO : İşgücüne Katılım Oranı

İŞKUR : Türkiye İş Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

SED : Sosyo-Ekonomik Destek

ŞNT : Şartlı Nakit Transferi

1. GİRİŞ

1.1 Problem

21.yüzyılı yaşayan dünyamızda toplumlar, gelişmişlik sıralamasında bazı ölçütler kullanılarak diğer toplumlardan aşağı veya yukarı bir noktada konumlandırılmaktadırlar. Toplumlar eğitim, sağlık, ulaşım, teknolojiye erişim, toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik hizmetler başta olmak üzere birçok ölçütler temelinde sınıflandırılmaktadır. Günümüzde yeryüzünde en gelişmiş ülkelerin, aynı zamanda kendi toplumlarındaki başta yoksullar olmak üzere dezavantajlı kesimlere yönelik çok çeşitli sosyal politikalar geliştirdiklerini ve bu politikaları uygulamaya geçirdikleri görülmektedir. Ancak toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik geliştirilen bu sosyal politikaların bir anda gelişmediği, yüzyıllara dayanan bir gelişme çizgisine sahip olduğu görülmektedir. Devletlerin, yoksul, işsiz ve bakıma muhtaç bireylerinin yaşam koşullarının iyileştirme yönünde çabalarına ancak modern devletin gelişmesiyle şahit olunduğu görülmektedir.

Dünyada genel olarak sosyal devletin kökeninin İngiltere'de 1601 yılında I. Elizabeth döneminde çıkarılan 'Yoksulluk Yasasına' dayandırıldığı görülmektedir. Bu yasa, toplumsal bir sorun haline gelen yoksulluğun ortadan kaldırılması için alınması gereken önlemleri düzenlemektedir. Fakat bu yasayı dikkat çekici hale getiren nokta, sosyal devletin gelişimine katkı sunması ve yoksulluğun önlenmesi çalışmalarında kamunun sorumluluk üstlenmesi yani yerel yönetimlere sorumluluk yüklemesidir (Artan, 2012, s. 6). 19. Yüzyıl'a gelindiğinde ise dönemin hâkim olan kapitalizm ideolojisine uygun olarak 1834 'Yoksulluk Yasası'nın çıkarıldığı görülmektedir. 1834 'Yoksulluk Yasası'nın 1601 tarihli yasadan oldukça farklı düzenlemeler getirdiği görülmektedir. Yoksullar ve çalışanlar açısından oldukça olumsuz unsurlar içerdiği görülen yeni 'Yoksulluk Yasası'nın bakış açısına göre çalışanların gelirlerindeki yetersizlikler ya da sistemden kaynaklanan sorunlar, yoksulluğu gerekçesi olarak gösterilemezdi. Yoksulluğun her koşulda kişiselleştirildiği görülen bu yasa ile ücretlere ve serbest piyasa koşullarına ilişkin alanlara müdahil olmaktan vazgeçildiği de ortaya konulmaktadır (Artan, 2012, s. 7).

17.yy'dan itibaren gelişen sanayi ile birlikte kırsaldan kentlere doğru nüfus hareketlilikleri yaşanmış, kentlerde baş edilmesi gereken ciddi sayıda dezavantajlı bir

kitlenin ortaya çıktığı ve yukarıda sözü edilen yoksulluk yasalarının sorunları çözmekten uzak kaldığı görülmüştür.1905 ve 1909 yılında kurulan Britanya Kraliyet Komisyonu yeni gelişmeler doğrultusunda yoksullukla ilgili yeni düzenlemelerin yapılmasını sağlayarak sosyal hakların arttırılmasını, çalışanlar arasındaki ücret farklarının azaltılmasını, doğrudan gelire orantılı vergi sistemi ile çalışanların durumunun iyileştirilmesini ve kapitalizmin nimetlerinden, çalışan kesimin daha fazla yararlanmasını sağlamayı amaçlayan düzenlemeleri yapmıştır. Ancak çıkarılan yoksulluk yasaları bütün yetersizliklerine rağmen sosyal devletin gelişimi açısından önemli birer gelişme olarak değerlendirilmektedir. İngiltere'deki bu gelişmeleri önemli kılan bir diğer unsurun da bu yasal düzenlemelerin, dünyada başta olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri ve birçok Avrupa ülkesi için model teşkil etmiş olmasıdır (Artan, 2012, s. 9). 17. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa kıtasında yaşanan yukarıda ifade edilen sanayileşme, kentleşme ve göç ile bağlantılı olarak işsizlik, yoksulluk sorunları ve bu sorunlarla ile mücadelenin, Türkiye'de ancak 1950'li yıllardan itibaren gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren Dünya'da ve 1980'lerin başından itibaren Türkiye'de hakimiyetini gittikçe hissettiren Neo-liberal ekonomi politikaları, ulus devletlerin sosyal sorumluluklarının bir kısmını piyasa koşullarına havale etmesine neden olmuştur. Toplumdaki dezavantajlı grupların gereksinimlerinin piyasa koşullarına havale edilmesi, yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren yoksulluğun daha da derinleşmesine ve yoksulluğun kalıcı hale gelme tehlikesine yol açmıştır.

Şırnak ilinde ise dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmelerin yanı sıra yoksulluk ve yoksullukla bağlantılı sorunların daha büyük çapta oluşmasına neden olan çok daha farklı olayların meydana geldiği görülmektedir. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden Şırnak, Siirt'e bağlı bir ilçe iken 1990 yılında 3647 sayılı kanunla il statüsüne yükseltilmiştir.1990 yılında yapılan ilk nüfus sayımında il nüfusu 262.006 olarak belirlenmiş ve nüfus büyüklüğü açısından Türkiye'nin 62. ili olmuştur.7152 km² yüz ölçüme sahip olan Şırnak'ta km²'ye 1990 yılında 37 kişi, 2000 yılında 49 kişi, 2008 yılında ise 60 kişi düşmektedir. Bu durum Şırnak'ta nüfus artış hızının, ülkenin geri kalanına göre hızlı bir şekilde gerçekleştiğini göstermektedir. Yine 2008 yılındaki Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde nüfus artış hızının diğer bölgelere nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Şırnak ilinin, binde 31.44'lük nüfus artış hızı ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisindeki iller

arasında da Şanlıurfa ve Gaziantep'ten sonra bölgenin nüfusu en çok artan üçüncü ili ve Türkiye'nin nüfus artış hızı en fazla olan 9. ili konumunda olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızı Türkiye'nin binde 13.1'lik nüfus artış hızına göre oldukça yüksek olan Şırnak ilinin genç bir nüfusa sahip olması da doğal olarak beklenmektedir.2009 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre, Şırnak ili yaş dağılımı açısından, nüfusun %67'sinin 0-24 yaş grubunda olmasından dolayı Türkiye'nin en genç ili olduğu görülmüştür (Erkan ve Aydın, 2010, s.183-185). ADNKS sonuçlarına göre 2019 yılında %23,9'lık genç nüfus oranı ile Türkiye'nin en genç ili olan Hakkari'den sonra %22,7'lik genç oranı ile Şırnak'ın Türkiye'nin 2. En genç ili olduğu ortaya çıkmaktadır (2019). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verileri incelendiğinde, 2020 yılında Türkiye'de ortalama toplam doğurganlık hızı binde 1,76 iken toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu ilin, 3,71 çocuk ile Şanlıurfa olduğu ardından 3,22 çocuk ile Şırnak ili olduğu ve halen en çok genç nüfusun bulunduğu iller arasında görülmektedir (TÜİK, 2022).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hem ülke içerisinde hem de Ortadoğu'daki savaşlardan dolayı uluslararası boyutlarda göç ile karşı karşıya kalmış olan ülkemizde, sosyolojinin ‘‘itici’’ ve ‘‘çekici’’ olarak tanımladığı faktörlerin ötesinde 1980'lerin ortalarından başlayarak ve 1990'lardan itibaren hızlanarak artan ‘‘ülke içinde yerinden edilme’’ olarak da tanımlanan ve günümüzde bile neredeyse ülkenin çoğunda etkilerini hissettiren bir göç süreci yaşanmıştır. Şırnak ilinin en çok göç verdiği üç il sırasıyla 25.893 kişi ile İstanbul, 18.582 kişi ile Mersin, 18.189 kişi ile Mardin'dir. Şırnak'ta doğmuş olduğu halde diğer illerde yaşayanların toplam sayısı ise 142.993'tür. Bu rakamın nispeten düşük olması, Şırnak'ın 1990 yılında il olmasıyla açıklanabilir (Erkan ve Aydın, 2010, s. 185-187). Bu verilerden Şırnak ilinin kırsalından göç edenlerin daha çok Şırnak il merkezi ve ilçe merkezlerine yerleştikleri sonucu çıkarılabilir. Şırnak'ta, il merkezi ve ilçe merkezlerine göç eden insanların nüfuslarının katlanarak 529.615 kişiye ulaştığı görülmektedir. Şırnak ilinde büyüyen bu nüfusla beraber eğitim, sağlık, ulaşım gibi altyapı sorunlarının da büyüdüğü ayrıca altyapı sorunlarının yanında meslek edinememe, iş sahibi olamama, boş zaman değerlendirme imkanlarından yoksun olma, aile bütünlüğünü koruma, madde bağımlılığı vb. birçok sosyal sorun ile de karşı karşıya kalındığı ve 2021 yılında da Şırnak ilinin de içinde bulunduğu TRC3 bölgesinde genel işsizliğin en yüksek bölge %29,8 ile Türkiye'nin en yüksek oranlarında gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK, 2022). Şırnak ilinde ekonomi alanındaki kayıt dışılığın fazla

oluşunun da göz önünde bulundurulması halinde yukarıda ifade edilen işsizlik verilerinin daha vahim boyutlarda olabileceği ve yaşanan yoksulluğun daha üst düzeyde gerçekleştiği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın yapılması öncesinde, ildeki yoksulluk düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılan incelemelerde elde edilen veriler, ildeki yoksulluk düzeyinin vahim boyutlarda olduğu göstermiştir. 2020 yılında Şırnak merkez ve ilçe merkezlerinde yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika ve uygulamalarına bakıldığında, il merkezi ve ilçe merkezlerinde yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla merkezi bütçe kapsamında ayda bir veya iki ayda bir olarak süreklilik arz eden bir şekilde şartlı yardımlar, asker ailesi ve asker çocuğu yardımı, eşi vefat etmiş kadınlar yardımı, engelli yakını yardımı, engelli yardımı, yaşlı aylığı ve öksüz yetim aylığı adı altında sosyal yardımların yapıldığı tespit edilmiştir. Yine Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla süreklilik arz etmeyen bir şekilde, gıda yardımı, kömür yardımı, ev onarım yardımı, aile yardımları, giyecek yardımı, eğitim yardımı adı altında sosyal yardımların yapıldığı görülmüştür. Şırnak il merkezi ve ilçe merkezlerindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından 2020 yılında yoksul bireylere yönelik yaptıkları sosyal yardımlar ilgili yapılan araştırmada; Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 25.065, Şırnak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 10.300, İdil Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 5550 ve Silopi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 14.800 yoksul bireye sürekli nakdi yardım verildiği tespit edilmiştir (SYDV, 2021).

Yoksullukla mücadele bağlamında il merkezi ve ilçe merkezlerinde bulunan sosyal Hizmet Merkezleri'nde Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yoksul bireylere yönelik Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED) verilmektedir. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti, ekonomik yoksunluk nedeniyle çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede bile sürdürmekte güçlük çeken ailelerin, kendi kendine yeterli hale gelinceye kadar verilen ekonomik ve psiko-sosyal destek olarak tanımlanmaktadır (aileveçalışma.gov.tr, 2021). Şırnak merkez ve ilçe merkezlerinde 2020 yılında yoksul bireylere yönelik verilen sosyal destek hizmetleri incelendiğinde; Şırnak Sosyal Hizmet Merkezi'nin 567 aileye, Cizre Sosyal Hizmet Merkezi'nin 312 aileye, Silopi Sosyal

Hizmet Merkezi'nin 186 aileye ve İdil Sosyal Hizmet Merkezi'nin de 119 aileye düzenli bir şekilde Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) sunduğu görülmektedir (Şırnak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, 2021).

Yerel yönetimler olarak belediyeler tarafından yapılan yardımlar incelendiğinde, Cizre Belediyesi tarafından 2020 yılında 1000 aileye bir defaya mahsus gıda paketi yardımı yapıldığı, Şırnak, Silopi ve İdil Belediyeleri tarafından herhangi bir sosyal yardımın yapılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Sivil toplum örgütü olan Kızılay'ın Cizre şubesi tarafından 2020 yılı içerisinde Cizre'deki 450 yoksul aileye bir defaya mahsus gıda paketi ve 650 yoksul aileye bir defaya mahsus nakdi yardım yapıldığı görülmüştür (Kızılay, 2021).

Yukarıda ifade edilen veriler incelendiğinde Şırnak ilinde, 56889 yoksul bireyin düzenli nakdi yardımlardan yararlandığı, bu yararlanan bireylerin ortalama dört kişilik aileleriyle beraber 230000 bireye tekabül ettiği görülmektedir. Şırnak ilinin 2020 yılı toplam nüfusunun 537.762 (TÜİK, 2021) olduğu göz önüne alındığında, ildeki toplam nüfusun yaklaşık %40'nın kendilerine yapılan nakdi yardımlarla yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Bu verilere merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları tarafından düzenli olmayan ayni yardımlardan yararlandırılan bireylerin sayısı da eklendiğinde ildeki yoksulluk düzeyinin boyutu daha görünür olmaktadır. Bu araştırmanın yapılacağı Cizre ilçesinde ise sadece Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 2020 yılında 6817 kişinin sürekli yardımlardan yararlandığı; bu sayının, araştırmaya katılacak olan katılımcıların seçileceği 2021 yılında ise 15215 kişiye ulaşarak yararlanıcı sayısının bir önceki yılın yararlanıcı sayısının iki katını geçtiği görülmektedir. Bu yardımlara bir defaya mahsus yapılan nakdi yardımlar, kömür yardımları, gıda yardımları, giyecek yardımları ve kırtasiye yardımları gibi yardımlar dahil edilmemiştir (SYDV, 2021). Yapılacak olan bu araştırma ile, dünyada ve ülkemizde sosyal politika ve uygulamaları alanında gerçekleşen gelişmelerin, Cizre ilçesinde ne düzeyde hayata geçirilebildiğinin tespit edilmesi mümkün olacak ve bu çalışmanın, hem yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politikalar alanındaki akademik literatüre hem de ülkemizdeki karar alıcılar tarafından bundan sonra oluşturulacak olan sosyal politikaların geliştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Nitekim yapılan literatür taramasında, dünyada sosyal politika alanındaki gelişmelerin hem teorik düzeyde

gerçekleştiği hem de sosyal politika uygulamalarından alınan dönütlerle geliştirildiği görülmektedir.

Tablo 1. 2020 Yılında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Tarafından Yoksullukla Mücadele Bağlamında Yapılan Sürekli Sosyal Yardımlar

Yardım Türü	Kabul Edilen	Ret Olan	Tamamlandı Olan	Toplam
Şartlı Eğitim Yardımı	1278	615	1	1912
Şartlı Sağlık Yardımı	1264	687	91	2060
Şartlı Gebelik Yardımı	0	168	573	742
Engelli Aylığı	179	36	14	229
Engelli Yakını Aylığı	70	22	6	98
Yaşlı Aylığı	188	30	10	228
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı	31	14	0	45
Öksüz Yetim Yardımı	54	25	17	96
Muhtaç Asker Ailesi Yardımı	0	107	622	729
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	0	0	60	60
Kronik Hastalık Yardımı	0	6	0	6
Elektrik Tüketim Desteği	0	0	0	0
Genel Sağlık Sigortası	G0 (60/c-1 kapsamında sigortalı olanlar. Yeşil kartlılar)		G1 (60/g kapsamında sigortalı olanlar. İsteğe Bağlı GSS Primi Ödeyenler)	
	2359		940	3299
Doğalgaz Tüketim Desteği	0	0	0	0
Toplam Yararlanıcı				6817

Tablo 2. 2021 Yılında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Tarafından Yoksullukla Mücadele Bağlamında Yapılan Sürekli Sosyal Yardımlar

S. No	Yardım Türü	Kabul Edilen	Red Olan	Tamamlandı Olan	Toplam
1	Şartlı Eğitim Yardımı	1741	272	0	2123
2	Şartlı Sağlık Yardımı	1441	287	10	1862
3	Şartlı Gebelik Yardımı	195	190	342	762
4	Engelli Aylığı	264	38	4	306
5	Engelli Yakını Aylığı	111	22	1	135
6	Yaşlı Aylığı	219	46	0	265
7	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı	16	7	0	23
8	Öksüz Yetim Yardımı	51	14	9	74
9	Muhtaç Asker Ailesi Yardımı	115	94	535	745
10	Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	5	0	51	56
11	Kronik Hastalık Yardımı	6	4	0	10
12	Elektrik Tüketim Desteği	8133	0	0	8133
13	Genel Sağlık Sigortası	G0 (60/c-1 kapsamında sigortalı olanlar. Yeşil kartlılar)		G1 (60/g kapsamında sigortalı olanlar. İsteğe Bağlı GSS Primi Ödeyenler)	
		1966		666	2632
14	Doğalgaz Tüketim Desteği	0	0	0	0
	Toplam Yararlanıcı				15215

1.2 Araştırmanın Amacı

Nitel araştırma tekniğinin kullanılacağı bu çalışmanın temel amacı 1990'lı yıllardan itibaren Şırnak iline bağlı kırsal bölgelerden, Cizre ilçe merkezine doğru gerçekleşen yoğun göç sonucunda Cizre ilçesinde yaşayan bireylerin, kendilerine sunulan sosyal politika uygulamaları ve kendilerine sosyal politika uygulamalarını sunan kuruluşlara yönelik bakış açılarının nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu temel amaçla yürütülen bu araştırma boyunca ayrıca aşağıda ortaya konulan araştırma soruları cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

- Yoksul bireylerin sahip oldukları sosyal sermaye düzeyi, onların yoksulluğu hissetme düzeyini etkilemekte midir?

- Sahip olunan sosyal sermaye düzeyi, yoksul bireylerin yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bakış açılarının şekillenmesinde ne kadar etkili olmaktadır?

- Aşiretlere bağlılık ne düzeyde hissedilmektedir?

- Yoksullukla mücadele bağlamındaki sosyal politika uygulamalarından yararlananlar yoksulluğu ne düzeyde hissetmektedirler?

- Bireylerin yoksullukla başa çıkmak için kendi aralarında geliştirdikleri mekanizmalar var mıdır?

- Yoksulların kendi aralarında geliştirdikleri yoksullukla başa çıkma stratejileri başarılı oluyor mu?

- Hayırseverlerin yaptığı yardımlara nasıl ulaşılmaktadır?

- Hayırseverlik mekanizmasının yaptığı sosyal yardımlar yoksulluğun azaltılmasını sağlıyor mu?

- Yararlanıcıların, sosyal yardımı, devlet, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan almaya yönelik bakış açılarında bir farklılaşma görülmekte midir?

- Bireyler yoksulluk ile karşı karşıya kaldıklarında bu sorunlarla mücadele eden kurum ve kuruluşlar ile nasıl ilişkiye geçmektedirler?

- Yoksulluk ve yoksulluk ile bağlantılı sorunlar ile karşı karşıya kaldıklarında sosyal yardım kuruluşlarından destek görebileceklerini düşünüyorlar mıdır?

- Yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar uygulanmaktadır?

- Aşiretsel bağlılıklar sosyal yardım talebini ne yönde etkilemektedir?

- Yararlanıcılar sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamlarında bir değişiklik hissediyorlar mı? Yararlanıcılar, sosyal yardımların kendilerinin yaşadığı sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine katkı sağladığını düşünüyorlar mı?

- Kendileri mi yoksa başkası mı sosyal yardımları kullanmaktadır?

- Yararlanıcılar sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için ne yapılması gerektiğini düşünmekteler?

- Sosyal yardım görevlileri sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri nasıl seçmekte, yararlanıcıların seçiminde ne tür sorunlar yaşanmaktadır?

- Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri seçmekte kullanılan ölçütlerin yeterli olduğu düşünülüyor mu?

1.3 Araştırmanın Önemi

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesinde önemli ölçütlerden birisinin ülkelerin sosyal adalet ve sosyal refahı sağlamak gerekçesiyle yoksul ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik oluşturdukları sosyal politikalar ve uygulamalar olduğu görülmektedir. Özellikle 1980'lerden sonra Dünya'da ve Türkiye'de etkisini daha çok hissettirmeye başlayan Neo-liberal politikalar yoksul bireylerin daha fazla ekonomik sorunlar yaşamalarına neden olmakta ve yoksul bireylerin sosyal yardımlara daha fazla ihtiyaç duyar hale gelmesine yol açmaktadır. Yoksulların yaşanan bu süreçte piyasa koşullarından korunması ve yoksulluğun kalıcı hale gelmesinin önüne geçilebilmesi için, yürütülen sosyal politika ve uygulamalarının evrenselliği, yaygınlığı ve etkinliği yakalayabilmesi yoksullukla mücadelede önem arz etmektedir. Bunu yapabilmenin en iyi yollarından biri de yürütülen sosyal politika ve uygulamalarından yararlananların, yürütülen sosyal politika ve uygulamalar hakkındaki bakış açılarının ortaya konulmasıdır.

Yoksulluğun hem ortaya konulan resmi rakamlarla (TÜİK, 2021) hem de rakamlara yansıyamayan kısımlarıyla Türkiye'de en yoğun olarak yaşandığı yerlerden biri olan Şırnak ilinin Cizre ilçesinde, yararlanıcıların yürütülen sosyal politika ve uygulamalar hakkındaki bakış açılarının anlaşılmasının, halen Türkiye'de yeterli yetkinlikte

bulunmadığı birçok kaynakta dile getirilen yoksulluk literatürüne önemli bir katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra nicel verilerden yola çıkılarak yoksulluk gibi karmaşık bir sorunun analizini gerçekleştirmenin zorluğu göz önünde bulundurulduğundan, yoksulluğun sosyal hayattaki yansımalarının, yapılacak olan derinlemesine mülakatlar ile ortaya konulması bu çalışmanın önemli bir kazanımı olacaktır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler ve verilerin analizi bu çalışmanın ülkemizdeki sosyal politika yapıcıları için başvurulacak önemli bir kaynak olmasını sağlayacaktır.

1.4 Sınırlılıklar

Şırnak ilinin ve Cizre ilçesinin, resmi rakamlara göre işsizlik ve yoksulluğun en yoğun olduğu yerleşim yerlerinden olması, bu araştırmanın yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalar arasında evren açısından güçlü yanlarından birini oluşturacaktır. Araştırmada, sahip olunan sosyal sermayenin belirlenmesini sağlayacak olan soruları da kapsayan yarı yapılandırılmış soru yönergesi doğrultusunda yapılacak olan derinlemesine mülakat ile araştırmanın problemleri ile ilgili elde edilecek olan veriler, araştırmanın veri zenginliğine ve araştırma sonuçlarının güvenirliliğine katkıda bulunacaktır. Katılımcıların Türkçeyi iyi kullanamamaları araştırmada ortaya çıkabilecek muhtemel bir sınırlılık olarak görülebilir. İl genelinde ve Cizre ilçesinde kayıt dışı ekonomi düzeyinin yüksek olması, araştırmada yoksul bireylerin titiz bir şekilde tespit edilmesinde araştırmacının karşısına çıkabilecek bir diğer sınırlılık olarak ifade edilebilir. Görüşme yapılacak yararlanıcıların, kendilerine daha fazla sosyal yardım yapılması yönündeki beklentilere kapılmaları ya da kendilerine yapılan sosyal yardımların devamlılığına yönelik endişelere kapılmaları, yararlanıcılardan elde edilecek verilerin manipüle edilmesi riskini barındırmaktadır. Araştırmacı dile getirilen bu riskleri bertaraf etmek adına katılımcıların beklenti ve endişelere kapılmaması için çok dikkatli davranacaktır.

1.5 Tanımlar

Mutlak Yoksulluk: Mutlak yoksulluk ‘insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama’, ‘mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu’ (Şenses, 2017, s. 62-63) veya bireyin yaşamını sürdürmek için ihtiyacını duyduğu asgari tüketim düzeyini bile sağlayamaması (Koray, 2018, s. 305) olarak tanımlanmaktadır.

Göreli Yoksulluk: Göreli Yoksulluk ’un, kişinin temel ihtiyaçlarını mutlak anlamda karşılayabilme ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği nedeniyle toplumun genel refah seviyesinin kalma durumu olarak da tanımlanmaktadır (Şenses, 2017, s. 91).

Sosyal Politika: Dar anlamda sosyal politika “işçi statüsünde çalışanların iş ilişkileri ve çalışma yaşamında korunması amacıyla, devletçe alınan karar ve sürdürülen uygulamaları inceleyen bir dalı olarak” ifade edilmektedir (Bedir, 2016, s. 3). Geniş anlamda sosyal politika, ele aldığı kesimlerin kapsamının genişlemesi göz önünde bulundurularak “toplumun bağımlı çalışan, ekonomik yönden güçsüz ve özel olarak bakım, gözetim, yardım, desteklenme gereksinimi duyan kesimlerinin, karşılaştıkları ya da karşılaşabilecekleri risklere, olumsuzluklara karşı en geniş şekilde korunmalarını sağlamaya dönük kamusal politikaları ele alan bir sosyal bilim dalı” olarak tanımlanabilir (Altan, 2007, s. 9).

2. SOSYAL KURAMDA YOKSULLUK, SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL SERMAYE

2.1 Yoksulluk Tanımlarının Gelişimi

Tarihin her döneminde var olan ve bugünkü hale dönüşmesi 16. yüzyılda Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkışıyla bağlantılandırılan (Buğra, 2018, s. 24) yoksulluğun tanımlanmasında, görüş birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Farklı toplumsal yapılarda farklı değer sistemlerine ve farklı zamanlara göre yoksulluğa bakış açılarının farklılaştığı ve yoksulluğun hangi kıstaslara göre tanımlanacağının belirsizliğini koruduğu görülmektedir. Yoksulluğun göstergesi olarak sadece ekonomik kıstaslarla yetinilebileceğini düşünenler olduğu gibi, ekonomik kıstasların yanında sosyal ve siyasal kıstaslarında dikkate alınması gerektiğini düşünenler bulunmaktadır. Ancak yine de yoksulluğun tanımlanmasında ve ölçümlenmesinde en yaygın olan yaklaşımın, kökenleri 19.yüzyılda İngiltere'de yapılan çalışmalara dayanan gelir ve tüketim harcamaları ile ilişkilendirilen mutlak yoksulluk yaklaşımı olduğu görülmektedir. (Şenses, 2017, s. 62-63).

Yoksulluk hakkında sosyologlar ve araştırmacılar arasında tercih edilen iki farklı yaklaşım söz konusudur: Bunlar mutlak yoksulluk yaklaşımı ve göreli yoksulluk (Giddens, 2012, s. 385-386) yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Yoksulluğun tanımlanmasında nicelleştirilebildikleri için yaygın bir şekilde parasal gelir ve tüketim harcamaları kıstas olarak alınmaktadır. Bu kıstaslar ele alındığında mutlak yoksulluk diye ifade edilen yoksulluk tanımlamasına ulaşılmaktadır. Mutlak yoksulluk 'insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama', 'mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu' (Şenses, 2017, s. 62-63) veya bireyin yaşamını sürdürmek için ihtiyacını duyduğu asgari tüketim düzeyini bile sağlayamaması (Koray, 2018, s. 305) olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan Mutlak yoksulluk yaklaşımının, hane halkının yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları barınma, giyinme, besin veya kalori miktarlarını esas alması ancak sosyal veya kültürel ihtiyaçları dikkate almamasından dolayı eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir.

Mutlak yoksulluk yaklaşımının yoksulluğu ölçmede yetersiz olması nedeniyle bireyin yaşadığı topluma kıyasla geçinme şartlarını dikkate alan göreli yoksulluk yaklaşımı

geliştirilmiştir (Koray, 2018, s. 307).Bu yaklaşımda kişi yada hanenin gelirinin, içinde yaşanılan toplumun ortalama gelir düzeyinin belirli bir yüzdesi karşılaştırma yoluyla yoksulluk tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002,s.43).Göreli Yoksulluk 'un, temel ihtiyaçlarını mutlak anlamda karşılayabilme ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği nedeniyle toplumun genel refah seviyesinin altında kalma durumu olarak da tanımlandığı görülmektedir (Şenses, 2017, s. 91). Mutlak yoksulluk daha çok gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü için, gelişmiş olan ülkelerde yoksulluktan söz edildiğinde daha çok Göreli Yoksulluk dile getirilmektedir (Arabacı Yüksel, 2019, s. 182).

Yoksulluğun tanımlanmasında gelir istatistiklerine güvenmekten çok, insanların öznel yorumuna yoğunlaşan, yoksulluğu 'yoksunluk' olarak ifade eden ve göreli yoksulluk yaklaşımının öncüsü olan araştırmacılardan birisinin de 'Birleşik Krallık'ta Yoksulluk' çalışmasıyla ünlenen Peter Townsend olduğu görülmektedir. Peter Townsend, oluşturduğu yoksunluk endeksinde her haneye bir puan vererek daha yüksek puan alan ailenin daha yoksun hane halkı olduğunu belirtiyordu. Townsend, endeksteki hane halkının durumunu, gelirlerini, hanedeki her bireye verilen ödenekleri, hanedeki yetişkinlerin çalışıp çalışmadığı, hanedeki çocukların yaşları, hanede engelli birey bulunup bulunmadığı gibi ölçütleri kullanarak karşılaştırmalar yapmaktaydı. Townsend, yaptığı derlemenin hızlı bir biçimde yükselen yoksulluk düzeylerinin altındaki gelir düzeyleri için bir başlangıç noktasını gösterdiğini ve "yoksullar" diye tanımlanması gerekenlerin bu hane halkları olduğunu savunuyordu (Giddens, 2012, s. 389).

Yoksulluk ile ilgili yazında, yoksulluğun tanımlanmasında hem mutlak yoksulluk yaklaşımını hem de göreli yoksulluk yaklaşımının ölçütlerini gözeten daha kapsayıcı tanımların da yapıldığı görülmektedir. Oktik'e göre (2008), *"Yoksulluk, yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama konumuyken, insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinimlerden yoksun olmak olarak tanımlanabilir"* (s.25).

Yoksulluğun açıklanmasının bir standardının olup olmaması yönündeki bir tartışmanın sonucu olarak literatürde, "objektif yoksulluk" ve "sübjektif yoksulluk" kavramlarının ileri sürüldükleri görülmektedir. Objektif yoksulluk, günlük kalori miktarı ya da tüketim harcamaları gibi tespiti ve doğrulanması kanıtlanabilir bir standart ile tespit edilen

yoksulluk iken sübjektif yoksulluk ise kişilerin öznel değerlendirmelerine dayalı bir yoksulluk tanımlamasına göndermede bulunmaktadır (Metin, 2016, s. 100-101).

Yoksulluğu tanımlamada kullanılan ölçütlere ilişkin gelir, kaynaklar yaklaşımlarının yanında son zamanlarda Birleşmiş Milletlerin yoksulluk çalışmalarında dikkate alınan 'yapabilirlik' yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Yoksulluğun sadece gelir ile bağlantılı olarak tanımlanmasının doğru olmadığını savunan (Kirmanoğlu, 2005, s. 27) Amartya Sen'in 'yapabilirlik' veya 'kapasite yaklaşımı' olarak nitelendirilen yaklaşımına göre, kapasite insanın değer verdiği veya yapmak istediği şeyleri seçebilme özgürlüğüdür. Sen, yoksulluğu gelir, kaynak gibi araçlar ile tanımlamaktan çok, 'kapasite yoksulluğu' şeklinde tanımlamaktadır (Koray, 2018, s. 307). Yukarıda dile getirilen tüm yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda literatürde yapılan yoksulluk tanımlamalarının, kişilerin yoksullara bakış açılarına, farklı değer sistemlerini barındıran toplumsal yapılara sahip olmaya (Şenses, 2017, s. 62) ve yoksulluk problemine nasıl yaklaştıklarına göre farklılaştığı görülmektedir.

2.2 Kırsal Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu

İnsanlık tarihi boyunca, her toplumda farklı şekillerde de olsa bir tabakalaşmanın var olduğu görülmüş, toplumun bir kesimi, diğer kesimlerin altında bir grup veya sınıf olarak konumlanmak zorunda kalmış ve bu kesim "yoksul" olarak nitelendirilmiştir. Toplumları yöneten kesimler, kimi zaman yoksulluğu bir sorun olarak görmemişler kimi zaman sorun olarak görmüşseler de bu sorunla mücadele etmeleri kolay olmamıştır. Yoksulluğun tanımı, ölçümü, derecelendirilmesi kadar var olan yoksulluğun nerelerde yoğunlaştığı da önemli bir konu olarak yönetenlerin önünde durmuştur. Yapılan tespit ve tahminlere göre, Dünya genelinde yoksulluğun, özellikle az gelişmiş ülkelerin kırsal alanlarında, eksik istihdam içinde topraksız köylüler, tarım işçileri ve küçük toprak sahipleri arasında yoğun bir şekilde yaşandığı görülmektedir. World Bank (2005) raporuna göre 1.2 milyarının yoksul olduğu, bu yoksul nüfusun yüzde 75'ini oluşturan yaklaşık 900 milyon insanın, kırsal kesimde yaşadığı ve kırsal kesimde yaşayan bu nüfusun büyük çoğunluğunun tarım veya tarım ile ilgili alanlarda çalışarak geçimini sağladığı görülmektedir (Öztürk Ş. , 2008, s. 268-269). Yine World Bank'a göre, 2016 yılında Dünya genelinde 2,1 milyar yoksul ile 766.6 aşırı yoksul insanın yaşadığı ve bu nüfusun halen yaklaşık %75'inin

kırsal alanda yaşayıp tarımsal faaliyetler ile geçimlerini sağladıkları tahmin edilmektedir (World Bank, 2016).

Yoksulluğun karmaşık ve çok boyutlu bir konu olması bu konuya eğilecek olan araştırmacıların da çok boyutlu analizler yapmasını gerektirmektedir. On altıncı yüzyıldan itibaren önce kırsalda meydana gelen gelişmeler, sonrasında endüstri alanında yaşanan dönüşümler yoksulluk olgusunun daha görünür olmasına neden olmuştur. Yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren kırsal yoksulluk ise özellikle Avrupa'da 18. yüzyılda hızlanan tarım arazilerinin çitlenmesi hareketi sonucu küçük toprak sahiplerinin mülksüzleşmesi ile gittikçe şiddetlenmiştir. Genel olarak Dünya'da oldukça yaygın olan kırsal yoksulluğun nedenleri olarak kırsal nüfusun üretim ve yaşam koşullarının, doğa, iklim koşulları ve toprak büyüklüğü tarafından sınırlanması; kırsal alanlardaki altyapı, eğitim ve sağlık koşullarının nispeten daha kötü durumda olması, ekonomik faaliyet olanaklarının sınırlı olması gibi sıralanabilir. Bu nedenlere ek olarak Türkiye'de toprakların giderek parçalanması, modern tarım tekniklerinin ve donanımının olmaması, ortakçılık, mevsimlik işçilik, düşük verimlilik gibi etkenler de kırsal yoksulluğun yaygınlaşmasına neden olabilmektedir (Çoban, 2019, s. 32-33).

Kırsal alanda bazı faktörlerin varlığı yoksulluk arttırıcı bir işlev görmektedir. Kırsal alanlarda hem büyük toprak sahipleri ve ticari üretim sistemleri hem de küçük toprak parçalarıyla geçimlik tarım yapan köylüler eşzamanlı olarak bir arada bulunuyorsa, bu durum gelir dağılımında bir eşitsizliğe ve yoksulluğa neden olabilmektedir. Ülke yönetiminde kötüye bir gidiş ve bürokraside yozlaşma var ise bu durum kırsaldaki üreticilerin, üretim maliyetlerinin artmasına ve kırsalda yaşayanların daha kalitesiz bir şekilde kamusal hizmetlere ulaşmasına dolayısıyla kırsal kesimin yaşam standardının düşmesine yol açar. Yine ülkedeki politika yapıcıların, politika üretirken kırsal kesimi dışlamaları, politika üretme süreçlerinde kentlere öncelik vermeleri kırsal kesimdeki yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Öztürk Ş. , 2008, s. 274-275).

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde tarım önemli bir paya sahiptir. Dünya Bankası kaynaklarına göre, gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunda tarım sektörü, istihdamın yüzde 50 ile 90 arası gibi önemli bir paya sahip olmaktadır (Öztürk Ş. , 2008, s. 270). Ancak tarım alanında gerçekleşen gelişmeler, tarım alanındaki eşitsizliklerin gün

geçtikçe daha da büyümesine ve kırsal yoksulluğun artmasına yol açmaktadır. Âmin, (2009) "zengin büyük ölçekli ve tarımsal sanayi şirketlerini de barındıran modern kapitalist tarım" olarak nitelendirdiği kesimin üçüncü dünyanın tarımsal üretimine büyük bir saldırı girişiminde bulunduğunu savunmakta ve tarım sektöründe faaliyet yürütenleri iki gruba ayırmaktadır. Birinci grupta yeşil devrimden yararlanma imkânı bulmuş, ilaç, gübre ve makinalaşmaya ulaşabilen ve yıllık tahıl üretkenliği 10.000-50.000 kilogram arasında değişen köylülerden oluşmaktadır. İkinci grup ise yeni teknolojilerden mahrum kalmış ve yıllık tahıl üretimi 1000 kilogram civarında kalan köylülerden oluşmaktadır. Üretim koşulları bu kadar farklılaşabilen köylüler arasındaki eşitsizlik de gün geçtikte artmaktadır. Dünya tarımının gelişmiş kapitalist kesiminin, en yoksul kesimine kıyasla 1940'a kadar 10/1 olan üretkenlik oranı günümüzde 2000/1'ler düzeyine kadar çıkabilmektedir (Amin, 2009, s. 90).

Kalkınma ile ilgi literatürde tarım sektörünün gelişmekte olan ülkelerin yoksullukla mücadelesindeki yeri tartışılagelmiştir. Yukarıda dile getirildiği gibi kırsal alanların, bünyesinde barındırdığı zorluklar nedeniyle kırsal yoksulluğun oluşmasına neden olmasının yanında, yoksulluk ile mücadele için de bir çıkış yolu olabileceği de dile getirilmektedir. FAO'nun (Food and Agriculture Organization of The United Nations) çalışmalarında, "yoksulluk tuzağı" olarak nitelendirilen kırsal alanların yürütülecek çalışmalar ile gelişmekte olan ülkeler için "ekonomik büyümenin anahtarı" olarak da değerlendirebileceğini dile getirilmiştir (FAO, 2021). FAO'nun çalışmalarında ileri sürülen görüşlere benzer bir şekilde Lipton, tarım alanındaki büyümenin yoksullukla mücadelede önemli kazanımlar sağlayabileceğini savunmaktadır. Ona göre, genellikle hünersiz işçilerin çalıştırıldığı tarım sektöründe eğer bir büyüme sağlanabilirse bu durum yeni iş alanlarının oluşmasını ve işsizlik oranlarının düşmesini sağlayabilecektir. Yine tarımsal alanın büyümesi, tarım ürünlerinin bollaşmasını ve fiyatların aşağıya çekilmesini sağlayarak yoksulların ucuz gıda ve tarım ürünlerine ulaşmasına imkân tanıyacaktır (Öztürk Ş. , 2008, s. 277).Tarım sektörünün kalkınmakta olan ülkelerin kalkınmalarında çok etkili olabileceğini savunan yaklaşımların yanı sıra bu etkilerin çok abartılmaması gerektiğini, sınırlı olabileceğini ve bu etkilerin ancak belirli şartlarda olumlu olabileceği şu şekilde ileri sürülmektedir;

1. Tarımsal alanın, kırsal ekonomi için yeni iş alanları oluşturması ve yoksulluğu azaltması için tarımsal büyümenin, nüfusun yıllık %1-2'si kadar gerçekleşmesi gerekmektedir. Aksi taktirde yoksulluğu azaltacak kadar iş ve gelir sağlayamayacaktır. Ancak Afrika başta olmak üzere dünyanın yoksul kırsal ekonomilerinin çoğunda tarım dışında istihdam yaratacak olan başka faaliyetlerin azlığı da gözden kaçmamaktadır.
2. Çoğu durumda, kırsal yoksulluktaki büyük düşüşler doğrudan gerçekleşmemektedir. Çünkü tarımsal büyümenin önemli bir kısmı, ortalamadan daha fazla kaynağa sahip olan ve fakir olmayan haneler tarafından işletilen çiftliklerden gelir. Aslında en güçlü etki genellikle vasıfsız işçilere olan talebin arzı aştığı kırsal işgücü piyasalarından kaynaklanmaktadır. Bunların dışında başka bazı faktörler de muhtemelen yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Tarımsal büyümenin getirebileceği reel olarak daha düşük gıda maliyeti ve göçün kırsal işgücü arzını azaltma ve kırsal alanlara para aktarma etkisi diğer faktörlere örnek olarak sayılabilir.
3. Ekonomik büyümenin etkileri kırsal yoksulluğun bir kısmından daha fazlasını gideremez. Çalışabilecek durumdaki yoksullar dışındakilere yardımcı olamaz. Ne yazık ki, kırsal yoksulların önemli bir kısmını oluşturan ve çalışmayacak durumda olan sağlık durumu kötü olanlar, yaşlılar, engelliler, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olanlar gibi grupların sorunları ancak sosyal refah devletinin yapacağı sosyal yardımlar ile çözülebilir (Wiggins, 2006, s. 52-54).

Kırsal yoksulluğa ilişkin analizinde kilit konumda olan bazı konuları Latin Amerika bağlamında ele alan Kay, günümüzde kırsal yoksulluk alanında daha fazla çalışmanın gerçekleştirildiğini ancak bu alandaki çalışmaların yapılmasının yoksulluğun azalması anlamına gelmediğini; bunun sebebinin de yoksulluk çalışmaları ile yoksulluğun fiilen azaltılması arasında birden çok fazla ara aktörün bulunması olduğunu dile getirmektedir. Kay'a göre, günümüzde sosyal dışlanma, sosyal sermaye, yeni kırsallık ve kırsal kalkınma gibi yeni kavramlar kullanılarak gerçekleştirilen yoksulluk analizlerinin, geçmişte iç sömürgecilik, marjinallik ve bağımlılık üzerine yapılan çalışmaların oluşturduğu literatürün sağlayabileceği içgörü imkanından faydalanmaması talihsiz bir durum olarak karşımızda durmaktadır (Kay, 2004, s. 457-458).

Ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla karmaşık bir sorun olan yoksulluğun, kalkınma literatüründe çok dar bir şekilde ele alındığını ileri süren Kay'a göre, kalkınma

literatüründe ekonomik faktörlere çok fazla odaklanılırken sosyal ve politik faktörler ihmal edilmektedir. Yoksulluk ve eşitsizliğin baş edebilmek için Yapısalcı, Bağımlılık teorisyenleri ve Küreselleşme karşıtı hareketlerin savunduğu reform önerilerinin dikkate alınması gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin liberalleşme, ticaret ve yatırımlar yoluyla dünya ekonomisine entegre olması sorunları çözmeyecektir. Devlet yoksulluk sorununu çözmek için çok önemli bir eksen olmaya devam ediyor. Hem yurt içinde hem de dünya çapında devlet kapasitesini artırarak ve ulusal ve uluslararası düzeyde uygun kalkınma stratejilerini uygulayarak ulusal ve uluslararası düzeyde yoksulluğun azaltılmasında önemli adımlar atmanın mümkün olup olmayacağı tartışılabilir. Büyüme ve kalkınma stratejisi ile yeniden dağıtımı takip eden gelişmekte olan ülkeler, özellikle yoksulluğu ve kırsal yoksulluğu azaltmada, ithal ikameli sanayileşme stratejisi veya neo-liberal strateji uygulayan ülkelerden daha başarılı olmuştur (Kay, 2004, s. 495). Kay'ın kırsal yoksulluğa ilişkin değerlendirmelerinden on yıl sonra bu alan ile ilgili yazın incelendiğinde dikkat çeken konunun yoksulluğun çok boyutluluğuna, kadınlar, gençler ve yerli halklar gibi bazı gruplar için yarattığı dezavantajlara, karşılaşılan riskler ve bunlarla mücadele etmede bireysel ve kolektif kapasitelere yönelik yoğun vurgulamaların varlığı görülmektedir. Kırsal yoksulluğun azaltılmasında tarımsal piyasaların, sürdürülebilir tarımsal yoğunlaşmanın ve kırsal alanlarda tarım-dışı olanakların yaratılmasının önemi vurgulanarak "yoksul-yanlısı ve kapsayıcı bir kırsal büyüme"nin hedeflendiği dile getirilmektedir (Gürsoy ve Dodurka, 2016, s. 7).

Sanayileşmenin özellikle Batı Avrupa'da 18. Yüzyıldan itibaren gelişmesi, yüzyıllar boyunca kırsal alanda yoksullukla baş etme mücadelesi veren yoksulların kentlere yoğun bir şekilde göç etmelerine neden olmuştur. Ancak yaşanan bu yoğun göç sanayileşme alanında görülen işgücü talebinin çok üzerinde gerçekleşen işgücü arzının oluşmasına yol açmıştır. Yaşanan bu süreçte kentlere akan nüfus beklediği düzeyde bir iş imkânı bulamamasının yanında yeterli altyapı, barınma, sağlık ve istihdam imkânına da ulaşamamış ve ortaya kentsel yoksulluk denen yeni bir olgu ortaya çıkmıştır. Yani bir anlamda kırsal yoksulluk kentsel yoksulluğun tetikleyicisi olmuştur. Kentlerde yaşanan yoksulluk 1920'lerin sonunda yaşanan "Büyük Bunalım"ın ardından sanayileşen ülkeler için birçok sosyal soruna neden olan ve üstesinden gelinmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (Çoban, 2019, s. 33).

Kentsel yoksulluğun oluşumu, artması ve azalması üzerinde kırdan kente göçün etkilerinin ne düzeyde olduğu hakkında farklı yaklaşımların varlığı kendini göstermektedir. Yazında, gelişmiş ülkelerin kent mahalle içlerinde ekonominin geri kalanından izole olan ve bundan dolayı yoksullar ile işgücü piyasası koşulları arasındaki bağlantıların zayıf olduğu bir ortamın varlığını ileri süren vurgulamaların aksine yüzyılın büyük bir bölümünde olduğu gibi, kentleşmeyi daha fazla yoksulluktan ziyade daha az yoksullukla ilişkilendiren yaklaşımlar da ileri sürülmüştür (Blank ve Card, 1993, s. 318).Öte yandan gelişmiş ülkelere ilişkin yapılan bu değerlendirmelerin Az Gelişmiş Ülkeler (AGÜ) için geçerli olup olmadığının da üzerinde durulması gereken bir husus olduğu ifade edilmektedir (Şenses, 2017, s. 161).

Kentsel yoksulluğun ne düzeyde kırdan kente göçün bir sonucu olduğu konusunda yazında yapılan tartışmalarda iki ayrı yaklaşım öne sürülmektedir. Birinci yaklaşıma göre gelir düzeylerinin düşük olmasından dolayı kırsal kesimdeki yoksullar, yoksulluk ile başa çıkmak amacıyla kentlere göç etmek zorunda kalmaktadır. Ancak kentsel alanlardaki istihdam olanakları yaşanan hızlı göçleri karşılayamamakta ve yaşanan bu durum, enformelleşme ve yoksullaşmaya yol açmaktadır. Bu yaklaşımda kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. İkinci yaklaşım ise kırsal yoksulluk iddia edildiğinin aksine kente göçe yol açmadığını ileri sürmektedir. Çünkü kırsal alanda yaşayan topraksız köylüler, küçük toprak sahibi köylüler ve çalışan yoksul köylüler göç maliyetlerini zaten karşılayamadığı için göç imkanından yararlanamamaktadır (Şenses, 2017, s. 161-162). Öte yandan, yaşanan ekonomik krizlerin büyükşehirleri daha fazla etkilemesi sonucunda, bu alanların göçmenler için cazibe merkezi olmaktan uzaklaştığı ve bu durumun kentsel yoksulluk göstergelerini aşağıya doğru ittiği de ileri sürülmektedir (Rocha, 1995, s. 393).

Kentsel yoksulluğa neden olan iç ve dış faktörler konusunda tartışmaların yürütüldüğü ve 1970'lerin ikinci yarısından itibaren yoksulluğun artışında dış faktörlerin belirleyiciliğinin daha ön plana geçtiği ileri sürülmektedir. 1970'li yılların sonlarından itibaren sonraları "Washington İttifakı" olarak adlandırılan ve neo-liberal politikaların çizdiği bir çerçevede IMF (International Monetary Fund) tarafından yürütülen yapısal uyum politikalarının yaygınlaşması sürecinde Dünya Bankası da IMF ile hareket etmiştir. IMF'nin, daha çok kısa dönem istikrar politikaları üzerine odaklanması, dış ticaret ve

finans sektöründe liberasyon ve özelleştirme faaliyetlerinin artması karşısında Dünya Bankası'nın da IMF ile hareket etmesi kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluğun artmasına ve Dünya ile birlikte Türkiye'de de yoksullukla mücadelenin ülkelerin bir iç sorunu olarak görülmesine neden olmuştur. Yoksulluğa odaklanma konusunda görülen on yıllık bir sessizlikten sonra yayınladığı 1990 Dünya Kalkınma Raporu ile Dünya Bankasının, yoksulluk konusunda yeniden bir bakış açısı değişikliğine gittiği görülmektedir. Dünya Bankası bu raporla 1980'ler boyunca IMF tarafından yürütülen yapısal uyum politikalarının yoksulluk üzerinde geliştirdiği olumsuz etkilerin varlığına dikkat çekmiştir (Şenses, 2017, s. 39-41). Öte yandan kentlerde oluşan nüfus ve aşırı işgücü arzının kentsel yoksulluğun artışındaki etkisine de değinen çalışmalar görülmektedir. Hindistan'da kentsel yoksulluk hakkında çalışmaları ile bilinen Ulusal Kentsel İşler Enstitüsü'nün oluşturduğu çalışma gruplarının yaptığı çalışmaların ilkinde, resmi ücret sektörünün genişleyen işgücünü, kayıt dışı sektörünün genişlemesini ve gündelik istihdamdaki artışı absorbe edemediği ve bu durumun kentsel yoksulluğun esas nedeni olduğu vurgulanmaktadır (Amis, 1997, s. 94). Kentler barındırdıkları nüfusun fazlalığı nedeniyle ekonomi alanında gerçekleşen sorunları daha yakıcı bir şekilde hissedebilmektedir. Emek piyasasında dalgalanmaların yarattığı işsizlik, düşük gelirli işlerde çalışmak zorunda kalınması, gelir dağılımında gerçekleşen eşitsizlikler ve enflasyon artışının yarattığı gelir kayıpları bireylerin refah kaybı yaşamalarına dolayısıyla (Arabacı, 2019, s. 183-184) kentsel yoksulluk düzeyinin artmasına yol açmaktadır.

Kırsal yoksulluk, altyapı, eğitim, sağlık hizmetleri ve çalışma imkanlarının sınırlılığı ile daha çok sorun yaratırken, kentsel yoksulluk ise daha çok var olan fırsatlara ulaşmadaki eşitsizlik ile sorun alanları oluşturmaktadır. Kentlerde sınıfsal, etnik ve kültürel farklılıklara sahip, türdeş olmayan toplulukların varlığı aynı zamanda mekânsal ayrışmaları da ortaya çıkarmaktadır. Mekânsal ayrışmaların oluşması, bu mekanlarda yaşayanların ulaşım, eğitim, sağlık, çevre temizliği ve güvenlik imkanları açısından farklılaşmaların oluşmasını tetiklemekte ve hizmetlere ulaşma fırsatına sahip olamayan mekanlarda yoksulluğun kendini yeniden üretmesine neden olmaktadır (Çoban, 2019, s. 32-33). Kentsel yoksulluk, genel yoksulluktan kitlelerin küresel ekonomik değişimlerden daha hızlı etkilenmesi, görece daha kalıcı olması ve kitleleri sosyal ve mekânsal olarak dışlaması ile ayrılmaktadır (Saçlı, 2019, s. 11).

Yoksulluk ve yoksulluğun mekânsal görünümleri ile ilgili sorunlar her ne kadar bazı ortak özellikler içerse de ülkeden ülkeye hatta aynı ülkede bile kentten kente değişiklikler gösterebilmektedir (Bıçkı, 2015, s. 89). Kırsal ve kentsel yoksulluğun yeryüzündeki dağılımına ilişkin değerlendirmelerde genel olarak, kırsal yoksulluğun Asya kıtasında yüksek oranlarda görüldüğü, çok yüksek kentleşme düzeylerini yakalamış olan Latin Amerika'da ise kentsel yoksulluk düzeyinin, yüksek boyutlara ulaştığı dile getirilmektedir. Ancak hızlı kentleşmenin arttığı Asya ve Afrika kıtalarında da çok uzak olmayan bir gelecekte kentsel yoksulluk düzeylerinin artması öngörülmektedir (Şenses, 2017, s. 116). Bu verilere karşın Latin Amerika'da yapılan başka bir çalışmada 1970'li yıllarda hemen hemen bütün Latin Amerika ülkelerinde halen kırsal kesimdeki yoksulluğun kentsel alanlardaki yoksulluk düzeyinden daha yüksek bir düzeyde olduğu ileri sürülmektedir. Bu çalışmaya göre, 1970 yılında kentsel Latin Amerikalıların %26'sı yoksul iken, kırsal hanelerin %60'ı yoksulluk içerisinde yaşamaktaydı. Kentleşmenin en yoğun olduğu Arjantin, Şili ve Uruguay'da bile kırsal yoksulluk düzeyi kırsal hanelerin %20'sinden fazlaydı. Meksika'da yoksul nüfusun en az %30'u kırsalda yaşamını sürdürmekteydi (Cardoso ve Helwege, 1992, s. 24-25). Ancak yukarıdaki verilerde de görüldüğü gibi gelişmekte olan ülkelerde, 1970'li yıllara kadar yoksulların önemli bir bölümü kırsal alanlarda yaşamakla birlikte, bu ülkelerde kentsel yoksulluğun hızla arttığı ve toplam yoksulluk içerisinde önemli bir yer tutmaya başladığı görülmektedir (Şenses, 2017, s. 135).

Güney Amerika'da gelişen kentsel yoksulluğun küresel anlamda politika ve ekonomi alanında meydana gelen dönüşümlerin etkisinde geliştiği ancak bu faktörlere ek olarak siyasi istikrarsızlık, ağır dış borç yükleri ve gelir adaletsizliği gibi başka faktörlerinde etkili olduğu dile getirilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa kıtasının kuzeyindeki gelişmiş ülkelerde ise yoksulluğun daha çok kent merkezlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yerlerde sanayi tesislerinin şehrin dışına taşınmış olmalarından dolayı kent merkezlerinde yaşamını sürdürmeye çalışan dezavantajlı kitleler, işsiz kalma durumu ya da ancak ilerleme durumu olmayan işlerde çalışabilmeleri sonucunda kalıcı yoksulluk sarmalında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Yabancı göçmen veya çeşitli sebeplerle toplumdan dışlanmış kişilerden oluşan bu yoksullar, yoksulluk ile marjinalleşme, dışlanma ve illegalleşme gibi sosyal sorunlar ile de gündeme gelmektedirler (Bıçkı, 2015, s. 89).

Kırsal çözülme, göç, kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk alanlarının birbirinden ayrı değerlendirilemeyeceği görülen Türkiye'de ise 1945-1980 aralığında gerçekleşen göçler aynı zamanda Türkiye'nin "kentleşme tarihi" olarak da isimlendirilebilir. Bu dönemde kırsal alanda makineleşme, toprakların miras yoluyla paylaşımı sonucunda küçülmesi gibi sebeplerden dolayı adeta bir kırsal çözülme yaşanmıştır. Ancak 70'li yılların ortalarından itibaren yaşanan göçlerin daha çok kentler arasında gerçekleşen göçler olduğuna dair yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bireylerin kendileri için daha çok fırsatlar elde edebileceğini düşündüğü yerlere belirli bir güzergâh ve plan dahilinde gerçekleştirilen göçlere Tekeli (2008) "yaşam güzergahları denilmesini önermektedir (Bıçkı, 2015, s. 101).

Türkiye'de kent sorunlarına, önceden belirlenmiş toplumsal pozisyonlar, sabit referans noktaları olan bir sosyolojiden uzak durarak akışkan bir sosyoloji ile yaklaşma iddiasında olan Işık ve Pınarcıoğlu, 1950'lerden itibaren hız kazanan ve 1980'lerden itibaren başka bir aşamaya evrilen kentleşme ve kentleşme sorunlarını ele almaktadırlar. Kent yoksullarını, Batı'da literatürde "sınıf altı" (underclass) olarak ifade edilen "kentiçi yoksullar" ile "varoş yoksulları şeklinde ayrıştırarak analiz eden Işık ve Pınarcıoğlu'na (2020) göre, kentin yoksul, belki de en yoksul kesimini oluşturan ve "dönüştürme kapasitesi"nden yoksun olan "kentiçi yoksullar"ın aksine "varoş yoksullar"ı içinde bulunduğu ortama seyirci kalmaya pek niyetli olmayan bir kitle konumundadır. Kendi aralarında kurdukları eşitsiz güç ilişkilerini kullanarak bir grubun diğer bir grup üzerinde zenginleşmesi şeklinde hareket etmekte olan varoş yoksullarının kurdukları ağ yapılanması, arsa ve konut piyasasında kurdukları ilişkiler, hemşerilik şeklinde kurulan ilişkiler, piyasa yaratılan getirilerin sistem içerisinde eşitsiz dağıtımı ve bu eşitsiz dağıtım doğrultusunda kurulan politik ilişkiler ile karakterize olmaktadır. Işık ve Pınarcıoğlu, yukarıda dile getirilen ilişkilerin yaratığı sistemi "Nöbetleşe Yoksulluk" olarak adlandırmaktadırlar (Işık ve Pınarcıoğlu, 2020, s. 30-40) .

1980 öncesinde toplumsal ilişkilerin temel aktörü, siyasetin hem öznesi hem de nesnesi olarak devlet güçlü konumunu sürdürmekteydi. Devlet toplumdaki yeniden dağıtımı mekanizmalarını kontrol altında tutan, toplumu birleştirici bir güç konumundadır. Bu rolü sayesinde toplumun hangi kesimlerinin, refah düzeylerinin ne hızla geliştirilebileceğini belirleyen bir konumdadır. Toplumdaki sınıflar arasında gerçekleştirdiği uzlaşma

sayesinde, ithal ikameci sanayileşmeye dayalı büyüme modeli ile 1970'lerin ortalarına kadar büyük bir sorun ile karşılaşmadan bu konumunu sürdüren devlet, 1970'lerin ortalarından itibaren temel ithalat maddesi olan petrol fiyatlarındaki aşırı artışlardan dolayı bu konumunu daha fazla sürdürememiş ve Türkiye tarihinde belki de görülmemiş bir toplumsal ve ekonomik kriz sarmalına sürüklenmiştir. 1970'li yılların sonlarına doğru ödemeler dengesinde oluşan açıklar sonucunda ithal ikameci sanayileşmeye dayalı büyüme modeli ile daha fazla yol alınamayacağı görülmüş, meydana gelen toplumsal ve ekonomik krizler sonucunda, 1980 askeri darbesi gerçekleşmiş ve bir önceki dönemin toplumsal ittifakları yıkılarak yeni dengeler kurulmuştur. 24 Ocak kararları ve 12 Eylül askeri darbesi sonrası devlet ve toplum ilişkilerinde köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu yeni dönem, devletin ekonomi alanında daha pasif bir durumda olduğu, işçi sınıfı ve çalışan kitlelerin politik denklemlerin dışına itildiği bir dönem olmuştur. Yine bu yeni dönemde refah devletine özgü sosyal politika uygulamalarının önemli oranlarda gerilediği ve devlete ait geleneksel kimi hizmetlerin özelleştirildiği görülmektedir. Çalışan kitlelerin dışlandığı, sınıflar arası gerilimin yoğun olduğu bu yeni dönemde görülen ittifaklar, daha kısa süreli, belirli konular ile sınırlı ve değişken bir niteliğe sahip olmuştur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2020, s. 119-125).

Türkiye'de, kent ortamında yoksulların kendi ifadelerinden yola çıkarak okuma şeklinde bir yöntemi izleyerek kentsel yoksulluğun toplumsal görünümlerini analiz etmeye çalışan çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Erdoğan ve arkadaşları (2016), 180 kişi ile mülakat yaparak yürüttükleri araştırmalarını, yoksulların kendilerine ve zenginlere ilişkin imgeleri, toplumsal eşitsizlik ve hiyerarşilerin açtığı gizli yaralar, yoksul insanların politik süreçlerle olan ilişkileri; dini ve etnik aidiyetlerin yoksulluğu anlamlandırmadaki etkinin düzeyi, kadınların yoksulluğu deneyimleme ve yoksulluk ile başa çıkma mücadeleleri ve yoksulların ev bağlamındaki mekânsal deneyimleri gibi temalar üzerinden yürüttükleri anlaşılmaktadır. Yoksulluk literatürünün büyük bir çoğunluğunun politika oluşturma merkezli olduğu ve yoksulluğu azaltıcı ya da yoksulluğu önlemeye dayalı stratejiler geliştirilmesini hedeflediği tespitini yapan Erdoğan, söz konusu literatürün geliştirdiği programlar, politikalar ve bunları hayata geçiren kurum ve kuruluşların pratiklerinin -sivil toplum kuruluşları da dahil- aslında sermaye mantığına uygun bir şekilde yoksulları "polise etme", "düzenleme", "kodlama" ve "sağlıklaştırmaya" çabaladığını ve bu çabaların bir tür "sembolik şiddet" ürettiğini

savunmaktadır. Erdoğan, kent yoksulluğuna yönelik hâkim yaklaşımların önemli ölçüde indirgemeci ve özcü bir karakter taşıdığını ve bunun Türkiye'deki önemli örneklerinden birinin de Lewis'in "yoksulluk alt kültürü" tezini ülkemizde savunan Türkdoğan olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşımlarda, yoksul öznenin ideolojik konumu, üçüncü mekân veya ara konumları göz ardı ederek aktiflik/pasiflik, kabullenme/reddetme gibi ikiliklere indirgenmektedir. Bu üçüncü veya ara konumların tekil, heterojen öğelerden oluşan bir idare etme sanatına işaret ettiğini belirten Erdoğan'a göre, idare etme sanatı yoksulların bir protesto veya kamusal ve kollektif direniş siyaseti yürütmesinden çok, sistematik olmayan, tekil eylemler yoluyla mevcut sorunlarıyla başa çıkma, durumunu iyileştirme veya kurtarma siyaseti olarak açıklanabilir. Türkiye'deki kent yoksullarının idare etme sanatının bazı icra örnekleri olarak kaçak elektrik ve su kullanımı, seyyar satıcılık yapma ve gecekondu yapımı, ayni ve nakdi yardımlardan yararlanmak için evindeki televizyonu saklamak veya çalıştığını gizlemek gibi davranış kalıpları verilebilir (Erdoğan, 2016,s.13-42).

Sonuç olarak yoksulluk alanının genel olarak ele alınmasının konunun yeterince anlaşılması için yeterli olmadığı, yoksulluğun mekansal yoğunlaşmasının da ayrıca irdelenmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Yapılan literatür çalışmaları ve uluslararası kuruluşlarının raporlarına göre kırsal yoksulluğun daha çok Asya ve Afrika kıtalarında, kentsel yoksulluğun ise başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa kıtasının kuzeyinde yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.Dünya Bankası, IMF gibi ulusarası kuruluşların 1980'lerin başından itibaren yoksulluk ve yoksulluk ile mücadele hakkında sürdürdükleri sessizliklerini ancak 1990'leın başında bozdukları ve kalkınma yoksulluk ilişkisine odaklandıkları ortaya koydukları raporlardan anlaşılmaktadır. Kırsal yoksulluğu arttırıcı nedenler ile kentsel yoksulluğu arttırıcı nedenlerin ayrıştığı, göç ve çeşitleri dikkate alınmadan kentsel yoksulluk konusunun ele alınmasının konunun bir yanının eksik bir şekilde anlaşılmasına yol açacağı ifade edilebilir. Ayrıca Türkiye'deki yoksulluk tablosunun da başta neo-liberal yaklaşımın etkisi altında yürütülen küreselleşme hareketleri olmak üzere dış etkenlerden önemli ölçüde etkilendiği ancak Türkiye'deki yoksulların kendine mahsus bazı özellikler ve yoksullukla başa çıkma yöntemleri gibi ayrışan yönlere sahip oldukları görülmektedir.

2.3 Kadın Yoksulluğu

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar dünya tarihinin her aşamasında toplumsal ve ekonomik yaşamın bir yanını oluşturmuşlardır. Fakat hem geçmişte hem de günümüzde devletlerin gelişme düzeylerine göre farklılık gösterse de genellikle kadınların toplumsal hayatta erkeklerin gerisinde bırakıldıkları ve dezavantajlı gruplardan birini oluşturdukları gerçeğine dikkat çekilmektedir (Aytaç, 2019, s. 349). Kadın yoksulluğunun çok boyutlu bir sorun olduğu görülmektedir. Kadınlar yoksulluğu farklı biçimlerde, farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda yaşarlar. Toplumda, kadın ile erkek arasında var olan yapısal eşitsizliklerin kadının yoksulluğu deneyimleme biçimlerini de farklılaştırdığı görülmektedir (Şener, 2009, s. 2). Hem toplumların yaşadığı savaş, göç, afet, ekonomik buhran gibi kriz dönemlerinde hem de bireylerin yaşam döngüsü içerisinde, karşılaşılan sorunları en yoğun şekilde yaşayanların çoğunlukla kadınlar olduğu görülmektedir. Yaşam döngüsü içerisinde hanenin yoksulluk sorunu yaşaması, yaşanan en önemli sorunlardan biridir. Kadın, yoksulluk ile bağlantılı olarak hanede karşılaşılan ekonomik, fizyolojik ve psikolojik sorunlardan hem direkt bir şekilde kendisi etkilenmekte hem de hanede etkilenen diğer hane halkının sorunlarını da göğüslemek ve onlara da destek olmak zorunda kalabilmektedir. Yaşam döngüsü içerisinde yoksulluk ile baş etme durumunda kalan kadınların, ayrıca sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ile iş yaşamına katılım gibi olanaklardan yararlanma konularında bir sosyal dışlanma ile karşı karşıya kaldığı ve toplumun en yoksul kesimleri içerisinde yer aldığı raporlara yansımaktadır (DPT, 2006).

Kadının evde ev işlerinde çalışan bir birey olarak veya hem ev işlerinde hem iş yaşamında çalışan bir birey de olarak yoksulluğu daha yoğun bir düzeyde deneyimlemesi ve Amerika'da yoksul olarak tespit edilenlerin 2/3'ünü kadınların oluşturmasına dikkat çekmek için 1978 yılında ilk kez Diane Pearce tarafından ''Yoksulluğun Kadınlaşması'' kavramı kullanılmış ve bu tarihten sonra kadınların yoksulluk deneyimlerine yoğunlaşan akademik çalışmaların sayısının arttığı görülmüştür (Ulutaş Ünlütürk, 2009). Öte yandan kadın yoksulluğunun bilimsel çalışmalara daha çok konu olmasını sağlayan bir diğer gelişme de 1980'lerin ortasından itibaren birçok ülkede ekonomik krizlerin yaşanması, kadınların işgücüne daha çok katılması ve "işgücünün feminizasyonu" denilen bir süreç yaşanmasıdır. Kadınların işgücüne artan oranlarda katılımının bir nedeni, sermayenin

herhangi bir sosyal güvenceden yoksun, sınıf bilincini taşımayan ucuz emeğe olan gereksinimiyken; diğer nedeninin ise, kadınların azalan hane gelirlerine katkıda bulunma ve yoksulluklarını azaltma isteklerinin olduğu görülmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2676).

Kadınların yoksulluğu, daha farklı düzeylerde hissetmelerinin nedenlerine ilişkin farklı etkenlerin dile getirildiği görülmektedir. Cinsiyet açısından toplumsal yaşamdan özellikle eğitim ve çalışma yaşamından uzak ve geri planda olmaları, kadınların gelir dağılımında en yoksul grup olmasıyla sonuçlanmaktadır. En yoksul grup verileri incelendiğinde, grubun %78,97'sinin kadın, %21,03'ünün erkek olduğu görülmektedir. Bu tablonun oluşumunda sosyal güvenlik sisteminin eksiklikleri ve kayıt dışı ekonomi düzeyinin bulunduğu düzeyin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Dansuk, 2007, s. 95). Çocuk bakımı konusunda yaşadığı imkansızlıklar ve çocuk bakımını finansal açıdan karşılamanın zorlukları, kadınların eğitim ve istihdam edilme koşullarını zorlaştırmaktadır. Bu etkenlerin yanı sıra kadınların, emek piyasasına girerken asgari ücretin altında kalan ücretler ile çalışmak zorunda kalmaları, onların yoksulluğu daha yüksek düzeyde deneyimlemelerine neden olmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2672).

Kadınların iş gücü piyasasının uysal bireyleri olmaları, örgütlenme kapasitelerindeki eksiklikler, uzun çalışma saatlerine, sigortasız çalışmaya ses çıkarmamaları onların enformel işgücü piyasasında daha çok tercih edilmelerine neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarda kayıt dışı çalışma ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bir taraftan kayıt dışı sektör geliştikçe yoksulluk ve kadın yoksulluğu artmakta, öte yandan yoksulluk arttıkça kişiler güvencesiz işlerde çalışmayı kabul etme durumunda kalmaktadırlar (Şener, 2009, s. 2).

2.4 Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de önemli bir sosyal sorun olarak karşımızda duran yoksulluk ve nedenlerine ilişkin bugüne kadar ekonomik, politik ve sosyolojik açılardan yaklaşan ve yoksulluğu kimi makro kimi de mikro düzeyde ele alan yaklaşımların öne sürüldüğü görülmektedir. Politik açıdan yaklaşımlar incelendiğinde, yoksulluğun nedenlerini yoksul kişilerin kendilerinde aranması gerektiğini öne süren Muhafazakâr Yaklaşım; yoksulluğu serbest piyasa koşullarının doğal bir sonucu

olduğunu ve bir dış müdahaleye gerek olmaksızın yine serbest piyasa koşullarının dengelenmesi sonucu bu sorunun ortadan kalkacağını öne süren Liberal Yaklaşım ile yoksulluğun adalet ve eşitlik bağlamında ele alınması gerektiğini öne süren Radikal Yaklaşım öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımların yanında yoksulluğun nedeninin, sosyal yardım uygulamalarının bir sonucu olarak kontrolsüz bir şekilde gerçekleşen nüfus artışı olduğunu ileri süren Malthusçu Yaklaşımlar; yoksulluğu kişisel özelliklerin bir sonucu olarak gören, bireylerin günübirlik yaşam ve tembellik gibi özelliklere sahip olup çalışma ve disiplin gibi bazı kültürel özelliklerden yoksun olmaları sonucu oluştuğunu savunan ve genel olarak "Yoksulluk Kültürü Tezi" olarak nitelendirilen yaklaşım ile sosyo-ekonomik eşitsizliklere yaptığı vurgu ile Marksist yaklaşımlar ile benzerlikler taşıyan ancak yoksulluğun nedeni olarak kapitalist üretim sistemini görmeyen, esas problemin toplumdaki zenginliğin topluma eşitsiz dağılımı olduğunu ileri süren ve gelir dağılımındaki eşitsizlik ve adaletsizliklerin hafifletilmesi ve kişilere fırsat eşitliği olanaklarının yaratılması ile yoksulluk sorununun çözülebileceğini ileri süren Sosyal Demokratik Yaklaşım gibi güncel yaklaşımlar da bulunmaktadır (Çoban, 2019, s. 43-48).

Öte yandan düşük gelirin bireysel yetersizlikten çok refah devletinin cömertliği sonucu oluşan "Bağımlılık Kültürü"nden kaynaklandığını ileri süren görüşler ile bu görüşe karşı çıkarak yoksulluğun çok fazla cömert refah sisteminden kaynaklanmadığını, tam tersi cimri bir sistemin sonucu olduğunu ileri süren yaklaşımlar bulunmaktadır. Ayrıca yoksulluğu dünya çapında analiz ederek zengin ve yoksul toplumlar arasındaki farklılıkları sanayileşme ile bağlantılı olarak açıklayan ve gelişmemiş ülkelerin, gelişmiş ülkeler için hem ucuz hammadde temin edilen hem de ürettikleri ürünler için bir pazar konumunda olduğunu ve bu ilişkinin yoksul ülkeler ile zengin ülkeler arasında zengin ülkeler lehine bir bağımlılık ilişkisi meydana getirdiğini savunan Bağımlılık Kuramlarının olduğu görülmektedir (Oktik, 2008, s. 30-43). Bu başlık altında yukarıda kısaca dile getirilen yaklaşımlar ve bu yaklaşımların birbirleri ile olan etkileşimleri irdelenecektir.

2.4.1 Muhafazakâr yaklaşım

Muhafazakâr yaklaşım, genel olarak devletin düzenleyici işlevinin olmasına yönelik taşıdığı şüphe ile Sosyalist Yaklaşım'dan ayrılan fakat Neoliberallerin savundukları piyasa kuvvetlerinin oyununa da şüphe ile yaklaşan bir konumdadır. Bu yönüyle

Muhafazakâr Yaklaşım hem Sosyalist Yaklaşım'dan hem de Neoliberal Yaklaşımlardan ayrışmaktadır. Muhafazakâr Yaklaşım'ın toplumsal refaha yaklaşımı da refaha ilişkin soyut ilkelerin ortaya konulması şeklinde olmayıp aile, cemaat, sınıf ve özel mülkiyet gibi yerleşik toplumsal kurumların birer gerçeklik olarak kabul edilmesi şeklindedir (Pinker, 2011, s. 99).

Muhafazakâr yaklaşım, yoksulluğun nedenlerine ilişkin tartışmalarda ise yoksulluğun bireyin doğasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bireyler, kendi yetersizlikleri, tembellikleri, kötü alışkanlıkları ve rekabet kapasitelerinin düşük olması gibi nedenlerden dolayı yoksullaşmaktadırlar. Bu yaklaşım, özellikle Anglosakson dünyada yaygın olarak taraftar bulmuş ve yoksulluk tartışmalarında, yoksulluğun underclass/altsınıf gibi kavramlarla dile getirilmesine neden olmuştur (Çoban, 2019, s. 43-46).Yoksulluğun üstesinden gelinmesi için yürütülen sosyal devlet uygulamalarına Mead ve Murray gibi Yeni Muhafazakârlar da karşı çıkmaktadır. Mead ve Murray'a göre yoksulluğa karşı geliştirilen sosyal devlet uygulamaları, aileyi, geleneksel ve gönüllü kuruluşları ve bunlarla kurulan sosyal ağları zayıflatarak yoksulluğa tembelliğe itmekte, kuralsızlığı ve suç işleme oranlarını arttırmaktadır. Yeni Muhafazakâr Yaklaşım savunucularınca, Yoksulluk Kültürü olarak ifade edilen ortamın özellikleri arasında yer alan alkol ve uyuşturucu düşkünlüğü, cinsel iradesizlik, şiddete başvurma, yardıma bağımlılık, çalışmama, eş ve çocukları terk etme gibi tutum ve davranışların oluşmasında sosyal devlet uygulamalarının payı olduğu savunulmaktadır. Yeni Muhafazakâr yaklaşımın savunucularından Murray'a göre, yoksulluğu azaltmak için geliştirilmiş olan sosyal programlar yoksulluğu bitirmek yerine tam tersi sonuçlar doğurmakta ve yoksullar çalışmak yerine bu programlardan elde ettikleri gelirler ile yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmektedirler. Bu durum ise yoksulluğu sürekli hale getirmektedir (Gül ve Gül, 2008, s. 69-70).

2.4.2 Liberal yaklaşım ve neoliberal yaklaşım

18. yüzyıldan itibaren yaşanan Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali gibi gelişmeler başta Batı Avrupa olmak üzere tüm Dünya'da ekonomik ve toplumsal değişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmelerde rol alan aktörler, kendi sınıfsal çıkarlarını koruma gibi saikler ile bazı sistematik düşünce sistemleri ortaya koymuştur. Temeli Adam Smith tarafından ve daha sonra David Ricardo ve Thomas Robert Malthus

tarafından geliştirilmiş olan Liberalizm, bu yeni dönemin en güçlü düşünce akımı olmuştur. Bu düşünce sistemini savunan A. Smith ve diğer liberal düşünürlere göre ekonomik ve sosyal yaşantıyı yarattığı varsayılan doğal düzene yapılacak her türlü müdahale reddedilmelidir. Liberal Yaklaşım'da, piyasa mekanizması ve fiyatlar sistemi, oluşabilecek her türlü ekonomik ve toplumsal sorunu kendiliğinden çözümleyen gizli bir el işlevi görmektedir. Muhafazakâr Yaklaşımın yoksulluğu kişilerin bireysel özelliklerine bağlamasından farklı bir tutum sergileyen Liberal Yaklaşıma göre, yoksulluk sorunu da kapitalist üretim sisteminin işleyişi sırasında ortaya çıkan bir aksaklık olarak görülen geçici bir durumdur ve uzun vadede ortadan kalkacak bir sorun niteliğindedir (Özaydın, 2016, s. 38). Liberal Yaklaşım'larda yoksulluğun kapitalist üretim sisteminde görülen geçici bir sorun olarak görülmesinin yanında yoksulluğun kısmen bireylerden kaynaklandığı düşüncesi de yaygındır. Bu yaklaşıma göre bireyler kendi yetersizlikleri, tembellikleri, kötü alışkanlıkları ve rekabet kapasitelerinin düşük olması gibi nedenlerle yoksul olmaktadırlar (Çoban, 2019, s. 45).

Liberal Yaklaşım, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ekonomik olumsuzluklar, büyüyen işçi sınıfı ve Marksist hareketlerin etkisiyle yoğun eleştiriler ile karşı karşıya kalmış ve yükselen Sosyal Refah Devleti talepleri karşısında bir gerileme yaşamıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasından 1970'lerin ikinci yarısına kadar uygulanan sosyal refah devleti uygulamalarının yaşandığı ara bir dönemin ardından, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren dünya genelinde yaşanan petrol krizi ve ekonomik sıkıntıların etkisiyle bünyesinde bir restorasyon geçiren Liberal yaklaşım, yeniden güç kazanmış ve Neo-liberal Yaklaşım olarak nitelendirilmiştir.

Neoliberal Yaklaşım savunucuları, 1945-1980 yılları arasında hükümetlerin kaynakları serbest piyasada iş gören, üretken ve girişimci şirketlerden ve bireylerden alıp dezavantajlı kesimlerin devlet tarafından korunmasına harcamasının ulus devletlerin altını boşalttığını, sadece en kötü durumdaki dezavantajlı gruplar için oluşturulacak olan bir "emniyet ağı" dışındaki sosyal koruma tedbirlerinin daha fazla vergilendirmeye yol açacağını ve girişimcilerin yatırım yapma hevesini kıracağını ileri sürmektedir (Ellison, 2011, s. 88). 1980'lerden itibaren egemen ideoloji haline gelen Neoliberalizm Yaklaşımı, yoksulluğun nedenlerine getirdiği açıklamalarda yoksulluğu beslenme gibi en temel gereksinimlerin bile karşılanamadığı bir hal olarak nitelendirmekte ama bu durumu

ekonomik sistemden bağımsız bir şekilde açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre büyüme, emek verimliliği ve niteliğinin sağlanması, istihdamın arttırılması halinde yoksulluk azalacaktır. Toplumda refah sağlamak adına ekonomiye yapılacak müdahalelerin uzun vadede piyasaya zarar vereceği, yoksulluğu azaltmayacağını öne süren bu yaklaşımın savunucularına göre, ekonomiye yapılacak müdahaleler yerine istihdam koşullarının esnekleştirilmesi ve arz talep yasası gereğince ücretlerin düşürülmesi daha yararlı olacaktır (Koray, 2011, s. 373).

2.4.3 Radikal yaklaşım

Radikal Yaklaşım, yoksulluğun bir sistem sorunu olduğunu ve yoksulluğun sisteme içkin özelliklerin sonucu olarak oluştuğunu ileri sürmektedir (Çoban, 2019, s. 43). Bu yaklaşımda Marksist bir perspektif temel alınarak yoksulluğun kaynağının, kapitalist sistemin ürettiği sınıfsal sömürü olduğu savunulur. Yoksulluk ile ilgili literatürde gün geçtikçe ağırlığı hissedilen bu yaklaşıma göre, çalışanlar kaynakların adaletli bir şekilde dağıtılmaması nedeniyle yoksullaşmakta ve bu sistem sürdüğü sürece bu durumun varlığı devam edecektir. Sistem kaynaklı ortaya çıkan bu durumdan yoksulluk çekenler sorumlu tutulmamalı tam tersi yoksullar "mağdur" olarak kabul edilmelidir (Oktik, 2008, s. 35-36).

Radikal Yaklaşımda önemli bir yere sahip olan Marksist teori, kapitalist toplumda sınıfların ve emek sömürüsünün her zaman var olacağı öngörülmekte ve yoksulluk kapitalist üretim sisteminde kaçınılmaz bir sorun olarak görülmektedir. Marksist kuramda, yoksulluk esas üretici sınıf olan proletaryanın emeğinin kapitalist sınıf tarafından sömürülmesi nedeniyle ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Kendi içerisinde çelişkili ve sürdürülemez olan kapitalist üretim sisteminin işleyiş ilkeleri bu sömürünün gittikçe arttırılmasını gerektirdiğinden işçi sınıfı gittikçe daha da yoksullaşacaktır. Yoksulluğa radikal bir yaklaşımla açıklama getiren Marksist kuramlar, Klasik ve Eleştirel Marksizm olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Klasik Marksizm modern yoksulluğu doğrudan kapitalist ekonominin işleyişinin bir sonucu olarak değerlendirirken, Eleştirel Marksizm bu kapitalist işleyişe ilaveten yoksulluk ve kültür ilişkisini de vurgulamaktadır (Çoban, 2019, s. 45-47).

Eleştirel Marksizm, modern yoksulluğa yukarıdan dayatılan ekonomik fazlalığın organik birliği ve aşağıdan yoksulluğu yeniden üreten bir dizi alt kültürel sözleşmelerin olduğu şeklinde yaklaşmaktadır. Yoksulluğun bu yeniden üretim paradigması hem yoksulluğun toplumsal yeniden üretim sürecini vurgulamakta hem de yoksulluğun nesnel, ekonomik kökenleri arasında ayrım yaparak yoksulluğun kültürel olarak yeniden üretiminde yoksulların oynadığı rolü de göz önünde bulundurmaktadır. Eleştirel Marksist yaklaşım bu yönüyle yoksulluğun ekonomik tabanı ile kültürel üstyapısı arasında olduğu varsayılan diyalektik etkileşimi araştırmaktadır. Eleştirel Marksizm, yoksul insanların varlığı ve yoksulluğun kültürel olarak yeniden üretilmesinin, disipline edilmiş işgücü ve fazladan işgücü ihtiyacını karşılaması nedeniyle sermaye kesimi için gerekli olduğunu ileri sürmektedir (Harvey ve Reed, 1992, s. 278).

Çağdaş sosyologlardan Pierre Bourdieu'nun geliştirdiği sermaye kuramı Marksist perspektif ile Weber'in tabakalanmanın oluşumunda kültürün etkisini göz ardı etmeyen yaklaşımının bir sentezi olarak değerlendirilebilir. Bourdieu'nun tabakalaşma anlayışı, yoksulluğun sadece ekonomik saikler ile değil aynı zamanda kültürel, sosyal ve simgesel boyutlarıyla da ele almaktadır. Bu anlayışta, toplumsal tabakalar arasındaki ayrımları belirleyen ve farklı tabakalardan olan bireylerin birbirine benzer yaşamlar sürmesini engelleyen etkenler olarak ekonomik etkenlerin yanında kültürel, sosyal ve simgesel etkenlerin varlığı kabul edilmektedir (Çoban, 2019, s. 52).

2.4.4 Yoksulluk kültürü yaklaşımı

Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı, 1950'li yıllardan itibaren Kültürel Antropoloji alanında yaptığı çalışmalarla ünlenen Oscar Lewis tarafından ileri sürülmüştür. Lewis, Yoksulluk Kültürü Tezi'ni "The Children of Sanchez" ve "İşte Hayat; Yokluk Kültürü İçindeki Bir Porto Rico'lu Aile Üzerine İnceleme" adlı çalışmalarının verilerinden yola çıkarak şekillendirmiştir. Lewis, Yoksulluk Kültürü Tezi'ni her ne kadar Meksika ve Porto Rico'daki aileler üzerinde yaptığı çalışmalardan yola çıkarak ortaya koymuş olsa da Londra, Paris, Glaskow ve dünyanın başka yerleşim yerlerinde de benzer bir değer sisteminin, topluluk bilincinin ve aile yapısının olabileceğinin ileri sürerek "Yoksulluk Kültürü"nün evrensel bazı niteliklerinin olabileceğini savunmuştur. Lewis, "The Children of Sanchez"in giriş bölümünde yoksulluk kültürüne ait elliye yakın eğilimi sıralamıştır. Bu eğilimlerden birkaçı düşük hayat beklentisi, eğitimsizlik, işsizlik, suç

işleme eğilimi, evlilik dışı doğumlar ve herhangi bir sendika veya siyasi parti üyesi olmama gibi eğilimlerdir. Bu eğilimler yoksul bireylerin hem sosyal hayata katılım düşüklüğü hem de kötü yaşam kalitesinin işaretleri olarak da okunabilir (Bıçkı, 2015, s. 60-61). Lewis, yaptığı bu çalışmalarda amacının yoksulluk sorununun ihmal edilen kültürel boyutlarına dikkat çekmek ve yoksulların sorunlarını, değişen gerçekleriyle beraber ortaya koymak olduğunu ifade etmektedir (Gül ve Gül, 2008, s. 67).

Lewis, bir Antropolog olarak yoksulluğu ve bir aşağı kültür olarak nitelendirdiği yoksulluk kültürünün özelliklerini anlamaya çalıştığını belirtmektedir. Bu kapsamda yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçen bir yaşam şekli olduğunu ve yaptığı çalışmalardan yola çıkarak yoksulluk kültürünün, köylülük, şehirlilik ve ulusal farklılaşmayı ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Lewis'e göre, bir toplumda yoksulluk kültürünün oluşabilmesi için o toplumun toplumsal yapısında bazı uygun koşulların var olması gerekmektedir. Bunlar;

- Para ekonomisi
- Ücretli emek ve kâr amaçlı üretim
- Yaygın ve büyük ölçüde görülen işsizlik
- Düşük ücretler
- İster hükümet baskısı ile olsun ister gönüllü olsun dar gelirlilerin sosyal, ekonomik ve siyasi örgütlenmelere katılım düzeyinin düşüklüğü
- Çift taraflı bir akrabalık sisteminin varlığı
- Egemen sınıfta sermaye birikimine yönelen ve alt sınıflara mensup olmanın bireysel yeteneksizlikten kaynaklandığını savunan bir değer yargısı (Lewis, 1965, s. L-LII).

Lewis, yukarıda sayılan koşullarda ortaya çıkabilen yoksulluk kültürünün, köy ve şehirlerdeki gecekondu mahalleri incelendiğinde toplumdan topluma, aileden aileye değişmekle beraber yetmişe yakın özellikle kendini gösterebileceğini ileri sürerek bu kültürün, birbirinden kesin sınırlar ile ayrılmış tabakalanmanın bulunduğu kapitalist

üretim sisteminin işlediği ortamlarda alt sınıfın mevcut ortama gösterdiği bir tepki ve uyum çabası olarak nitelendirmiştir. Lewis, yoksulluk kültürünü yüksek tabakadakilerin ortaya koyduğu değer yargıları çerçevesinde kendisinin başarıya ulaşmasının imkansızlığını gören alt tabakadakilerin yaşadıkları hayal kırıklığı ve çaresizliğin üstesinden gelme çabalarının bir yansıması olarak değerlendirmektedir (Lewis, 1965, s. L-LII).

Yoksulluk kültürü yaklaşımının, Yeni Muhafazakâr ve Liberal yaklaşımın savunucuları tarafından yoksulluk ile mücadelede kullanılan sosyal programlara eleştiri çabalarında referans olarak kullanıldığı görülmektedir. Yoksulların yardımlara bağımlı hale gelmesi, çalışmamaları, eş ve çocuklarını terk etmeleri, tembel oldukları biçimindeki yoksulluk kültürü tezinin argümanları sosyal devlet uygulamalarına yönelik eleştirilerde kullanılmaktadır. Yeni Muhafazakâr yaklaşım savunucularına göre yoksulluk kültürünü yok etmenin yolu sosyal yardım programlarına son vermekten geçmektedir. Yoksullara yönelik refah yardımları kısa süreli ve sadece acil yaşamsal desteğe ihtiyaç duyanlara verilmelidir. Yoksulluk kültürü tezleri, benzer bir şekilde Neoliberal Yaklaşım taraftarları tarafından da sosyal yardım programlarına yönelik eleştirilerde birer dayanak olarak değerlendirilmektedir. Neoliberallere göre, İnsanlar rasyonel yaratıklar olarak kendi yoksulluklarından kendileri sorumludur. Yoksulluk ile baş edebilmenin en iyi yöntemi, yoksul insanların yaşadığı mahallelerin kapitalist üretim sistemi ile bütünleştirilmesi ve piyasa değerlerinin yoksul mahallelerine ulaşmasını sağlamaktır. Yoksulların sahip olduğu değerler ve davranışlar onların sosyal yardımlara bağımlı hale gelmesine neden olur. Yoksulların yardım bağımlılıklarının artması, devlet harcamalarının arttırarak devletin kapitalist sınıflar üzerindeki vergi yükünün artmasına yol açmaktadır (Gül ve Gül, 2008, s. 69-73).

2.4.5 Malthusçu yaklaşımlar

1798 yılında genel olarak toplumun gelecekteki gelişimini etkilediği için nüfus ilkesi üzerine bir makale yayınlayan Thomas Robert Malthus, makalesinde nüfus artış hızı ile gıda arzındaki yavaş artış arasındaki eşitsizliğe dikkat çekmiştir. Bu makalesinde savaş, kıtlık ve hastalık durumlarında, aile büyüklüğünün sınırlandırılmasına ilişkin seçenekler olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Malthus, 1803'te yayınladığı ikinci kitabında, siyaset felsefesinin politik ekonomiye ve ahlaki kısıtlama kavramına yol açtığı bir veri kitlesini

dağıtan çok daha büyük bir sosyolojik tezi savunarak bu alandaki tartışmaların sürmesine neden olmuştur (Dunn, 1998, s. 76).

Malthus, maddi ilerlemenin ve mutluluğun gelecek nesiller için güvence altına alındığını ileri süren Adam Smith'in aksine ilerlemenin ve refahın doğal ve otomatik bir şekilde gelişen bir süreç olduğunu düşünmüyordu. O, yoksulluğun ya cehaletin ya da ahlaki sapkınlığın bir işlevi olduğuna inanıyordu. Malthus'a göre, yoksulluk erkek ve kadınların, destekleyebileceğinden daha büyük ailelere sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Harvey ve Reed, 1992, s. 274). Çünkü Malthus'a göre, yiyecek maddeleri aritmetik bir şekilde artarken nüfus geometrik bir şekilde artmaktadır. Nüfusun kontrolsüz bir şekilde çoğalması insanlığın geleceği açısından tehlikeli bir durum arz etmektedir. Yoksulluğun önlenmesi için yürütülen sosyal programların işlevsel olmadığını savunan Malthus'un, bireylerin geç evlenmesi, az çocuk sahibi olması gibi nüfusu kısıtlayıcı tedbirler önerdiği görülmektedir (Koray, 2018, s. 60). Bu tedbirlerin alınabilmesi için de cahil yoksullara ve çocuklarına, onlara ihtiyatlılık ve öngörü erdemlerini öğretici ahlaki bir eğitim sağlanması gerekmektedir. Ancak böyle bir eğitim verilebilirse zamanla nüfusun kaynaklar üzerindeki baskısı ortadan kaldırılarak yoksulluğa çare bulunabilecektir (Harvey ve Reed, 1992, s. 274).

2.4.6 Sosyal demokratik yaklaşım

Tarihsel olarak Marksist çizgideki temel ekonomik ve toplumsal değişimi savunan siyasi hareketler ile ilişkilendirilen Sosyal Demokratik Yaklaşım, aslında kapitalist üretim sistemini ortadan kaldırmaktan çok kapitalizmi insanileştirmeyi hedefleyen reform programlarının yapılmasını savunmaktadır. Sosyal Demokratik Yaklaşım savunduğu değişiklikleri, şiddet içermeyen yöntemlerle gerçekleştirmekten yana olması ve idealist siyasa hedeflerden kaçınarak pragmatist bir tutum içerisinde olma gibi özellikler ile anılmaktadır (Page, 2008, s. 108).

Sosyal Demokratik Yaklaşım, toplumda var olan yoksulluğun kaynağının kapitalist üretim sisteminin varlığı olmadığını; yoksulluğun esas kaynağının toplumda ortaya çıkan zenginliğin eşitsiz bir şekilde dağıtılması olduğunu ileri sürmektedir. Bu yönüyle Sosyal Demokratik Yaklaşım, Marksist yaklaşımın açıklamalarıyla benzeşen yönlerine rağmen yoksulluk sorunun kaynağı olarak sınıf çatışmasını görmemekte, sorunun esas kaynağı

olarak gelir adaletsizliği ve fırsat eşitsizliğini görmektedir. (Çoban, 2019, s. 48). Bu yaklaşıma uygun çalışmalar yapan sosyal bilimcilerden biri olan Amartya Sen, refah ekonomileri hakkında çalışmalar yaptıktan sonra açlık ve yoksulluk konularında da kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Sen, yoksulluğu mutlak ve göreli yoksulluk şeklinde tanımlamak yerine "hak" temelli bir yaklaşım geliştirir. Mevcut nüfusun, mevcut kaynaklar üzerinde yasal taleplerde bulunabilme yeteneğine yoğunlaşır. Örneğin tarihsel çalışmalar göstermiştir ki açlık gıdanın bulunabilirliğinin değil yetkinin bir işlevidir. Yine çalışmalar göstermiş ki kötü kıtlıkların bir kısmı kişi başına gıda bulunabilirliğinde ciddi bir düşüş olmadığı halde gerçekleşmiştir. Sen'e göre yoksulluk tartışmalarında, sınıfı tartışmak yerine devleti tartışmaya gereksinim duyulmaktadır. O, son yıllarda kıtlıkların nispeten azalmasını güçsüz durumda olanların devlet üzerinde baskı kurabilmeleri ile açıklamaktadır. Sen'e göre, modern toplumun açıklığı, mevcut nüfus için daha fazla hak yaratarak felaketlerin azalmasına yol açmıştır (Harvey ve Reed, 1992, s. 282-285).

2.4.7 Bağımlılık kuramları

Gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkeler üzerinden zenginleşmesine odaklanan Bağımlılık kuramları, toplumlarda yaşanan yoksulluğu da bu perspektifle açıklamaktadırlar. Bağımlılık Kuramını ileri süren Paul Baran, Andre Gunder Frank ve Samir Amin gibi sosyal bilimcilere göre az gelişmiş ve gelişememiş ülkelerin yoksul kalması ve gelişememesi kapitalist üretim sisteminden kaynaklanmakta ve ancak kapitalist sistemin ortadan kaldırılması ile gelişememe durumu dolayısıyla yoksulluk sona erecektir (Oktik, 2008, s. 44). Bu kuramcılar, merkezi kapitalist ülkeler arasındaki çatışmalardan çok merkez ile çevre arasındaki bağımlılık ve sömürü ilişkisine odaklanmaktadır. Klasik emperyalizm kuramlarında çevre ülkeler, Emperyalist ülkeler arasındaki mücadelede birer nesne konumunda irdelenirken Bağımlılık Kuramlarında bu ülkeler birer özne olarak ele alınmaktadır (Uzgel ve Bedirhanoğlu, 2015, s. 115).

Fernand Braudel ve Immanuel Wallerstein'in kapitalizmin işleyişi ve küresel ekonomik sisteme dair yaptıkları analiz bağımlılık kuramlarına yeni bir boyut kazandırmıştır (Oktik, 2008, s. 44). Bağımlılık kuramını Baran, Amin ve Frank ile beraber geliştiren Wallerstein'ın kapitalist üretim sistemine eleştirel bir tavır içerisinde olmakla beraber ana akım bir Marksist olmadığı, Sovyetler Birliği'ne koşulsuz bir destek sunmadığı, Sovyet Rusya ve Çin'in devletçi, totaliter Marksist, Leninist paradigmalarını benimsemediği; bu

paradigma yerine daha özgürlükçü ve ılımlı bir anti kapitalist olan Neo-Marksizm'e yakın olduğu ifade edilmektedir (Göksel, 2021).

Amerikan Sosyolojisinin önemli çağdaş temsilcilerinden olan Wallerstein, ülkeler arası bağımlılık ilişkisini "Yeni Dünya Sistemi" şeklinde formüle ederek analiz etmektedir. Wallerstein, "Dünya Sistemi'ni sınırları ve yapıları olan, üye gruplardan oluşmuş, yasal kurallara sahip, tutarlı bir sosyal sistem" olarak açıklamaktadır. Wallerstein, "Dünya Sistemi" ne ilişki analizinde politik sistemi temsil eden dünya imparatorluğu ile dünya ekonomisi olmak üzere iki alt sosyal sistemden söz etmektedir. O, bu alt sosyal sistemlerden olan Dünya İmparatorluğunu, dünyanın birçok ülkesinde tek bir sistem olarak görünen ve güçlü devletlerin birbirleriyle bağlanmasından oluşmuş; ayrıca diğer ülke ekonomilerinin de bu ülkelere eklenmiş olduğu bir politik sistem olarak tanımlamaktadır (Oktik ve Kökalan, 2002, s. 128). Wallerstein'ın kuramında, ülkelerin birbirlerine yönelik konumlanışına getirdiği açıklamalarla hem Avrupa Merkezci Liberal Modernleşme teorisinden hem de daha önce mensubu olduğu Bağımlılık kuramlarından ayrıştığı söylenebilir (Göksel, 2021).

Wallerstein'ın Dünya Sistemi olarak ifade ettiği küresel sistem esas olarak merkez ülkeler olarak adlandırdığı sermaye ve teknoloji bakımından güçlü bir konumda olan Britanya ve Fransa gibi eski sömürgeci ülkelerin kontrolündedir. Bu "merkez ülkeler" tarafından hammadde ve ucuz işgücü kaynağı olarak görülen Sahra Altı Afrika'sı, Güney Asya ve Güney Amerika ülkelerinin çoğunluğundan "çevre ülkeler" bulunmaktadır. Ayrıca hem coğrafi hem de teknolojik kalkınma açısından bu iki grup ülke arasında lojistik bağlantıyı sağlayan ve Wallerstein'ın "yarı çevre ülkeler" diye nitelendirdiği Brezilya, Güney Afrika, Türkiye gibi ülkeler bulunmaktadır (Göksel, 2021). Klasik Bağımlılık teorisyenlerin iddialarının aksine Wallerstein'ın Dünya Sistemi kuramında, sistem içerisinde yarı çevreden merkeze geçme imkânı olduğu şeklindeki iddiasını eleştirenler bugüne kadar yarı çevre ülkelerden merkez ülkelere geçiş olmadığını savunmaktadırlar (Oktik, 2008, s. 44). Wallerstein bu eleştirilere karşılık olarak eğer bir kez geri kalan veya çevre konumuna düşen bir halk, bölge veya ülke hep aynı statüde kalacaksa bir zamanlar geri kalmış olan Japonya, Hong Kong, Singapur ve Güney Kore gibi ülkelerin şu anda en kalkınmış teknolojiye ve ortalama hayat standartları açısından çok yüksek merkez toplum

olmalarını nasıl açıklayabileceğimizi sorarak kendi kuramının geçerliliğini savunmaktadır (Göksel, 2021).

2.4.8 Sosyal politikanın tarihsel gelişimi

Sanayi devriminden önce devletler varlığını diğer devletlere karşı savaşarak sürdürmeye çalışmaktaydı. Ancak Sanayi Devriminden sonra devletler dış tehditlerin yanında içeride kötü çalışma koşullarının ve emek sermaye arasındaki çelişkilerin yarattığı iç tehditler ile de baş etmek zorunda kalmışlardır. İç çatışmalarla karşı karşıya kalan Avrupa ülkeleri emek ve sermaye arasındaki bu çatışmaların, kendi varlıklarını tehlikeye sokacak sosyal sorunlara yol açmasını önlemek için yaşanan sorunlara müdahale etme ihtiyacı hissetmişlerdir. Sosyal Politika disiplininin, ortaya çıkan bu müdahale ihtiyacının gittikçe artması sonucu geliştiği ifade edilebilir (Şenkal, 2017, s. 21). İlk kez Almanya'da kullanılan Sosyal Politika kavramı (Koray, 2018, s. 34), dar anlamıyla "çıkarları uyuşmayan sınıflar arasında tırmanan çatışmaları önleyerek toplumsal uyumun garanti altına alınmasına yönelik politika" olarak tanımlanabilir (Şenkal, 2017, s. 21). Bir başka tanıma göre, dar anlamda sosyal politika "işçi statüsünde çalışanların iş ilişkileri ve çalışma yaşamında korunması amacıyla, devletçe alınan karar ve sürdürülen uygulamaları inceleyen bir dalı olarak" ifade edilmektedir (Bedir, 2016, s. 3). Dar anlamıyla sosyal politika, emek ve sermaye arasında artık gizlenemez duruma gelen çelişki ve eşitsizliği barındıran sanayileşen toplumlara özgü bir politika olarak ortaya çıkmakta ve bu politikanın amacı da yükselen emek sermaye çatışmasını azaltmak olarak görülmektedir. Sosyal politikanın dar anlamıyla hayata geçirildiği 1800 sonları ve 1900'lerin başlarında, işçi sınıfına yönelik sigorta uygulamaları hayata geçirilmiş ve gönüllü ve zorunlu olmak üzere çeşitli sigorta dalları geliştirilmiştir. Bu gelişmelerin yaşanmasında bir yanda sürdürülen siyasal mücadelelerin bir yandan da her iki dünya savaşının yaşattığı zorluklar ile liberal ekonomi politikalarının getirdiği hayal kırıklıklarının etkili olduğu ifade edilmektedir. 20. Yüzyılın ilk yarısı, işçi sınıfının siyasal mücadelesi, savaşların getirdiği devletçi müdahale zorunluluğu ve sosyal sigortaların kişi ve toplum açısından getirdiği faydaların görülmesi gibi etkenlerin etkisiyle dar anlamıyla da olsa sosyal politikanın öneminin anlaşıldığı bir dönem olmuştur (Koray, 2018, s. 34-35).

Günümüzde Kuzey Amerika literatüründe, "Sosyal Refah Politikası" Kıta Avrupası'nda ise "Sosyal Politika" olarak kullanılması tercih edilen (Ersöz, 2021, s. 119) Sosyal

politika, ilk başlarda sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği iş kazaları, işsizlik, yoksulluk, hastalık ve yaşlılık gibi işçilerin yaşam döngüsü içerisinde karşılaşabilecekleri sorunlara karşı işçileri korumaya yönelik önlemler almayı amaç edinmiş bir alan iken hedef kitleleri zamanla genişlemiş ve toplumun bütün sınıf ve zümreleri arasındaki çelişki ve mücadeleleri ortadan kaldırmayı amaç edinen bir alana dönüşmüştür (Şenkal, 2017, s. 21). Geniş anlamda sosyal politika, ele aldığı kesimlerin kapsamının genişlemesi göz önünde bulundurularak "toplumun bağımlı çalışan, ekonomik yönden güçsüz ve özel olarak bakım, gözetim, yardım, desteklenme gereksinimi duyan kesimlerinin, karşılaştıkları ya da karşılaşabilecekleri risklere, olumsuzluklara karşı en geniş şekilde korunmalarını sağlamaya dönük kamusal politikaları ele alan bir sosyal bilim dalı" olarak tanımlanabilir (Altan, 2007, s. 9). Başka bir tanıma göre geniş anlamıyla sosyal politika, sosyal adalet, sosyal eşitlik ve sosyal refah amacında olan, sosyal sorunların kapsamı genişledikçe genişleyen, ekonomi politikalarına sosyal boyut katmayı amaçlayan ve ekonomik işleyiş sırasında görülen aksaklıkları düzeltici politikaların oluşmasını sağlayan hümaniter bir bilim dalı şeklinde tanımlanmıştır. Dar anlamda sosyal politika, Sanayi Devrimi sırasında çalışma ilişkileri kaynaklı görülen sosyal sorunlara odaklanırken, geniş anlamada sosyal politika Sanayi Devrimi öncesinden günümüze kadar görülen sorunlara kadar uzanan geniş bir çerçevede sosyal sorunları çözümlemeye çalışmaktadır. Dar anlamda sosyal politika çalışma yaşamındaki sosyal sorunlara emek-sermaye çelişkileri bağlamında yaklaşırken, geniş anlamdaki sosyal politika sosyal sorunlara sınıf perspektifinden daha geniş bir yaklaşım benimsemektedir. Yine dar anlamda sosyal politika, sosyal sorunlara yaklaşırken ekonomik sistemi, kapitalist ekonomik sistem olarak varsayarken, geniş anlamda sosyal politika ekonomi politikalarının sadece liberal politikalardan oluştuğu şeklinde bir yaklaşım sergilememektedir (Bedir, 2016, s. 5)

Modern devlete ait politika olarak sosyal politika, varlığını insan hakları ve demokrasi gibi siyasi gelişmeler ve liberal devlet yaklaşımında değişim yaratmaya çalışan sınıfsal mücadelelere borçlu bir alan konumundadır. Sosyal politikanın tarihsel gelişimi göz önüne alındığında, bir toplumda sosyal politikanın genişlemesinin o ülkedeki demokratik gelişmelerle bağlantılı olduğu görülebilir. Eğer bir toplumda, toplumsal güçler arasında daha dengeli ilişkiler kurulabiliyor ve insan hakları alanında gelişmeler yaşanıyorsa o ülkede sosyal politikalar hukuksal bir zemin kazanarak bir hak niteliği kazanabilmektedir.

İnsan haklarının yeni boyutların eklenmesinin gerisinde işçi sınıfının, kadın hareketleri ve çevreci hareketler gibi toplumsal güçlerin, verdiği mücadelelerin önemli etkisi bulunmaktadır. Toplumsal güçlerin etkili faaliyet yürütemediği ülkelerde ise insan haklarının gelişemediği ve geniş anlamdaki sosyal politikaların hayata geçirilemediği görülmektedir (Koray, 2018, s. 37-38).

Tarihsel süreç içerisinde ele alındığında, dinamik bir yapıya sahip olan sosyal politika, toplumsal yapıya uygun bir şekilde, kapsam bakımından sürekli bir genişleme içerisinde olmuştur. Nasıl ki zaman içerisinde sadece işçi sınıfına yönelik bir politika olmaktan çıkarak sosyal eşitlik ve sosyal adalet temelli bir politikaya dönüştü ise yeni yükselen toplumsal hareketler ve talepler ile sosyal politikanın kapsamı genişlemeye devam edecektir. Sosyal politika alanında yükselen yeni taleplerden bir kısmının kadın hakları ile ilgili olduğu görülmektedir. Örneğin Feminist hareketler, sosyal politika alanına eril bir karakter taşıdığı ve geleneksel ataerkil yapı ve değerleri koruma üzerine şeklinde eleştiriler yöneltmektedir. Kadınların ev içinde ne kadar çalışırlarsa da hiçbir koruyucu önlem ve güvencelerinin olmayışı önemli bir eleştiri konusunu oluşturmaktadır. Kadınlar, kadın erkek eşitliğinin sağlanması, çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve çocuk bakımı ile ilgili kadınları koruyan düzenlemeler talep etmektedirler. Öte yandan engelliler önceleri kendilerine verilen bakım hizmetleri ile yetinirken günümüzde toplumsal yaşama katılım ile ilgili düzenlemeler taleplerde bulunmaktadır (Koray, 2018, s. 38-39). Örnekleri çoğaltılabilecek yukarıdaki taleplere benzer yeni gelişen hareketler ve talepler bize sosyal politika alanının genişlemeye devam edeceğini göstermektedir.

2.5 Yoksullukla Mücadele ile ilgili Sosyal Politikalardaki Müdahale Yaklaşımları

Yoksulluk ile mücadele ile ilgili politikaların sosyal politika yazınında farklı kıstaslar dikkate alınarak farklı sınıflandırmalara konu oldukları görülmektedir. Yoksulluk ile mücadele politikaları kısa, orta ve uzun dönem bazında bir sınıflandırma ile uyumlu olacak şekilde, yoksulları veya yoksulluk sınırının biraz üzerindeki bireylerden özellikle kadın ve çocukları, beklenmedik olumsuzluklara karşı nakit kredi destekleri ve gıda yardımları yapılmasını öngören kısa süreli koruyucu önlemler ve hane halklarının daha uzun sürede konut, istihdam, eğitim ve sağlık gibi olanaklardan daha fazla yararlandırarak

güç ve olanaklarını arttırmayı amaçlayan orta ve uzun süreli geliştirici politikalar olmak üzere iki ana grupta incelenebileceği savunulmaktadır (Drakakis-Smith, 1996, s. 695).

20. yüzyıl boyunca değişik dönemlerde benimsenen yoksullukla mücadele stratejileri incelendiğinde, temel olarak iki ana politikanın uygulandığı görülmektedir. Birinci grup politikalar, 2. Dünya Savaşı sonrasından 1980'lere kadar başta Avrupa olmak üzere bütün dünyada yaygın olarak uygulanan, yoksullukla doğrudan mücadele amacında olan ve özünde bireyleri korumak için bir sosyal güvenlik ağını kurmayı öngören sosyal politikalar biçiminde iken; ikinci grup politikalar, 1980 sonrası dönemde uygulanan, küreselleşmenin ürünü olarak ortaya çıkan, doğrudan yoksulluğu azaltmak amacıyla geliştirilmemiş olsa da dolaylı olarak işsizlik ve yoksulluğu azaltmak ile iktisadi büyümeyi hedefleyen politikalardan oluşmaktadır. 2. Dünya Savaşının ardından 1970'li yılların sonlarına kadar uygulanan ve bir sosyal güvenlik mekanizması şeklinde tasarlanan yoksullukla mücadeleye ilişkin birinci grup politikalar "refah devleti" olarak nitelendirilmiş ve bu politikaların yoksullukla mücadelede önemli başarılar sağladığı görülmüştür. Ancak refah devletini sağlamak amacıyla yapılan sosyal güvenlik harcamalarının bütçe üzerindeki yükü arttırdığı gerekçesi ile refah devleti yaklaşımı, 1980'lerden itibaren yükselen neo-liberal yaklaşımların etkisiyle giderek terk edilmeye başlanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda büyüme ve kalkınma sürecine ağırlık vererek dolaylı yoldan yoksulluğu azaltma amacında olan ikinci grup politikaların, 1980'lerden itibaren dünya genelinde yaygınlaştığı ve uluslararası kuruluşlar tarafından gelişmekte olan ülkelere önerildiği görülmektedir (DPT, 2007, s. 3-4). Aşağıda yoksullukla mücadele ile ilgili uygulanan doğrudan ve dolaylı yaklaşımlar ayrıntılı bir şekil ele alınacaktır.

2.5.1 Dolaylı mücadele yaklaşımı

Yoksulluk ile mücadelede dolaylı yaklaşımın temelinde, ekonomik büyüme yoluyla yoksulların gelir ve yaşam standartlarını iyileştirmeyi sağlama bulunmaktadır. Uzun yıllar boyunca hızlı büyüme, uluslararası kuruluşlar ve bağımsız araştırmacılar tarafından yoksullukla mücadelenin en etkili yöntemi olarak öne sürülmüştür. Büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkinin genel olarak iki ana unsur ile bağlantılı olduğu ileri sürülmüştür. Birincisi büyümenin, eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin sunumu ile istihdam olanaklarını arttırmayı sağlayarak yoksulluğun azaltılmasına katkı sunması; ikincisi ise ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisidir. Ayrıca büyümenin kısa

dönemde ücret ve istihdam gibi işgücü piyasaları göstergelerini etkileyerek gençler ve niteliksiz işçiler gibi çeşitli grupların yoksulluk oranları üzerindeki etkisinin de vurgulandığı görülmektedir (Şenses, 2017, s. 221-223). Büyümenin yoksullukla mücadeledeki rolü tartışmalarında, büyümenin hızının yanında büyümeden kaynaklanan gelirlerin yoksullar ve kadınlar gibi farklı gruplar arasında dağılımının düzeyi, kamunun elde ettiği gelirleri beslenme, sağlık ve eğitim gibi alanlarda ne düzeyde harcadığı önemle üzerinde durulan etkenler olmaktadır (Timmer, 1994, s. 262).

Yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşım bazı eleştiriler almaktadır. Dolaylı yaklaşıma yöneltilen en temel eleştiri büyümenin gerçekleşmesi halinde bile gelirlerin eşitsiz bir biçimde dağıldığı ve büyümeden yoksulların gerekli hız ve derecede yararlanamadığı noktasında olmaktadır. Büyümeye dayalı yoksullukla mücadele yaklaşımının, ülkelere özgü koşullar dikkate alınmadan genel geçer bir strateji olarak kabul edilmesi ile büyümeden her zaman ve her yerde etkili olmasının beklenmesi diğer bir eleştiri konusu olmaktadır (Şenses, 2017, s. 261-262). Ekonomik büyüme yoluyla yoksullukla mücadele edilen ülkelerde ekonomik büyümenin istihdam sağlama hususunda başarılı olamadığı buna karşın ücretlerin de yoksulluk sınırının altında kaldığı ifade edilmektedir (Koray, 2011, s. 374).

Büyümenin özellikle eşitsiz bir şekilde gerçekleşmesi halinde yoksullara ulaşmada çok yavaş olduğu hatta kimi Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi en yoksul kesimlere hiç yararlı olmadığı ileri sürülmektedir. Büyümenin etkisinin gelişmiş ülkelerde de sınırlı olduğu görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Gottschalk ve Danziger (1984) tarafından yapılan bir çalışmada seküler büyümenin yoksulluğu azaltmada önemli bir faktör olduğunu, ancak etkilerinin nispeten küçük olduğunu ve bu küçük etkilerinde gelir eşitsizliği ve döngüsel koşullar tarafından kolayca ortadan kaldırıldığı ortaya konulmuştur (Cardoso ve Helwege, 1992, s. 30). Yine nüfusu büyük ölçüde geçimini tarım ile sağlayan Hindistan'da, tarımsal kalkınma ile yoksulluğun azaltılması amacıyla 1960'lı yılların ortalarından itibaren yürütülen planlı kalkınma sürecinde, ekilen toprak miktarının artmasından ziyade ekilen toprağın hektar başına veriminin artması temel endişe olmuş ve durum da tarımsal büyümenin odağının gelişmiş bölgelere ve yüksek gelirli çiftçilere kaymasına neden olmuştur. Ortaya konan kalkınma çabaları sonucunda

yine ortaya çıkan büyümeden geniş yoksul kitleleri yararlanamamıştır (Rao, 1992, s. 2603).

2.5.2 Dolaysız yaklaşım

Yoksullukla mücadelede, dolaysız yaklaşım doğrultusunda ve kamunun başat aktör olarak yürütücüsü olduğu radikal reform, gelir aktarımı araçları ve yoksullukla mücadele programları şeklinde bazı uygulamalar görülmektedir (Metin, 2016, s. 112). Bu programların dışında devlet, vergiler, fiyat politikaları, işgücü ve ücret politikalarını belirleme ve sosyal güvenlik sistemi gibi araçları, gelirin yeniden dağılımını gerçekleştirecek biçimde yoksullukla mücadelede kullanmaktadır.

2.5.2.1 Radikal reform

Radikal reform ile kaynakların köklü bir şekilde yeniden dağıtımı esas alınarak eşitsizliklerin giderilmesi sağlanarak yoksulluğun azaltılması hedeflenmektedir. Yeniden dağılım yoluyla yoksullukla mücadelenin etkinlik açısından bazı tartışmalara konu olduğu görülmektedir. Özellikle kaynakları sınırlı olan azgelişmiş ülkelerde yeniden dağıtımın, kişilerin çalışma dürtülerini azaltarak etkinlik ve büyüme üzerinde olumsuz yönde etkiler bırakabileceği ifade edilmektedir (Şenses, 2017, s. 227). Yoksullukla mücadele bağlamında varlıkları yeniden dağıtma politikaları arasında, her ne kadar bazı çıkar grupları tarafından karşı çıkılsa da toprak reformu en popüler politika aracı olarak görülmektedir. Eğer büyük çiftçilerin ulaştığı gibi küçük çiftçilerde üretim kredisi, pazarlama ağlarına ulaşma ve risklere karşı sigortalama olanaklarına ulaşabilecekse, toprağın yeniden dağıtılmasının verimliliği arttırarak yoksulluğun azaltılmasında önemli işlevler görebileceği ileri sürülmektedir (Bardhan, 1996, s. 1349).

Yoksullukla mücadelede politika aracı olarak düşünülen toprak reformuna ilişkin düzenlemelerin başarısı yerel koşullara da bağlı olduğundan bu politikalar hakkında olumlu veya olumsuz etkileri önceden kestirmek mümkün görünmemektedir. Çünkü bu tür düzenlemeler ekonomik etkilerin yanında siyasal alanda da bazı sonuçlara yol açacağı değişiklikler ve bu değişikliklerin yoksullukla mücadeledeki etkilerini önceden öngörmek mümkün görünmemektedir. Öte yandan toprak reformunun etkinliği tartışmalarından farklı olarak, yoksullukla mücadele bağlamında kredilerin yoksullara doğru bir şekilde yönlendirilmesi, yoksulların su, gübre ve tohumluk gibi tarımsal

girdilere erişim imkanlarının arttırılması yoluyla, yoksulların kendi hesabına istihdam edilebilirliğine ilişkin önlemlerin alınmasının gerekliliği konusunda görüş birliğinin olduğu görülmektedir (Şenses, 2017, s. 230).

2.5.2.2 Gelir aktarımı araçları

Devletin dezavantajlı gruplara yönelik gelir aktarımlarını genel olarak kamu harcamaları ve vergi politikaları araçlarını kullanarak gerçekleştirdiği görülmektedir.

2.5.2.2.1 Kamu harcamaları

Devletin yürüteceği kamu hizmetleri için piyasadan mal ve hizmet alımı yapması istihdamı dolayısıyla milli geliri arttırmaktadır. Devletin bu yolla yapacağı harcamalar, gelirin de yeniden dağılımını sağlamaktadır. Devlet satın aldığı mal ve hizmetlerden halkı ya bedelsiz ya da maliyetin altında bir bedelle yararlandırıyor ise halkın gelirine de bedelsiz veya az bedelle yararlandırılan ürün kadar katkıda bulunmaktadır. Devletin eğitim ve sağlık harcamalarının bir bölümünü veya tamamını karşılaması bu harcamalara örnek olarak verilebilir. Devlet yoksulların gelirlerini olumlu yönde etkilemek için gelir transferi ve sosyal yardım gibi araçları da kullanabilmektedir. Devletin yaptığı katkılar oranında transfer öncesi ve sonrasında yoksulların gelirlerinde iyileştirmeler görülmektedir. Genellikle bu transferlerden yararlananlar emekli aylığı düşük olanlar, çocuklu veya çocuksuz olmak üzere yalnız yaşayanlar ve işsizler gibi gruplar olmaktadır (Şenses, 2017, s. 299). Ancak günümüzde gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmak amacıyla gerçekleştirilen gelir transferlerinin, iyileştirici etkisinin giderek azaldığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Koray, 2018, s. 300).

2.5.2.2.2 Vergi politikaları

Ülkelerin, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için yararlandığı önemli bir gelir dağılımı aracının da vergi politikaları olduğu görülmektedir. Vergi politikası ise, kıt kaynaklar ile sonsuz olan birey ihtiyaçlarının karşılanmasında toplumsal faydayı ön plana alarak belli amaçlara ulaşmak amacıyla, vergilerde ayarlamalar yapmak suretiyle devletin genel amaçlarına hizmet eden bir vergi sistemi tasarımı olarak tanımlanmaktadır. Vergi politikaları, kamu otoritesinin birincil gelir dağılımına (fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı) müdahale ederek geliri tekrar dağıtmasını sağlayan bir gelir aktarımı işlevi görmektedir (Aydın ve Türgay, 2011, s. 254-257). Yönetimler

belirledikleri vergi politikaları doğrultusunda toplumdaki bazı üst gelir gruplarının satın alma güçlerini onlardan aldığı vergiler ile azaltarak; buna karşın kamu harcamalarını kullanarak alt gelir gruplarının satın alma güçlerini arttırarak gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltmaya çalışmaktadırlar (Arabacı Yüksel, 2019, s. 186-187).

Kamu otoriteleri, yoksullukla mücadelede bireylerin ödeme gücünü dikkate alan bir vergi politikası uygulayarak gelir üzerinde alınan vergilerle mücadeleyi yürütebileceği gibi, kişilerin serveti veya yapacağı harcamalar üzerinden alınan vergilerle de yoksullukla mücadele edebilirler. Eğer gelir vergisi üzerinden vergilendirme yoluna gidilirse kişilerin ödeme gücü açısından kişisel ve ailevi durumları da (engellilik, çocuk sayısı vb.) gözetilebilir. Kurumlar vergisi ise objektif nitelikte bir vergi olarak tasarlanmış düz oranlı bir tarifeye sahiptir. Öte yandan kurumların düşük oranlı vergilendirilmesi ya da kurumlara vergi teşvikleri sağlanması halinde dar kapsamda ekonomide gelir dağılımını bozucu bir durum ile karşılaşılabilir. Yoksullukla mücadele katkı sunmak amacıyla kurumlar vergisinde yapılabilecek bir düzenleme ile vergi oranları uygun bir düzeyde ayarlanarak, uygulanan teşviklerin özellikle yatırımlara yönelik kullandırılması ve sonuçlandırılması sağlanarak veya yasal düzenlemeler ile kurumların üzerlerine düşen vergilerini istenmeyen bir şekilde yansıtmalarının önüne geçilebilir (Aydın ve Türgay, 2011, s. 255-256).

2.6 Sosyal sermaye kavramı

1990'lı yıllardan itibaren akademi dünyasında gittikçe yoğunlaşan bir şekilde yer bulmaya başlamış bir kavram sosyal sermaye kavramının, esasında tarihçesinin anlamsal geçmiş ve kavramsal geçmiş olarak ele alınabileceği dile getirilmektedir. Anlamsal geçmiş ile dile getirilen şey, açık bir şekilde ''sosyal sermaye'' kavramının kullanılmadığı ancak sosyal sermaye kavramını temellendirecek düşüncelerin ortaya konulduğu; kavramsal geçmiş ile kastedilenin ise sosyal sermaye kavramının açık bir şekilde kullanıldığı ilk araştırmalara gönderme yapıldığı görülmektedir (Öğüt ve Erbil, 2009, s. 1-5).

Anlamsal geçmiş açısından yaklaşıldığında sosyal sermaye kavramının kökenleri sosyolojik yaklaşım içerisinde ilk sosyologlara, -Tocqueville'e, Durkheim'a, Weber'e, Marks'a ve Tönniese'e kadar- iktisadi yaklaşım içinde de klasik İktisatçılara -Adam

Smith'e, Marshall'a, Hume'a ve Hicks'e- kadar geri götürülmektedir (Şan ve Şimşek, 2011, s. 90-91). Tarihsel kökenlerinin 19.yüzyıla kadar uzandığı ve bu kavramın 19.yüzyıl düşünürlerinin bazı eserlerinde kapalı olarak yer aldığı noktasında literatürde bir görüş birliği bulunmasına rağmen, sosyal sermaye kavramının literatürde ilk kez kimin tarafından kullanıldığı konusunda aynı fikir birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Ancak birçok yazara göre kavram ilk kez Lyda Judson Hanifan (1916) tarafından ''kırsal okul aile birliği merkezlerini'' konu ettiği analizlerde kullanılmıştır (Uğuz, 2010, s. 23). Önce 19.yüzyıl düşünürlerince ardından da Hanifan, Jacobs ve Loury gibi araştırmacılar tarafından çözümlenen sosyal sermaye kavramına olan ilgi 1980'li yıllardan itibaren Bourdieu ve Coleman (1988) gibi sosyologlar ve siyaset bilimci Putnam'ın çalışmaları ile hız kazanmış, ardından bu ilgi sosyal bilimlerin diğer alanlarına da yayılarak çok sayıda çalışmaya konu olmuştur (Keleş, 2012, s. 10). Sosyal sermaye kavramı, 1980'li yıllardan önce makalelerde anahtar sözcük olarak toplam 20 defa kullanılmasına rağmen, bu sayı gittikçe artarak 1991-1995 aralığında 109'a ve 1996-1999 yılları arasında da 103'e yükselmiştir (Field, 2008, s. 5). Dünya Bankası'nın toplumların kalkınmasındaki rolü nedeniyle sosyal sermaye kavramına verdiği önem ve IMF ve UNDP gibi uluslararası kuruluşların kalkınmada bu kavrama atfettikleri işlevlerin (Öğüt ve Erbil, 2009, s. 7) etkisiyle, 2000'li yıllarda kavram araştırmacıların ilgisini çekmeye devam etmiş ve kavram ile ilgili literatüre yapılan katkıların yükselişi devam etmiştir (Eşkinat, 2015, s. 75).

Günümüzde Putnam ve diğer araştırmacıların sosyal sermaye hakkında ileri sürdükleri konular aslında 19. yüzyılda birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bu araştırmacılardan biri olan Alexis de Tocqueville, 1830'larda Amerika'nın birçok yerine geziler yapmış, Amerikan demokrasisi ve ekonomik gücünün temelini sorgulamıştır. De Tocqueville, gözlemlerinden yola çıkarak Avrupa'daki geleneksel ve hiyerarşik olan ilişkileri bir arada tutan resmi yükümlülük bağları yerine, gönüllü kuruluşlardaki etkileşimin Amerikalıları birleştiren bir sosyal yapıştırıcı görevini gördüğünü savunmaktadır. De Tocqueville'in araştırmalarından yaklaşık altmış yıl sonra toplumsal dayanışma ile kaygı, Fransız sosyolog Emile Durkheim'ın eserlerinde, feodal dünyanın mekanik dayanışması ve 19. yüzyıl kapitalizminin organik dayanışması ayrışması

şeklindeki analizinde kendini göstermiştir. Yine Ferdinand Tönnies'in "Gemeinschaft" ve "Gesselschaft" ayırımı şeklindeki kavramsallaştırmasında da sosyal dayanışma ve etkileşime ilişkin benzer bir kaygının varlığı görülmektedir. İnsan öğesini sosyal sınıfların soyut ilişkileri ile bağlantılı bir şekilde değerlendiren Karl Marx ise tarihsel materyalizm teorisinde, insanları birbirleri ile bağlı ve bağımlı hale getiren ara bağlara çok fazla önem vermemiştir. Marx ve Engels'e göre sendikalar ve gönüllü kuruluşlar, her ne kadar zanaatkarlar ve işçiler arasında emek piyasasının risklerinden korunmak için geliştirilmiş olsa da bu yapılarda ortaya çıkan emek aristokrasisi, işçilerin burjuvaziye karşı sürdürdükleri mücadeleyi zayıflatıcı bir işlev görmüştür (Field, 2008, s. 7-8)

2.6.1 Sosyal sermaye kavramının tanımlanması ve anlamlandırılması

Sosyal sermaye kavramı, kişi ve gruplar arasında ilişkileri birleştirici özelliğinden dolayı kimi zaman bir ''tutkal'' olarak (Kitapcı, 2017, s. 8) kimi zaman da bir ''kayıp halka'' (Ünalan, 2019 , s. 55) olarak değerlendirilmektedir. Sosyal sermaye kavramının aynı zamanda iktisat, sosyoloji ve siyaset bilimi disiplinlerini de birleştiren interdisipliner bir kavram olmasının, bu kavramın açıklanmasını zorlaştırdığı (Kitapcı, 2017, s. 10) ve kavramın çok çeşitli şekillerde tanımlanmasına yol açtığı görülmektedir. İtalya'daki politik gelenek üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Robert Putnam sosyal sermayeyi, ''sosyal kurumun koordine edilmiş eylemlerini kolaylaştıran ve bu işlevi ile toplumsal etkinliği arttıran güven, normlar ve iletişim ağları gibi özellikler'' olarak tanımlamaktadır (Putnam'dan aktaran Field, 2008, s. 5). Sermayeyi toplumsal dünyayı anlamlandırmada kullanılabilecek en önemli araçlardan birisi olarak kabul eden Bourdieu ise sosyal sermayeyi, karşılıklı toplantı ve tanıma ilişkilerine dayalı olarak az veya çok kurumsallaşmış bir kalıcı ağa sahip olmaktan dolayı oluşan, bir bireye veya bir gruba ait gerçek ya da sanal kaynakların toplamı şeklinde tanımlamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 119).

Sosyal sermayenin eğitimle ilişkisi konusunda yaptığı çalışmalar ile tanınan Amerikalı sosyolog Coleman'ın (1990, s.304) tanımına göre, sosyal organizasyonlar sosyal sermayeyi oluşturur ve öyle hedefleri gerçekleştirmeyi sağlar ki, bu hedefler sosyal sermaye olmadan başarılamaz veya başarılması çok yüksek maliyet gerektirir (Öksüzler, 2006, s. 110). Daha sonraları Coleman, savunduğu rasyonel tercih sosyolojisinin bir parçası olarak daha kapsamlı bir tanım yaparak sosyal sermayeyi ''aile bağlarına ve

toplumun kurumlarında var olan, çocuk ve gençlerin toplumsal ve bilişsel gelişimlerine yararlı, kişiden kişiye farklılık gösterebilen birtakım kaynaklar'' olarak tanımlamıştır (Field, 2008, s. 33). OECD ise sosyal sermaye kavramını ''bir grup içerisinde ya da farklı gruplar içerisinde iş birliğini kolaylaştıran anlayışlar, paylaşılan değerler, normlarla birlikte ağlar'' olarak tanımlayarak sosyal sermayenin iş birliğine yaptığı katkıyı vurgulamıştır (Uğuz, 2010, s. 44).

Sosyal sermaye alanına katkıda bulunan ilk araştırmacıların farklı bilim alanlarından olmalarından dolayı kavramı farklı bağlamlarda yürüttükleri analizlerle ele aldıkları görülmektedir. Sosyal sermaye Hanifan tarafından okul topluluklarında samimiyet, sempati ve sosyal ilişkiler bağlamında, Putnam tarafından politika bağlamında, Bourdieu tarafından eşitsizliklerin yeniden üretimi konusundaki sosyal teorisini şekillendirme bağlamında; Coleman tarafından ise eğitimin sosyal yapısını anlama bağlamında kullanılmıştır (Töremen ve Ersözlü, 2010, s. 31). Bu nedenle her bir araştırmacının sosyal sermaye kavramına farklı anlamlar ve işlevler yükledikleri ve her birinin kavramın bazı yönlerini ihmal edebildikleri görülmektedir. Sosyal sermayeyi eğitim üzerindeki etkisi bağlamında ele alan James Coleman'a göre, sosyal sermayenin yararı sadece güçlülerle sınırlı olmamakta, aynı zamanda fakirlere ve kenarda kalmış topluluklara da ciddi yararlar sağlamakta ve insanların nasıl bir arada çalışmayı başarabildiğini açıklayan bir araç olarak görülmektedir. Coleman'ın sosyal sermayeye ilgisi Bourdieu ile benzer bir şekilde toplumsal eşitsizlik ile okullardaki başarı arasındaki ilişkiyi açıklama çabasından ileri gelmektedir. Coleman, Adolescent Society'de lise öğrencileri üzerine yaptığı bir araştırma sonuçlarından yola çıkarak akran gruplarının, gençler üzerinde aile ve öğretmen gibi etkenlerden daha etkili olduğunu savunmuştur. Coleman'ın etnik gruplar üzerinde eğitime dayalı eğitim imkanları ve başarı üzerinde yaptığı ve Amerikan Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmiş olan araştırması, daha sonra ''Coleman Raporu'' nitelendirilmiştir. Coleman sosyoloji ve ekonomiyi bir arada kullanan interdisipliner bir sosyal bilim geliştirmek istemiş, Gary Becker'in çalışmalarından esinlenmiş ve her bireyin kendi çıkarlarına hizmet eden şeyleri diğer bireyleri düşünmeden otomatik olarak davrandığını savunan ''rasyonel tercih kuramı''nın yükselişinin izlerini sürmüştür. Coleman, sosyal sermayeyi, mülkiyeti ve kazancı onu yaratan bireylere ait olan insani ve fiziksel sermayeden farklı olarak, sadece onu gerçekleştirmek için uğraşanların faydalanacağı değil, yapının bütün parçalarının faydalanacağı bir kamusal mal olarak

ortaya koymaktadır (Field, 2008, s. 28-33). Coleman'ın ifadesiyle ''kamusal bir mal olan'' sosyal sermaye, dezavantajlı olanlara da kaynaklık etmekte, ancak yenilenmediği sürece değerinden kaybedecektir ve varlığını sürdüremeyecektir (Uğuz, 2010, s. 34). Amacının ekonomik sistemleri de içeren toplumsal sistemleri kapsamlı bir şekilde incelemede kullanmak üzere iktisatçıların rasyonel eylem ilkesini ithal etmek olduğunu dile getiren Coleman, sosyal sermayeyi bu amaca ulaşmada bir araç olarak kullandığını ve bu amaç doğrultusunda sosyal sermaye kavramını eğitim bağlamında analiz ettiğini belirtmektedir (Coleman, 2010, s. 81-82).

Sosyal sermaye ile diğer sermaye biçimleri arasındaki yapısal ayırımlar ve işlevsel benzerlikleri ortaya koymaya çalışan Coleman'a göre, fiziksel sermaye gözlenebilir materyal biçimlerde cisimleştiği için elle tutulabilir bir sermaye türüdür. Beşerî sermaye de bireyin yaşam sürecinde elde ettiği yetenek ve bilgi içerisinde ortaya konulduğundan fiziksel sermayeye göre daha az el ile tutulabilir bir sermaye şekli iken sosyal sermaye diğer sermaye biçimlerinin aksine elle çok tutulamamaktadır. Buna rağmen sosyal sermaye bireyler arası ilişkilerde içerdiği yoğun güven ve güvenirlilik sayesinde bulunduğu grupta başarı elde edilmesini sağlamaktadır (Coleman, 2010, s. 87).Böylece Coleman, sosyal sermaye kavramını sadece ne olduğundan hareketle tanımlamaz aynı zamanda onun fonksiyonlarını göz önünde bulundurarak ortaya koymaya çalışır (Uğuz, 2010, s. 32).

Sosyal sermaye literatürünün gelişmesinde çok önemli katkılarda bulunan sosyologlardan biri olan Pierre Bourdieu, sermayeyi anlamadan toplumsal dünyanın yapı ve işleyişini anlamanın mümkün olmadığını, toplumsal dünyayı anlamak için sadece ekonomi kuramının kabul ettiği tek biçimiyle değil tüm biçimleriyle sermayenin kurama dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Bourdieu, 2010, s. 47). Marksist sosyolojinin ürettiği düşüncelerden etkilenen ve sosyal sınıfların sürekliliği ve eşitsizliğin farklı biçimleriyle yeniden üretimiyle ilgili olan Bourdieu, ekonomik sermayenin diğer bütün sermaye çeşitlerinin üzerinde olduğunu düşünmüş ve onu diğer sermaye türleriyle birlikte eşitsizliği yaratmak ve yeniden üretmek için biraraya gelebileceği yolları serimlemeye çalışmıştır. Bourdieu, öznelerin sosyal alandaki konumlanışlarının, onların göreceli sermayelerinin büyüklüğü ve miktarı ile kendi çabalarına ulaşmak için benimsedikleri belirli stratejiler tarafından belirlendiğini savunmuştur. Bourdieu'nun sosyal sermaye

hakkında aslında dolaylı olarak sarf ettiği görüşleri onun toplumsal hiyerarşi bağlamında yaptığı geniş analizinin bir parçası durumundadır. Onun sosyal sermaye savı, ayrıcalıklı bireylerin diğer ayrıcalıklı bireylerle olan bağlantılarını kullanarak kendi durumlarını sürdürmekte olduğu şeklindedir. Bourdieu, sosyal bağların yoğunluğu ve dayanıklılığını çok önemsemektedir. Ona göre, sosyal sermaye, ‘‘uzun süreli iletişim ağlarına sahip olmaya bağlı gerçek ve potansiyel kaynakların bütününü’’ ifade etmektedir (Field, 2008, s. 19-39).

Bourdieu, sosyal sermayenin yeniden üretimini ekonomik sermayenin direk ya da dolaylı olarak var olduğu ve sürekli mübadeleler dizisi gerektiren bir sosyallik çabasının yer aldığı bir süreç olarak değerlendirmektedir. Yani bir ilişkiden sağlanan sosyal sermayeyi biriktirme ve koruma çabasının karlılığı, o ilişkiyi başlatıp yürüten kişinin sahip olduğu diğer sermaye biçimlerinin büyüklüğü ile orantılı olacaktır. Bourdieu ekonomik sermayenin, içerisinde sosyal sermayenin de olduğu bütün diğer sermaye biçimlerinin kökeni olduğunu ve diğer sermaye biçimlerinin en belirgin etkilerini ancak kökenlerinde ekonomik sermaye olduğunu gizlemeleri sayesinde gösterebildiğini öne sürmektedir. Sermaye biçimlerinin birbirlerine dönüşme sürecini örneklendiren Bourdieu’ya göre zamanın, dikkatin ve ilginin bonkör bir şekilde ortaya konulduğu bir armağanın kişiselleştirilmesinde olduğu gibi yürütülen bir mübadele, dar bir ekonomik bakış açısıyla bir israf olarak görülebilmesine rağmen bağlı olduğu sosyal mübadele mantığı bakımından bu durum, kazançları uzun vadede ekonomik ya da başka bir şekilde ortaya çıkabilecek sağlam bir yatırım olarak görülebilirdi (Bourdieu, 2010, s. 65-71).

Bourdieu ve Coleman gibi sosyolog olmayan, aslında siyaset bilimcisi olan Robert Putnam’n sosyal sermaye yaklaşımı Coleman ve Bourdieu’dan farklı olarak makro ölçekli veriler üzerinden şekillenmiştir. Putnam, sosyal sermayeyi sadece Coleman’ın ifadesiyle bir kamu malı olarak veya Bourdieu’nun dile getirdiği gibi aile, nüfuz ve sosyal çevre üzerinden ulaşılabilir bir kaynak olarak değil, toplumun tamamına yönelik bir unsur olarak sorunsallaştırmaktadır (Aydemir, 2011, s. 63). Putnam, 1993’te yayımladığı Making Democracy Work isimli çalışması ile sosyal sermaye kavramı ve kalkınma arasında bir bağlantı kurarak bu kavramın kalkınmaya olan etkisi ile ilgili literatüre öncülük etmiştir. Putnam yaptığı çalışmalarında, ülkelerin iktisadi ve siyasi performansları ile bireylerin sivil faaliyetleri arasında ne tür bir ilişki olduğunun cevabını

bulmaya çalışmaktadır. “Neden bazı demokratik hükümetler başarılıdır ve diğer hükümetler başarılı değildir?” (1993:3) sorusu Putnam’ın ‘‘Making Democracy Work’’ adlı kitabının giriş cümlesidir (Erdoğan E. , 2005, s. 3). Putnam, İtalya’nın farklı bölgelerindeki sivil toplum etkileşiminin doğası ve yoğunluk düzeyinin, bölgesel yönetimin performansının belirlenmesinde önemli faktör olduğunu ileri sürmüş, sivil katılımın, karşılıklı fayda için ortaya konan iş birliğinin sosyal sermayeyi yarattığını ve yaratılan sosyal sermayenin iktisadi kalkınmaya ortam hazırladığını kanıtlamaya çalışmıştır (Harriss ve De Renzi, 2010, s. 7). Putnam, İtalya’nın kuzey ve güney bölgelerindeki bölgesel yönetimler arasındaki farklılıkları açıklamaya çalışmış ve kuzeydeki bölgesel yönetimin güneye göre daha başarılı olma nedeni olarak gördüğü kurumsal performansının temelinde, hükümet ve sivil toplum arasında varolan karşılıklı ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Putnam’ın, İtalya üzerindeki çalışmasında sosyal sermaye kavramını kullanma şeklinin Coleman’ın bu kavramı kullanma şeklinin genişletilmiş hali olduğu söylenebilir. Putnam, bu çalışmasında dönüşümlü kredi dernekleri ve müzik toplulukları gibi oluşturulmuş örgütlerle ortaya konulan kaynaklara Coleman’dan daha fazla önem vermiş, ancak kilise ve ailenin rolünü daha sınırlı bir şekilde ifade etmiştir (Field, 2008, s. 42-43).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yaptığı çalışmalarla 1940’lardan itibaren sosyal sermayenin oldukça önemli oranda azalmakta olduğunu göstermeye (Field, 2008, s. 41) çalışan Putnam, Aleix De Tocqueville’nin 1830’larda Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleştirdiği seyahatinden yola çıkarak yazdığı “Democracy in America” (De Tocqueville, 2015) adlı eserinde, hayranlıkla dile getirdiği Amerikalıların sivil toplum etkinliğinde gittikçe bir düşüş yaşandığı tespitinde bulunuyordu. De Tocqueville, bu çalışmasında bugün sosyal sermaye literatüründe çokça anılan din, demokrasi, eşitlik, birlik ruhu dayanışma kültürü ve ferdiyetçilik gibi kavramların Amerikan toplumunun kurulmasındaki rollerine dikkat çekmekte ve Amerikan toplumunun kuruluş felsefesinin siyasi ve toplumsal temellerini seyahat gezilerinden yola çıkarak Avrupa toplumu ile karşılaştırmaktadır (Aydemir, 2011, s. 41). De Tocqueville’nin gözlemlerine göre, farklı yaş, mevki ve etnisitelerden Amerikalılar, sürekli yeni birliktelikler kurmaktaydı. De Tocqueville’nin Amerika’daki gözlemlerine benzer gözlemleri İtalya’nın farklı bölgelerindeki 20 yıl boyunca yaptığı çalışmalarda deneyimleyen Putnam, sivil katılımın sağladığı norm ve bağlantıların temsili yönetimlerin performanslarını da güçlü bir şekilde

etkilediğini dile getirmektedir. Putnam, yönetimin kalitesinin uzun süreli sivil katılım geleneklerinin varlığı ya da yokluğuyla belirlendiğinin, yaptığı çalışmalarda açıkça görüldüğünü savunuyordu. Sivil katılım kendisini bazen gazete okuyuculuğu, bazen koro toplulukları veya futbol kulüplerine bağlılık şeklinde gösterebiliyordu. Putnam'a göre sosyal sermaye birikiminin fazla olduğu toplumlarda ortaya çıkan sivil ağların sağladığı genel karşılıklılık; güçlü normlar, sosyal güven, güçlü iş birliği ve güçlü iletişimin ortaya çıkmasını sağlayarak hayatı kolaylaştırmaktadır (Putnam, 2010, s. 121-125).

Putnam, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal sermayenin azalışını sosyal sermaye kavramının kaynağı sayılan sivil ve siyasal katılımın değişen örüntüleri ile ilgili veriler paylaşarak ortaya koymaktadır. Amerikalıların, 1960-1990 yılları arasında ulusal seçimlere katılım oranları incelendiğinde, ortalama eğitim seviyeleri artmasına rağmen Amerikalıların 1960'lardaki seçimlere yüksek katılım oranlarının 1990'lara gelindiğinde %25 düştüğü görülmektedir. Yine Amerikalılar arasında, Washington'daki yönetime güvenmediğini belirten 1966'da %30 iken, 1992'de bu rakamın %75'lere yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum Amerikalıların siyasal katılımın gereğine olan inancında ciddi bir düşüşe işaret etmektedir. Roper Organizasyon'un her on yılda bir uyguladığı anket sonuçlarına göre 1973'ten günümüze ''geçen yıl bir okul toplantısına ya da bir kamusal etkinliğe katıldığını'' bildirenlerin oranında %30 oranında düşüş olduğu görülmektedir. (Putnam, 2010, s. 126-127).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bilimsel bir şekilde yürütülen ve son 20 yılda 14 defa tekrar edilen Genel Toplumsal Tarama Araştırmasının sonuçlarına göre, Amerikalılar arasında en yaygın grup üyeliği olan dini bağlılık üyeliklerinde de bir azalma görülmekte ve Amerikalıların dini kurumlara daha az bağlı ve daha fazla bireysel davranış içerisinde olmaya başladıkları görülmektedir. Yukarıda sivil katılım etkinliklerinde dile getirilen düşüş oranlarının benzer bir şekilde, Amerikalı işçilerin sendika üyeliklerinde, okul aile birliklerinin etkinliklerine katılımda, gönüllülük ve kadın gruplarına katılımda ve enformel sosyal sermayenin bir boyutu olarak kabul edilen komşularıyla bir araya gelme sıklığında da kendisini gösterdiği görülmektedir. Son olarak Putnam'ın sosyal katılımsızlığa ve sosyal sermayenin azalışına örnek verdiği ve çalışmasına adını veren gelişmeler ise bowling oynayanların sayısındaki düşüşte kendini göstermektedir. Birçok Amerikalının gözünde oy vermekten daha önemli görülen bowling oyununu oynayanların

oranı 1980-1993 yılları arasında %10 artmasına rağmen liglerde bowling oynayanların sayısı %40 düzeyinde düşüş sergilemiştir (Putnam, 2010, s. 127-131). Putnam, toplumsal bağların ve sorumlulukların bir göstergesi olarak ‘‘tek başına bowling’’ oynama eğilimi ile Amerika Birleşik Devletleri’ndeki topluluklar içerisinde sosyal katılımın azaldığını savunmaktadır (Öğüt ve Erbil, 2009, s. 15).

2.6.2 Sosyal sermaye kavramının işlevleri ve sosyal sermaye kavramına yönelik eleştiriler

Sosyal sermaye kavramının analiz edildiği çalışmalarda sosyal sermaye kavramının, ekonomik kalkınmanın sağlanması, eğitim alanında başarı elde edilmesi, iş alanında iş performansının yükseltilmesi, güven, yardımlaşma ve işbirliğinin sağlanması; fiziksel ve ruhsal sağlığın korunması ve suç oranlarının değişiminde belirleyici olduğuna ilişkin bilimsel veri ve değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Putnam’a göre sahip olunan sosyal sermaye, bireylerin sorunlarını işbirliği ile çözmelerine imkan sağlamakta, toplumda güven ve etkileşiminin oluşumunu kolaylaştırmakta, insanlar arası duygusal bağlantıları arttırmakta ve yaşamın getirdiği güçlüklere karşı bireylerin birbirleri ile yardımlaşarak, zorlukların üstesinden daha kolay bir şekilde gelebilmelerini sağlamaktadır (Ekinci, 2010, s. 31). Woolcock (1998), toplumlarda varolan sosyal sermaye düzeyi, farklılıklarının oluşturduğu dışsallıklara değinerek, sosyal sermaye stoğu yüksek olan toplumların daha güvenli, daha temiz, daha sağlıklı bir ortama sahip oldukları, daha kültürlü olduklarını, daha iyi yönetildiklerini ve genellikle sosyal sermaye stoğu düşük olan toplumlara göre daha mutlu olduklarını iddia etmektedir. Ona göre sosyal sermayesi yüksek olan toplumlarda yaşayan bireyler, daha iyi iş bulabilmekte ve karşılaştıkları sorunlara daha uygun çözümler üretebilmektedirler (Keleş, 2012, s. 39).

Bir toplumun ekonomi alanında başarılı olması için ekonomik göstergeler her zaman yeterli olamamaktadır. Bu nedenle, iktisadi kalkınmanın gerçekleşebilmesi için yönetenlerin, ekonomik faaliyetleri dolaylı olarak etkileyen sosyal faktörleri de dikkate alması gerekmektedir. Bu bağlamda toplumsal barışı, uzlaşmayı ve güven ile iletişim seviyesini temsil eden sosyal sermaye olgusu, son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalarda, ekonomik bir değer olarak kendini göstermektedir (Karagül ve Masca, 2005, s. 49). 1990’lı yıllardan itibaren yapılan araştırmaların verileri, ekonomik kalkınmadaki yetersizliğin fiziksel ve beşeri sermaye eksikliğinin yanında, sosyal sermaye

eksikliğinden de kaynaklanabileceğini göstermektedir (Tüylüoğlu, 2006, s. 14). Toplumsal yaşamda kurulacak sosyal ilişkiler yoluyla kurulan güven ortamının, işlem maliyetlerini azaltarak iktisadi sermayenin verimliliğini arttırabileceği veya finans ve beşeri sermaye alanında ortaya çıkabilecek yetersizliğin giderilmesini sağlayabileceği (Kitapcı, 2017, s. 100); eldeki üretim faktörlerinin daha verimli ve daha rasyonel bir şekilde kullanılmasını sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunacağı yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (Erselcan, 2009). Sosyal sermayenin oluşması halinde, işletme büyüklüklerinin artmasında, çalışanlar arasında verimliliğin arttırılmasında, kredi faizlerinin düşürülmesinde, yönetim giderlerinin, işlem maliyetlerinin ve sözleşme ihlallerinin azaltılmasında, oldukça işlevsel olabileceği savunulmaktadır (Karagül ve Dündar, 2006, s. 64). Ayrıca sosyal sermayenin hane halkı gelirleri ve gelirlerin dağılımı üzerinde etkilerinin ne düzeyde olduğuna ilişkin çalışmalar da yapılmıştır. Robison ve Siles, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal sermaye göstergesi ilişkin değişkenler ile hane halkının geliri arasındaki korelasyonu test ettiği çalışma, sosyal sermaye düzeyindeki değişimlerin hane halkı gelirlerindeki eşitsizliği ve düzeyi üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Kitapcı, 2017, s. 101).

Sosyal sermaye ile eğitim arasında ilişki konusunda yapılan çalışmaların genellikle pozitif yönlü bir seyir izlediği ifade edilebilir. Bireyler eğitim sayesinde grup çalışması, dayanışma, başka kişilerin ve ihtiyaçlarının ve isteklerinin farklılaşabileceğini, empati kurabilmeyi sosyal ağlara katılımının yararlar sağlayabileceğini öğrenmektedir. İnsanlar eğitim sayesinde yukarıda ifade edilen vasıfları elde etme düzeylerine göre sosyal sermaye düzeyleri de belirlenmektedir (Uğuz, 2010, s. 110). Sosyal sermaye kavramını ilk kez ifade eden araştırmacı Hanifan, sosyal sermaye ile eğitimin birbirleriyle bağlantılı olduğunu dile getirmektedir. Hanifan, eğitimin hem sosyal sermayenin üretilmesinde etkin olduğu düşünülen hem de aynı zamanda sosyal sermayenin de bir sonucu olduğu ifade edilen "insan sermayesi"nin arttırılması açısından önem taşıdığını savunmaktadır (Öğüt ve Erbil, 2009, s. 37).

Günümüze yakın zamanlarda yapılan çalışmalar, sosyal sermayenin eğitim faaliyetlerinde elde edilen sonuçlarla yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Dika ve Singh'ın ele aldıkları, eğitime dayalı başarı ve sahip olunan sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların on dördünde çoğunlukla olumlu bir ilişki bulunmuştur

(Field, 2008, s. 66). Çalışmalarda çoğunlukla aile, öğrenci ve okullarda sahip olunan sosyal sermaye düzeyi ile öğrencilerin başarı düzeyleri arasında olumlu bir ilişki gözlemlenmesine rağmen Dika ve Singh, öğrencilerin akademik başarısı ile sosyal sermayenin çeşitli unsurları arasındaki ilişki ve etkileşimin bazı belirsizlikler taşıdığını (Dika ve Singh'ten aktaran Ekinci, 2010,s.44-45) ve sosyal sermayeye erişim ve sosyal sermayenin mobilizasyonu ile ilgili farklı etmenlerin daha ileri boyutlarda araştırılması gerektiğini öne sürmektedir (Field, 2008, s. 66). Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisine odaklanan araştırmacılardan olan Woolcock ve Narayan,'a göre okul toplumunu oluşturan aileler arasındaki nitelikli bir iletişim ve karşılıklığın okula ve topluma, sosyal sermaye düzeyinin artması olarak yansıyacak ve bu durum da daha yaşanılır bir toplumun ortaya çıkmasını sağlayarak, bu iletişime katkıda bulunan bireylerdeki yaşam memnuniyetini arttıracaktır (Keleş, 2012, s. 10).

Bireylerin aldıkları eğitim düzeyi çalışma yaşamlarının niteliğini de belirlemektedir. Bireyin sahip olduğu eğitim düzeyinin yüksek olması, o bireyin daha yüksek düzeyli bir sosyo-ekonomik geçmişe sahip bir sosyal çevreyle ilişkiler kurmasını sağlarken; düşük bir eğitim düzeyi de bireylerin daha sınırlı bir sosyal çevreyle yaşamasını gerektirecektir. Eğitim düzeyi ile iş bulma ihtimali arasında doğrusal bir ilişkinin varlığı göz önünde bulundurulduğunda, iş hayatına giremeyen birey yeni sosyal ağlara da girmekte zorlanacaktır (Keleş, 2012, s. 49). Sahip olunan sosyal sermaye düzeyinin üniversite çalışanlarının işteki başarısına, dolayısıyla performansına etkisinin incelendiği bir araştırma sonucunda, üniversite çalışanlarının iş hayatındaki başarısı üzerinde, yerel topluma katılım, sosyal faaliyetlere katılım ve aile – arkadaşlık ilişkileri gibi faktörlerin etkili olduğu ortaya konulmuştur (Bilgin ve Kaynak, 2008 , s. 29).

Sosyal sermayenin, aileler arasında kurulan iyi niyet, dostluk, sempati gibi sosyal ilişkilerden ortaya çıktığını belirten Lyda Hanifan (Erselcan, 2009, s. 248), sosyal sermaye oluşumunda ailenin merkezi rolüne işaret etmiştir. Sosyal sermayeye toplumsal bir bakış açısıyla yaklaşıldığında sosyal sermayenin üretilmesinin, sürdürülmesi ve yayılmasında rol alması beklenen bireylerin içerisinde yer aldıkları topluluklara bağlılık davranışlarının gelişmesinde aile kurumunun önemli roller aldığı görülmektedir (Öğüt ve Erbil, 2009). İnsanların hem biyolojik hem de yeniden üretimini sağlayan aile, sosyal sermayenin sosyal teorisyenleri sayılan Coleman, Bourdieu, ve Putnam tarafından sosyal

sermayeyi üreten en önemli kaynak olarak ifade edilir. Sosyal sermaye üretiminde aileyi en önemli güç olarak gören Coleman, ailenin sosyal sermayeyi nakletme fonksiyonuna işaret etmektedir. Ancak Coleman'a göre çağdaş yaşamın getirdiği özellikler aile içinde ve aile dışında sahip olunan sosyal sermayenin düzeyini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. (Uğuz, 2010, s. 145-147). Oysa bireylerin birbirleriyle tanıştığı ilk sosyal birim olarak aile, bireylerin hem fiziksel hem de kişilik alanda gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Bu işlevleriyle aile bireylerin sosyal çevreleriyle düzenli ve sağlıklı iletişim kurmalarına, kendilerine ve sosyal çevrelerine güven duymalarını sağlamaktadır. Ailenin aynı zamanda bireylerin eğitim aldıkları ilk sosyal örgüt olması, bireylerin hem formel eğitimde başarılı olmalarını sağlamakta hem de sosyal sermayenin gelişmesine olumlu katkılarda bulunmaktadır (Keleş, 2012, s. 45-46).

Sosyal sermayenin en önemli kaynaklarından biri olarak görülen "sosyal dayanışmanın" bireylerin psikolojik açıdan sağlıklı olmaları üzerindeki etkilerine ilişkin veriler sosyolojinin klasik teorisyenlerinden biri olan Emile Durkhim'ın çalışmalarında da görülmektedir. eellison, toplumsal entegrasyonun daha az olduğu toplumlardaki intihar oranlarının; entegrasyonun yüksek olduğu toplumlardan daha yüksek olduğunu savunmaktadır (Durkheim, 2013). Yapılan araştırmalar, sosyal bağlar ile sağlık seviyesi arasında geniş bir ilişki olduğuna ilişkin sağlam kanıtlar olduğunu göstermekte ve güçlü sosyal iletişim bağları olanların ölüm oranlarının, sosyal bağları zayıf olanların yarısı ya da üçte biri düzeyinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyal sermayenin klasik teorisyenlerinden olan Putnam, yapılan araştırmalarda bazı sağlık belirtileri ile sahip olunan Sosyal Sermaye Endeksi arasında pozitif bir ilişki olduğunu; ülke düzeyindeki ölüm oranları ile sosyal sermaye arasında negatif bir ilişki olduğunu belirterek sosyal sermayenin insan sağlığı üzerindeki olumlu rolünü vurgulamıştır. Putnam, bireylerin sosyal çevreleriyle kurdukları sosyal iletişim ağlarının kişilerde varolan stresi azalttığını, maddi yardım sağladığını, sağlık ile ilgili normları uygulatabildiğini; bireylerin tıbbi hizmet için daha etkili faaliyet göstermesini sağladığını ve kurulan iletişimin bireylerin bağışıklık sistemini hareketlendirdiğini ifade ederek Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan sosyal sermaye düşüşünün gelecek için ne kadar kaygı verici olduğunu vurgulamıştır (Field, 2008, s. 82).

Bir toplumda varolan sosyal sermaye düzeyi, o toplumdaki suç olaylarının oranını belirleyen önemli etkenlerden biri olarak görülebilir. Aynı zamanda bir toplumda sosyal sermaye düzeyinin ortaya konulmasında da suç oranları bir ölçüt olarak düşünülebilir. Sosyal sermayenin klasik teorisyenlerinden Putnam, sahip olunan "yüksek sosyal sermaye düzeyinin, diğer herşey eşit tutulmak şartıyla, düşük suç oranına çevrilebileceğini'' iddia ederek şiddetli suç ile Sosyal Sermaye Endeksi arasında güçlü bir negatif ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Putnam'a göre varolan sosyal sermaye ayrıca yasa uygulayıcı organların davranışlarını da etkilemektedir. Eğer toplumda suç oranları düşük olursa, polis halka, halk da polise karşılıklı bir şekilde önem verirse; etkili sosyal bağların kurulması ve sağlamlaşması daha kolay olacaktır. OECD'nin yaptığı bir çalışma (2001), Putnam'ın iddiasını destekler bir şekilde ''insanların birbirlerini iyi tanımadıkları, genç yaştaki çocukların kontrolünün az olduğu ve toplumsal katılımın az olduğu'' toplumlarda suç oranlarının yüksek çıktığını ortaya koymaktadır (Field, 2008, s. 85-87). Ancak yapılan başka araştırmalar da, bir toplumdaki suç oranları düzeyinin şekillenmesinde sosyal sermayenin, tek belirleyen olarak değerlendirilmemesi gerektiğini; suç oranlarının yarısından fazlasının o toplumda var olan ekonomik eşitsizlik, sosyal güven ve kişisel çıkarlar gibi değerlerin, toplumdaki varyasyonları ile açıklanması gerektiğini göstermektedir (Uğuz, 2010, s. 113).

Sosyal sermaye kavramı ile ilgili literatürde, kavramın çoğunlukla olumlu taraflarının vurgulanmasına yönelik bir eğilimin olduğu ancak sosyal sermayenin olumsuz taraflarının da göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde analizlerin varlığı kendini göstermektedir. Sosyal sermayenin olumsuz yönlerinin varlığı iki bakımdan araştırılmaktadır. Birincisi oluşan sosyal sermayenin var olan eşitsizliği pekiştirme olasılığı; ikincisi ise oluşan sosyal sermayenin antisosyal davranış şekillerini pekiştirmede oynadığı rolün ne olduğu ve bu rolün hangi seviyelerde gerçekleştiğidir. Marx'ın mali sermaye için öngördüğü olumsuz sonuçların, sosyal sermaye için söz konusu olup olmadığı, sosyal sermayenin sağladığı yararlara toplumun tüm kesimlerinin ne düzeyde ulaşabildiği; ait olunan grubun sosyal sermayenin bireylere sağladığı yararları kontrol edip etmediği ve bu yararları diğer bireylerden esirgeyip esirgemediği önemli tartışma konuları arasında görülmektedir. Putnam, sosyal sermayenin bazı durumlarda kötüye kullanıldığını kabul etmekte ama yine de sosyal sermayenin iyi yönlerini görmeye daha meyilli olmakta ve sosyal sermayenin karanlık yönlerinin kanıtlarını incelemekle

beraber, onun asıl ilgisinin sosyal sermaye ile eşitlik ve özgürlük arasında bir uyumsuzluğun olup olmadığına yönelik olduğu görülmektedir (Field, 2008, s. 102-104).

Sosyal sermaye oluşumunun, pozitif dışsallıklar oluşturabileceği gibi negatif dışsallıklar da oluşturabileceği ileri sürülmektedir. Bireylerin sosyal ağlarla kurdukları birçok grup, ‘‘güvensiz’’, ‘‘düşman’’ veya ‘‘nefret’’ ile ilişkilendirilen dışarıdaki gruplara karşı kendi grubuyla içsel bir bağlılık kurma amacında olabilmektedir. Dini gruplar veya mafya grupları, paylaştıkları normlar doğrultusunda iş birlikleri kurar ve böylelikle sosyal sermaye biriktirme peşindedirler. Bu açıdan yaklaşıldığında sosyal sermayenin negatif dışsallıklar ürettiği görülmektedir. Sosyal iletişim sayesinde grupta ortaya konulan grup içi dayanışma, grup üyelerinin grup dışındakiler ile iş birliklerine girme yeteneklerini azaltmakta ve bu durumda sosyal sermayenin, yine negatif dışsallık üretmekte olduğu ortaya çıkmaktadır (Fukuyama, 2010, s. 145-147).

Bireylerin kurdukları sosyal bağların, bireylere bazı yararlar sağlarken aynı zamanda bireylere bazı yükümlülükler yüklemesinin, sosyal sermaye varlığının bazı maliyetlerinin de olabileceğini göstermektedir. Örneğin, çoğu anne baba gelişmekte olan çocuklarının gireceği yanlış arkadaş gruplarında, karşılaşacağı akran baskısı veya akranlarından kabul görme isteği sonucunda kötü alışkanlıklar edinmesinden çekinmektedir. Benzer endişeler kurumlar düzeyinde de kendini gösterebilmektedir. Birçok ülke ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluş, bireylerin herhangi bir grupla kurduğu kişisel bağların yolsuzluk yapmak, adam kayırmak veya rüşvet alıp vermek gibi olumsuz davranışlara yol açabileceği endişesiyle kurallar getirmişlerdir. Bu örnekler sahip olunmayan sosyal bağların amaçlarımıza ulaşmamızı engelleyici; sahip olunan bağların da hem iyi hem de kötü dışsallıklar yaratabileceğini göstermektedir (Woolcock ve Narayan, 2010).

2.7 Ülkemizde Yoksullukla Mücadele Bağlamında Yürütülen Sosyal Politika Uygulamaları

2.7.1 65 yaş aylığı

Ülkemizde yoksulluk ile mücadele bağlamındaki yürütülen sosyal politika uygulamalarından biri olan 65 yaş aylığı, 65 yaşını doldurmuş olan muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki 2022 sayılı kanunun 1. Maddesine göre sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında

olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar, nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar veya 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre harçlık ödenenler hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (4.387) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda bağlanan bir aylıktır. Muhtaçlık değerlendirmesi; hanede yaşayan tüm bireylerin gelir, servet ve harcamaları ile nafaka yükümlülüğü dikkate alınarak yapılmaktadır (65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 2022).

2.7.2 Engelli aylığı

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından verilen Engelli aylığı, başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde engelli olduklarını ilgili mevzuatı çerçevesinde alınacak sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan, 18 yaşını dolduran Türk vatandaşı engellilerden; sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış ya da nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak üzere, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilenlere muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (4.860) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda bağlanan bir aylıktır (65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 2022).

2.7.3 Engelli yakını aylığı

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından verilen Engelli yakını aylığı, Türk vatandaşı olan, 18 yaşını tamamlamamış olan ve ilgili mevzuatı doğrultusunda alınacak sağlık kurulu raporu ile engelli oldukları kanıtlanmış durumundaki engelli yakınlarının bakımını üstlenen Türk vatandaşlarından, her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden daha az olan ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından

muhtaç olduğuna karar verilenlere muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe ve bakım ilişkisini fiilen gerçekleştirmeleri kaydıyla, (3.240) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda bağlanan bir aylıktır (65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 2022).

2.7.4 Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı

Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakit yardım programı, Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Fon Kurulu'nun, 25.08.2011 tarihli ve 2011/8 sayılı kararı ile uygun görülmüş ve 1 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe girmiş olan ve halk arasında "Dul Aylığı" olarak bilinen bir yardım programıdır (Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı, 2022). Her ay için hesaplanan, ancak iki ayda bir hesaplara yatırılan bu yardımdan yararlanmak için ikamet edilen il/ilçede bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfına başvuruda bulunulması gerekmektedir. Eşinden boşanmış olanlara verilmeyen bu yardımdan faydalanabilmek için son resmi nikâhlı eşin vefat etmiş olması, hane içerisinde sosyal güvenceye sahip bireyin bulunmaması gerekmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.5 Şartlı eğitim yardımı

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından sağlanan sosyal güvencesi olmayan ve 3294 sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi olan ailelere, çocukların örgün eğitime devam etmeleri ve okulun açık olduğu aylarda bir ay içerisinde 4 günden fazla devamsızlık yapmamaları şartıyla, "Şartlı Eğitim Yardımı" yapılmaktadır. Ödemeler PTT aracılığı ile öncelikle annelere yapılmaktadır. Şartlı eğitim yardımdan faydalanan çocuğun;

- Örgün eğitim dışına çıkması,
- Bir ay içerisindeki okul devamsızlık süresinin 4 günden fazla olması,
- Yardım kaydının bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfına haber verilmeksizin ikamet adresinin değişmesi,

- Hanesinin Mütevelli Heyeti tarafından muhtaçlık durumunun ortadan kalktığının tespit edilmesi,

- Vefat etmesi,

- Hak sahibi ebeveynin vefat etmesi, halinde yardım durdurulur. (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022)

Bütün bunların yanında Şartlı Eğitim Yardımı başvurusu sırasında imzalanan sözleşmeye aykırılıkların tespiti halinde yardım ödemeleri geçici bir süreliğine durdurulabilir ya da tamamen kesilebilir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022)

2.7.6 Şartlı sağlık yardımı

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından verilen, sosyal güvencesi olmayan, 3294 sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi durumunda bulunan ailelere 0-6 yaş arası çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri, anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla düzenli nakdi yardım yapılmaktadır. Ödemeler PTT aracılığı ile doğrudan anneler adına açılan hesaplara her ay için 2 ayda bir yapılmaktadır. Hanede sosyal güvenceli birey bulunmaması, Sağlık Bakanlığının belirlediği tarihlerde düzenli olarak doktor kontrollerine gidilmesi ve hanenin ihtiyaç sahibi olduğuna Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Mütevelli Heyeti tarafından kanaat getirilmiş olması gerekmektedir. Şartlı Sağlık yardımından faydalanan çocuğun;

- Sağlık Bakanlığının belirlemiş olduğu tarihlerde sağlık kontrollerinin yaptırılmaması,

- 72 ayını doldurması,

- Yardım kaydının bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfına haber verilmeksizin ikamet adresinin değişmesi,

- Hanesinin Mütevelli Heyeti tarafından muhtaçlık durumunun ortadan kalktığının tespit edilmesi,

- Vefat etmesi,

- Hak sahibi ebeveyninin vefat etmesi, halinde yardım durdurulur. (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022)

Bütün bunların yanında ve Şartlı Sağlık Yardımı başvurusu sırasında imzalanan sözleşmeye aykırılıkların tespiti halinde yardım ödemeler geçici bir süre durdurulabilir ya da tamamen kesilebilir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.7 Şartlı gebelik yardımı

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından sağlanan bir diğer sosyal yardım olan Şartlı Gebelik Yardımı, Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) kapsamında, nüfusun en yoksul kesiminde yer alan gebe kadınların sosyal güvenceye tabi olmamakla birlikte gebelik süresi içerisinde ikametgâhının bulunduğu il/ilçedeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfına başvuru yaptığı ve düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptırması halinde sağlanan bir şartlı yardım türüdür. Hanede sosyal güvence olmaması, gebelik süresi içerisinde başvuru yapılması ve düzenli olarak doktor kontrollerine gidilmesi halinde yardıma hak kazanılır (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.8 Çoklu doğum yardımı

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından sağlanan Çoklu Doğum Yardımı Türkiye'nin dinamik nüfus yapısının korunması ve Anayasada yer alan sosyal devlet ilkesi hayata geçirilmesi amacıyla çoklu doğum ile dünyaya gelen çocukların bulunduğu muhtaç hanelerdeki 0-24 ay arası çocukların beslenme ve öz bakım ihtiyaçları için geliştirilmiş Fon kaynağı ile finanse edilen bir yardım programıdır. Bu yardım programından, Türk vatandaşı olup 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik (SYDT) Kanunu kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından muhtaç olduğu tespit edilen ve çoklu doğum ile dünyaya gelen çocukların bulunduğu haneler faydalanabilmektedirler (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.9 Öksüz ve yetim çocuk yardımı

Başvurusu çocuğun öncelikle sağ olan anne veya babası tarafından yapılabilen Öksüz ve Yetim Yardımı, anne ve babanın her ikisinin de ölmüş olduğu durumda başvurunun, resmi vasilik belgesi veya adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde beraber yaşadıklarına dair belge ile yapılması kaydıyla çocuğun yasal vasisi tarafından yapılması gerekmektedir. Çocuğun yasal vasisi olmaması veya yasal vasinin çocukla birlikte aynı hanede yaşamaması durumunda, başvurular çocukla birlikte aynı hanede yaşayan 18 yaş üstü akrabası tarafından yapılabilir. Bu yardımdan faydalanabilmek için, öksüz ya da yetimin 18 yaş altı olması gerekmektedir. Ancak bu yardımdan, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından verilen Sosyal ve Ekonomik Destekten (SED) faydalanmayan, Muhtaç Asker Çocuğu Yardım Programından faydalanmayan, 2022 yardımından -çocuk adına- faydalanmayan ve ihtiyaç sahibi olan kişiler faydalanabilmektedir. Aynı anda birden fazla kardeş, gerekli şartları taşıması halinde öksüz ve yetim yardım programından faydalanabilir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.10 Muhtaç asker ailesi ve muhtaç asker çocuğu yardımları

Muhtaç Asker Ailesi yardımından askere giden kişi evli ise, resmi nikâhlı eşi faydalandırılır. Askere giden kişi bekâr ise başvuru önceliği annenindir; anne hayatta değil ise baba başvuruda bulunabilir. 2022 sayılı Kanuna göre Yaşlılık- Engelli Maaşı alan ve eşi/oğlu askerde olan kişiler ayrıca bu yardım programından da Vakıf Mütevelli Heyeti tarafından muhtaçlık kararı verilmesi şartıyla faydalanabilmektedir. Muhtaç Asker Ailelerine Yardım Programı askerlik süresince devam etmekte olup en fazla on iki ay sürmektedir.

Muhtaç Asker Çocuğu Yardım Programına ise başvuru Muhtaç Asker Ailelerine yönelik düzenli nakit yardım programından asker eşi olarak faydalanan kişi tarafından yapılır. Bu yardımdan kişi üzerinde sosyal güvence olmama durumunda, babası askerlik vazifesini yerine getirmekte olan, 18 yaşını doldurmamış, bekâr olan, Sosyal ve Ekonomik Destek Yardımından (SED) yararlanmayan, kuruluşlarda koruma ve bakım altında bulunmayan, diğer kurumlardan asker yardımı adı altında yardım almayan, fayda sahibi kapsamında 2022 aylığı almayan ve muhtaçlık durumuna göre mütevelli heyetinin uygun gördüğü

kişiler faydalanabilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.11 Kronik hastalara yönelik elektrik desteği programı ve genel elektrik tüketim desteği

Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflar tarafından yürütülen Kronik Hastalara Yönelik Elektrik Desteği Programı, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastaların bulunduğu hanelerin elektrik fatura bedeli ve kesintisiz güç kaynağına yönelik ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçladığı için üç destek türünü içermektedir. Bu kapsamda destek programında hak sahiplerine üç destek sunulmaktadır;

- Hastaların konutlarına ait elektrik faturalarına destek olmak için kullanılan cihazın elektrik tüketim düzeyine göre aylık 200 TL'ye kadarki elektrik faturalarına desteği içeren Elektrik Tüketim Desteği bulunmaktadır.

- Hak sahiplerine kesintisiz güç kaynağı sağlanmasını içeren Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği bulunmaktadır.

- Yardımın başladığı ilk ay tek sefere mahsus olmak üzere hak sahibi hanelerin cihaza bağlanma tarihinden sonraki birikmiş elektrik borçlarının ödenmesini içeren Birikmiş Elektrik Borcu Desteği bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

Genel Elektrik Tüketim Desteği ise 3294 ve 2022 sayılı Kanunlar kapsamındaki düzenli sosyal yardım programlarından faydalanan ihtiyaç sahibi haneleri kapsayan bir yardım programıdır. Söz konusu destek programından, SYD Vakıfları tarafından 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında; düzenli merkezi yardım ve aylıklara (Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı (EVEK), Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı (MAAY), Öksüz/Yetim ve Asker Çocuğu Yardım Programı (ÖYAÇ), Şartlı Eğitim - Şartlı Sağlık Yardım Programı (ŞESY), Çoklu Doğum Yardım Programı, Kronik Hastalık Yardım Programı, Engelli Aylıkları, Yaşlı Aylığı, Engelli Yakını Aylığı, Silikozis Aylığı)ilişkin hak sahipliği belirlenen ve bu hak

sahipliği devam eden haneler faydalandırılmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.12 Genel sağlık sigortası (GSS) katılım payı ödemeleri

Katılım payı, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmek için 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 60/c-1 (eski adıyla yeşil kartlılar) ve 60/c-3 (2022 sayılı yasa kapsamında olanlar) kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik vb. katılım payı muhteviyatında ödemiş oldukları tutar olup, katılım payları bu kapsamdaki kişilerin talepleri halinde, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik (SYDT) Kanunu hükümlerine göre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıflarınca kendilerine yapılan geri ödemedir. Katılım paylarının geri ödemesi aşağıdaki kriterler dahilinde yapılmaktadır.

a) Katılım payı almak için ikametinin bağlı bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfına başvuran 5510 sayılı yasanın 60/C-1 maddesi kapsamındaki (eski adıyla yeşil kartlılar) müracaatçının, aile (aynı hane içinde yaşayan eş, evli olmayan çocuk, ana ve babayı kapsar) içindeki kişi başına düşen gelirin aylık tutarının, müracaat tarihinde geçerli olan brüt asgari ücretin üçte birinden az olması,

b) Katılım payı almak için ikametinin bağlı bulunduğu SYD Vakfına başvuran 5510 sayılı yasanın 60/C-3 maddesi kapsamındaki (2022 sayılı yasadan yararlananlar) müracaatçının, hane (aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın adres kayıt sistemindeki kayıtlara göre aynı konutta ya da aynı konutun bir bölümünde yaşayan bir kişiyi veya birden fazla kişiden oluşan topluluğu kapsar) içindeki kişi başına düşen gelirin aylık tutarının, müracaat tarihinde geçerli olan net asgari ücretin üçte birinden az olması gerekmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2.7.13 Sosyal ve ekonomik destek hizmeti (SED)

(Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yoksulluk ile mücadele bağlamında yürütülen bir başka uygulama da Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti uygulamasıdır. Bu uygulama, yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve

ailelere çocuklarını yanında bakımına imkân sağlanması amacıyla kaynakların yeterliliği ölçüsünde yapılan ekonomik destek hizmeti ile ailelere yapılacak psiko-sosyal destek hizmeti olan sosyal hizmet desteğini kapsamaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kaynaklarında uygulamanın, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen yardımların en önemli fonksiyonunun Kurum'un öncelikli hedef grubu olan korunmaya muhtaç çocuk ve gençlerin korunma altına alınmasına esas oluşturacak nedenin ekonomik yoksunluk olması halinde, bu kişilere ve ailelerine kuruluş bakımı yerine, ekonomik yardım ve diğer destekleyici sosyal hizmet uygulamalarıyla ailenin parçalanmadan bir arada yaşamasına fırsat sağlamak olduğu ifade edilmektedir. (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Yoksulluk ile ilgili yapılan literatür taramasında Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan yoksulluk sorununun, çok bileşenli ve karmaşık bir sorun olduğu gözlemlenmiştir. 21. Yüzyılın Modern dünyasında, sadece hayırseverlik mekanizmasına dayanarak yaşanan yoksulluğun üstesinden gelmenin mümkün görünmediği; bu sorunun ancak sosyal refah devletinin gerektirdiği "hak temelli" bir yaklaşımla ele alınarak üstesinden gelinebileceği görülmektedir. Yine bu karmaşık sorun ile baş edebilmek için yapılan sosyal desteklerin yeterliliğinin değerlendirilmesinde sosyal desteklerin nicel olarak ifade edilmesi ile yetinilmemesi gerektiği, yapılan sosyal desteklerden yararlananların yararlanıcıların yaşadıkları deneyimlerden yola çıkılarak analizler yapılması gerekmektedir. Bu araştırma böyle bir bakış açısının ürünü olarak yürütülmüştür. Bu araştırmada, yoksulluk sorununun karmaşık yapısı gereği daha derinlikli bir analiz yapılmasına imkân vermesinden dolayı nitel araştırma tekniği kullanılacaktır.

Araştırmada, ana problem olarak belirlenen yoksulluk ile mücadele eden kuruluşların yürüttükleri sosyal politika uygulamalarının, yararlanıcıların bakış açılarına göre yoksulluk sorununun çözümünde ne düzeyde etkili olduğu problemini tüm yönleriyle belirlemek için en uygun olduğu düşünülen "Durum Çalışması Deseni" kullanılmıştır. Durum Çalışması Deseni, yöntem ile ilgili literatürde, araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisinde bir desen türü olduğu ifade edilmektedir (Creswell, 2020, s. 99).

Durum çalışmalarının literatürde farklı kategorilendirmelere konu oldukları görülmektedir. Yin (1984), genel olarak dört ayrı durum çalışması deseninden söz etmektedir. Bu desenler, bir kuramın çürütülmesi veya teyit edilmesi, aşırı, aykırı, kendine özgü durumlar veya daha önce hiç kimsenin çalışmadığı veya ulaşamadığı durumlar için kullanılan *Bütüncül Tek Durum Deseni* (Tür 1); tek bir durum içinde birden

fazla alt birimlerin incelenmesinde kullanılan *İç içe Geçmiş Tek Durum Deseni*(Tür 2); birden fazla kendi başına bütüncül olarak algılanabilecek durumlarda kullanılan *Bütüncül Çoklu Durum Deseni* (Tür 3) ile birden fazla durumun söz konusu olduğu ve bu durumlarında kendi içinde alt birimlere ayrıldığı durumlarda kullanılan *İç içe Geçmiş Çoklu Durum Deseni* (Tür 4) olarak sıralanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 326-328).

Bu araştırmada, amaç açısından Şırnak Cizre örneğinde 2021 yılında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı tarafından yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarını, bu uygulamalardan yararlananların bakış açılarından yola çıkarak analiz etme durumu ele alınacağı için araştırmanın *bir tek araçsal durum çalışması deseni* ile yürütülmesi planlanmaktadır. Yin'in kategorilendirmesi açısında değerlendirildiğinde ise bu araştırma tek bir durum içerisinde birden fazla birey veya alt tabakayı ele alacağı için *İç içe Geçmiş Tek Durum Deseni* kullanılarak yürütülmüştür. Bu kapsamda yoksulluk sorunu yaşayan bireylerin, sahip oldukları sosyal sermaye düzeyinin hem yoksulluğu hissetme düzeyi hem de yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bakış açılarının oluşmasındaki etkisi, yoksul bireylerin yoksullukla baş edebilmek için geliştirdikleri başa çıkma stratejileri, yoksul bireylerin sosyal yardımlara nasıl erişim sağladıkları ve sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarının nasıl olduğu hakkında yararlanıcıların yaşadıkları deneyimler derinlemesine mülakat tekniği ile elde edilecek veriler doğrultusunda yorumlanacaktır. Araştırmanın analiz birimi yaşadıkları yoksulluk ile başa çıkmak amacıyla sosyal yardımlardan yararlanan bireyler olacaktır. Araştırmada, EK-1'de sunulmuş olan yönerge doğrultusunda aşağıda sunulan başlıklarda yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat, gerçekleştirilmiştir.

- Sosyo-demografik durum
- Sosyal Sermaye
- Yoksullukla Baş etme Stratejileri
- Sosyal yardımlara Erişim
- Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açıları

Sosyal yardım görevlileri ile de Ek-2'de sunulan soru yönergesi kapsamında sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar ve

sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri hakkında derinlemesine mülakat gerçekleştirilecektir.

3.2 Çalışma Grubunun Belirlenmesi

Bilimsel çalışmalarda örneklemenin temel olarak iki türü kullanılmaktadır. Genellemeye izin verdiği için nicel araştırmalarda daha çok olasılıklı örnekleme kullanılmaktadır. Nitel araştırmada ise amaç genelleme olmadığı için olasılıksız örnekleme seçilmekte ve bunun en yaygın biçimi amaca yönelik örnekleme olarak tanımlanan örnekleme türüdür. Amaca yönelik örnekleme bazı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde de isimlendirilmektedir. Örneğin, Le Compte ve Preissle (1993), amaca yönelik örneklem yerine ölçüt tabanlı ya da ölçüt dayanıklı örnekleme terimini kullanmaktadır. Ölçüt dayanıklı seçimde araştırmanızda önemli gördüğünüz özelliklerin listesi yapılır ve liste ile eşleşen bir birim bulmak için çalışmaya devam edilmektedir. Nitel araştırmanın diğer türlerinin aksine durum çalışmaları deseninde, iki düzey örneklem seçilmelidir. İlk önce üzerinde çalışılacak olan durum belirlenmeli, daha sonra eğer durum kapsamındaki bütün insanlar ile görüşülmeyecek ise ikinci düzey örneklem seçilmelidir (Merriam, 2013, s. 76-81).

Bu çalışmada, birinci düzeyde Ocak 2021- Aralık 2021 tarihleri arasında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na başvuran, Cizre Kaymakamlığı veya CİMER yapılan başvuruların Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na aktarılmasıyla yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanma durumu üzerinden çalışma grubu seçilecektir. İkinci düzeyde ise aşağıda belirlenmiş ölçütler kullanılarak belirlenen ölçüt durum örneklemesi yoluyla çalışma grubu seçilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan alınan resmi liste içerisindeki kişiler arasından araştırmacının sosyal yardım görevlileri ile kurduğu enformel ilişkiler yoluyla araştırma sorularına daha samimi cevaplar verebilecek katılımcıların seçilmesine özen gösterilmiştir.

- Yaşadığı ekonomik sorunlar nedeniyle sosyal yardım kuruluşlarının mevzuatı gereğince yoksul olarak nitelendirilebilecek kişilerden,
- -Çalışmanın ağırlıklı olarak 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan terör olaylarından dolayı köylerinden göç eden kişilerin yerleştiği Cudi, Nur, Sur, Konak ve Yafes mahalleleri ile iç göç ile geçiş yapılan Şah, Dağkapı, Kale ve Alibey mahallerinde ikamet

eden kişilerden cinsiyet temsili eşitliği dikkate alınarak seçilecek olan 18 yaş üstü en az 40 kişilik çalışma grubu ile yürütülmesi planlanmıştır. Ancak katılımcı sayısına takılmadan veriler kendini tekrar etmesine kadar derinlemesine mülakatlara devam edilmiştir.

3.2.1 Araştırma alanı

Araştırmanın gerçekleştirildiği Cizre ilçesinin bağlı olduğu Şırnak ili 37A°31 Kuzey enlemleri ve 42A°28 Doğu boylamları arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 7172 kilometrekare, ortalama rakımı ise 1400 metre olan Şırnak ilinin topraklarının ¾'ünü oluşturan batı kesimi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümünde yer alırken; topraklarının ¼'ünü oluşturan kısmı ise Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Şırnak Batı'da Mardin, Kuzey'de Siirt, Kuzeydoğu 'da Hakkâri ile komşudur. İlin Güneyi ise Irak ve Suriye devletleri ile çevrilidir (Gündoğmuş, 2013, s. 152). Şırnak ilinin suları, Dicle Irmağı'nda toplanmaktadır. İlin topraklarımı Kuzeybatı-Güneydoğu doğrultusunda kesen Dicle Irmağı, Cizre İlçesini geçtikten sonra Türkiye-Suriye arasında doğal bir sınır çizmektedir (Akgün ve Ünlü, 2010, s. 423).

Şırnak ilinin içinde bulunduğu TRC3 Bölgesinin, önemli ekonomik göstergelerden ve yoksulluğun önemli sebeplerinden biri olan işsizlik oranlarında ülkenin geri kalanından önemli oranda ayrıştığı, işsizlik oranlarının çok daha yüksek olduğu ve istihdam oranlarının çok düşük kaldığı görülmektedir. Ülke genelinde 2021 yılında işsizlik oranı %12 seviyelerinde, TR82 bölgesinde (Kastamonu, Çankırı, Sinop) %5,8 seviyelerinde gerçekleşirken; TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde İşsizlik oranı %29,8 seviyelerinde gerçekleşmektedir. Yine ülke genelinde çalışabilir nüfusun istihdam oranı ortalama %45,2, istihdam oranı en yüksek bölge olan TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) Bölgesi'nde %52,0 olarak gerçekleşirken; Şırnak ilinin içinde bulunduğu TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Bölgesi, %29,9 ile Türkiye'nin istihdam oranı en düşük bölgesi olmuştur (İşgücü İstatistikleri, 2021, 2022).

Medeni dünyada bir toplumun varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürmesi, o toplumun belli oranlarda çoğalması, eğitilmesi, barınma ve sağlık olanaklarından yararlanması ile mümkün olabilmektedir. Araştırmanın gerçekleştirildiği Şırnak ilinin, yukarıda dile getirilen hususlardan nüfusun çoğalması hususunun kontrolsüz bir şekilde gerçekleştiği

ama diğer olanakların yeterince gerçekleşemediği görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verileri incelendiğinde, Şırnak ilinde doğurganlık oranlarının Türkiye ortalamasının çok üzerinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Toplam doğurganlık hızı bir kadının doğurgan olduğu dönem olan 15-49 yaş grubunda doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir. 2020 yılında Türkiye'de ortalama toplam doğurganlık hızı binde 1,76 iken toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu ilin, 3,71 çocuk ile Şanlıurfa olduğu ardından 3,22 çocuk ile Şırnak ili olduğu görülmektedir. 2021 yılında da Toplam doğurganlık hızının 3,81 ile en yüksek olduğu il olan Şanlıurfa'dan sonra 3,18 çocuk ile Şırnak, 2,78 çocuk ile Mardin izlemektedir. Şırnak ilinde de doğurganlık hızı oranlarında tüm Türkiye'de olduğu gibi bir düşüş yaşansa da halen toplam doğurganlık hızının en çok olduğu iller arasındadır. 2021 Yılına Göre İllerin Nüfus Artış Hızına ilişkin veriler incelendiğinde de binde 12,8 olan Türkiye kaba doğum hızı ortalamasına karşılık Şırnak ilinde kaba doğum hızının binde 25,4 olduğu görülmektedir. Kaba doğum hızı bin nüfus başına düşen canlı doğum sayısını ifade etmektedir (TÜİK, 2022).

1980'li yıllardan itibaren yaşanan terör olaylarından dolayı Şırnak Merkez ve ilçelerine bağlı kırsal birimlerden şehir merkezlerine yoğun göçler yaşanmıştır. Bu dönem yaşanan göçlere ilişkin resmi rakamlar en çok Cizre ve Silopi ilçelerine bağlı köylerde yaşayanların göç ettiğini göstermektedir. Kırsal bölgelerden göç eden vatandaşların yerleşmek için en çok tercih ettiği yerleşim yerleri Cizre ve Silopi ilçeleri olmuştur. Cizre ilçesi sadece Cizre'ye bağlı köylerden değil Şırnak Merkez, Silopi, Güçlükonak, Beytüşşebap ve Uludere ilçelerine bağlı köylerden de yoğun göç almıştır. Bölgede yapılan akademik çalışmalar Şırnak Merkez ve ilçelerine bağlı 91 köyde ikamet eden 12991 kişinin bu süreçte göç ettiğini ortaya koymuştur (Sevim, 2010, s. 246-250). Elde edilen bu resmi rakamların dışında göç ettiği halde tespit edilemeyen vatandaşların da olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla çalışmanın yapılacağı Cizre ilçesindeki mahallelerde yaşayan bireylerin büyük çoğunluğunun yaşanan bu göçler sonucunda yerleştiği düşünülmektedir. Günümüzde Cizre ilçesinin demografi ve istihdam alanındaki görünümünün yukarıda Şırnak geneli için dile getirilen veriler paralelinde olduğu; ilçede yaşayanların ekonomik faaliyet olarak yoğun bir şekilde Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan sınır ticareti ve gün geçtikçe azalan bir şekilde tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile geçindikleri görülmektedir.

3.3 Veriler ve Toplanması

Çalışmada elde edilen verilerin, araştırmanın hedefleriyle uyumlu veriler olmasını sağlamak için veri toplama süreci üç aşamada yürütülecektir.

Birinci Aşama: Bu aşamada Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yapılan başvurular ile ilgili Doküman incelemesi yapılarak yukarıda dile getirilen ölçütler dahilinde derinlemesine mülakat gerçekleştirilecek olan kişiler belirlenecek ve bu kişilere ait veriler tasnif edilecektir. Doküman incelemesi yöntemi sayesinde, yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan kişilerden görüşme için seçilecek olanların, belirlenmiş mahallelerde ikamet eden, 18 yaş üstü gibi ölçütlere uygunluk durumları tespit edilecektir. Yine Doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan kişilerin hangi tür uygulamalardan yaralandıkları belirlenecektir.

İkinci Aşama: Bu aşamada çalışmaya kaynaklık edecek görüşmelerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle önceden belirlenmiş ölçütlere uygun olduğu tespit edilmiş olan kişiler ile Ek-1'de sunulmuş olan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları doğrultusunda görüşmeler gerçekleştirilecektir.

Üçüncü Aşama: Araştırmanın üçüncü aşamasında ise yoksul bireylere sosyal destek veren Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın sosyal yardım görevlileri ile yoksul bireylerin nasıl tespit edildiği, yoksulların tespitinde karşılaşılan zorluklar, yoksulluk ile mücadelede yürütülen sosyal politika ve uygulamalar ne yönde geliştirilmesi gerektiği hususlarında derinlemesine mülakat gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

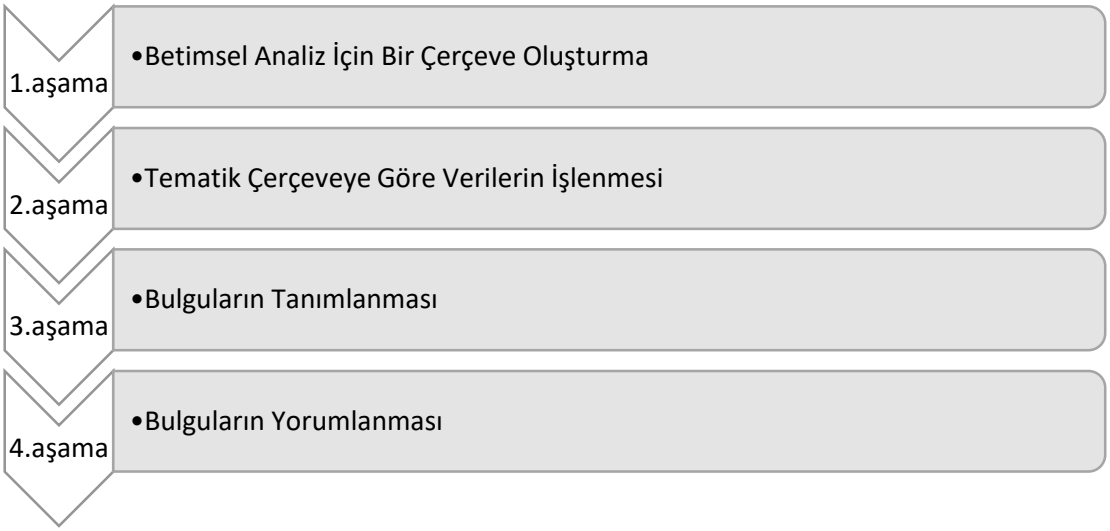
3.3.1 Veri toplama araçları

Araştırmada, aşağıdaki araştırma sorularını cevaplandırmak üzere yararlanıcılara yönelik EK-1 ve sosyal yardım görevlilerine yönelik EK-2 yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme soruları geliştirilmiştir. Ardından yarı yapılandırılırmış görüşme soruları araştırmacı tarafından sahada gerçekleştirilen pilot görüşmeler doğrultusunda tekrar gözden geçirilerek soruların daha da açıklayıcı olması sağlanmıştır. Yarı yapılandırılmış

derinlemesine görüşme soruları, 2022 yılının Temmuz-Ağustos ve Eylül aylarında katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler esnasında, araştırmacı katılımcıların verdiği cevapları hem yazılı bir şekilde hem de sonrasında verilerin teyidini gerçekleştirmek amacıyla ses kayıt cihazı ile sesli bir şekilde kayıt altına almıştır. Aynı şekilde sosyal yardım görevlilerine yönelik düzenlenen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme sorularına verilen cevaplar hem yazılı hem de sesli bir şekilde kayıt altına alınmıştır.

3.3.2 Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması

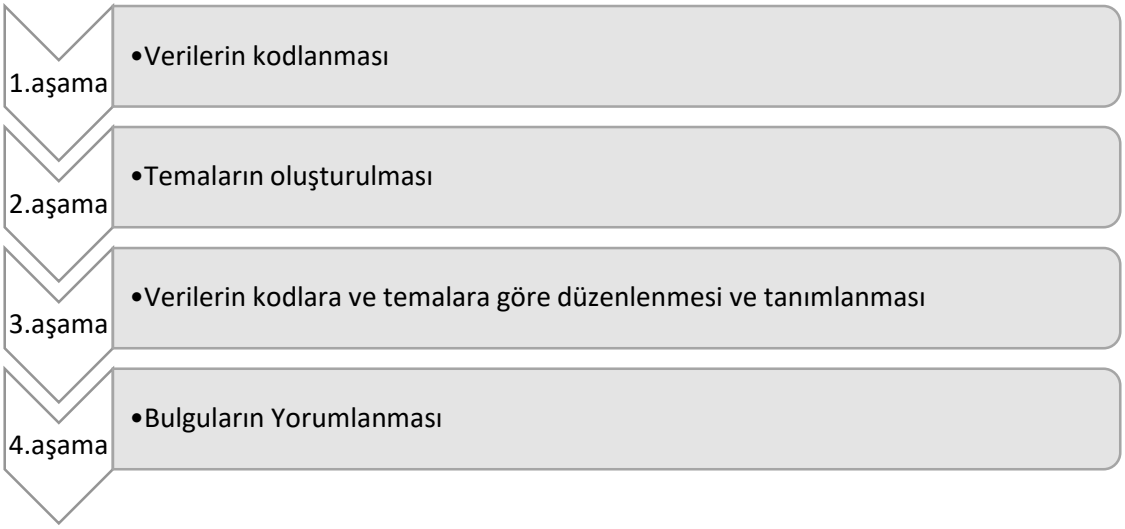
Araştırmadaki verilerin çözümlenmesi betimsel analiz ve içerik analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Wolcott (1994), nitel yöntemle yapılacak araştırmanın veri analizinde, toplanan verilerin mümkün olduğunca özgün formuna sadık kalınması gerektiğini ve gerektiğinde bireylerin söylediklerinde doğrudan alıntı yapılması şeklindeki betimsel yaklaşımı önermektedir. Wolcott, birinci yaklaşımı da içeren bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak şeklindeki sistematik analizi de betimsel analizi tamamlayıcı bir yöntem olarak önermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 253-254).Betimsel Analiz aşamaları şu şekilde sıralanabilir;

Şekil 1. Betimsel Analiz Süreci (Kaynak: Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256)

Nitel araştırmalarda kullanılan içerik analizinde ise temel amaç elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analiz yoluyla özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir analize tabi tutularak, betimsel

yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar içerik analizi sonucunda keşfedilir. İçerik analizi yoluyla elde edilen verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya konulmaya çalışılır. Yıldırım ve Şimşek (2016), içerik analizini aşağıda sunulan dört aşamada ele almıştır;

Şekil 2. İçerik Analizi Süreci (Kaynak: Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 260)

Araştırmada veri çözümleme tekniği olarak öncelikle betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların verdikleri yanıtlar ilk olarak Word kayıtlarına alınmış ve betimsel analizleri yapılmıştır. Ardından elde edilen verilerden veriler arası bağlantıları ortaya koymak amacıyla MAXQDA programına aktarılmış ve veriler bu program kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde ortaya çıkan kodlardan kategori ve temalara ulaşılmıştır. MAXQDA araştırmacılara nitel metinleri sistematik bir şekilde değerlendirmek ve yorumlamak için kullanılan bir bilgisayar yazılım programıdır (Creswell, 2020, s. 205).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Nitel araştırmalarda veri analizi, genel olarak verilerin hazırlanmasını ve organizasyonunu, verilerin kodlanması ve kodları birleştirmek suretiyle temalara indirgemeyi ve en sonunda verileri şekiller, tablolar veya bir tartışma şeklinde sunmayı içermektedir (Creswell, 2020, s. 182). Bu başlık altında Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından verilen sosyal desteklerden yararlanan bireyler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler aşağıda sunulan başlıklar doğrultusunda betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmada görüşülen kişilerin kimlikleri etik değerler gereği gizli tutularak isimleri K1, K2, K3…. Şeklinde kodlanmıştır.

- Sosyo-demografik durum
- Sosyal Sermaye
- Yoksullukla Başa Çıkma Stratejileri
- Sosyal yardımlara Erişim
- Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açıları

4.1.1 Yararlanıcılardan elde edilen verilere ilişkin sosyo-demografik analiz

Yoksulluk ile mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerden derinlemesine mülakat gerçekleştirilen kişilerin yaş ve cinsiyet dağılımları incelendiğinde, katılımcıların 23-79 yaş aralığında olduğu ve katılımcıların önemli bir çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Sosyal yardımlardan yararlanan bireylerden görüşme gerçekleştirilen 41 kişiden 25'inin kadın olması kadın yoksulluğu başlığı altında tartışılan ve hem Dünya'da hem Avrupa ülkelerinde hem de Türkiye'de kadın yoksulluk oranlarının erkek yoksulluk oranlarından yüksek olduğuna ilişkin ortaya konan verilerle uyumlu olduğu görünmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2671-2679).

Sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerden derinlemesine mülakat gerçekleştirilen katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, katılımcıların 23'ünün evli, 13'ünün dul, 5'nin de bekar olduğu görülmektedir. Yine hane başına düşen çocuk dağılımı incelendiğinde 41 hane başına düşen çocuk sayısının 3,8 olduğu ve bu sayının 2021 yılında Türkiye'nin toplam doğurganlık hızı olan 1,70'ün iki katından daha fazla olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022).

Derinlemesine mülakat gerçekleştirilen 41 katılımcının eğitim durumları incelendiğinde, katılımcılardan 18'inin hiç okula gitmediği, 1'in okur yazar olduğu, 3'ünün ilkokul terk olduğu, 7'sinin ilkokul mezunu, 4'ünün ortaokul mezunu, 7'sinin lise mezunu ve 1 katılımcının da Lisans mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim ve yoksulluk ilişkisini araştıran araştırmalar eğitim ile yoksulluk arasında negatif bir korelasyon olduğunu vurgulamaktadır. 1990 yılından günümüze kadar Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanmakta olan "İnsani gelişme Raporları"nda insani gelişme düzeyinin başlıca üç kriterden yola çıkılarak tespit edildiği görülmektedir. Bu kriterler; yaşam beklentisi endeksi, eğitim endeksi ve GSYİH endeksidir. Okuma yazma dahi bilmeyen bireylerin kendilerini geliştirmeleri dolayısıyla istihdam olanaklarını arttırmaları çok zordur (Bakırtaş ve Orhan, 2012, s. 5-11). Yine Amerika Birleşik Devletleri Kongresine sunulmak üzere hazırladığı raporda Saxton (2000), eğitime yatırım ve eğitimin getirileri konusunda yaptığı çalışmasında eğitimin yeni beceriler kazanılmasını kolaylaştırdığını ve üretkenliği arttırdığını savunmaktadır (Saxton, 2000, s. 1). Aşağıdaki tablo.11'de yoksullukla ile baş etme mücadelesi veren katılımcılara ait ortaya konan eğitim durumlarına ilişkin veriler de eğitim yoksulluk ilişkisi üzerine daha önce ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış olan çalışmalarla bir paralellik sergilemektedir.

Yoksulluk ile mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerden kendileri ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilen 41 katılımcının çalışma durumları incelendiğinde, katılımcılardan sadece 3 kişinin, 65 yaş üstü olduğundan çalışma yaşında olmadığı görülmektedir. 41 katılımcının 38'i çalışma yaşında olduğu halde katılımcı bireylerin sadece 11'nin çalıştığını, 2 katılımcının bazen çalıştığını 28 katılımcının da çalışmadığını beyan ettiği görülmektedir. Çalışan 11 katılımcının 3'ünün kadın, 8'inin de erkek olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde ise mülakat gerçekleştirilen 22 çalışma çağındaki kadından ancak 3'ünün işgücüne katılabildiği, işgücüne katılan bu 3 kadının da kayıt dışı bir sektörde geçici işler yaptığı görülmekte ve kadınlar arasında işgücüne katılım oranının yukarıda verilen 2000 yılına ait oranların da çok gerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Erkek katılımcılar ile ilgili verilere bakıldığında ise görüşme gerçekleştirilen 15 çalışma çağındaki erkek katılımcının, yaklaşık yarısına tekabül eden 8 katılımcının işgücüne katıldığı görülmektedir. Öte yandan görüşmeye katılan 41 katılımcıdan, halen çalıştığını

beyan eden 11 katılımcının, çalıştıkları halde halen yoksulluk sarmalında olmaları, 1980'li yıllardan itibaren başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere artık Türkiye'de de gelişen yeni hizmet ekonomisinin bir sonucu olarak vasıfsız, düşük ücretli ve güvencesiz işlerin gün geçtikçe artmasının bir sonucu olarak oluşan çalışan yoksulluğuna dikkatlerin çekilmesini gerektirmektedir (Çoban, 2019, s. 12).

Derinlemesine mülakat gerçekleştirilen 41 katılımcının, yararlandığı yardım türleri incelendiğinde, en fazla yardım yapılan türünün 39 kişi ile Genel Sağlık Sigortası Desteği olduğu görülmektedir. Genel Sağlık Sigortası Desteğinden sonra ikinci sırada gelen yardım türünün 29 katılımcı ile Elektrik Tüketim Desteği, üçüncü sırada gelen yardım türünün ise 19 katılımcı ile Şartlı Eğitim Yardımı olduğu görülmektedir. Katılımcılardan ve Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma vakfı görevlilerinden alınan bilgilere göre, genelde ilk 3 sıradaki yardım türlerinden birini alan diğerlerinden de bir veya ikisini aldığı görülmektedir.

Tablo 3. Derinlemesine Görüşmeye Katılan Katılımcılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Sıra	Kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çalışma Durumu	Sosyal Güvenlik Kurumu	Çocuk Sayısı	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi
1	K1	Kadın	43	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşilkart	8	Araştırmacı Odası	06.08.2022
2	K2	Kadın	39	Lise Mezunu	Dul	Çalışmıyor	SSK	3	Araştırmacı Odası	06.08.2022
3	K3	Kadın	47	Hiç Okula gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşilkart	9	Araştırmacı Odası	06.08.2022
4	K4	Kadın	50	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	5	Araştırmacı Odası	07.08.2022
5	K5	Erkek	44	İlkokul Terk	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	5	Araştırmacı Odası	08.08.2022
6	K6	Erkek	58	Lise Mezunu	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	5	Katılımcının evi	09.08.2022
7	K7	Erkek	40	İlkokul Mezunu	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	1	Katılımcının evi	09.08.2022
8	K8	Kadın	46	Lise Mezunu	Bekar	Çalışmıyor	Yeşil kart	0	Araştırmacı Odası	10.08.2022
9	K9	Erkek	44	Lise Mezunu	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	2	Araştırmacı Odası	10.08.2022
10	K10	Erkek	43	İlkokul Mezunu	Evli	Bazen çalışıyor	Yeşil kart	4	Araştırmacı Odası	11.08.2022
11	K11	Kadın	79	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	9	Katılımcının evi	12.08.2022
12	K12	Erkek	34	Lise Mezunu	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	4	Katılımcının evi	12.08.2022
13	K13	Kadın	52	Hiç Okula Gitmemiş	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	4	Katılımcının evi	12.08.2022
14	K14	Erkek	44	İlkokul Mezunu	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	7	Araştırmacı Odası	15.08.2022
15	K15	Erkek	38	İlkokul Mezunu	Evli	Bazen çalışıyor	Yeşil kart	5	Katılımcının evi	15.08.2022
16	K16	Erkek	62	Hiç Okula Gitmemiş	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	5	Katılımcının evi	16.08.2022
17	K17	Erkek	32	Lisans Mezunu	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	2	Araştırmacı Odası	17.08.2022
18	K18	Kadın	52	Hiç Okula Gitmemiş	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	5	Katılımcının evi	18.08.2022
19	K19	Erkek	66	Hiç Okula Gitmemiş	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	4	Katılımcının evi	18.08.2022
20	K20	Kadın	45	Hiç Okula Gitmemiş	Bekar	Çalışmıyor	Yeşil kart	0	Katılımcının evi	22.08.2022
21	K21	Kadın	77	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	2	Katılımcının evi	22.08.2022
22	K22	Kadın	52	Ortaokul Mezunu	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	4	Çalıştığı kurs	25.08.2022
23	K23	Kadın	40	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışıyor	Yeşil kart	2	Araştırmacı Odası	29.08.2022
24	K24	Kadın	37	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	2	Araştırmacı Odası	29.08.2022
25	K25	Kadın	48	Hiç Okula	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	5	Sosyal Hizmet	31.08.2022

Sıra	Kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çalışma Durumu	Sosyal Güvenlik Kurumu	Çocuk Sayısı	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi
				Gitmemiş					Merkezi	
26	K26	Kadın	42	İlkokul Mezunu	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	6	Sosyal Hizmet Merkezi	31.08.2022
27	K27	Kadın	25	Lise Mezunu	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	2	Sosyal Hizmet Merkezi	01.09.2022
28	K28	Kadın	39	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	3	Sosyal Hizmet Merkezi	01.09.2022
29	K29	Kadın	32	İlkokul Terk	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	4	Sosyal Hizmet Merkezi	01.09.2022
30	K30	Kadın	30	Hiç Okula Gitmemiş	Bekar	Çalışmıyor	Yeşil kart	0	Sosyal Hizmet Merkezi	01.09.2022
31	K31	Kadın	38	Hiç Okula Gitmemiş	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	5	Sosyal Hizmet Merkezi	02.09.2022
32	K32	Kadın	36	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	Yeşil kart	2	Sosyal Hizmet Merkezi	02.09.2022
33	K33	Kadın	39	İlkokul Mezunu	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	8	Sosyal Hizmet Merkezi	05.09.2022
34	K34	Erkek	47	Ortaokul Mezunu	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	8	Araştırmacı Odası	05.09.2022
35	K35	Erkek	43	Okur-yazar	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	3	Araştırmacı Odası	08.09.2022
36	K36	Kadın	23	Lise Mezunu	Bekar	Çalışıyor	Yeşil kart	0	Katılımcının İşyeri	08.09.2022
37	K37	Kadın	39	İlkokul Terk	Evli	Çalışmıyor	Yeşil kart	3	Araştırmacı Odası	09.092022
38	K38	Kadın	60	Hiç Okula Gitmemiş	Dul	Çalışmıyor	SSK	8	Araştırmacı Odası	09.09.2022
39	K39	Erkek	35	Ortaokul Mezunu	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	2	Araştırmacı Odası	12.09.2022
40	K40	Erkek	45	İlkokul Mezunu	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	0	Araştırmacı Odası	13.09.2022
41	K41	Erkek	32	Ortaokul Mezunu	Evli	Çalışıyor	Yeşil kart	2	Araştırmacı Odası	01.09.2022

Tablo 4. Katılımcıların Yararlandığı Yardımlar

Katılımcı Adı	Yararlandığı Yardımlar
K.1	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Dul Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı
K-2	Engelli Yakını Aylığı
K-3	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Dul Aylığı, Öksüz-yetim Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği,
K-4	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği,
K-5	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği, Sosyal Yardım Çeki
K-6	Genel Sağlık Sigortası Desteği Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği,
K-7	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Sosyal Yardım Desteği, Elektrik Tüketim Desteği, Sosyo-Ekonomik Destek
K-8	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli aylığı
K-9	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği, Aile Destek Programı
K-10	Genel Sağlık Sigortası, Elektrik Tüketim Desteği, Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı
K-11	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Yaşlılık Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği,
K-12	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği,
K-13	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği
K-14	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Engelli Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği,
K-15	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Engelli Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği
K-16	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Elektrik Tüketim Desteği
K-17	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Elektrik Tüketim Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı,
K-18	Genel Sağlık Sigortası Desteği Engelli Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği
K-19	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Yaşlılık Aylığı
K-20	Genel Sağlık sigortası, Aile Destek Programı
K-21	Genel Sağlık Sigortası, Engelli Aylığı, Engelli Bakıcı Aylığı
K-22	Genel Sağlık Sigortası, Şartlı Eğitim Yardımı, Sosyal Yardım Çeki
K-23	Genel Sağlık Sigortası, Elektrik Tüketim Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Sosyo-Ekonomik Destek
K-24	Sosyo-Ekonomik Destek, Genel Sağlık Sigortası
K-25	Genel Sağlık Sigortası, Sosyo-Ekonomik Destek, Engelli Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği
K-26	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Dul aylığı, Öksüz-Yetim Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği, Sosyo-Ekonomik Destek
K-27	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Sosyo-Ekonomik Destek
K-28	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Sosyo-Ekonomik Destek, Elektrik Tüketim Desteği, Şartlı Sağlık Yardımı
K-29	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Elektrik Tüketim Desteği, Engelli Aylığı, Şartlı Eğitim Yardımı
K-30	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli Bakıcı Aylığı, Elektrik Tüketim Desteği, Engelli Aylığı
K-31	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli Bakıcı Aylığı, Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği
K-32	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Sosyo-Ekonomik Destek
K-33	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Elektrik Tüketim Desteği, Şartlı Eğitim Desteği, Sosyo-Ekonomik Destek
K-34	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli Aylığı, Genel Sağlık Sigortası Desteği

K-35	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği, Aile Destek Programı
K-36	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Aile Destek Programı
K-37	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Elektrik Tüketim Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Aile Destek Programı
K-38	Aile Destek Programı, Elektrik Tüketim Desteği
K-39	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Şartlı Eğitim Yardımı, Aile Destek Programı
K-40	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Elektrik Tüketim Desteği, Aile Destek Programı
K-41	Genel Sağlık Sigortası Desteği, Engelli Aylığı, Şartlı Eğitim Yardımı, Elektrik Tüketim Desteği

4.1.2 Katılımcı-1'in (K1) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.2.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye bu temada sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K1'in Cizre ilçesine evlendiği için göç sonucu geldiği, bu yüzden kendisine zor zamanlarında destekte bulunan bir sosyal çevreye sahip olamamasının önemli bir nedeninin Cizre'ye sonradan göç etmiş bir birey olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği sorulmuştur.

"K1: Göç sonucu Güçlükonak'tan geldim."

K1'in hem ailesine güven duyduğunu hem de zor zamanlarında ailesinden destek göreceğini düşünmediğini belirterek aynı zamanda bir kafa karışıklığı içerisinde olduğu görülmektedir.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K1: Aileme güven duyuyorum. Bir sorun yaşadığımda herhangi bir destek görmedim. Destek görebileceğimi düşünmüyorum."

K1'in bölgeye has bir sosyal dayanışma unsuru olması beklenen aşiretinden de bir destek göremediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?"

"K1: Çiyayi aşiretindenim. Ama herhangi bir bağlılık hissetmiyorum. Aşiretimden herhangi bir destek görmediğim için herhangi bir bağlılık hissetmiyorum."

Araştırmacı K1'in sosyal sermaye düzeyini ortaya koymak amacıyla onun akrabaları, komşuları ve arkadaşları ile güven ve destek ilişkisini ortaya koymaya dönük sorular sormuştur. K1'in akrabalarına güvenmediği ve onlardan destek görebileceğini düşünmediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız? Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K1: Akrabalarımın bir destek verebileceğini düşünmüyorum. Mesela bir oğlum birini seviyordu. Evlendirmek için akrabalarımdan destek istedim ama destek bulamadım. Şu ana kadar da destek vermediler."

Akrabalarından umduğu desteği bulamayan K1'in komşularından ve arkadaşlarından destek görebileceğine ilişkin bir düşünceye sahip olduğu görülmektedir.

"Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?"

"K1: Komşularıma güveniyorum. Bir sorun yaşadığımda komşularımın destek vereceklerini düşünüyorum. Çünkü bir sorun yaşadığımda destek veriyorlar. Oğlumu ameliyat ederken iki komşum borç para verdiler."

"Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?"

"K1: Arkadaşlarıma güven duyuyorum."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?"

"K1: Arkadaşlarım da fakir olduğu için yardım edemiyorlar. Ama olsa yardım ederler."

K1'in sosyal ağlara katılma durumu sorulduğunda onun çocuklarının zorunlu veli toplantıları dışında herhangi bir ağ ilişkisi içerisinde olmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K1: Bu tür sosyal etkinliklere katılmıyorum. Sadece veli toplantılarına katılıyorum. Çocukların durumlarını soruyorum."

K1'in sosyal sermaye düzeyini oluşturabilecek olan ailesi, komşuları ve arkadaşlarına güven duyduğu ama akrabalarına, aşiretine güven duymadığı; akraba ve aşiretinin, kendisine zor zamanlarında herhangi bir destekte bulunmadıklarını ifade ettiği görülmektedir.

4.1.2.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K1'in yaşadığı yoksulluğu hissetmeyi çocuğunu evlendirememe ve çocuklarının mesleksizliği ile ifade ettiği görülmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K1: Evim yok, çocuklarım büyümüş, onları evlendiremiyorum. Bir meslekleri yok çocukların. Yoksulluğu çok hissediyorum."

K1'in yoksullukla mücadele sosyal çevresiyle geliştirdiği bir yardımlaşma mekanizmasına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak el işlemeciliği yaparak yoksullukla baş etmeye çalıştığı, bu çabasının yoksulluk literatüründe bir protesto veya

kamusal ve kolektif direniş siyaseti olmaktan çok, sessiz, fark edilmesi güç, sistematik olmayan tekil eylemlerden oluşan, bireysel veya ailevi olarak doğrudan sonuç alma, başa çıkma ve durumunu iyileştirmeye ve kurtarmaya çalışma siyaseti olarak adlandırılan "idare etme sanatı" nın bir örneği olarak görülebilir. (Erdoğan N. , 2016, s. 40).

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K1: Kimseden bir şey istemiyorum. El işleme işleri yapıyordum. Şu an elimin rahatsızlığından dolayı onu da yapamıyorum. Oğlum günlük çalıştığında kazandığını borçlara veriyoruz."

"Araştırmacı: Kendi aranızda geliştirdiğiniz strateji (yöntem) varsa bu stratejileri başarılı buluyor musunuz?"

"K1: Kendi aramızda geliştirdiğimiz bir yöntem yok. Zaten istesek de akrabalarımız vermezler."

4.1.2.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K1, hayırseverlerin verdiği yardımlara tanıdıklar aracılığıyla ulaşabildiğini, ancak yardım yardımların kesintili olduğunu, yardımların yılın belirli dönemleri ile sınırlı olduğunu ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K1: Tanıdıklar hayırseverlere söylüyor durumumuzu. Onlar da bize veriyor yardımları. O da sadece Ramazan'da oluyor."

K1'in, hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşabiliyor olsa da bu yardımların, süreklilik arz etmediği için yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünmediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K1: Hayırseverlerin yardımları Ramazan'dan Ramazan'a oluyor. O yüzden hayırseverlerin yardımlarının etkili olduğunu düşünmüyorum."

K1'in yardımlarda devamlılığı sağlayacağından devlet kuruluşlarını tercih ettiği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K1: Devlet kuruluşları daha iyi bence. Çünkü devlet kuruluşlarının yardımlarında devamlılık var. Şahıslar ve dernekler sadece bir iki defa verir."

Yine K1'in herhangi bir ekonomik veya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında herhangi bir kişiyi araya koymadan direkt bir şekilde sosyal yardım kuruluşlarına ulaşabildiğinin ifade ettiği görülmektedir. Bu durum sosyal yardım kuruluşlarına aracısız bir şekilde dezavantajlı bir bireyin ulaşabileceğini göstermektedir.

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K1: Kimseyi araya koymadan ben kendim gidip başvuru yapıyorum."

4.1.2.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve

sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda K1'in verdiği cevaplardan zor duruma düşeceği zaman devlet kuruluşlarından destek görebileceğini düşündüğü, çünkü bu tür zor dönemlerde destek gördüğünü ifade ettiği görülmüştür.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K1: Destek görebileceğimi düşünüyorum. Çünkü bir sıkıntı yaşadığım zaman başvurduğumda bazı destekleri gördüm."

Yoksul bireylerin yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki farkındalık düzeyini anlamaya dönük bu soruya K1, sadece aldığı sosyal yardımları bildiğini ifade ederek kendisinin sosyal politika uygulamaları hakkında bir farkındalığa sahip olmadığını ortaya koymuştur.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K1: Hayır sadece aldıklarımı biliyorum. Diğerlerini bilmiyorum."

K1'in bir aşirete mensup olduğu halde aşiretine herhangi bir bağlılık hissetmediğini ve aşirete mensup olmasının sosyal yardım talebinde bulunmasına herhangi bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu? Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu? Neden?"

"K1: Aşiretsel bağlılığım herhangi bir talepte bulunmamı engellemiyor. Aşiretsel bağlılığımın kolaylaştırıcı bir etkisi de yoktur."

K1'in aldığı sosyal yardımlardan önce temel gıda ve barınma ihtiyaçlarını bile karşılayamadığını, ev kirasını ödemekte sorun yaşadığı için ev sahibinin evden çıkmalarını istediğini; aldıkları sosyal yardımların yaşamlarında önemli bir katkı

sunduğunu ancak biriktirme diye bir şeyin söz konusu olmadığını ifade ederek aldıkları sosyal yardımların yaşamlarında yarattığı değişiklikleri dile getirdiği görülmektedir.

K1, yardımlardan önce çok zor durumlar yaşadığı için şu anda aldığı yardımların yaşamlarında yarattığı olumlu değişiklikleri dile getirse de yardım miktarlarının arttırılması gerektiğini düşünmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

> K1: Biraz daha iyi. Elektrik, kira borcumu ödüyorum. Aldığım gıdaların borcunu ödüyorum. Ama biriktirme diye bir şey olmuyor. Bu yardımların önemli bir katkısı Olduğunu düşünüyorum, idare ediyor. Bu yardımlar olmasaydı çok perişan olurduk. Yardımlardan önce bazen 2-3 ayın kirası birikiyordu. Hatta ev sahibi bir keresinde çıkın dedi.

K1, sosyal yardımların yaşamlarına sunduğu katkılara rağmen sosyal yardım miktarlarının az olduğunu ve arttırılması gerektiğini ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların Çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K1: Yardımların miktarı daha fazla olsaydı daha iyi olurdu. Onun dışında bir fikrim yok."

K1'in yaşam hikayesi incelendiğinde K1'in Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na başvuru durumuna gelinceye kadar anlattığı deneyimleri, onu yaşamın zorluklarını ciddi anlamda yüklenmek zorunda kaldığını göstermektedir. K1, ailesi tarafından hiç okula gönderilmemiş ve erken yaşta evlendirilmiş bir bireydir. Evlendirildiği kişinin de akrabası olmayan, yetim bir şekilde çocukluğunu yaşamış bir birey olduğu anlaşılmaktadır. Eşinin erken yaşta vefatı ile K1, 8 çocuğu ile yaşama tutunmaya çalışmıştır. Kendisi çalışamamakta, büyük oğlu gündelikçi olarak iş bulabilirse çalışabilmektedir. Eşinin yetim olarak büyümesinden dolayı eşinin

akrabalarından da bir destek bulamadığını ifade etmiştir. K1 evlilik sonucu yaşadığı Şırnak ilinin bir diğer ilçesi olan Güçlükonak'a bağlı Yenidemir köyünden Cizre ilçesine göç etmiştir. Cizre'ye göç sonucu gelmesi ve eşinin akrabalarının pek olmaması eşinin vefatı ile birleşince K1'in sosyal ağlara ve dayanışma ilişkilerine katılımını önemli ölçüde azaltarak onun sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini ciddi anlamda düşürmüş ve onun ciddi zorluklarla karşılaşmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Yine K1, mensubu olduğunu dile getirdiği Çiyayi aşiretinden ve akrabalarından zor zamanlarında bir destek görememesinin, K1'in sosyal çevresine duyduğu güven düzeyinde ciddi bir azalmaya yol açtığı görülmektedir.

K1'in sosyal çevresinden zor zamanlarında beklediği desteği görememesi, onu yaşadığı yoksullukla baş edebilmek için el işlemeciliğine yöneltmiştir. K1, yaşadığı yoksulluğu anlatmak için "evlilik çağına geldiğini ifade ettiği çocuklarını evlendirememe durumunu" bir gösterge olarak belirtmektedir. K1, hayırseverlerin yaptığı yardımların yılın belirli dönemleri ile sınırlı olduğu için devamlılık arz eden devlet kuruluşlarının yardımlarına bel bağlamaktadır. K1, informel yardımların miktar ve devamlılık bakımından yetersizliğini vurgulamış, devlet kuruluşlarının yaptığı formel yardımların miktarının az olduğunu belirtse de en azından resmi yardımların devamlılığa sahip olduğunu ifade etmiş ve bu yardımlar K1 için bir yaşama tutunma işlevi görmüştür.

K1, Çiyayi aşiretine mensup olduğunu ifade etse de bölgeye özgü tarihi bir olgu olan aşirete yönelik yaklaşımının olumsuz olduğu görülmektedir. Çünkü K1, mensubu olduğu aşiretinin en zor zamanlarında bile kendisine hiçbir desteğinin söz konusu olmadığını düşünmektedir. K1, formel sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra önceleri ödemekte sorun yaşadığı kira ve elektrik faturalarını ödeyebilir bir duruma geldiğini ifade etmiştir. Ancak K1, bir ölçüde rahatlamasını sağlayan formel yardımların, yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunların çözülmesinde yetersiz kaldığını bu yardımların daha fazla katkı sunması için yardım miktarlarının arttırılması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

4.1.3 Katılımcı-2'in (K2) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.3.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye, bu temada sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K2'nin, Cizre'ye göç sonucu gelmediği ve Cizre'de doğup büyüdüğü anlaşılmaktadır. Cizre'ye sonradan göç eden dezavantajlı kesimlerden olmasa da eşinin yakalandığı süreğen bir hastalıktan dolayı genç yaşta ölümü sonrası onun 3 çocuğuyla birlikte yaşadıkları, onu dezavantajlı bir duruma düşürmüştür. Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve yaşadığı hanede kimlerin bulunduğu sorulmuştur.

"K2: Göç sonucu gelmedim. Üç çocuğum ile yaşıyorum."

K2'nin sosyal sermayenin bileşenlerinden olan güven boyutunda ciddi sıkıntılar ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. K2, kendi aile üyelerine ve kendi tarafının akrabalarına güven duyar iken eşinin akrabalarına güven duymamaktadır. Katılımcının sosyal çevresine duyduğu güven anlaşılmaya çalışılmıştır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K2: Güven duyuyorum."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K2: Hayır destek olacaklarını düşünmüyorum. Çünkü hiç destek görmedim."

Neden eşinin akrabalarına güven duymadığına ilişkin soruyu, eşinin akrabalarının yedi yıldır yaşadığı sıkıntılara karşın kendilerine destek vermedikleri şeklinde cevaplamıştır.

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

“K2: Sadece babamın tarafının akrabalarına güven duyarım.”

“Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?”

“K2: Hayır akrabalarımdan destek görebileceğimi düşünmüyorum.7 yıldır hiçbirinden destek görmedim.”

K1’in herhangi bir kırsal geçmişi olmadığından herhangi bir aşiret mensubiyetinin olmadığı anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?”

“K2: Bir aşiretimiz yok.”

K2, komşularına ise güven duyduğunu, şu ana kadar hiçbir destek istememekle beraber zor zamanlarında, komşularından destek görebileceğini düşünmektedir.

“Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?”

“K2: Komşularıma güven duyarım.”

“Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?”

“K2: Öyle bir durum olmadı. Ama yardımcı olacaklarını düşünüyorum.”

K2, arkadaş çevresinin olmadığını, çünkü kimseye güven duymadığını ve destek sunacak arkadaşının olmadığını ifade etmiştir.

“Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?”

“K2: Arkadaş çevrem yok. Güven duymuyorum.”

“Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?”

"K2: Destek sunacaklarını düşünmüyorum."

Sosyal sermayenin bileşenlerinden olan güven boyutunda oldukça dezavantajlı olan K2'nin sosyal sermayenin sosyal ağ boyutunda da oldukça yetersiz bir durumla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Çünkü K2'nin anlattıklarından, K2'nin çocuklarının veli toplantıları ve engelli çocuğunun gittiği Rehabilitasyon Merkezi'nde yılda bir yapılan etkinlik dışında hemen hemen dışarıda hiçbir etkinliğe katılmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K2: Veli toplantılarına katılırım. Kızımın Rehabilitasyon Merkezindeki sosyal etkinlikleri olduğunda katılırım. Yılda bir defa oluyor."

4.1.3.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K2'nin bu başlık altında, yoksulluğu hissetme düzeyine ilişkin sorulan soruya cevaben çok zor duruma düştüğünü ancak çevresinden destek alamamasına rağmen toparlamaya çalıştığını belirterek yaşadığı sorunlar karşısında çabalamaktan vazgeçmediğini anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K2: Bazen çok zor duruma düştüğüm olmuştur. Çevremden destek almadım. Ama toparlanmaya çalışıyorum."

Yine sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce yoksullukla baş etmek için sosyal çevresi içerisinde geliştirdikleri bir baş etme mekanizmasının olup olmadığına ilişkin soruya cevap olarak, sosyal çevresi içerisinde böyle bir yardım mekanizmasının olmadığını ve sadece babasından destek alabildiğini ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K2: Öyle bir mekanizma geliştirmedik. Sadece babamın desteğiyle toparlanmaya çalıştık."

4.1.3.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K2, hayırseverlerin zekât, sadaka ve kurban eti gibi yaptığı yardımlara Ramazan aylarında ve bayramlarda ulaşabildiğini, bazen de mahalle muhtarının hayırseverlerden yardım toplayıp kendilerine ulaştırdığını ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K2: Mesela Ramazan'dan Ramazan'a zekât veren oluyor. Kurban Bayramı'nda kurban eti oluyor. Hayırseverler ulaşıyor bize. Muhtarın hayırseverlerden toplayıp verdiği oluyor."

K2, hayırseverlerin yaptığı yardımların yükünü hafiflettiğini bu yardımları mutfağa bir katkı olduğunu düşünmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K2: Bir nevi eve katkısı oluyor. Yükümüz hafifliyor. Bu ekonomik krizde mutfağa bir katkısı oluyor. Çocukların ihtiyaçlarını karşılıyor."

Yine K2, sosyal yardım başvurularını bazen kendisinin bazen de yakınları aracılığıyla yaptığını, sosyal yardımı şahıslar ve sivil toplum örgütlerinden çok devlet kuruluşlarından

almayı tercih ettiğini ancak vefat eden eşinden kalan ölüm aylığı aldığı için kendilerine sadece çocuğunun engelli aylığının verildiğini; Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından başkalarına farklı şekillerde yapılan yardımların hiçbirinin verilmediğini ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K2: Devletten fazla bir gelirim yok. Engelli yakını aylığı dışında devletten aldığım bir şey yok. Daha çok şahıslardan alıyorum. Sigortam olmasaydı devlet kuruluşlarından sosyal yardımı almayı tercih ederdim."

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K2: Bazen kendim gidip başvuruyorum. Bazen de yakınlarım aracılığıyla başvuruyorum."

4.1.3.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K2, ekonomik bir sorun ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarından destek görmeyeceğini düşünmektedir. Çünkü kendisine her seferinde sigortası olduğu için sosyal yardım alamayacağı söylenmektedir.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K2: Sigortam engel olduğu için sosyal yardım kuruluşlarından destek görebileceğimi düşünmüyorum. Ama sigortam olduğu için destek konusunda bir deneyim yaşamadım."

Yoksul bireylerin yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki farkındalık düzeyini anlamaya dönük bu soruya K2, sadece aldığı sosyal yardımı bildiğinin diğer uygulamalar hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

" K2: Hayır hiçbir bilgim yok."

K2'nin herhangi bir aşirete mensup olmadığı, bu yüzden aşiret mensubiyetinin sosyal yardım talebine ilişkin olumlu veya olumsuz etkisinden söz edilememektedir.

"Araştırmacı: Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu? Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu? Neden?"

"K2: Aşiret bağlılığımız yok."

K2, aldığı engelli aylığını kira ve elektrik için harcadığını, bu aylığın kendilerine bir katkı sunduğunu ama hem kira hem elektrik hem de üniversitede çocuk okutmanın zor olduğunu ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

"K2: En azından kira ve elektriğime veriyorum. Katkı oluyor, hiç yoktan iyi. Ama bu dönemde bu maaşla çok zor. Hem kira hem elektrik hem üniversitede çocuk okutmak bu maaşla çok zor."

Yine aldığı yardımları harcama üzerindeki tasarrufunu öğrenmek için sorulan soruya aldığı yardımların kendisinin harcadığını ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?"

"K2: Ben harcamaları yapıyorum. Elektrik ve mutfak harcamalarını yapıyorum."

K2, vefat eden eşinden dolayı sigortalı olmasının, yapılan sosyal yardımlardan mahrum bırakılması için bir gerekçe olmaması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü sosyal yardım almasına gerekçe edilen ölüm aylığının harcamalarına yetmediğini ifade etmektedir. Hatta İŞKUR'a bir kuruluşta çalışmak için başvurduğunu ama yine sigortalı olmasının önüne engel olarak çıkarıldığını savunmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K2: Sigortalıyız diye diğer haklardan mahrum bırakılmamamız gerekir. Sigortayı engel yapmasınlar. Yarım emekli maaşı aldığım için diğer sosyal yardımları alamıyorum. Mesela İŞKUR'da çalışmak istedim, ismim çıktı. Ama sigortam olduğu için İŞKUR kapsamında çalışamadım."

K2'nin yaşam hikayesi analiz edildiğinde, onun yaşamının erken yıllarından itibaren ciddi zorluklar ile karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır. Bir yandan süreğen bir hastalığa yakalanan eşinin tedavi süreci ve ardından ölümü, bir yandan engelli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği zorluklar; bir yandan da yoksullukla baş etmek zorunda olması onu genç yaşında oldukça zorlamaktadır. K2 yaşadığı bunca zorluğa karşın akraba ve sosyal çevresinden destek görememesi, K2'nin, çevresine duyduğu güvende ciddi zedelenmelere yol açmıştır. Yaşadıkları, K2'nin sosyal ağlara girmesine de engel olarak onun sahip olduğu sosyal sermaye düzeyinin oldukça düşük kalmasına neden olmuştur. K2'nin yaşadığı yoksulluk ve yoksulluk ile bağlantılı olarak sosyal sermaye düzeyinde görülen düşüklük Bourdieu'nun sermaye kuramı temelinde ele alındığında yaşanan durum daha iyi anlaşılabilmektedir. Bourdieu ekonomik sermayenin, içerisinde sosyal sermayenin de olduğu bütün diğer sermaye biçimlerinin kökeni olduğunu ve ekonomik sermayenin diğer bütün sermaye çeşitlerinin üstünde olduğunu savunmaktadır (Field, 2008, s. 19-39). K2'nin yaşamında da görüleceği üzere ekonomik sermaye düzeyi aynı zamanda sosyal sermaye düzeyini de belirlemektedir. K2, yaşadığı yoksulluğun onun sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini de önemli oranda düşük tuttuğu anlaşılmaktadır.

K2'nin eşinin vefatından sonra aldığı az miktardaki ölüm aylığı, kira, elektrik, gıda ve diğer harcamalarının yanında engelli çocuğunun ve üniversitede okutmakta olduğu çocuğunun harcamalarına yetememektedir. Ancak sosyal yardım kuruluşlarına yaptığı sosyal yardım başvuruları, aldığı az miktardaki ölüm aylığı gerekçe gösterilerek reddedilmektedir. Hatta ek bir gelir getirmesi umuduyla İŞKUR üzerinden yaptığı iş başvuruları bile sigortalı olmasından dolayı reddedilmektedir. Sonuç olarak K2'nin karşı karşıya kaldığı temel sorunlar sosyal sermaye düzeyinin düşüklüğü, sosyal yardımlardan yararlanamama, hayırsever yardımlarının süreksizliği ve İŞKUR üzerinden yaptığı iş başvurularının reddedilmesi şeklinde sıralanabilir.

4.1.4 Katılımcı-6'ının (K6) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.4.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye, bu temada sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K6 ile yapılan görüşmede, kendisinin Van'ın Özalp ilçesinde doğduğu, Cizre'ye ailesiyle birlikte Cizre'ye göç ettiği anlaşılmaktadır. K6, aile üyelerine, akrabalarına ve komşularına güven duymakta, bir ekonomik veya sorunla karşı karşıya kaldığında aile üyeleri, akraba ve komşularından destek görebileceğini düşünmektedir. Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği sorulmuştur.

"K6: Denizli'den Cizre'ye göç ettik."

Katılımcının sosyal çevresine duyduğu güven anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?

"K6: Evet güven duyuyorum."

Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?

"K6: Destek göreceğimi düşünmüyorum."

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K6: Evet akrabalarıma güven duyuyorum."

"Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K6: Evet akrabalarımdan destek görebileceğimi düşünüyorum. Bizzat yaşadığım için böyle düşünüyorum."

"Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?"

"K6: Güven duyuyorum."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K6: Bu ortamda biraz zor görünüyor. Manevi olarak olabilir ama maddi olarak zor görünüyor."

K6'nın tüm arkadaşlarına güvenmediği ve zor zamanlarında kendisine destek sunacak arkadaşlara sahip olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?"

"K6: Güven duyduğum arkadaşlarım var."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?"

"K6: Evet destek olacaklarını düşünüyorum. 20 arkadaşım varsa bunlardan 2-3 arkadaşımın destek sunacağını düşünüyorum."

K6 ile yapılan görüşme ve yaşadığı mahalleden başka kişilerden yapılan görüşmeler ışığında mahallede, aynı aşiretten ve Siirt iline bağlı Eruh ilçesinin birbirine yakın köylerinden birçok ailenin komşu olduğu anlaşılmaktadır. K6'nın akraba, komşu ve akrabalarına duyduğu ve destek görebileceğine ilişkin düşüncesinin önemli bir nedeninin yukarıda dile getirilen coğrafi ve sosyal yakınlıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

K6'nın aile üyeleri, akraba, komşu ve arkadaşlarına duyduğu güven destek görme konusundaki olumlu görüşünü aşiret konusunda sergilemediği görülmektedir. K6, bir aşiret mensubu olduğu halde aşiretlerin toplumları böldüğü, zengin fakir ayrımı yarattıkları, insanların refah içende yaşamalarını istememeleri gibi nedenlerden dolayı aşiretlere yönelik bakış açısının olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. K6, öne sürdüğü bu nedenler ile aşiretlerin, toplumda var olan eşitsizliklerin oluşumu ve eşitsizliklerin yeniden üretimi konusundaki rolünü vurgulamaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?"

"K6: Hacı Ali aşiretindeniz. Siirt merkezde bu aşiret ama bir bağlılık hissetmiyorum. İster istemez kültürümüz gereği diyoruz aşiretimizi."

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissetmiyorsanız neden hissetmiyorsunuz?"

> K6: Zaten şu ana kadar toplumu bölmeye aşiretçiler sebep olmuşlar benim kanaatime göre. Evet doğrudur aşiretçiler olmazsa bir toplumda belli başlı kitleler belli olmuyor. Aşiretler feodal bir sistem yaratıyor. Zengini zengin fakiri fakir yapıyor. Zengin fakir ayrımı oluşturuyor. Aşiretler hiçbir zaman istemiyor o toplumda bulunan insanlar refah içinde yaşasın. Her zaman kendi yandaşlarını zengin etmeye çalışıyor. Mutlaka bir kesimin fakir kalması gerekiyor o aşiret sisteminin yürümesi için.

K6'nın, sosyal ağlara katılım konusunda da diğer yararlanıcılara nispeten farklılaştığı görülmektedir. K6, veli toplantılarına, husumetli aileler arası barışı tesis etmek amacıyla yapılan aşiret etkinliklerine ve köylüleri tarafından kurulmuş olan köy derneği faaliyetlerine katıldığını beyan etmektedir. K6'nın sosyal ağlara katılım düzeyinin yüksek olmasında almış olduğu orta öğretim seviyesindeki eğitiminin de önemli bir etken olduğu öne sürülebilir. Sosyal çevresine duyduğu güven, sosyal çevresinden destek alabileceği

düşüncesi ve sosyal ağlara katılım konusundaki etkinliği K6'nın sosyal sermaye düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K6: Veli toplantılarına katılıyorum. Aileler arasında bir barış yapmak amacıyla yapılan aşiret toplantılarına katılırım. Eskiden bir köy derneğimiz vardı etkinliklerine katıldığım ama şu an katılmıyorum."

4.1.4.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K6'nın verdiği cevaplardan yoksulluğu hissettiği ve yaşadığı yoksulluktan dolayı üzerinde bir baskı hissettiği görülmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K6: Yoksulluğu hissediyorum. Maddi durum olmadığı zaman insan etkileniyor. Maddi durum olsaydı aileme daha iyi bakardım. Maddi durum olmadığı için üzerimde bir baskı hissediyorum."

K6'nın, yoksullukla baş etmek için sosyal çevresiyle aralarında geliştirdikleri bir mekanizma olup olmadığına ilişkin araştırmacının sorduğu soruya karşılık, böyle bir yardımlaşma mekanizmasının olmadığını, geçmişte köyde böyle bir yardımlaşma mekanizmasının var olduğunu ama böyle bir mekanizmayı şehirde kurmanın zorluğunu dile getirmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

K6: Öyle bir mekanizma yok. Bugünkü ortamda çok zor. Eskiden köyde böyle bir yardımlaşma vardı. Ama şehirde çok zordur. Ortam elverişli değil. Çünkü akrabaların da maddi durumu yoktur. Biz zaten geçmişte köy derneğini bu amaçla kurmuştuk ama amacına uygun davranmadılar. Kendi menfaatlerine çalıştılar. Herkesin gözü devlete yönelmiş.

K6, böyle bir yardımlaşma mekanizmasını denediklerini ama başarılı olamadıklarını belirtmiştir.

"Araştırmacı: Kendi aranızda geliştirdiğiniz strateji (yöntem) varsa bu stratejileri başarılı buluyor musunuz?"

"K6: Geçmişte böyle bir yöntem denedik ama başarılı olmadı. Başta iyiydi cenazelerde, düğünlerde ama bırakmadılar."

4.1.4.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K6, hayırseverlerin yaptıkları yardımlara ulaşamadıklarını, hayırseverlerinde kendilerine herhangi bir yardım ulaştırmadıklarını; zaten bu yardımların yoksullara ulaştırılmadığını düşünmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K6: Hayır ulaşmıyoruz. Onlar da bize ulaştırmıyor."

Ayrıca K6'nın yoksulluğun azaltılmasında pek etkili olmadığını düşündüğü görülmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K6: Genel olarak etkili olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu yardımlar fakirlere gitmiyor. Zenginler fakirlerden daha fakir olmuş, zenginler daha çok peşine düşüyor. Fakirler, yeterince hayırseverlerin yardımına ulaşamıyor."

K6, sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih etmektedir. Çünkü devletin verdiği bu yardımları bir hak olarak verdiğini, devletin yaptığı yardımları daha makul olduğunu, şahısların ise yaptıkları yardımları minnet yaptıklarını düşünmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz?"

"K6: Devlet kuruluşlarından almayı tercih ederdim. Ama devlet bir hak olarak veriyor. Çünkü şahıslar yaptığı zaman minnet yapıyorlar. Dağıtanlar minnet yapıyor gönderen değil. Gönderenler hayır yapıyor sevap kazanıyor. Devlet yardımlarını daha makul görüyorum."

K6, ayrıca araya bir aracı koymadan sosyal yardım kuruluşlarına ulaştıklarını, yardımların bir hak olduğunu bunun için kimsenin aracı yapılmaması gerektiğinin düşünüyor. K6, kendi haklarını kendilerinin aradığını dile getirmektedir.

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K6: Hiç ilişkiye geçmiyorum eğer vakıf olursa eşim gidip direk dilekçe veriyor. Devlet inceliyor eğer hak etmişsek veriyor. Hiç kimseyi aracı yapmıyoruz. Kendi hakkımızı kendimiz arıyoruz."

4.1.4.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve

sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K6'nın ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarından ciddi bir destek görebileceğini düşünmediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

> K6: Bir sorunla karşı karşıya kaldığımda bu kuruluşlardan destek görebileceğimi düşünmüyorum. Şöyle yani diyelim ki evim yanmış kaymakam bana cüzi bir yardımda bulunur. Devlet gelip benim evimi yapmaz. Veyahut arabam yanmış devlet bana sıfır bir araba almaz. Ben hasta olmuşum herhangi bir imkânın olması olabilir olmayabilir de. Bugünkü Türkiye'nin şartlarında zor eğer maddi durumum çok kötü olursa bir arkadaş bir dosttan borç alırım. Cüzi olacağı için başvurmayı düşünmüyorum. Vakıf tarafından herkese verilen bir yardım var bazen aylık bazen de bayramdan bayrama. Eşim de her vatandaş gibi gidip başvuruyor. Hesabımıza yatırılıyor.

Yoksul bireylerin yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki farkındalık düzeyini anlamaya dönük soruya K6, sadece aldığı sosyal yardımları bildiğini diğerleri hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K6: Hayır bir bilgim yoktur. Aldıklarımız dışında bilmiyorum. Biz bugüne kadar o kadar zor duruma düşmedik."

Yine K6, bir aşirete mensup olmakla birlikte aşiretsel bir bağlılık hissetmediğini ve ihtiyaç duyması halinde aşiretsel mensubiyetinin sosyal yardım talebinde bulunmasına engel teşkil etmeyeceğini ifade etmektedir. Aşiretlerin kolaylaştırıcı yönünün farkında ama böyle bir temasının olmadığını dile getirmektedir.

"Araştırmacı: Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu? Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu?"

"K6: Hayır yardımlara başvurmaktan alıkoymuyor. Doğrudan bazı aşiretler yardımcı oluyorlar. Bizim de aşiret de aslında yardımcı, kolaylaştırıcı olabilir. Ama bugüne kadar bu konularda aşiretle bir diyaloğumuz olmadı. Ama aşirete bağlılık hissetmiyorum. "

K6, yardım miktarlarının düşük olmasından dolayı aldıkları yardımlarında yaşamlarında bir değişiklik hissetmelerini sağlamadığını ve bu yardımların bir kandırmaca olduğunu belirtmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

> K6: Fazla bir katkı yardım aldığımızı düşünmüyorum. Seneden seneye 250 ve 250 daha 500 TL ediyor. Bu yardım değil şeker parasıdır. Bir elektrik parasıdır onu da minnet yaparlarsa üzerimizde onu da vermesinler. Çünkü biz vatandaşız bizden yıllarca aldığı vergileri bize geri iade ediyorlar. Sosyal yardımlaşmadan yardım almak istiyoruz. Bu güzel bir şeydir, hak hukuk çerçevesinde. Ama gerçek bir yardım olmalı. 200-300 TL yardım olmaz, bunlar kandırmacadır. Bunlar benim gözümde yardım değil. Aldığımız yardımlar herhangi bir değişiklik söz konusu değil. Gerçek bir yardım olursa katkı sunar. Bir tüp 240 TL olmuş bana verdiği para 250 TL. İki bayram arası 500 TL veriyor. Bir yılda ben kaç tüp değiştiriyorum. Tutarı fazla olsaydı katkısı olurdu.

Aldıkları şartlı eğitim yardımını, eşinin çocukların kırtasiye ihtiyaçlarına harcadığını belirten K6, yapılan sosyal yardımların yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için gerçekten mağdur olanları tespit eden, hak edenin aldığı, yarımların şeffaf bir şekilde dağıtıldığı ve miktarın arttırıldığı bir sistem değişikliği önermektedir. K6'nın diğer önerileri ise sosyal yardım yerine 10 geri ödemeli bir kredi imkanının sağlanarak yoksulların sayısının düşürülmesi ve köye dönmek isteyenlerin kooperatifler kurularak desteklenmesi şeklindedir.

"Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?"

"K6: Kendimiz harcıyoruz. Çocukların kitap, defter, kalemleri için harcıyoruz. Eşim bankadan gelip çocuklara veriyor. Bazıları aldığı yardımları çocuklara harcamıyor kendine harcıyor."

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

> K6: Şöyle katkı sunar Sosyal yardımlaşma Derneği. Başka bir sistem kurulması lazım devlet tarafından. Hak eden almalı. 300 verecekse 1000-2000 TL vermeli o fakir geçimini sağlasın. Devlet bir sistem kurması lazım, gerçek mağdur olan vatandaşı birebir tespit etmesi lazım. Parti sistemine bağlamaması lazım. Mesela ben korkuyorum bir partiye üye olmaya. Ben üye olmadığım halde bir partide üye çıkmışım. Devlet şeffaf bir şekilde bu işi yapmalı. Gerçek mağdur olan vatandaşına yardım yapmalı. Bugün devletin vatandaşıyım. Biz 7 nüfusuz. 300-500 TL ile bu ailenin geçimini sağlayamazsınız. Devlet ne yapabilir bu mağduriyeti gidermek için. Devlet bir yardım yerine kredi verebilir 10 yıl geri ödemeli. Vatandaş kendine bir tezgâh açabilir, o parayı çalıştıracak. Devlet işe teşvik etmeli hazır paraya değil. Eğer devlet bunu yaparsa bence bu yardımdan daha iyi olur. O zaman belli başlı fakirler kalır sadece. Onlara da daha çok yardım yapılır. Devlet bugün kooperatif kurabilir mesela 10-20 kişi ile. Köye dönüş için, hayvancılık için. Biz bunları istiyoruz. Ben köyüme dönmek istiyorum. Benim bağım, arsam, fıstık, badem ağaçlarım var köyde. Devlet teşvik verirse bu tür kalkınmalar olur. Bu fakir kişiler köye döner. Şu an bütün insanlar şehire toplanmışlar, herkesin gözü vakıfta kalmış, İki, üç, beş ayda bir 200 TL bir yardıma mahkûm olmuş vatandaş. Devlet vatandaşı yardımlara mahkûm etmiş. Eğer devlet gerçek bir fon yaratırsa devletin yükü hafifler. Sosyal Yardımlaşma Vakfında Bu kadar, 10 tane memur çalıştırma yerine 5 memur yeterli olur. Memurlar sabahtan akşama kadar mesai yapıyorlar millet kuyruktan çıkamıyor. Bu yardımlar nedir böyle ben bilmiyorum, ben almıyorum.

K6'nın yaşam hikayesi ve yardımlar hakkındaki bakış açıları incelendiğinde, Cizre'ye göç sonucu yerleştiği, 5 çocuğu ile yaşama tutunmaya çalıştığı elektrik tüketim desteği ve şartlı eğitim yardımı gibi az miktara sahip yardımlardan yararlandığı görülmektedir. Yerleştiği mahallenin çoğunlukla kendi aşiretine ve köyüne mensup kişilerden oluştuğu, sosyal çevresine güven duyduğu, zor zamanlarında sosyal çevresinden destek bulabileceği ve aktif olarak yer alabildiği sosyal ağlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda K6'nın sosyal sermaye düzeyinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Mensup olduğu aşiretin bazı etkinliklerine katılmakla birlikte, genel olarak aşiretlerin yarattığı eşitsizliklere karşı bir tepkisellik içerisinde olduğu görülmektedir. K6, yoksulluğu çok yoğun olarak hissetmese de yoksulluğun üzerinde bir baskı yarattığını düşünmektedir. O, yaşadığı deneyimlerden dolayı şehir yaşamında yoksullukla baş etme amacıyla yürütülen yardımlaşma mekanizmalarının başarılı olacağını düşünmemektedir.

K6, hayırseverlerin kendilerine yardım ulaştırmamakta, kendileri de hayırseverlere ulaşmak için çabalamamaktadır. Ona göre hayırseverlik mekanizması zaten yoksullukla mücadelede etkili olamamakta ve hayırseverlerin yaptığı yardımlar gerçekten yoksullara ulaşmamaktadır. K6, hayırseverlik mekanizmasının yardımlarının etkin olmadığına ilişkin düşüncesi, devlet kuruluşları için de geçerlidir. O, devlet kuruluşlarının yaptığı yardımları bir kandırmaca olarak tanımlamakta ve yoksullukla mücadelede farklı yollar bulunmasını önermektedir. Bu öneriler gerçek mağdurları tespit eden şeffaf bir sistem, yoksullara sağlanacak geri ödemeli kredi ve köye dönmek isteyenlerin kooperatifler yoluyla desteklenmesi şeklinde sıralanabilir.

4.1.5 Katılımcı-16'nın (K16) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.5.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye, bu temada sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. K16'nın Siirt iline bağlı Eruh ilçesinin Bulmuşlar köyünden Cizre'ye göç ettiği, evli ve 5 çocuk

sahibi olduğu, geçici işlerde iş bulabilirse çalıştığı yevmiye kazanabildiği görülmektedir. Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği sorulmuştur.

"K16: Göç sonucu geldim."

K16'nın, aile üyelerine ve komşularına güven duyduğu ancak ekonomik veya sosyal bir sorun yaşadığında bunlardan destek göremeyeceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K16: Güven duyarım."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K16: Destek verebileceklerini düşünmüyorum. Benim dışında kimse çalışmıyor. Bakkal borçlarını bile ödeyemiyorum."

"Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?"

"K16: Zarar vereceklerini düşünmüyorum. Güven duyarım. 20 yıldır burada oturuyoruz."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K16: Destek vereceklerini düşünmüyorum."

K16'nın, akrabalarına güvenmediği ve onlardan hiç destek göremediği ve deneyimlerinden yola çıkarak destek vereceklerini düşünmediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K16: Güven duymuyorum. Allah ve Peygamberi dışında kimseye güvenmiyorum."

"Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?"

"K16: Akrabalarımdan destek görebileceğimi düşünmüyorum. Başımdan sıkıntılar geldiği ve akrabalarım bunu bildiği halde destek vermediler. Borç para bile vermezler. Kardeşimin çocukları aynı anda komşumdur şu an. Bu küçücük 73 metrekarelik evi bile zor verdiler bize."

K16'nın hiçbir arkadaşının olmadığı ve arkadaş edinmek için uğraşmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?"

"K16: Arkadaşlarım yok."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?"

"K16: Arkadaşlarım yok."

K16, bir aşirete mensup olmakla birlikte aşireti ile bir sorunu olmadığını ama aşiretine bir bağlılık da hissetmediğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre şehir hayatında herkes kendi sorunlarıyla uğraşmaktadır. K16'nın "köyde olsaydık belki aşirete bağlılık hissederdik" diyerek şehir yaşamının aşirete bağlılık üzerindeki etkisini vurguladığı görülmektedir.

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?"

"K16: Hacı Ali aşiretindenim. Ama bir bağlılık hissetmiyorum. Eğer paranız varsa herkes size bağlı olur."

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissetmiyorsanız neden hissetmiyorsunuz?"

"K16: Şehir hayatında herkes kendi sorunlarıyla uğraşıyor. Bir sorunum da yok aşiretle. Köyde olsaydık belki bağlı olurduk."

Taziyeler ve eğer davetli olurlarsa düğünlere gittiklerine belirten K16'nın, bunların dışında hiçbir sosyal etkinliğe katılmadığı ve sosyal ağlarla olan ilişkisinin en alt düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K16: Sadece taziyelere ve davetli olduğumda düğünlere katılırım."

4.1.5.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K16 verdiği cevaplarda, evin masraflarını karşılayacak imkanlarının olmadığını, bu yüzden yoksulluğu en üst düzeyde hissettiğini belirtmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K16: Yoksulluğu en üst düzeyde hissediyorum. Evin masraflarını karşılayamıyorum. İmkânlarım yok."

K16, yaşadığı yoksullukla baş etmek için akraba, komşu veya arkadaşları ile bir yardımlaşma mekanizması kuramadıklarını ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?

K16: Aramızda öyle bir yöntem yok."

4.1.5.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K16, hayırseverlerin kendilerine ulaşıp zekât, sadaka ve kurban eti ulaştırdıklarını, dükkân sahibi komşularının da zekât verdiklerini ifade etmektedir. K16'nın hayırseverlerin yaptığı yardımları çok önemsediği görülmektedir. Ona göre eğer hayırseverlerin yardımları olmasaydı, geçimlerini sağlamada çok zorluk yaşayacaklar hatta Ramazan ayında yardımlar olmasaydı oruç bile tutamayacaklardı.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K16: Hayırseverler zekât, sadaka ve kurban eti veriyorlar. Komşularımız bize ulaşıyor. Dükkânı olan bazı komşular ulaşıp bize zekât veriyorlar."

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili Olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K16: Etkili olduğunu düşünüyorum. Eğer Ramazan'da hayırseverler bize yardım vermeseydi çok sıkıntı yaşayacaktık, geçimimizi saplayamazdık. Ramazan'da bize yardımlar gelmeseydi oruçlarımızı bile tutamazdık."

K16'nın sosyal yardımları şahıs veya sivil toplum örgütlerinden çok devletten almayı tercih ettiği görülmektedir. Çünkü ona göre şahıslar başka yerde oturup kendilerine yaptıkları yardımlardan söz edebilirlerdi.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K16: Sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Devlete daha çok güveniyorum. Örnek vermek gerekirse şahıs bize yardım yaparsa bazı yerlerde oturup bundan söz edebilir."

K16, herhangi bir yardıma ihtiyaç duymaları halinde kimseyi araya koymadan sosyal yardım kuruluşlarına gidip direkt bir şekilde başvurduklarını da dile getirmektedir. K16'nın da diğer katılımcılar gibi sosyal yardım kuruluşlarına başvuru yapmada bir sorun yaşamadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K16: Kendimiz direk başvuruyoruz."

4.1.5.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik veya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K16, herhangi bir ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığında destek görebileceğini düşünmektedir. Bu durum, Genel Sağlık Sigortası ve Elektrik Tüketim Desteği dışında süreklilik arz eden hiçbir sosyal destekten yararlanamayan K16'nın halen devletin sosyal yardım kuruluşlarından umudunu kesmemiş olduğunu göstermektedir.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K16: Destek görebileceğimi düşünüyorum."

Yoksul bireylerin yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki farkındalık düzeyini anlamaya dönük soruya K16, bu konuda hiçbir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K16: Bir bilgim yok."

K16, aldığı yardımların yaşamında bir değişiklik yaratmadığını, çünkü aldığı yardım miktarlarının çok az olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

"K16: Bir değişiklik hissetmiyorum. Zaten fakiriz.250 TL ile hayatımızda bir değişiklik hissetmiyorum."

Aldığı sosyal yardımları var olan borçlarına harcadığını ifade eden K16, yardım miktarlarının arttırılması halinde ancak yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sunulabileceğini veya sosyal yardım yerine kendilerine iş verilmesinin daha iyi olacağını düşünmektedir.

"Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?

K16: Borçlarıma veriyorum. Kendim harcıyorum."

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların Çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K16: Paranın miktarı daha fazla olsaydı katkı sunardı. Mesela 10.000 verilseydi borçlarımızı kapatırdık. Ya da sosyal yardım yerine iş verilseydi. Daha iyi olurdu."

K16'nın yaşam hikayesi analiz edildiğinde, Eruh'tan Cizre'ye göç ettiği, hiç okula gitmediği, halen geçici işlerde yevmiyeli bir şekilde çalıştığı; temel ihtiyaçlarını bile ancak borçlar ile tedarik edebildiği anlaşılmaktadır. Eşi ve 5 çocuğu ile yoksullukla baş etmeye çalışan K16, yaşadığı sıkıntılara rağmen akraba, arkadaş, komşu ve aşiretinden herhangi bir destek göremeyeceğini düşünmekte; taziye ve davetli olduğu düğünler dışında hiçbir sosyal etkinliğe dahil olamayarak sosyal sermaye düzeyinin düşük olduğu bir tablo sergilemektedir. Sosyal yardım kuruluşlarından süreklilik arz eden ciddi bir destek bulamayan K16, hayırseverlerden gelebilecek yardımlara bel bağlamış ve hayırseverlerden gelecek bu yardımların, yaşamlarını sürdürmedeki katkıları vurgulamaktadır.

Devletin sosyal yardım kuruluşlarından süreklilik arz eden ciddi bir sosyal destek alamayan K16, buna rağmen şahıs ve sivil toplum örgütleri yerine devlet kuruluşlarından

yardım almayı tercih etmekte ve devletin sosyal yardım kuruluşlarının kendisine yardım edeceğine halen inanmaktadır. K16, yaşadıkların ekonomik sorunların çözümü için sosyal yardım kuruluşları tarafından yapılacak olan sosyal yardımların miktarlarının arttırılması gerektiğini ve sosyal yardım yerine kendilerine iş verilmesinin daha iyi olacağını düşünmektedir.

4.1.6 Katılımcı-20'nin (K20) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.6.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye, bu temada sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. K20'nin verdiği cevaplar incelendiğinde, onun Cizre'de doğduğu, bekar olduğu, yine kendisi gibi bekar olan kız kardeşiyle beraber yaşadığı, herhangi bir işte çalışmadığı ve herhangi bir gelir kaynağına sahip olmadığı görülmektedir.

Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve kimler ile yaşadığı sorulmuştur.

"K20: Göç sonucu gelmedim. Kardeşim ile yaşıyorum."

Beraber yaşadığı kız kardeşi ile yaşamını sürdürmeye çalışan K20'nin, yoksulluk ile mücadelesinde akraba, komşu ve arkadaşlarından herhangi bir destek bulamadıkları ve aile üyeleri ve arkadaşlarına güven duydukları ancak ne akraba ne de komşuları güven duymadıkları anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K20: Güven duyarım."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K20: Destek görebileceğimi düşünüyorum."

“Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?”

“K20: Bir aşirete mensup değiliz.”

K20, akrabalarından destek görmeyeceğini dile getirirken bunu temellendirecek olan başlarından geçen olumsuz gelişmeleri de ayrıntıları ile anlatmaktadır. K20, evlerinde çıkan yangın sonrası kız kardeşinin vücudunda oluşan yanıkların tedavisi sürecinde bile akrabalarından bir destek göremediklerini ifade etmektedir.

“Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?”

“K20: Güven duymuyorum.”

“Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?”

“Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?”

“K20: Akrabalarımdan destek görebileceğimi düşünmüyorum. Bizim evde yangın sonucunda kardeşim yaralandığında 2 aylık tedavi boyunca bir akrabamız 100 TL bile göndermedi. Tanıdıklar bize borç para gönderdiler.”

K20, komşularına da güven duymamakta ve zor zamanlarında komşularından destek görebileceğini düşünmemektedir.

“Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?”

“K20: Komşularıma güven duymuyorum.”

“Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?”

“K20: Bazen cuma günlerinde bir ekmek verme gibi durumlar dışında destek görebileceğimi düşünmüyorum.”

K20’nin yaşamın getirdiği zorlukların etkisiyle adeta sosyal çevresiyle yaşadığı güven probleminin arkadaş konusunda da sürdüğü anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?”

“K20: Arkadaşlarıma güven duyarım.”

“Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?”

“K20: Destek verebileceklerini düşünmüyorum. Bu devirde kimse destek vermiyor.

Zenginler yoksullardan daha çok hallerinden şikayetçi oluyor.”

K20’nin sosyal sermaye bileşenlerinden sosyal ağlara katılım konusunda da tamamen dezavantajlı bir konumda olduğu anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)”

“K20: Annem sağ iken engelli derneğine katılırdık. Ama şu an katılmıyorum.”

4.1.6.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K20, yoksulluk düzeylerini anlatırken temel gıda ihtiyaçlarını bile borçla karşıladıklarını dile getirerek adeta sınıf altı diye tabir edilen bir ekonomik durum ile karşı karşıya oldukları görülmektedir.

“Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?”

“K20: Yoksulluğu çok hissediyorum. Gıda ihtiyaçlarımı karşılamakta zorluk yaşıyoruz. Borca getiriyoruz ihtiyaçlarımızı. Kimse yardım etmiyor. Bir maaşımız olmadığı için borç bile almakta zorluk çekiyoruz.”

Bir sosyal yardım desteği veya maaşları olmadığı için "sosyal çevrelerinden borç almakta bile zorlandıklarını" ve yoksullukla baş etmek için akrabaları ile geliştirdikleri herhangi bir yardımlaşma mekanizmasının olmadığını ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K20: Akrabalar ile bir yardımlaşma yöntemimiz yok."

4.1.6.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K20, Ramazan ve kurban bayramlarında hayırseverler tarafından zekât ve sadaka yardımlar aldıklarını, bazen kendilerinin istediklerini bazen de zaten kendilerini tanıyan hayırseverler tarafından kendilerine yardım ulaştırıldığını dile getirmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K20: Ramazan ve Kurban Bayramlarında zekât, sadaka gibi yardımlar oluyoruz. Bazılarını biz arıyoruz. Bazıları da bizi zaten tanıyorlar, onlar bize ulaşıyor."

K20, hayırseverler tarafından yapılan yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünmektedir. Ona göre, hayırseverler yardım etmezse, yoksullar yeme içme ihtiyaçlarını karşılamada çok zorlanacaklardır. K20'nin böyle düşünmesinde onun sosyal yardım kuruluşlarından sürekli bir şekilde bir sosyal yardımdan yararlanamamasının da katkısının olduğu düşülmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili Olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K20: Etkili olduğunu düşünüyorum. Bugün bir yoksula hayırseverler yardım etmezse ne yiyip içecekler."

K20, kendisine süreklilik arz eden bir sosyal yardım verilmemesine rağmen yine de devletin sosyal yardım kuruluşlarının yapacağı yardımların daha devamlı olacağını ifade ederek şahıs veya sivil toplum örgütlerini yerine devletin sosyal yardım kuruluşlarından yardım almayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K20: Devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Çünkü devlet kuruluşlarının yardımları devamlı olabilmektedir."

K20, yardıma ihtiyaç duyması halinde kendisi gidip sosyal yardım kuruluşlarına dilekçe verdiğini, bazen de muhtarın ilgilendiğini belirtmekte ancak kendisine mevzuattan boşluklardan kaynaklı sürekli bir aylığın bağlanamadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K20: Kendim gidip dilekçe veriyorum. Yardımın çıkmasında bir sorun olduğunda muhtara söylüyorum. O ilgileniyor."

4.1.6.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K20, ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığından eğer torpili yoksa destek görebileceğini düşünmemektedir. Aslında K20'nin mevcut durumu değerlendirildiğinde, onun mevcut durumunun Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın düzenli olarak yaptığı yardım başlıklarının kapsamına girmediği görülmektedir.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K20: Destek görebileceğimi düşünmüyorum. Eğer torpiliniz varsa destek görebilirsiniz."

Herhangi bir aşirete mensup olmayan K20, sosyal yardım kuruluşlarının engellilere yardım ettiğini ve yoksullara gıda desteğinde bulunduğunu bildiğini; bunlar dışındaki sosyal yardım uygulamaları hakkında bir bilgiye sahip olmadığını belirtmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K20: Sosyal yardımlaşmanın engellilere yardım ettiğini biliyorum. Gıda desteği verdiğini biliyorum."

"Araştırmacı: Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu?"

"Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu? Neden?"

"K20: Aşiretimiz yok."

K20, zaman zaman sosyal yardım kuruluşlarından aldığı yardımların, yaşamında önemli bir değişiklik yaratmadığını, elektrik, çay ve peynirine ancak yetebildiğini belirterek aldığı sürekli olmayan yardımın etkisizliğini vurgulamaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

"K20: Önemli bir değişiklik hissetmiyorum. Sadece elektrik parasını karşılayabilir. Bir kilo çay, bir kilo peynir ancak alınabilir."

K20, kendileri gibi evlenmemiş olanlara düzenli bir maaş bağlanmasının iyi olacağını ve kendilerine maaş bağlanması halinde en azından borçlanabileceklerini ifade ederek borçlanmanın bile onların mevcut durumları için ulaşılması zor bir durum olduğunu vurgulamaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların Çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K20: Bizim gibi evlenmemiş olanlara düzenli bir maaş bağlansaydı, iyi olurdu. Bir maaşınız olsa belki borçlanabilirsiniz maaşı alana kadar. Ev ve klima, televizyon gibi mutfak eşyası desteği iyi olurdu."

K20'nin yaşam hikayesi analiz edildiğinde, kendisi gibi bekar bir kız kardeşiyle birlikte herhangi bir gelir kaynağına sahip olmadan, hayırseverlerin yardımlarıyla yaşamını sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Yoksulluk ile baş etme mücadelelerinde, akraba, komşu ve arkadaş desteğinden mahrum olmaları onlar üzerinde ciddi kırılmalar oluşturmuş ve onların sosyal çevrelerine güvenin ciddi bir şekilde düşmesine neden olmuştur. Yine ev dışında katıldıkları herhangi bir sosyal etkinliklerinin olmayışı onların dahil oldukları sosyal ağları önemli düzeyde sınırlandırmıştır. Mevcut durumları K20'nin sahip olduğu sosyal sermaye düzeyinin oldukça düşük olması sonucunu doğurmuştur.

K20'nin kendisinin yoksullukla baş etme mücadelesinde, sosyal çevrelerinin kendilerine yönelik herhangi bir yardımlaşma mekanizması içinde olmadıklarını ifade etmektedir. Hayırseverler tarafından belirli aylarda yapılan sadaka, zekât gibi yardımlar, onlar tarafından tutunacak bir dal olarak görülmektedir. Her ne kadar K20, sosyal yardımı devletin sosyal yardım kuruluşlarından almayı tercih ettiğini belirtse de kendilerine Genel Sağlık Sigortası Desteği dışında sadece 2023 Mayıs ayına kadar süreceği bildirilen Aile Destek Programından bir sosyal yardım desteği verildiği görülmektedir. Bu 2023 Mayıs ayından sonra kendilerine Genel Sağlık Sigortası Desteği dışında bir sosyal yardım desteğinin olamayacağı görülmektedir. K20'nin mevcut durumu, Türkiye'de sosyal

yardım programların aile ve çocuk odaklı olarak tasarlanmış olmasının bir sonucu olarak evli veya çocuklu olmayan genç kadınların Genel Sağlık Sigortası Desteği ve Elektrik Tüketim Desteği dışında yararlanabileceği sürekli olan bir yardım türünün olmadığı gerçeğiyle bizleri karşı karşıya bırakmaktadır. K20 ve K20'nin şartlarına benzer şartlarda yaşayan kadınların durumu, bizleri ülkemizde yürütülecek olan sosyal yardım programlarının aile odaklı "Neo-liberal Muhafazakâr Yaklaşım" temelinde mi yoksa evrensel, bireyi baz alan "Hak Temelli Yaklaşım" temelinde mi? yürütüleceği tartışması ile baş başa bırakmaktadır (Taşğın, 2021).

4.1.7 Katılımcı 23'ün (K23) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.7.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye bu temada, sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Cizreli olmaması ve eşinin akrabalarından da hiçbir destek görmemesi onu ciddi bir yoksunlukla baş başa bırakmış durumdadır. Kendi ifadesiyle sabah kahvaltıda ekmek alamayacak, çocuğunu okula doyurup gönderemeyecek zaman dilimlerini yaşamış olduğu görülmektedir. Tartışmalı bir boşanma süreci ve eski eşinin halen süren tehditleri onun dışarıda bile fazla görünmemesini gerektirmektedir. Sosyal çevresine güven duymaması, sosyal çevresinden destek görmemesi, onun neredeyse hiçbir sosyal ağ içerisinde olamaması K23'ü, sosyal sermaye açısından ciddi bir yoksunlukla karşı karşıya bırakmıştır.

K23, evlilik sonucu Güçlükonak'tan Cizre'ye yerleşmiş, eşiyle yürümeyen evlilikten boşanmış, 2 çocuğu ve annesiyle birlikte yaşayan bir kadın bireydir. Eşinin cezaevine düşmesinden sonra yaşamın ciddi zorlukları ile baş başa kaldığı görülmektedir.

Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve kimler ile yaşadığı sorulmuştur.

"K23: Göç sonucu geldim. Çocuklarım ve annem ile yaşıyorum."

Yaşadıklarından dolayı kimseye bir güveni kalmamış bir durumda olduğu görülmektedir. Aile üyelerine güven duymakta ama eski eşinin akrabaları cezaevindeyken kendisine ve çocuklarına hiçbir destek sunmadığını anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K23: Güven duyuyorum."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K23: Aile üyelerim, olsa verirler ama destek olamazlar."

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?"

"K23: Bir aşiretimiz yok."

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K23: Kendi tarafımdan akrabalarımın önemli bir kısmına güven duyuyorum. Ama eski eşimin. Akrabalarına güven duymuyorum. Yardım etmediler."

K23'ün akrabalarından destek görmemesini Cizreli olmamasına bağladığı anlaşılmaktadır. Yine Cizreli biri ile evlendiği için kendi abileri tarafından da kınandığı adeta şehrinin dışından evlendiği için çift taraflı bir ötekileştirmeye maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

> K23: Eşim cezaevindeyken hiçbir akrabam destek vermedi. Cizreli değilim. Kimsem yok, kime sorduysam yardım etmedi. Kaynanam yok kayınbabam yok. O zaman maaş almıyordum. Bir akşam oturdum. Ya rabbim, yarın kızımı nasıl okula göndereceğim. Kahvaltı için nasıl ekmek alacağım. Bende 1 TL vardı. Büyük abimi aradım. Dedim abi bana 20 TL ver, çok zor durumdayım. Bana

dedi ki kim sana git bajariler (Eski Cizreliler için kullanılan bir niteleme) ile evlen dedi. O zaman kocam 17 yıl hüküm yemiş. Abim "niye bajariler ile evlendin, git boşan, çocuklarını at gel. Sen bunu yapmazsan sana değil 20 TL, 5 TL bile vermem. (Katılımcı burada ağlıyor) Boşan ondan, git yeniden evlen" dedi. Bir gün bir ekmek bile vermediler. Ne eski kocamın abileri ne de kendi abilerim destek vermediler. Sadece bir amcam var o destek veriyor.

K23'ün, eşi, eşinin akrabaları ve kendisinin akrabaları tarafından desteklenmediği bir zamanda komşularının adeta kendisi için seferber olarak ona sahip çıktığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?"

"K23: Eski komşularımın hepsini çok seviyorum. Eski komşularıma güven duyardım. Şu an yeni taşındığım için kimseyi tanımıyorum, hiç kimseyi bilmiyorum, içeri giriyorum kapımı kapatıyorum. Eski komşularım çok sahip çıktılar."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K23: Şu anda da zor durumda kalsam eski komşularımın destek vereceklerini düşünüyorum. O (eski eşi) gelip dövdüğü, tehdit ettiği zaman komşularım yardımıma koştular."

K23'ün göç sonucu Cizre'ye gelmiş olmasının onun arkadaş edinmesinde de bir dezavantaj yarattığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?"

"K23: Arkadaşlarım yok."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?"

"K23: Destek verecek bir arkadaşım yok."

K23'ün sosyal sermayesinin oluşumuna katkı sunabilecek sosyal ağlara katılım konusunda da sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Eski eşinin ona yönelik tehditleri onu dışarıda görünür olmaktan alıkoyarak sosyal ağlara katılmasını engellemektedir.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K23: Veli toplantılarına katılıyorum. Ama başka bir sosyal etkinliğe katılmıyorum."

4.1.7.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K23, yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz sorusunu gıda, kira, elektrik ihtiyaçlarını hep yardımlarla karşılayabildiği şeklinde cevaplayarak temel ihtiyaçlarını bile karşılamayarak mutlak yoksulluk yaşama durumu ile karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Yaşadığı ağır yoksulluğu anlatmak için hastane anısını anlatan K23, kızının ameliyatı için gerekli olan kanı vermek isteyince üç kişinin vücudundan kan alamadığını ve sağlık çalışanlarının besinsiz kaldığını söylediğini ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

> *K23:Şu an yeni eve taşındım. Tanıdıklar yardım ettiler, halı aldılar, evin ihtiyaçlarını karşıladılar. Gıda, kira, elektrik gibi ihtiyaçların. Karşılanmasında zorluk yaşıyorum. Hastaneye gidiyorum vitaminsizsin diyorlar. Kızım ameliyat edilecekti, benden kan almak istediler. Üç kişi kan almaya uğraştı kan alamadılar benden. Nasıl besleniyorsun diyorlar. Yoksulluğu çok hissediyorum.*

K23'ün komşularının zaman zaman yaptığı yardımlar dışında etrafında bir yardımlaşma mekanizması kuracak bir sosyal çevreye hiç sahip olamadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K23: Ben bu yardımları almadan önce çok zor durumdaydım. Komşularım benim için gıda alıyorlardı. Kayınbabam, kaynanam, eltilerim yemek, ızgara yapıyorlardı, çocuklarım görüp ağlıyorlardı. Bize vermiyorlardı. Elime geçen her şeyi çocuklarıma veriyorum."

"Araştırmacı: Kendi aranızda geliştirdiğiniz strateji (yöntem) varsa bu stratejileri başarılı buluyor musunuz?"

"K23: Komşularım yılda bir iki kere ve Ramazan ayında kendi aralarında topladıkları yardımları getiriyorlardı. Bu yardımlaşmanın başarılı olduğunu düşünüyorum. Ramazan da getirdikleri yardımı iki üç ay bize yetiyordu."

4.1.7.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K23, eski mahallesinde hayırseverlerin kendilerine, Ramazan ayında zekât, et, sadaka gibi yardımlarda bulunduğunu ifade etmektedir. K23'ün sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı sosyal yardımlardan önce hayırseverlerin yaptığı bu yardımlarla yaşamını sürdürebildiği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K23: Eski mahallemizde komşular, Ramazan ayında et, zekât, sadaka gibi yardımlar veriyordu."

Hayırseverlerin yardımların etkili olduğunu ifade eden K23, son iki yılda belki de pandeminin etkisiyle bu yardımların çok azaldığını hiç eskisi gibi olmadığını ifade ederek hayırseverlik mekanizmasının yaptığı yardımların süreksizliğini vurguladığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?"

> K23: Herkes artık bir iki senedir akrabasına yardım yapıyor. Bizim gibiler geride kalıyor. Her şey çok pahalı olmuş. Herkes kendine bakıyor. Bir hayır veriyorsa onu da akrabasına veriyor. Şimdi eskisi gibi değil. Mesela bu Ramazan'da bize fazla yardım gelmedi. Hayırseverlerin verdiği yardımlar bir deliği kapatıyor. Aldığım maaş ancak kiraya, elektriğe yetiyor. Hayırseverlerin verdikleri bize iyi geliyor, etkili oluyor. Allah razı olsun onlardan. Muhtaç olduğunda verilen 3 TL bile altın değerinde oluyor bizim için.

K23, devlet kuruluşlarına utanmadan sıkılmadan derdini anlatabildiği ve şahıslara anlatmaya utandığı için sosyal yardımları devlet kuruluşlarından almayı tercih etmektedir. K23'ün, ihtiyacının olması halinde kimseyi araya koymadan kendisinin başvurduğunu belirtmesi bireylerin sosyal yardım kuruluşlarına kendi çabalarıyla ulaşma yollarının mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K23: Tabii ki devlet kuruluşlarından yardımı almayı tercih ederim. Devlet bizim devletimiz. Devlet kuruluşlarına utanmadan sıkılmadan derdimiz anlatıyoruz. Şahıslara derdimi söylemeye utanırım."

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K23: İhtiyacım olduğunda ben kendim başvuruyorum. Ne muhtar ne de başka kimse yardımcı olmuyordu. Her yere ben kendim yetişiyorum."

4.1.7.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K23, ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarının destek vereceğini düşünmekte; devlet kuruluşlarını kastederek onlar yapmazsa kimse yapmaz, onlar yapmasaydı belki de şu an yaşamıyor olacağını dile getirmektedir. K23'ün sosyal yardım almadan önceki yaşadıklarını sürekli hatırlaması onun her fırsatta, aldığı sosyal yardımlar konusundaki memnuniyetini ifade etmesine neden olmaktadır.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K23: Onlar (devlet kuruluşlarını kastediyor) yapmazsa kimse yapmaz. Zor durumda kalırsam destek vereceklerine inanıyorum. Çünkü bize hep devlet kuruluşlarından destek geldi. Onlardan destek gelmeseydi şu an bu halde olmazdım. Belki şu an yaşamıyor olurdum."

Yoksul bireylerin yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki farkındalık düzeyini anlamaya ne tür sosyal politikalar uygulandığı hakkındaki soruyu aldığı yardımlar dışındakileri bilmiyorum diyerek cevaplaması bu konuda herhangi farkındalığa sahip olmadığını göstermektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K23: Aldığım yardımlar dışındakileri bilmiyorum. "

K23, aldığı yardımların kendisine güven verdiğini, bu yardımlar sayesinde kirasını, elektrik faturalarını ve diğer ihtiyaçlarını karşıladığını ve bu yardımların kendi yaşamlarına önemli katkılar sunduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

> *"K23: Bu yardımlar bana çok güven veriyor. Ben bu yardımlara güvenerek kiramı, elektrik faturamı ve diğer ihtiyaçlarımı karşılayabileceğimi düşünüyorum. Bu yardımlar olmasaydı çadırda yatardım. Akraba da bir yere kadar yardım eder. Çocuklarımın ihtiyaçlarını bu yardımlara güvenerek karşılayabileceğimi düşünüyorum. Bu yardımlar bana önemli katkılar sunuyor."*

K23'ün aldığı sosyal yardımların harcaması konusunda da bir karışanının olmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?"

"K23: Aldığım yardımlarla masraflarımı, çocukların servis ve gıda ihtiyaçlarını karşılıyorum. Kendim harcıyorum."

K23, kendisinin yaşama tutunmasını borçlu olduğunu daha önce ifade ettiği sosyal yardımların yine de miktarlarının düşük kaldığını ve bu yardımların daha fazla katkı sunması için yardım miktarlarının arttırılması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların Çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K23: Bu yardımların miktarı arttırılsaydı daha iyi olurdu. Miktarı arttırılsaydı daha fazla meyve ve elbise alırdık."

K23, yaşam hikayesi analiz edildiğinde, genç yaşında yaşadığı travmadan mülakat sırasında da halen kurtulamadığı gözlemlenmiştir. Genç yaşında eşinin cezaevindeyken kendisinin dışarda yaşadıkları, komşuları dışında kimseden destek görmemesi ne kendi

akrabaları ne de eşinin akrabalarının yardımda bulunmayışı, boşanma süreci sırasında yaşadığı tehditler yoksullukla birleşince K23'e yaşananlar kendisinde ciddi travmalar yaşatarak onun çevresine güvensizlik duymasına yol açmıştır. Kendisinin eski eşinin korkusundan dışarıda görünmekten kaçınması K23'ün, sosyal sermaye açısından ciddi bir yoksunluk yaşamasına neden olmuştur. K23, eski komşularından olan hayırseverlerin desteğiyle ayakta durduğunu, ancak son iki yıldır hayırsever yardımlarında bir azalma olduğunu dile getirmektedir. K23'ün devlet kuruluşlarının yaptığı sosyal yardımları çok önemsediği anlaşılmaktadır. O en zor zamanlarında yoksulluk ile bu yardımlar sayesinde baş edebildiğini ve şu an yaşıyor oluşunu devlet kuruluşlarına borçlu olduğunu düşünmektedir. K23'ün şu anda aldığı elektrik, kira, yemek ve SED yardımları sayesinde çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabildiğini ancak sosyal yardım miktarının attırılması gerektiğini düşünmektedir. K23'ün sosyal sermaye düzeyinin çok düşük oluşunun, onun sosyal yardımlar hakkındaki bakış açısının olumlu olmasındaki en önemli faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir.

4.1.8 Katılımcı-24'ün (K24) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.8.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye bu temada, sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. K24 Türkçe bilmediği anlaşılmakta hatta Kürtçesinin değişik olmasından dolayı araştırmacının kendisiyle iletişim kurması da oldukça zor olmuştur.

K24, Irak 'ın Duhok kentinden Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesine bağlı bir köye ikinci eş olarak evlendirilmiş ardından Cizre'ye göç etmiş bir kadın bireydir. Halen kendisi ve çocukları birlikte kirada oturmakta, çalışamamakta ve bir iş bulabilirse gündelikçi olarak çalışabileceğini ifade etmektedir. Eşinin kendisine sürekli işkence etmesinden dolayı eş hakkında mahkemeden uzaklaştırma kararı çıkartmış durumdadır. K24, görüşme esnasında kollarındaki sigara söndürme izlerini göstermiştir.

Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve kimler ile yaşadığı sorulmuştur.

"K24: Göç sonucu geldim. Çocuklarımla birlikte yaşıyorum."

K24' ün Ailesi Irak'ta yaşadığı ve eşiyle sorunlar yaşadığı için, aile ve akraba çevresinden güven duyabileceği kendilerine destek sunabilecek kimsenin olmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K24: Güven duymuyorum. Kimse bana sahip çıkmıyor."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K24: Destek görebileceğimi düşünmüyorum."

K24, Irak'tan geldiği için zaten bir aşiret bağlılığının olmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz? "

"K24: Aşiretimiz yok."

K24'ün yurtdışından gelmesi ve eski eşi ile sorunlar yaşamasının ve ondan ayrılması durumunun, onun akrabaları ile herhangi bir güven destek ilişkisi kurmasını engellediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K24: Burada hiç akrabam yok."

"Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?"

"K24: Akrabalarımın destek verebileceğini düşünmüyorum. Allahtan başka kimse destek vermiyor. Ne benim ne de eşimin akrabaları destek vermedi."

"Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?"

K24'ün komşularının, bu süreçte onun için önemli bir dayanak olduğu anlaşılmaktadır.

"K24: Komşularıma güven duyuyorum. Komşularım iyidir. Yararları dokunmazsa zararları dokunmaz."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz? "

"K24: Komşularımın destek vereceklerini düşünüyorum. Şu anda da destek veriyorlar.

Bakkal olan komşum hep bize borç ekmek ve diğer şeyleri veriyor."

K24'ün arkadaş edinmesi de dil probleminden dolayı kolay olmamaktadır. Zaten mülakat sırasında da ilkokula giden kızının onun konuşmalarını Türkçeye çevirmesiyle iletişim kurmaya çalışılmıştır.

"Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?"

"K24: Arkadaşlarım yok."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?"

"K24: Destek verecek arkadaşım yok."

K24'ün, eski eşinin hiçbir sosyal etkinliğe katılımına izin vermemesi, onun sosyal ağlara dahil olabilecek ilişkiler kurmasını da engellediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K24: Hayır katılmıyorum. Eski eşim izin vermiyordu."

K24 'ün Sosyal çevresinde güven duyabileceği destek bulabileceği kimsenin pek olmaması dil sorunun yaşaması ve eski eşinin aşırı kısıtlayıcı tutumu onun sosyal sermaye düzeyinin oldukça sınırlı kalmasına neden olmuştur.

4.1.8.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K24 yoksulluğu hissetme düzenine ilişkin soruyu yoksulluğu en üst düzeyde hissettiğini ve en temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta yaşadığı zorlukları dile getirerek cevaplamıştır. K24'ün durumunu, araştırma boyunca mülakat gerçekleştirilen diğer yoksul bireylerin durumundan ayıran bir diğer hususun da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmamasından dolayı Devlet Hastanesinde bile tam ücret ödemeden muayene olamaması, tahlil yaptıramaması veya film çekememesi olduğu görülmektedir. Bu durum onun yoksullukla birlikte yakalandığı hastalıklarla ve tedavi olamamakla baş başa bırakmaktadır

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K24: Yoksulluğu üst düzeyde hissediyorum. Yardım edecek kimsem yok. Bir tekstil atölyesinde temizlik yaparak 20-30 TL'lik gündelik alarak bazı ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyorum. Bari bir kimlik verseler de doktora gidebileyim. Yardımsever bir kadın var bize eski elbiselerini veriyor, onları çocuklarıma giydirebiliyorum."

Ayrıca Türkiye' de akrabasının olmaması ve sosyal çevresinin sınırlı olması kendisine yönelik bir yardımlaşma mekanizmasının olmamasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K24: Akrabalarımız arasında böyle bir yardımlaşma yok."

4.1.8.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K24, kimseyi tanımadığını, bazı hayırseverlerin kendilerine Ramazan aylarında zekât ve sadaka verdiklerini ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K24: Tanımadığım hayırseverler zekât, sadaka veriyorlar Ramazan ayında. Ben tanımıyorum kimseyi. Bir hoca da yardım getirdi."

K24, toplum içinde fazla sosyal ilişkiler geliştiremediği için hayırseverlerin yardımlarının yoksulluğunun azaltılmasındaki etkileri hakkında bir düşünce geliştiremediği anlaşılmaktadır. Sosyal yardıma ihtiyaçları olduğunda kendisini sosyal yardım kuruluşlarına başvurduğunu, kendilerine düzenli olarak Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile Cizre Sosyal Hizmet Merkezi'nin yardım ettiğini belirtmektedir.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili Olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K24: Kimse bana fazla yardım etmediği için ve kimse kimseye yardım ettiğini görmediğim için etkili olup olmadığını bilmiyorum. Sadece sosyal (SYDV ve Sosyal Hizmet) bana yardım ediyor. Ben hayatımı çocuklarıma adamışım."

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K24: Ben kendim başvuruyorum."

K24, yaptıkları yardımı minnet ettiklerini söylediği şahıslardan çok devlet kuruluşlarından almayı tercih etmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K24: Devlet verirse daha iyidir. Şahıslar verince minnet duygusu gelişir. Ben daha çok devlete güvenirim."

4.1.8.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K24, ekonomik veya sosyal bir sorunla karşıya kaldığında sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceği düşünüp düşünmediği sorulduğunda Türkiye Cumhuriyeti olmadığı ve resmi nikahlı eş olmadığı için yaşadığı mevzuat sorunlarının etkisiyle sitem ederek devlet kuruluşlarının destek olmadığını ve destek olabileceğini düşünmediğini belirtmiştir.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K24: Destek görebileceğimi düşünmüyorum. Devlet de beni öldürdü. Devlet bana diyor sen niye bu şekilde evlenmişsin. (Katılımcı Irak'ın Duhok kentinden Türkiye'ye gelip resmi nikah olmadan sadece dini nikahla evlilik kurmuş)"

K24, eski eşinin engelli olmasından dolayı engelli aylığını bildiğini, bunun dışında ne tür sosyal yardımlar yapıldığını bilmediğini belirterek sosyal politika uygulamaları hakkında bir farkındalığa sahip olmadığını göstermektedir.

“Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?”

“K24: Çocuklarımın babası engelli olduğu için engelli aylığını biliyordum. Diğerleri hakkında bir bilgim yok.”

Aşiretsel bir bağlılığı olmadığını belirten K24, Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile Cizre Sosyal Hizmet Merkezinin yardımlarını kastederek bu yardımlar olmasaydı çok zorlanacağını yardım edecek kimsenin olmadığını belirterek aldığı sosyal yardımların yaşantısında yarattığı etkiyi dile getirmektedir

“Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?”

“K24: Bu yardımlar olmasaydı çok zorlanırdık. Akrabalarım, komşularım dahil yardım edecek kimsemiz yoktu.”

K24’ün aldığı sosyal yardımların harcanmasında herhangi bir kişinin etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?”

“K24: Kendim, erzak ve çocukların giyimi gibi ihtiyaçların borçlarına veriyorum.”

K24’ün Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için yardım miktarının artırılmasının iyi olacağını düşündüğü anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların Çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?”

“K24: Yardımların miktarı arttırılsa daha iyi olurdu.”

K24 Yaşam hikayesi analiz edildiğinde onun günümüzde bir bireyin yaşayabileceği en zor koşullar ile sınandığı ifade edilebilir. Kendi ülkesi dışındaki bir ülkeye gelin olarak

gönderilmek ama resmi nikahlı olamamak, bir ülkede yaşamak ama o ülkenin vatandaşı olamamak, bir erkeğe eş olduğunun düşünmek ona o erkek tarafından işkenceye maruz bırakılmak, işkencesine maruz kaldığı erkeğe aynı zamanda kendi yaşamını sürdürmek için muhtaç olmak; eski eşin tehditlerinden dolayı mahkemeden uzaklaştırma kararı aldırmak zorunda kalmak, ve en nihayetinde kendisi ve çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayarak yoksullukla baş etme mücadelesi ile baş başa kalmak K24'ün yaşadıklarından bazıları olarak sıralanabilir.

K24 'ün yaşadıkları araştırma boyunca karşılaşılan en vahim vakalardan biri ve sosyal sermaye düzeyinin adeta dip yaptığı bir durum olarak nitelendirilebilir. K24'ün sosyal çevresinin sınırlı oluşu kendilerine hayırseverler tarafından yapılan yardımlarında sınırlı kalmasına yol açmıştır. K24'e Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmamasından dolayı sağlanamayan sosyal destekler neyse ki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan çocuklarına sağlanmakta, Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından Genel Sağlık Sigortası Desteği ve Cizre Sosyal hizmet Merkezi Sosyo-Ekonomik Destek verilerek yoksullukla ile olan mücadelelerinde bir miktar destek olunduğu görülmektedir. K24 'ün durumu incelendiğinde yukarıda Kadın Yoksulluğu başlığında ortaya konulan sorunlar, kadın istihdamı, kadın yoksulluğunun nasıl gerçekleştiği, kadınların yaşadığı yoksulluğun erkeklerin yaşadığı yoksulluktan neden ve nasıl daha can yakıcı bir sorun olarak karşımızda durduğunun çok çarpıcı bir örneği olarak görülebilir.

4.1.9 Katılımcı-25'in (K25) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.9.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye bu temada, sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K25 'in, İdil' de doğduğu, evlendiği için Cizre' ye göç ettiği, halen evli olduğu, hiç okula gitmediği, Genel Sağlık Sigortası desteği, Elektrik Desteği Tüketim desteği, Şartlı sağlık yardımı Engelli Aylığı ve Sosyo-Ekonomik Destek yardımlarından yararlandığı

anlaşılmaktadır. K25,18 yıl önce evlendiği eşinin evliliğin ilk yıllarından beri süreğen hastalığı bulunmasından dolayı eşine bakmakta bu yüzden ne kendisi ne de eşi bir işte çalışamamaktadır.

Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve kimler ile yaşadığı sorulmuştur.

"K25: Göç sonucu geldim. Eşim ve çocuklarım ile yaşıyorum."

K25'in aile üyelerine güven duyduğu ve ihtiyaç duyduğunda onlardan destek bulacağını düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K25: Güven duyarım."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K25: Destek vereceklerini düşünüyorum."

Ancak K25'in aşiret mensubiyeti olmasına rağmen şimdiye kadar herhangi bir desteğini görmediği için aşiretine bir bağlılık hissetmediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?"

"K25: Haruni aşiretindeniz. Ama benim bir bağlılığım yok. Aşiretten şu ana kadar bir destek görmediğim için bağlılık hissetmiyorum."

K25, akraba arkadaşlarına güven duymamakta, onların en zor zamanlarında bile kendilerine destek sunmadıklarını belirtmektedir.

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K25: Güven duyarım."

"Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

“K25: Akrabalarımın destek vereceğini düşünmüyorum. Geçmişten beri destek görmedim. Kayınbiraderim bayramda bile kapımızı açmıyor. Kaynanam bile bizi ziyaret etmiyor.”

Akrabalarından destek görmeyen K25’, in komşularıyla güçlü bir güven destek ilişkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?”

“K25: Komşularıma güven duyarım. Hepsi çok iyiler. Çocuklarımı bile onlara teslim edip dışarıya çıkabilirim.”

“Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?”

“K25: Komşularımın destek vereceğini düşünüyorum. Bize yemek getirebiliyorlar. Bir maddi desteğe ihtiyacım olduğunda destek verirler.”

K25’in eşinin süreğen hastalıkları onun kendisine bir güven duyabileceği bir arkadaş ortamını geliştirmesini engellediği anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?”

“K25: Samimi bir şekilde olan arkadaşlarım yok. Eşim engelli olduğu için hep onunla ilgileniyorum. Eşimin başka hastalıkları da var.”

Yine K25’in eşinin süreğen hastalıklarının tedavileri ile sürekli ilgilendiği için çocuklarının sadece veli toplantılarına katıldığı, bunun dışında etkinliklerine katılamadığını belirterek hiçbir sosyal ağ ilişkisine dahil olamadığı anlaşılmaktadır

“Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)”

“K25: Sadece veli toplantılarına katılırım. Onun dışında sosyal etkinliklere katılmam.”

Eşinin yaşadığı hastalıklar ve yoksullukla mücadele etmekten sosyal çevresi ile bir güven ilişkisine sahip olamayan ve sosyal ağların dışında kalmak zorunda kalan K25'in sosyal sermaye düzeyinin oldukça düşük olduğu ifade edilebilir.

4.1.9.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K25'in yaşadığı yoksulluğu hissetme düzeyine ilişkin soruyu en temel barınma ve yeme içme ihtiyaçlarını bile karşılamakta yaşadığı sorunları dile getirerek cevaplamış ve üst düzeyde yoksulluğu yaşadığını ortaya koymuştur.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K25: Allaha şükrediyorum ama yoksulluğu çok hissediyorum. Evim kirada. Kiraya 400 TL veriyorum. Çocukların masrafları var, üstelik eşim de hasta. Sosyal yardımlar sayesinde kiramı ve diğer ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. Bir torba pirinç olmuş.100 TL. 4 çocuğum da okula gitmektedir."

K25, yoksulluk ile baş etmek için sosyal çevresiyle geliştirdiklerini bir yardım mekanizmasının olmadığını, ekonomik krizden dolayı zaten herkesin kendi dertleriyle uğraştığını belirterek çok da bir yardım görme beklentisinin olmadığını vurgulamıştır.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K25: Yardım yapacak fazla kimsemiz yok. Bir cuma akşamında bir makarna poşeti, bir ekmek, bir helva verebilirler. Bunun dışında kimse bir şey vermiyor. Herkes kriz var diyerek kendi dertleriyle uğraşıyor."

4.1.9.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K25, hayırseverlerin sadece Ramazan aylarında yardımda bulunduğunu, sonrasında da kimsenin yardım etmediğini belirterek hayırseverlerin yaptığı yardımların süreksizliğini vurguladığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K25: Ramazan aylarında zekât, gıda kolisi gibi bazı destekler veriyorlar. Ama Ramazan ayından sonra bir yardım görmüyoruz. Tanıdıklar hayırseverlere bildiriyor. Yardım olursa onlar bize ulaşıyor."

K25, hayırseverlerin yaptıkları yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olmadığını düşündüğünü ve bunun nedeninin de zenginlerin genellikle kendilerine yakın yoksullara yardım etmesine bağladığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili Olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K25: Bu yardımların çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Zenginler genelde kendine yakın yoksullara yardımı vermektedir. Bizim gibi fakirlere çok az ulaşabilmekte."

K25, devlet kuruluşlarını, daha güvenilir gördüğü için şahıs veya sivil toplum örgütlerinden çok devlet kuruluşlarından yardım almayı tercih ettiği görülmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz?"

"K25: Sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Devlet kuruluşları daha güvencelidir. Daha çok güveniyorum devlet kuruluşlarına."

K25, bir ihtiyacının olması halinde araya birini koymadan sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp oluşmadığını anlamaya yönelik soruyu da kimseyi araya koymadan kuruma derdini ifade edebildiğini belirterek cevaplamıştır.

"K25: Bir ihtiyacım olduğunda kendim gidip başvuruyorum. Muhtarlara gitsek de muhtar bize yardım olduğunda size haber veririz başka bir şey yapmıyor. Sorunlarımı memurlara ifade ediyorum. Kimseyi araya koymuyorum."

4.1.9.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K25, yaşadığı deneyimlerden yola çıkarak, herhangi bir ekonomik veya sosyal bir sorunla karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarından destek göreceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K25: Evet destek görebileceğimi düşünüyorum. Bir sıkıntı yaşadığım zaman yardımıma gelinmiştir. Kaymakam bizim evimize kadar gelmiştir. Sosyal Hizmet Merkezi müdürü de evimize gelmiştir."

K25'in, aldığı sosyal yardımlar dışında, sosyal politika uygulamaları hakkında bir bilgiye sahip olmadığı ve bu konuda bir çaba içerisinde olmadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K25: Bana yapılan yardımlar dışındaki sosyal destekler hakkında bir bilgim yok."

K25, bir aşirete mensup olmasının kendisini, sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymadığını çünkü aşiretinin kendisinin yaşadığı sorunların çözümünde bir katkısının olmadığını ve bu durumda olmasının bir nedenin de aşireti olduğunu düşünmektedir.

"Araştırmacı: Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu? Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu?"

"K25: Aşiretsel bağlılığım beni sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymuyor. Kimse benim ihtiyaçlarımı karşılamaz. Aşiretim gelip benim sorunlarımı çözmüyor ki. Aşiretim bana sahip çıksaydı ben bu halde olmazdım."

K25, sosyal yardımlardan faydalanmadan önce 4-5 aylık kirasını bile ödeyemediğini, ihtiyaçlarını karşılayamadığını; şu anda bu yardımlar sayesinde yaşamında önemli değişiklikler hissettiğini, eşinin tedavisiyle daha fazla ilgilenebildiğini ifade ederek aldığı sosyal yardımların yaşamında yarattığı farklılığı vurgulamaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

> K25: Evet değişiklik hissediyorum. Bu yardımlardan sonra artık çocuklarım ayakkabı, giyecek istediklerinde gidip alabiliyorum. Eskiden ihtiyaçlarımızı karşılayamıyorduk. Bazen 4-5 ay boyunca kiramı ödeyemiyordum. Şimdi ödeyebiliyorum. Aldığımız yardımlar yaşadığım sorunların çözümüne önemli katkılar sunmaktadır. Bu yardımlar sayesinde eşimin hastalıkları ve tedavisiyle ilgilenebiliyorum.

K25, Aldıkları sosyal yardımları kendisinin harcadığını, eşinin karışmadığını hatta eşine dışarıda biri bir yardımda bulunsa, eşinin bu yardımları kendisine verdiğini belirtmektedir.

“Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?”

“K25: Sosyal yardımları kendim evimin ihtiyaçları için harcamada kullanıyorum. Her şey benim elimde. Çünkü eşim hem engelli hem de hastalıkları var. Biri eşime 100 TL verse gelip bana verir. Eşim gidip bir kilo domates bile alıp taşıyamaz.”

K25, yardımlardan memnuniyetini dile getirse de halen karşılayamadığı ihtiyaçlarını dile getirerek yardımlarının miktarının yetersiz olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?”

“K25: Yardımlardan memnunum. Çocuklarım yeter ki perişan durumda olmasın benim için yeterlidir. İhtiyaçlarımı görüyorum. Sadece sosyal yardımların miktarı arttırılsa daha iyi olur. Şu an kızım için mecbur okul için servis tutmak zorundayım.”

K25’nin yaşam hikayesi analiz edildiğinde, bu hikâyenin aynı zamanda büyük bir fedakârlık olduğu söylenebilir. K25, evliliğin ilk yılından itibaren eşinin yakalandığı hastalığın tedavisinin yürütülmesinden geri durmadığı görülmektedir. Akraba, arkadaş ve aşiretinden bir güven ilişkisi kuramamış olması ve bunlarından bir destek görememesi K25’i sahip olduğu sosyal sermaye açısından oldukça dezavantajlı bir duruma düşürmüştür. Bir yanda eşinin yakalandığı hastalıklarının tedavisi ile uğraşan bir yandan yoksullukla baş etme mücadelesi veren K25’e yakın çevresinden bir destek mekanizmasının olmaması, hayırseverlerin yaptığı yardımların da belirli aylar ile sınırlı kalması, K25’in devletin sosyal yardım kuruluşlarının yapacağı yardımlara bel bağlamasına neden olmuştur. O, devletin sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların yaşamında önemli değişiklikler yarattığını, yaşamına önemli katkılar sunduğunu ve bu yardımlar sayesinde eşinin tedavilerine yoğunlaşabildiğini ama yine de yapılan yardımların miktarının artırılması gerektiğini düşünmektedir.

4.1.10 Katılımcı-28'in (K28) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.10.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye bu temada, sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. K28'in verdiği cevaplardan, Cizre'de doğduğu Mardin'de büyüdüğü, evlendiği için Mardin 'den Cizre' ye göç ettiğini; eşiyle yaşadığı sorunlar nedeniyle boşandığı, şu an 3 çocuğuyla birlikte yaşamını sürdüğü, çalışamadığından dolayı hiçbir gelir kaynağına sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve kimler ile yaşadığı sorulmuştur.

"K28: Mardin'den göç ettim. Çocuklarımla yaşıyorum."

K28, boşandıktan sonra kendisi ve çocukları için zor bir sürecin başladığını ve bu süreçte ne eşinin ne kendi akrabalarının kendisine destek vermediğini; bu yüzden hiçbirine güven duymadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K28: Güven duyarım."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K28: Küçük yaşta oldukları için destek veremezler."

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K28: Hiç güven duymuyorum."

“Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?”

“K28: Hiç destek göreceğimi düşünmüyorum. Çünkü bir hayırlarını görmedim. Bir ay ben ve çocuklarım evde giyeceksiz kaldık. Bize bir giyecek bile vermediler.”

K28’in bir aşirete mensup olduğu halde yaşadığı ekonomik sorunlara rağmen aşiretinden destek göremediği için aşiretine bir bağlılık hissetmediği anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?”

“K28:Haruni aşiretindeniz. Ama ben ile çocuklarım evde yansak bile kardeşlerim ve aşiretim bir destek vermiyor. Aşirete bir bağlılık hissetmiyorum. Aşiretimin desteğini şu ana kadar görmedim.”

K28’in, zor duruma düştüğünde kendisinin imdadına yetiştiği için komşularına karşı bir minnettarlık içerisinde olduğu, onlara güven duyduğu ama herhangi bir arkadaşının olmadığı anlaşılmaktadır.

“Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?”

“K28: Komşularıma güven duyuyorum.”

“Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?”

“K28: Komşularımdan maddi destek göreceğimi düşünmüyorum. Ama bir hastalık olursa imdadıma yetişirler. Arabalarıyla beni hastaneye yetiştirirler.”

“Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?”

“K28: Arkadaşlarım yok.”

K28, şu an sosyal etkinlik olarak sadece çocuklarının veli toplantılarına ve bazen de dini sohbetlere katıldığını beyan etmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K28: Taziyelere katılıyorum. Veli toplantılarına katılıyorum. Bazen dini sohbetlere katılıyorum."

K28'in sosyal çevresi ile güven ve destek ilişkisi kuramaması ve onun sosyal ağ ilişkilerine sınırlı bir şekilde katılmasının, K28'i sosyal sermaye düzeyi açısından oldukça dezavantajlı konuma sürüklediği ifade edilebilir.

4.1.10.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır

K28, yoksulluğu ne düzeyde hissettiği yaşıyorsunuz sorusunu çocuklarını ve kendisini köprüden atmayı düşünecek kadar yoksulluğu yaşadığını ifade etmesi onun yoksulluğun en yüksek düzeyini yaşadığını göstermektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K28: Şöyle söyleyeyim çok perişan durumdayız. Yoksulluktan dolayı intihar girişiminde bulundum. Çocuklarım çok ağlayınca vazgeçtim. Sonra tövbe ettim. Hangi akrabaya gittiysek bizi kovdular. Kapıyı yüzümüze kapattılar. Bu yardımları almadan önce kira ve gıda ihtiyaçlarımızı karşılayamıyorduk."

K28'in, yoksulluk ile baş etmek için bir yardım mekanizmasının kuracak bir sosyal çevreye sahip olamadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

K28: Akrabalarımız arasında bir yardımlaşma yöntemi yoktur. Vefat eden amcamın yemeğini herkese dağıttılar ama bize yemek vermediler. Niye yardım etmediler biliyor musunuz? Onlar diyor ki düşmüş ya bu. Böyle şey yaparsak belki çocuklarını bir gün bize yemeğe getirir. Amcamın kapısına gittim avukat oğluna bir şey soracaktım ama sesimizi duyup kapıyı açmadılar bir şey isteriz diye. Üvey annem var bayramdan bayrama gidiyordum. Evlerine gitmemizi istemiyorlardı. Sokakta görüyorum yüzlerini çeviriyorlar.

4.1.10.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K28'in sosyal yardım kuruluşlarının verdiği desteklerden önce yaşamını sürdürmek için hayırseverler vatandaşlar ile iletişim halinde olduğu anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K28: Telefonum hayırseverlerin yanında var. Bazıları zekât, sadaka, kurban eti veriyorlar. Anaokulundaki öğretmenler kurban eti verdiler."

K28'in devlet kuruluşlarının yaptığı sosyal desteklerden önce hayırseverlerden gelen yardımlar ile yoksulluk ile mücadele edebildiği; bu yüzden hayırseverlerin en küçük yardımının bile etkili olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K28: Hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyorum. Birisi bir ekmek parası verse fakirliğim azalır."

K28, yaşadığı deneyimlerden yola çıkarak şahısların yardımlarının devamlı olmadığını, bu yüzden sosyal yardımları şahıs veya sivil toplum örgütlerinden çok devlet kuruluşlarından almayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K28: Sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Çünkü şahısların yaptığı yardımlar ya verir ya vermez, devamlı olmuyor. Mesela geçen sene hastalıklar vardı, (pandemiyi kastediyor) kimse vermedi bize."

K28, bir yardım ihtiyacı olduğunda, kendisinin yardım almasına engel olacaklarını düşündüğü için kimseyi araya koymadan kendisinin sosyal yardım kuruluşlarına başvurduğu anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?"

"K28: Ben kendim gidip başvuruyorum. Tanıdıklarıma söylesem engel olurlar. Çocuklarıma bakıyorum diye kıskanıyorlar. Avrupa'dan gelen amcam bile bir destek vermedi."

4.1.10.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K28, ekonomik veya sosyal bir sorunla karşı karşıya kaldığınızda, yardım kuruluşlarından destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz sorusunu destek olacaklarını düşünüyorum çünkü şu anda bir ekmek yiyorsam bu devlet sayesindedir şeklinde cevaplamıştır.

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K28: Destek olacaklarını düşünüyorum. Çünkü bir ekmek yiyiyorsam bu devletin sayesinde yiyiyorum. Hem şimdi hem de eskiden bu devlete güvendiğim kadar akrabalarıma güvenmiyorum. Çünkü ben aç kalsam devlet bana sahip çıkar Evime ateş düşse devlet yetişir ama akrabalarım yetişmez."

K28, aldığı yardımlar dışındaki sosyal politika uygulamaları hakkında bir bilgiye sahip olmadığını ifade etse aslında Genel Sağlık Sigortası Desteği, Sosyo-Ekonomik Destek, Şartlı Sağlık Yardımı ve Elektrik Tüketim Desteğinden faydalandığı göz önünde bulundurulursa sosyal politika uygulamalarını takip ettiği veya yönlendirildiği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K28: Fazla bir bilgim yok. Sadece biliyorum ki bu devlet biliyor durumumuzu, akrabalar bakmıyor."

"Araştırmacı: Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu? Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu? Neden?"

K28'nin, yaşadığı deneyimlerden sonra, aşiretsel bağlılığının da onu sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymadığı; onun devletin destek olacağına inandığı kadar ne aşiretinin ne de akrabalarının destek olacaklarına inanmadığı anlaşılmaktadır.

> K28: Aşiretsel bağlılığım beni sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymuyor. Bu devlete inandığım kadar kimseye inanmıyorum. Akrabalarım bize acımıyor. Geçen sene küçük çocuğum havale geçirdi. Bir komşum bizi hastaneye götürdü. Diğer iki çocuk sokakta kaldı. 9 gün hastanede kaldım. Yabancı bir kadın benim çocuklara 9 gün boyunca sahip çıktı. Aşiretsel bağlılığım benim için kolaylaştırıcı da olmuyor. Bana aşiretim tarafından bir destek sunulmuyor.

K28, aldığı sosyal yardımların yaşamlarında evim büyük değişikler yarattığını, yardımlardan sonra kira ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabildiğini beyan ettiği görülmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?"

> K28: Vallahi çok hissettim. Yardımlardan önce çocuklarımı aldım köprüye götürdüm. Dedim onları da köprüden atacağım, kendimi de köprüden atacağım. Yardımlardan sonra kira ve diğer ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. Birazcık dara düşüyorum. Ama aldığım yardımlar yaşadığım sorunların çözümüne önemli katkılar sunuyor. Giyecek falan fazla almıyorum. Diyorum çocuklarım aç kalmasın. Elektrik faturamı yarı yarıya ödüyorum.

K28'in aldığı sosyal yardımları kendisinin, gerekli gördüğü ihtiyaçlar için harcadığı anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?"

"K28: Sosyal yardımları kendim harcıyorum. Yardım alınca ilk önce çocuklarıma pasta, Çikolata, süt alıyorum gönlü hoş olsun. Kira, elektrik ve su faturam, erzak için harcıyorum."

K28, 2 çocuğu için kendilerine yapılan Sosyo-ekonomik Desteğin, 3. Çocuk için de verilmesi halinde sosyal yardımların yaşadıkları ekonomik sorunların çözümü için daha fazla katkı sağlayacağını düşünmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K28: Şu an 2 çocuğum için Sosyo-Ekonomik Destek alıyorum. 3. Çocuğum için Sosyo-Ekonomik Destek alsaydım iyi olurdu. Giyecek alamıyorum bayramda bile. Yardım miktarı arttırılsaydı iyi olurdu. Çocuklarıma süt, çocuk bezi olsaydı çok sevinecektim. Pınar süt için hep ağlıyor kızım."

K28'in yaşam hikayesi analiz edildiğinde mülakat sırasındaki hali de göz önünde bulundurulduğunda özellikle çocukları için aldıkları Sosyo-ekonomik Destek ile önceden yaşadığı zorluklardan büyük bir rahatlama yaşadığı görülmektedir. O çocuklarının ve kendisinin canına kıymayı düşünecek kadar büyük çapta yaşadığı çaresizliği aldığı sosyal yardımlar sayesinde atlattığını düşünmektedir. K28'in, yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunlar ile baş etme mücadelesi verirken kendi akrabaları, arkadaşları ve aşiretinden bir destek alamadığı için sosyal çevresine karşı çok büyük bir tepkisellik içerisinde olduğu buna karşın devlet kuruluşlarına bir minnettarlık içerisinde olduğu görülmektedir.

4.1.11 Katılımcı-33'ün (K33) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.1.11.1 Bireyin sosyal sermaye durumuna ilişkin görünümü

Bireye bu temada, sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla göç sonucu gelip gelmediği, kimler ile yaşadığı aile, akrabalık, komşuluk, sosyal etkinliklere katılım ve bölgeye has bir gerçeklik olan aşirete bağlılık ile ilgili sorular yöneltilerek, bireyin aileye yüklediği anlam, bireyin çevresindeki kişiler ile olan güven, destek bulma ve sosyal çevresi ile yaşadığı sosyal ilişkilerin yoğunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. K33, memleketi Eruh'tan Cizre'ye göç etmiş, evli, 8 çocuk sahibi, ilkokulu bitirebilmiş; çalışmayan, hiçbir gelir kaynağı olmayan ve aldığı yardımlar ile yaşamını sürdürebilen bir kadın bireydir.

Katılımcıya göç sonucu gelip gelmediği ve kimler ile yaşadığı sorulmuştur.

"K33: Göç sonucu geldim. Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum."

K33, komşu ve arkadaşlarına güvendiğini, zor durumlarında arkadaşlarından destek gördüğünü ve şu an da onlardan destek görebileceğini, komşularının ise yoksul oldukları için destek olamayacaklarını düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Komşularınıza güven duyuyor musunuz?"

"K33: Güven duyuyorum komşularıma. Çocuklarımı bırakabiliyorum komşularıma."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K33: Hayır destek olacaklarını düşünmüyorum. Çünkü hepsi fakir, hepsi kiracı."

"Araştırmacı: Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?"

"K33: Arkadaşlarıma güven duyuyorum. Hepsi birbirinden daha iyi."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?"

"K33: Parasız kaldığım zaman 200 TL falan istediğimde borç verebilirler."

K33'ün aile üyelerine ve akrabalarına güven duymadığı, annesi dışında hiçbir akrabasından destek görmediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?"

"K33: Güven duymuyorum."

"Araştırmacı: Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K33: Destek göreceğimi düşünmüyorum."

"Araştırmacı: Akrabalarınıza güven duyar mısınız?"

"K33: Güven duymuyorum."

"Araştırmacı: Bir sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K33: Yedi yıl var, tek başıma yaşıyorum. Kimse bize gidip gelmiyor. Benim ailem de İstanbul da gidip gelmiyorlar. Sadece annem bana yardım edebilir. Diğer akrabaların destek olacaklarını düşünmüyorum."

K28'in bir aşirete mensubiyetinin olmadığı görülmektedir.

"Araştırmacı: Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?"

"K33: Bir aşiretimiz yok."

K33'ün sosyal ağ ilişkileri incelendiğinde bireyin nispeten aktif olduğu düğünlere, veli toplantılarına katıldığı ve dezavantajlı duruma rağmen bir hareketlilik içinde olup sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini arttırma çabasında olduğu görülmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (Bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti)"

"K33: Sosyal Hizmet Merkezi'ndeki kadınlarla ilgili bir etkinliğe katılmıştım. Veli toplantılarına katılırım. Davetli olduğum zaman düğünlere katılıyorum. Arkadaş toplanmalarına katılırım."

4.1.11.2 Bireyin yoksullukla baş etme durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin yoksulluğu ne düzeyde hissettiği, yaşadığı yoksulluğu hangi sözcüklerle nasıl ifade ettiği, yoksullukla baş etmek için herhangi strateji geliştirip geliştirmediği, geliştirdiyse ne tür stratejiler geliştirdiği, geliştirdiği stratejiler varsa bu stratejileri başarılı bulup bulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K33, yoksulluğu ne düzeyde hissettiğine ilişkin soruya, dinine bağlı olduğu için sabrettiğini ifade ettiği ancak onun çocukları için kaygılı olduğu anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?"

"K33: Ben yoksulluktan çok merakta değilim. Ben dinime bağlı biriyim. Ondan dolayı Allah bana çok sabır vermiş. Dünya malı çok umurumda değil. Ama çocuklarım çok üzülüyorlar. Evimiz eski, banyosu yok. Gıda, giyecek gibi çocukların ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşıyorum."

K33'ün yoksullukla baş etmek için sosyal çevresi ile geliştirdiği bir yardımlaşma mekanizmasının olmadığı anlaşılmaktadır. K33'ün yoksulluk ile mücadelesinde yaşadığı zor zamanlarına rağmen kimseden bir şey isteyemediği de görülmektedir.

"Araştırmacı: Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız? (Akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.) Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?"

"K33: Öyle isteyecek bir insan değilim. Açlıktan ölsem yardım isteyemiyorum. Öyle bir şey yok. Dayımlar ve annem sadece bayramlarda 1000 TL para yardımı gönderirler. Yoksa akrabalar arasında bir yardımlaşma yok."

4.1.11.3 Bireyin sosyal yardımlara erişim durumuna ilişkin görünümü

Bu başlık altında sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşma durumu, bireyin hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkileri, bireyin sosyal yardım alma tercihleri ve herhangi bir sosyal ve ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarına ulaşıp ulaşamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

K33, fazla kimseyi tanımadığı, Karadeniz bölgesinden gelen hayırseverlerin kendilerine gıda yardımı verdiği, bazen de arkadaşlarından destek gördüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?"

"K33: Ne yalan söyleyeyim. Bir hafta önce Karadeniz Bölgesinden gelen yardımseverler bir çuval gıda verdiler. Arkadaşlarım bazen 100-200-500 TL veriyorlar. Fazla insan tanımıyorum."

K33, hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşündüğü görülmektedir. K33'ün verdiği cevaplarda inançsal yönelimlerinin etkisiyle en küçük bir hayırsever yardımını da önemsediği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?"

"K33: İnsan bir fakire yardım ettiği zaman iyi bir şey olur. Bu yardımlar fakirliğin azalmasında etkili oluyor."

K33'ün, şahısların yaptıkları yardımları yüzlerine vurup insanları üzebileceğinden dolayı sosyal yardımı devlet kurumlarından almayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. K33'ün bu düşüncede olmasının, onun yukarıda "ölsem de kimse den bir şey isteyemem" şeklinde belirttiği tutumundan kaynaklandığı ifade edilebilir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?"

"K33: Sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Çünkü devlet verdiği zaman demez ben sana yardım etmişim. Ama şahıslar yardımı yapınca yardımı yüzümüze vurabilir. Bu da insanı üzüyor. Ama ben tenezzül etmiyorum kimseden yardım istemeye."

Ayrıca kendisinin bir ihtiyacı olduğunda, kimseyi araya koymadan sosyal yardım kuruluşlarına gidip başvurabildiği anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?

"K33: Ben kendim gidip başvuruyorum. İşim hallolmadığında da idare ediyoruz."

4.1.11.4 Bireyin sosyal yardımlar hakkındaki bakış açılarına ilişkin görünümü

Bu başlık altında bireyin bir ekonomik ve ya sosyal sorunla karşı karşıya kaldığında devlet kuruluşlarından destek görüp görmeyeceğine ilişkin düşünceleri, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bilinç düzeyi, aşiretsel bağlılığının bireyin sosyal yardım talebinde bulunmaya ilişkin etkileri, yaralandığı sosyal yardımlarına yaşamında önemli bir değişikliğe yol açıp açmadığı, yaralandığı sosyal yardımları kendisinin harcayıp harcamadığı, başkalarına bu yardımları vermek zorunda kalıp kalmadığı ve sosyal yardımların yararlanıcıların yaşamına daha fazla katkı sunması için düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

K33, şu an ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığında destek görebileceğini düşünüyor ama geçmişte destek başvurmasına rağmen destek görmediğini belirterek deneyimlerini ifade etmiştir

"Araştırmacı: Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?"

"K33: Şimdi zannedersem destek olurlar. Ama daha önce başıma geldi. Kocamla kavga etmiştim. Kaymakam'a gittim hiç yardım alamadım."

K33, sosyal yardım kuruluşları tarafından yürütülen sosyal politika uygulamaları içinde eşi vefat etmiş olan kadınlara verilen yardım dışındaki yardımlar hakkında bir bilgiye sahip olmadığını söylemesi onun sosyal politika uygulamaları hakkında bir farkındalığa sahip olmadığını göstermektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?"

"K33: Evet. Bazılarının kocası öldüğü için yardım alıyorlar. Fakirlere az miktarda yardım yapıyorlar. Başka bilmiyorum."

K33'ün, aldığı yardımlardan sonra yaşamlarında olumlu yönde değişikliklerin yaşandığını düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi?"

"K33: Evet daha iyi. Mesela insan bu parayı aldığında sevinmekte. Para almayınca çocukların isteklerini karşılayamıyorsunuz. Çocukta ben de üzülüyorum. Şu an alabiliyorum. Yardımlar yaşadığımız sorunların çözümüne önemli bir katkı sunuyor."

K33'ün aldığı yardımların harcanması üzerinde bir tasarrufunun olduğu verdiği cevaptan anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?"

"K33: Ben aldığım yardımları çocuklarıma harcıyorum. Markete gidip süt, abur cubur alıyorum. Giyecek alıyorum. Kendim parayı harcıyorum."

K33'ün, kendilerine yönelik en küçük bir yardımı önemsemekle beraber yardım miktarının az olduğunu ve yardım dışında iş imkânı oluşturulması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların Çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"K33: Yardım miktarı daha fazla olsaydı daha iyi olurdu. Çocuklarıma iş imkânı sağlansaydı daha fazla katkı sunardı."

K33'ün yaşam hikayesi analiz edildiğinde, onun 8 çocuğu ile ciddi bir yoksullukla baş etme mücadelesi verdiği, ailesi ve akrabalarından bir destek göremediği, ama K33' ün, bu zorluklara rağmen sosyal ağlara katılmaktan geri durmayarak sahip olduğu sosyal sermaye düzeyini artırma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Büyük bir metanet içinde olduğu gözlemlenen K33, hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğu düşünmekte; ancak kendisinin şahıslardan yardım isteyemediği için devlet kuruluşlarının yapacağı yardımları tercih ettiği anlaşılmaktadır. K33, yaşadığı deneyimlerden dolayı önceleri devlet kuruluşlarından destek görebileceğine ilişkin düşüncesi olumsuz iken şu anda devlet kuruluşlarından destek görebileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Herhangi bir aşirete mensup olmayan K33, devletin sosyal yardım kuruluşlarının verdiği sosyal destek hakkında çok fazla bir bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. K33, sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı sosyal yardımların yaşamlarının olumlu yönde değiştirdiğini; sosyal yardımlar sayesinde artık çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabildiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte sosyal yardım miktarlarının arttırılması gerektiğini ve çocuklarına iş imkânı oluşturulması gereğini dile getirerek sosyal politika uygulamalarını nasıl daha fazla katkı sunabileceğini dile getirmektedir.

4.2 Katılımcılardan Elde Edilen Bulguların İçerik Analizi

Yararlanıcılardan elde edilen bulguların içerik analizinden, aşağıdaki kod, kategori ve temalara ulaşılmıştır. Daha sonra elde edilen tema, kategori ve kodların birbirleri ile bağlantıları tekrarlanma düzeyleri ve bunlara ilişkin açıklamalar ortaya konulmuştur.

1.Sosyal Sermaye Tema

1.1 Göç ile Yerleşme Kategorisi

1.2 Kalabalık Aile Kategorisi

1.3 Güven Duyma Kategorisi

1.3.1 Aileye Güven Kodu

1.3.2 Aileye Güvensizlik Kodu

1.3.3 Akrabaya Güven Kodu

1.3.4 Belirli Akrabalara Güven Kodu

1.3.5 Akrabaya Güvensizlik Kodu

1.3.6 Komşuya Güven Kodu

1.3.7 Komşuya Güvensizlik Kodu

1.3.8 Arkadaşa Güven Kodu

1.3.9 Arkadaşa Güvensizlik Kodu

1.3.10 Arkadaş Çevresi Olmaması Kodu

1.4 Destek Görme Kategorisi

1.4.1 Aile Desteği Kodu

1.4.2 Akraba Desteği Kodu

1.4.3 Komşu Desteği Kodu

1.4.4 Arkadaş Çevresi Desteği Kodu

1.4.5 Kimseden Destek Görmeme Kodu

1.4.6 Maddi Yardım Kodu

1.5 Aşirete Bağlılık Kategorisi

1.5.1 Bağlılık Hissetme Kodu

1.5.2 Bağlılık Hissetmeme Kodu

2. Yoksullukla Baş etme Stratejileri Teması

2.1 Kendi Aralarındaki Yardım Mekanizmaları Kategorisi

2.1.1 Yardım Mekanizmasının Olmaması Kodu

2.1.2 Akrabalar Arası Yardım Kodu

2.1.3 Arkadaşlardan Borç İsteme Kodu

2.1.4 Aileden Gelen Yardım Kodu

3.Sosyal Yardımlara Erişim Teması

3.1 Hayırsever Yardımlarına Ulaşma Durumu Kategorisi

3.1.1 Hayırsever Yardımlarına Ulaşabilme Kodu

3.1.2 Hayırsever Yardımlarına Ulaşamama Kodu

3.1.3 Zekât Yardımı Kodu

3.1.4 Sadece Belirli Dönemlerde Yardım Kodu

3.2 Hayırsever Yardımlarının Yoksulluğa Etkisi Kategorisi

3.2.1 Yoksulluğu Azaltmada Etkili Olduğunu Düşünme Kodu

3.2.2 Yoksulluğu Azaltmada Etkili Olduğunu Düşünmeme Kodu

3.3 Yardım Alınması Tercih Edilen Kuruluşlar Kodu

3.3.1 Devlet Kuruluşu Tercihi Kodu

3.3.2 Şahıslardan Yardım Alma Tercihi Kodu

3.4 Bireysel Başvuru Kodu

3.5 Tanıdıklar Aracılığıyla Yardıma Ulaşma Kodu

3.6 Yardımlarda Devamlılık Beklentisi Kodu

4.Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açıları Teması

4.1 Olumlu Bakış Açıları Kategorisi

4.1.1 Aşiretsel Bağlılığın Kolaylaştırıcı Etkisi Kodu

4.1.2 Yaşamda Değişiklik Hissetme Kodu

4.1.3 Aşiretsel Bağlılığın Etkisinin Olmaması Kodu

4.1.4 Politikaların Bilinmesi Kodu

4.1.5 Sosyal Yardım Kuruluşlarından Destek Kodu

4.1.6 Yardımların Katkısı Olduğunu Düşünme Kodu

4.1.7 İhtiyaçlara Harcama Kodu

4.2 Olumsuz Bakış Açıları Kategorisi

4.2.1 Yardımların Katkısı Olmadığını Düşünme Kodu

4.2.2 Sosyal Politika Uygulamalarının Bilinmemesi Kodu

4.2.3 Destek Görememe Düşüncesi Kodu

4.2.4 Yardım Miktarının Yetersiz Gelmesi Kodu

4.2.5 Sadece Alınan Yardımların Bilinmesi Kodu

4.2.6 Çocuk Masraflarına Harcama Kodu

4.3 Sosyal Yardımların Geliştirilmesi Hakkındaki Öneriler Kategorisi

4.3.1 Gıda Desteği Yardımı Kodu

4.3.2 Yardım Miktarının Arttırılması Kodu

4.3.3 Eğitim Desteği Kodu

4.3.4 Başvuru İmkanlarının Kolaylaştırılması Kodu

4.3.5 Devletin Teşvik Vermesi Kodu

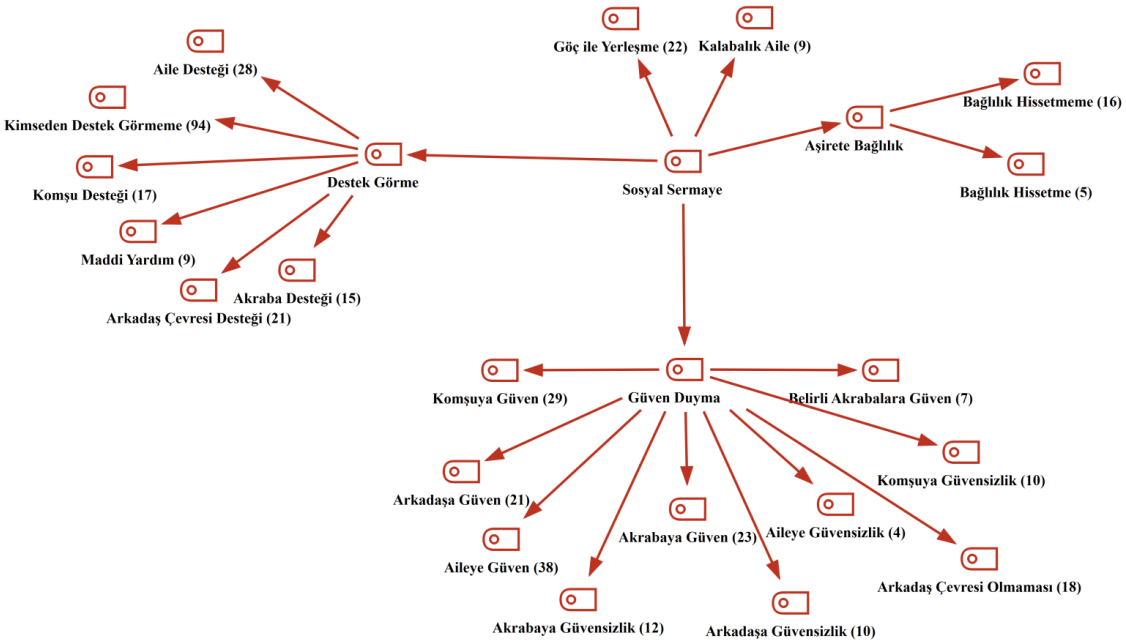
4.3.6 İş İmkânı Sağlanması Kodu

4.3.7 Devletin Doğru Tespit Yapması Kodu

4.3.8 Sigorta Mağduriyetinin Önlenmesi Kodu

4.2.1 Katılımcıların sosyal sermaye durumu

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan oluşan temalardan olan "Sosyal Sermaye" temasına ait 5 kategori oluşturulmuştur. Bunlar; "göç ile yerleşme", "kalabalık aile", "güven duyma", "destek görme" ve "aşirete bağlılıktır". Sosyal sermaye temasına ait katılımcılar en yoğun "destek görme" ve "güven duyma" koduna yoğunlaşmıştır.

Şekil 3. Sosyal Sermaye Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Sosyal sermaye temasında katılımcılar "göç ile yerleşme" ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar yaşadıkları bölgeye göç ile yerleşerek geldiklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K1, K17 ve K28 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Göç sonucu Güçlükonak'tan geldim." (K1)

"Göç sonucu geldim." (K17)

"Mardinden göç ettim." (K28)

Sosyal sermaye kategorisinde katılımcıların bildirdiği bir diğer görüş "kalabalık aile" olmuştur. Bulguların analizi katılımcıların yaşadıkları evlerde kalabalık aile ile yaşadığını göstermektedir. Konuyla ilgili K12 ve K39 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Kendisi, eşi, Çocukları, anne ve babası." (K12)

"Kendisi, eşi, çocukları, annesi, babası ve abileri." (K39)

4.2.1.1 Güven duyma

Sosyal sermaye kategorisinde görüşmeye katılan katılımcılar ayrıca güven duymaktan bahsetmişlerdir. Güven duyma kodu kendi içerisinde 10 alt koddan oluşmaktadır. Bunlar;

“aileye güven”, “aileye güvensizlik”, “akrabaya güven”, belirli akrabalara güven”, “akrabaya güvensizlik”, “komşuya güven”, “komşuya güvensizlik”, “arkadaşa güven”, “arkadaşa güvensizlik” ve “arkadaş çevresi olmama”dır.

Güven duyma alt kodunda katılımcılar en yoğun “aileye güven” koduna yoğunlaşmıştır. Ailelerine güven duyduklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili K1, K12 ve K40 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Aileme güven duyuyorum.” (K1)

“Evet güven duyuyorum.” (K12)

“Güven duyuyorum. İnsanın ailesine güven duyması gerekir.” (K40)

Güven duyma alt kodunda katılımcıların bildirdiği bir diğer görüş “aileye güvensizlik” olmuştur. Katılımcılar ailelerine güvenmediklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili K24 ve K26 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Güven duymuyorum. Kimse bana sahip çıkmıyor.” (K24)

“Bazı noktalarda ben babama bile güvenmiyorum. Çünkü düştüm kaldıran olmadı. Bizim yörede böyle bir mesele var. Sen açken kimse sana bir ekmek veremez. Tok olduğunda herkes sorar sen o ekmeği nerden getirdin diye. İşte ben bunu bizzat yaşadım.” (K26)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca “akrabaya güven”den bahsetmişlerdir. Katılımcılar akrabalarına güvendiklerini belirtmişlerdir. Konuyla alakalı K6, K11 ve K40 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Evet akrabalarıma güven duyuyorum.” (K6)

“Eşimin akrabaları fazla yok. Kendi tarafımdan akrabalarım var. Onlara güveniyorum.” (K11)

“Güven duyarım. Zarar vermediği sürece güven duyarım.” (K40)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca "belirli akrabalara güven"den bahsetmişlerdir. Katılımcılar akrabalarından bazılarına güvendiklerini belirtmişlerdir. Konuyla alakalı K2 ve K26 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Sadece babamın tarafının akrabalarına güven duyarım." (K2)

"Bazılarına güven duyarım. Bazılarına güven duymam." (K26)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca "akrabaya güvensizlik"ten bahsetmişlerdir. Katılımcılar akrabalarına güvenmediklerini belirtmişlerdir. Konuyla alakalı K5 ve K29 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Hayır güven duymuyorum. Fakirin akrabası yoktur." (K5)

"Akrabalarıma güven duymuyorum. Ne kadar onlara iyi davransam da onlar yine kötü taraftan bakıyorlar." (K29)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca "komşuya güven"den bahsetmişlerdir. Katılımcılar komşularına güvendiklerinden bahsetmişlerdir. Konuyla alakalı K2, K8 ve K31 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Komşularıma güven duyarım." (K2)

"Komşularıma güven duyuyorum. Maneviyatlarını gördüm." (K8)

"Güven duyuyorum. Bir yere gidince çocuklarımı komşuya bırakabiliyorum." (K31)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca "komşuya güvensizlik"ten bahsetmişlerdir. Katılımcılar komşularına güvenmediklerinden bahsetmişlerdir. Konuyla alakalı K9, K23 ve K30 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Eski komşularıma güven duyuyordum. Ama yeni komşularımı fazla tanımadığım içi güven duymuyorum." (K9)

"Şu an yeni taşındığım için kimseyi tanımıyorum, hiç kimseyi bilmiyorum, içeri giriyorum kapımı kapatıyorum. Eski komşularım çok sahip çıktılar." (K23)

"Komşularıma güven duymuyorum." (K30)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca "arkadaşa güven"den bahsetmişlerdir. Katılımcılar arkadaşlarına güvendiklerinden bahsetmişlerdir. Konuyla alakalı K11, K33 ve K40 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Arkadaşlarıma güven duyarım." (K11)

"Arkadaşlarıma güven duyuyorum. Hepsi birbirinden daha iyi." (K33)

"Arkadaşlarıma güven duyarım. Delikanlı arkadaşlarım var." (K40)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar ayrıca "arkadaşa güvensizlik"ten bahsetmişlerdir. Katılımcılar arkadaşlarına güvenmediklerinden bahsetmişlerdir. Konuyla alakalı K5, K18 ve K39 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Arkadaşlarıma güven duymuyorum. Şu an zaten etrafımda arkadaşım yok." (K5)

"Eski mahallemizde vardı arkadaşlarımız eski evimizde. Artık fazla görüşemiyoruz. Birbirimizi görürsek selamlaşırız. Arkadaşlarıma güven duymuyorum." (K18)

"Arkadaşlarımın azına güven duyuyorum." (K39)

Güven duyma alt kodunda katılımcılar son olarak "arkadaş çevresi olmaması"ndan bahsetmişlerdir. Konuyla alakalı K2 ve K19 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Arkadaş çevrem yok. Güven duymuyorum." (K2)

"Arkadaşlarım yok." (K19)

4.2.1.2 Destek görme

Sosyal sermaye temasında katılımcıların en çok değindiği bir diğer konunun "destek görme" olduğu görülmüştür. Destek görme kodu kendi içerisinde 6 alt koddan oluşmaktadır. Bunlar; aile desteği, akraba desteği, komşu desteği, arkadaş çevresi desteği, kimseden destek görmeme ve maddi yardımdır.

Destek görme alt kodunda katılımcılar en yoğun "aile desteği" koduna yoğunlaşmıştır. Katılımcılar ailelerinden destek görebileceklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K7, K9 ve K32 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Evet aile üyelerimden destek görebileceğimi düşünüyorum." (K7)

"Evet aile üyelerimden destek göreceğimi düşünüyorum." (K9)

"Evet destek görebileceğimi düşünüyorum. Şu anda yardım ediyorlar." (K32)

Destek görme alt kodunda katılımcılar ayrıca "akraba desteği" konusunda da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar akrabalarından destek görebileceklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K9, K14 ve K40 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Geçmişte dara düştüğümde kardeşlerim ve babam destek sundular. Tekrar olması halinde destek sunarlar." (K9)

"Akrabalarım geçmişte destek verdiler. Şu anda gerek olursa destek olacaklarını düşünüyorum." (K14)

"Buradaki insanlar birbirlerine bağlı insanlardır. İhtiyaç olunca yardım ederler." (K40)

Destek görme alt kodunda katılımcılar ayrıca "komşu desteği" konusunda da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar komşularından destek görebileceklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K10, K16 ve K27 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Komşularımdan destek görebileceğimi düşünüyorum." (K10)

"Hayırseverler zekât, sadaka ve kurban eti veriyorlar. Komşularımız bize ulaşıyor. Dükkânı olan bazı komşular ulaşıp bize zekât veriyorlar." (K16)

"Herkesin kendi maddi durumu belli olduğu için destek sunacaklarını düşünmüyorum. Ama isterler mi isterler. Maddi imkanları elverince yaparlar." (K27)

Destek görme alt kodunda katılımcılar ayrıca "arkadaş çevresi desteği" konusunda da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar arkadaşlarından destek görebileceklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K6, K11 ve K33 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Evet destek olacaklarını düşünüyorum. 20 arkadaşım varsa bunlardan 2-3 arkadaşımın destek sunacağını düşünüyorum." (K6)

"Destek vereceklerini düşünüyorum. Biz bu evi yaptığımızda arkadaşlarım bize destek oldular." (K11)

"Ne yalan söyleyeyim. Bir hafta önce Karadeniz Bölgesinden gelen yardımseverler bir çuval gıda verdiler. Arkadaşlarım bazen 100-200-500 TL veriyorlar. Fazla insan tanımıyorum." (K33)

Destek görme alt kodunda katılımcılar ayrıca "kimseden destek görmeme" konusunda da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar kimseden destek görmediklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K1, K8 ve K32 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Bir sorun yaşadığımda herhangi bir destek görmedim. Destek görebileceğimi düşünmüyorum." (K1)

"Hayır düşünmüyorum. Hastalandığımda hastaneye kadar gelip yardım ettiler. Ama maddiyat açısından destek sunabileceklerini düşünmüyorum." (K8)

"Hayır destekleyeceklerini düşünmüyorum. Herkes yabancı. Kim kime yardım eder. Hiç komşularımdan bir destek istemedim." (K32)

Destek görme alt kodunda katılımcılar ayrıca "maddi yardım" konusunda da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar maddi yardım aldıkları hakkında görüş belirtmişlerdir. Konuyla ilgili K1 ve K33 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Bir sorun yaşadığımda komşularımın destek vereceklerini düşünüyorum. Çünkü bir sorun yaşadığımda destek veriyorlar. Oğlumu ameliyat ederken iki komşum borç para verdiler." (K1)

"Parasız kaldığım zaman 200 TL falan istediğimde borç verebilirler." (K33)

4.2.1.3 Aşirete bağlılık

Sosyal sermaye kategorisinde katılımcılar ayrıca "aşirete bağlılık" konusunda görüş bildirmişlerdir. Aşirete bağlılık kodu kendi içerisinde 2 alt koddan oluşmaktadır. Bunlar; "bağlılık hissetme" ve "bağlılık hissetmeme"dir. Katılımcılar yoğun olarak "bağlılık hissetmeme" ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan 41 katılımcıdan 21'inin bir aşirete mensup olduğunu beyan ettiği ama 21 kişiden 16'sının mensup olduğu aşiretine

bir bağlılık hissetmediği, 5 katılımcının bağlılık hissettiğini beyan ettiği görülmektedir. Yoksullukla mücadele eden ve sosyal yardımlardan yararlanan katılımcıların, yüzyıllardır bölgede insanların kendilerini tanımlamak ve aidiyetini ifade etmek için kullandığı aşiret gerçekliğine bir tepkisellik içerisinde olduğu ve aşirete bağlılık düzeyinde önemli bir aşınmanın gerçekleştiği görülmektedir.

4.2.1.4 Katılımcıların cinsiyetine göre sosyal sermaye durumları

Sosyal sermaye teması katılımcıların cinsiyetine göre incelenmiştir. Buna göre cinsiyet kategorisinde kadınlar, "kimseden destek görmeme" kodunda yoğunlaşmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Sosyal Sermaye

	Erkek	Kadın	Toplam
Sosyal Sermaye			
Göç ile Yerleşme	9	13	22
Kalabalık Aile	3	6	9
Güven Duyma			
Aileye Güven	16	22	38
Aileye Güvensizlik		4	4
Akrabaya Güven	11	12	23
Belirli Akrabalara Güven	2	5	7
Akrabaya Güvensizlik	4	8	12
Komşuya Güven	12	17	29
Komşuya Güvensizlik	4	6	10
Arkadaşa Güven	11	10	21
Arkadaşa Güvensizlik	2	8	10
Arkadaş Çevresi Olmaması	7	11	18
Destek Görme			
Aile Desteği	12	16	28
Akraba Desteği	10	5	15
Komşu Desteği	7	10	17
Arkadaş Çevresi Desteği	15	6	21
Kimseden Destek Görmeme	23	71	94
Maddi Yardım	2	7	9
Aşirete Bağlılık			
Bağlılık Hissetme	1	4	5
Bağlılık Hissetmeme	7	9	16
TOPLAM	158	250	408
N= Belgeler/Konuşmacılar	16 (39,0%	25 (61,0%)	41 (100,0%)

4.2.1.5 Katılımcıların eğitim durumuna göre sosyal sermaye durumları

Sosyal sermaye teması katılımcıların eğitim durumuna göre incelenmiştir. Buna göre eğitim durumu kategorisindeki "hiç okula gitmemiş kişiler", "kimseden destek görmeme" kodunda yoğunlaşmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Sosyal Sermaye

	Hiç okula gitmemiş	İlkokul	İlkokul terk	Lisans	Lise	Okula gitmemiş	Okur-yazar	Ortaokul	Toplam
Sosyal Sermaye									
Göç ile Yerleşme	9	5	1	1	3	1		2	22
Kalabalık Aile	3		1		1	2		2	9
Güven Duyma									
Aileye Güven	13	6	3	1	7	3	1	4	38
Aileye Güvensizlik	2	2							4
Akrabaya Güven	7	4	1		5	2	1	3	23
Belirli Akrabalara Güven	2	2		1	1			1	7
Akrabaya Güvensizlik	6	2	2		1	1			12
Komşuya Güven	10	5	1	1	6	2	1	3	29
Komşuya Güvensizlik	4	2	2		1			1	10
Arkadaşa Güven	6	5		1	4	1	1	3	21
Arkadaşa Güvensizlik	4	1	2		1	1		1	10
Arkadaş Çevresi Olmaması	11	1	3		2	1			18
Destek Görme									
Aile Desteği	9	5	2		6	1	2	3	28
Akraba Desteği	3	3	1		4			4	15
Komşu Desteği	7	3		1	2	2		2	17
Arkadaş Çevresi Desteği	3	7		1	4		2	4	21
Kimseden Destek Görmeme	41	12	8	2	15	10	1	5	94
Maddi Yardım	2	3			1	1	1	1	9
Aşirete Bağlılık									
Bağlılık Hissetme			1		1	2		1	5
Bağlılık Hissetmeme	7	4			3	1		1	16
TOPLAM	149	72	28	9	68	31	10	41	408
N= Belgeler/Konuşmacılar	15 (36,6%)	7 (17,1%)	3 (7,3%)	1 (2,4%)	7 (17,1%	3 (7,3%)	1 (2,4%)	4 (9,8%)	41 (100,0%)

4.2.1.6 Katılımcıların çalışma durumu ve cinsiyetine göre sosyal sermaye

Sosyal sermaye teması katılımcıların çalışma durumuna ve cinsiyetine göre incelenmiştir. Buna göre; "çalışma durumu" kategorisindeki "çalışmayanlar" ve "kadınlar", "kimseden destek görmeme" kodunda yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Çalışma Durumu ve Cinsiyetine Göre Sosyal Sermaye

	Bazen çalışıyor	Bazı aylar	Çalışıyor	Çalışmıyor	Erkek	Kadın	Toplam
Sosyal Sermaye							
Göç ile Yerleşme	1		8	13	9	13	44
Kalabalık Aile			3	6	3	6	18
Güven Duyma							
Aileye Güven	1	1	11	25	16	22	76
Aileye Güvensizlik			1	3		4	8
Akrabaya Güven	1	1	7	14	11	12	46
Belirli Akrabalara Güven		1	3	3	2	5	14
Akrabaya Güvensizlik			1	11	4	8	24
Komşuya Güven	1	1	8	19	12	17	58
Komşuya Güvensizlik			4	6	4	6	20
Arkadaşa Güven	1	1	6	13	11	10	42
Arkadaşa Güvensizlik			3	7	2	8	20
Arkadaş Çevresi Olmaması			4	14	7	11	36
Destek Görme							
Aile Desteği	1		11	16	12	16	56
Akraba Desteği	1		7	7	10	5	30
Komşu Desteği	1	1	5	10	7	10	34
Arkadaş Çevresi Desteği	1	1	9	10	15	6	42
Kimseden Destek Görmeme		2	17	75	23	71	188
Maddi Yardım			2	7	2	7	18
Aşirete Bağlılık							
Bağlılık Hissetme			2	3	1	4	10
Bağlılık Hissetmeme	1		4	11	7	9	32
TOPLAM	10	9	116	273	158	250	816
N= Belgeler/Konuşmacılar	1 (2,4%)	1 (2,4%)	11 (26,8%)	28 (68,3%)	16 (39,0%	25 (61,0%	41 (100,0%)

4.2.1.7 Katılımcıların yoksulluğu hissetme durumuna ve cinsiyetine göre sosyal sermaye durumları

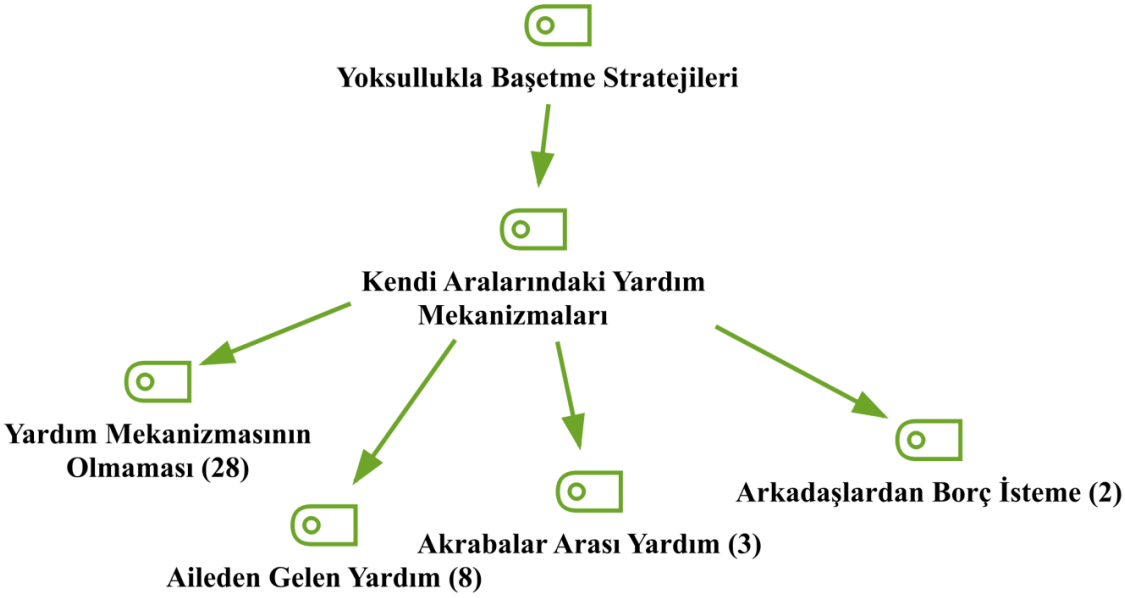
Sosyal sermaye teması katılımcıların yoksulluk hissetme durumuna ve cinsiyetine göre incelenmiştir. Buna göre; yoksulluk hissetme kategorisindeki "yoksulluğu hissedenler" ve "kadınlar", "kimseden destek görmeme" kodunda yoğunlaşmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun da kadın olması göz önünde bulundurulduğunda Tablo.8'de görülen bu durum, kadın olan bireylerin, sosyal sermaye bileşenlerinden olan destek görme açısından daha dezavantajlı durumda olduklarını ve daha fazla gelir aktarımı desteklerine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Ortaya çıkan bu tablo araştırmaya katılan kadın katılımcıların, yukarıda kadın yoksulluğu konusunda dile getirilen kadınların yaşadığı sorunlara paralel dezavantajlar yaşadıklarını göstermektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Yoksulluk Hissetme Durumuna ve Cinsiyetine Göre Sosyal Sermaye Durumları

	Hissediyor	Hissetmiyor	Erkek	Kadın	Toplam
Sosyal Sermaye					
Göç ile Yerleşme	17	5	9	13	44
Kalabalık Aile	7	2	3	6	18
Güven Duyma					
Aileye Güven	30	8	16	22	76
Aileye Güvensizlik	4			4	8
Akrabaya Güven	18	5	11	12	46
Belirli Akrabalara Güven	5	2	2	5	14
Akrabaya Güvensizlik	11	1	4	8	24
Komşuya Güven	22	7	12	17	58
Komşuya Güvensizlik	9	1	4	6	20
Arkadaşa Güven	16	5	11	10	42
Arkadaşa Güvensizlik	9	1	2	8	20
Arkadaş Çevresi Olmaması	16	2	7	11	36
Destek Görme					
Aile Desteği	24	4	12	16	56
Akraba Desteği	11	4	10	5	30
Komşu Desteği	13	4	7	10	34
Arkadaş Çevresi Desteği	14	7	15	6	42
Kimseden Destek Görmeme	77	17	23	71	188
Maddi Yardım	9		2	7	18
Aşirete Bağlılık					
Bağlılık Hissetme	4	1	1	4	10
Bağlılık Hissetmeme	14	2	7	9	32
TOPLAM	330	78	158	250	816
N= Belgeler/Konuşmacılar	33 (80,5%)	8 (19,5%)	16 (39,0%	25 (61,0%)	41 (100,0%)

4.2.2 Yararlanıcıların yoksulluk ile baş etme stratejileri durumu

Yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerden araştırmaya katılan katılımcılara yöneltilen sorulardan oluşan bir diğer tema "Yoksullukla Baş Etme Stratejileri" temasıdır. Yoksullukla Baş Etme Stratejileri temasına ait "Kendi Aralarındaki Yardım Mekanizmaları" kodu oluşmuştur. Kendi Aralarındaki Yardım Mekanizmaları kodunun 4 alt koddan oluştuğu görülmektedir. Bunlar; "yardım mekanizmasının olmaması", "akrabalar arası yardım", "arkadaşlardan borç isteme" ve "aileden gelen yardım" alt kodlarıdır.

Şekil 4.Yoksulluk ile Baş Etme Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

4.2.2.1 Kendi aralarındaki yardım mekanizmaları

Araştırmaya katılan katılımcılar "yardım mekanizmasının olmaması" ile ilgili en yoğun olarak görüşleri bildirmişlerdir. Katılımcılar akrabaları, arkadaşları ile kendi aralarında bir yardım mekanizmasının olmadığını dile getirmiştir. Konuyla ilgili K9, K24 ve K31 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Aramızda öyle bir mekanizma yok." (K9)

"Akrabalarımız arasında böyle bir yardımlaşma yok." (K24)

"Şu ana kadar böyle bir yardımlaşma yöntemi olmadı. Biz kiradaydık. Hiçbir şeyimiz yoktu. Bu çocuklar küçüktü babaları terk etmişti. Sonra biz evlendik öyle öyle geçti. Bu maaşı alana kadar. Zordu." (K31)

Katılımcıların ikinci sırada en çok dile getirdiği görüşün "aileden gelen yardım" ile ilgili olduğu görülmektedir. Katılımcılar aileden yardım aldıklarına değinmişlerdir. Konuyla ilgili K2 ve K33 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Sadece babamın desteğiyle toparlanmaya çalıştık." (K2)

"Dayımlar ve annem sadece bayramlarda 1000 TL para yardımı gönderirler." (K33)

Katılımcıların üçüncü sırada en çok dile getirdiği görüşün "akrabalar arası yardım" ile ilgili olduğu görülmektedir. Katılımcıların azı da olsa akrabalarından yardım aldıklarına değinmişlerdir. Konuyla ilgili K17 ve K41 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Çok büyük bir sıkıntı yaşıyorsam hastalık gibi, akraba ve arkadaşlardan destek isterim. Biz akrabalar, amca çocukları arasında her ay 100 Tl gibi bir para topluyoruz. Bu parayla taziyelere, hasta ziyaretlerine gidilir." (K17)

"Akrabalar zor durumda destek verirler." (K41)

Katılımcıların bu temada son olarak "arkadaşlardan borç isteme" ile ilgili de görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcıların kendi aralarındaki yardım mekanizması olarak "arkadaştan borç istemek" ile ilgili görüş bildirdikleri görülmektedir. Konuyla ilgili K29 ve K39 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

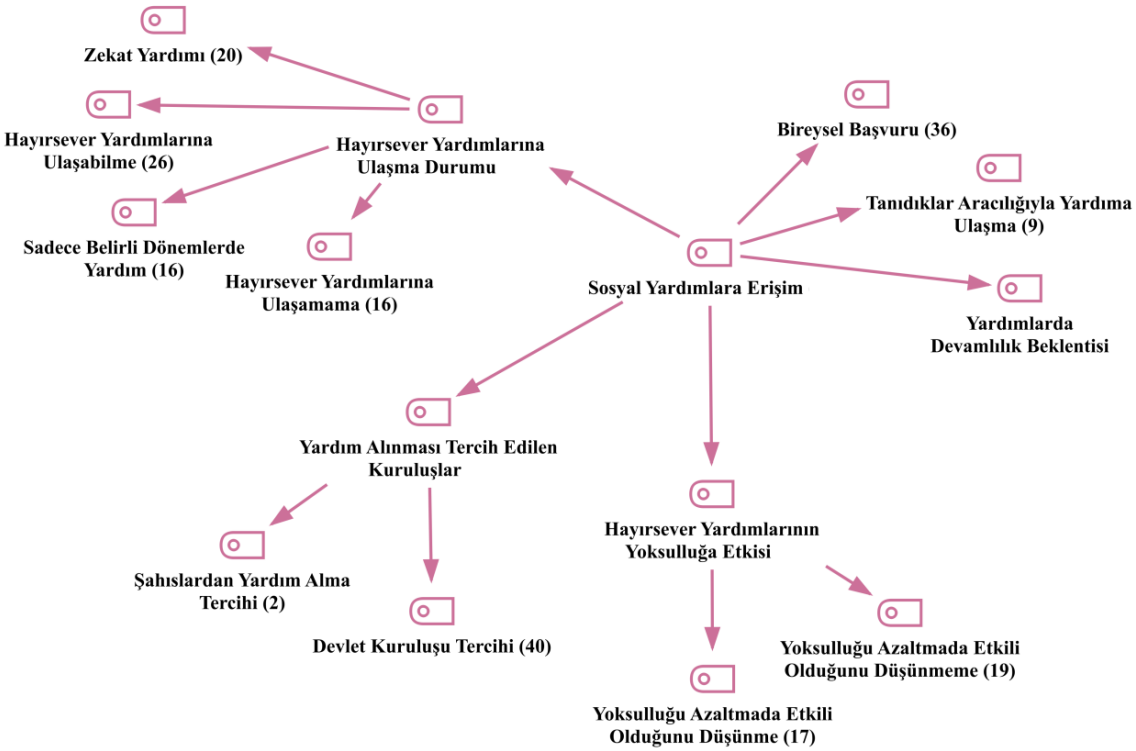
"Akrabalar, ablalar bazen borç veriyor." (K29)

"Arkadaşlardan borç isterim." (K39)

Araştırmaya katılan katılımcıların beyanlarından, katılımcıların sosyal çevresi ile yardımlaşma davranışlarının büyük ölçüde zayıflamış olduğu, akrabalar arasındaki yardımlaşmanın çok alt düzeylerde olduğu ve gerçekleşen çok az düzeydeki yardımlaşmanın da anne, baba gibi birinci derece akrabalar arası gerçekleşebildiği anlaşılmaktadır.

4.2.3 Yararlanıcıların sosyal yardımlara erişim durumu

Yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan katılımcılardan elde edilen bulgulardan oluşan bir diğer tema olan "Sosyal Yardımlara Erişim" temasına ait 6 kategorinin oluştuğu görülmektedir. Bunlar; "hayırsever yardımlarına ulaşma durumu", "hayırsever yardımlarının yoksulluğa etkisi", "yardım alınması tercih edilen kuruluşlar", "bireysel başvuru", "tanıdıklar aracılığıyla yardıma ulaşma" ve "yardımlarda devamlılık beklentisi"dir.

Şekil 5. Sosyal Yardımlara Erişim Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

4.2.3.1 Hayırsever yardımlarına ulaşma durumu

Hayırsever yardımlarına ulaşma durumu kategorisi 4 koddan oluşmaktadır. Bunlar; "hayırsever yardımlarına ulaşabilme", "zekât yardımı", "hayırsever yardımlarına ulaşamama" ve "sadece belirli dönemlerde yardım"dır. Katılımcılar "en yoğun" olarak hayırsever yardımlarına ulaşabilme ile ilgili görüş bildirmiştir. Katılımcılar hayırsever yardımlarına ulaşabildiklerini ifade etmiştir. Konuyla ilgili K5, K17 ve K22 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Hayırseverler bize ulaşıyor. Kendileri arıyor telefonla." (K5)

"Bazen hiç tanımadığım yerlerden bir zarf geliyor. Ben peşine düşmüyorum. Onlar bize ulaşıyor." (K17)

"Hayırseverler eşime ulaşıyor. Bazen eşim arıyor bazen onlar ulaşıyor. Zekât, sadaka bayramdan bayrama bize yardım veriliyor." (K22)

Katılımcılar ikinci olarak "zekât yardımı" ile ilgili de görüş bildirmiş ve zekât yardımını aldıklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili K3, K18 ve K29 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Zekatlar işimizi görüyor." (K3)

"Hayırseverler kapımıza 100-200 TL gibi zekât getiriyorlar. Biz aramıyoruz. Onlar bize ulaşıyorlar." (K18)

"Sadece bir kez eşimin halası zekât vermiştir. Yardım talebinde bulunmuyoruz. Bir de eşimin bir arkadaşı zekât veriyor." (K29)

Katılımcılar Hayırsever Yardımlarına Ulaşma kategorisinde üçüncü olarak "hayırsever yardımlarına ulaşamama" ile ilgili de görüş bildirmiştir. Katılımcılar, hayırseverlerin yardımlarına ulaşamadıklarını ifade etmiştir. Konuyla ilgili K6, K21 ve K34 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Fakirler, yeterince hayırseverlerin yardımına ulaşamıyor." (K6)

"Hayırseverler bize yardımlarda bulunmuyor." (K21)

"Sadece geçen bayramda Kızılay tarafından gıda desteği yapıldı. Bunun dışında hayırseverler tarafından bize bir destek ulaşmıyor." (K34)

Katılımcılar son olarak sadece "belirli dönemlerde yardım" ile ilgili görüş bildirmiş ve sadece "belirli dönemlerde yardım" aldıklarını ifade etmiştir. Konuyla ilgili K1, K22 ve K37 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Hayırseverlerin yardımları Ramazan'dan Ramazan'a oluyor." (K1)

"Hayırseverler eşime ulaşıyor. Bazen eşim arıyor bazen onlar ulaşıyor. Zekât, sadaka bayramdan bayrama bize yardım veriliyor." (K22)

"Ramazan'dan Ramazan'a muhtarımız zenginlerden aldığı erzak kutularını bize getiriyor. Bunun dışında bir yardım yok." (K37)

4.2.3.2 Hayırsever yardımlarının yoksulluğa etkisi

Hayırsever yardımlarının yoksulluğa etkisi kategorisi 2 koddan oluşmaktadır. Bunlar; "yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünmeme" ve "yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünme" kodlarıdır.

Katılımcılar en yoğun olarak "yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünmeme" ile ilgili görüşlerini bildirerek "hayırsever yardımlarının yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünmediklerini" belirtmiştir. Konuyla ilgili K6, K25 ve K37 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Genel olarak etkili olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu yardımlar fakirlere gitmiyor. Zenginler fakirlerden daha fakir olmuş, zenginler daha çok peşine düşüyor. Fakirler, yeterince hayırseverlerin yardımına ulaşamıyor." (K6)

"Bu yardımların çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Zenginler genelde kendine yakın yoksullara yardımı vermektedir. Bizim gibi fakirlere çok az ulaşabilmekte." (K25)

"Ne de olsa bir yardımdır. Hiç yoktan iyidir. Yoksulluğu azaltmaz seneden seneye yapılan bir yardım." (K37)

Katılımcılar "yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünme" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Daha az olmakla birlikte katılımcılar "hayırsever yardımlarının "yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşündüklerini" de belirtmiştir. Konuyla ilgili K2, K8 ve K28 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Bir nevi eve katkısı oluyor. Yükümüz hafifliyor. Bu ekonomik krizde mutfağa bir katkısı oluyor. Çocukların ihtiyaçlarını karşılıyor." (K2)

"Evet. Bir hayırseverin yapacağı bir yardım insanın bir açığını kapatıyor. Bu yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyorum." (K8)

"Hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyorum. Birisi bir ekmek parası verse fakirliğim azalır." (K28)

4.2.3.3 Sosyal yardım alınması tercihi

Yardım alınması tercih edilen kuruluşlar kategorisi 2 koddan oluşmaktadır. Bunlar; "devlet kuruluşu tercihi" ve "şahıslardan yardım alma tercihi"dir.

Katılımcılar "en yoğun" olarak devlet kuruluşu tercihi ile ilgili görüşlerini bildirmiş ve katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal yardımları devlet kuruluşlarından almayı tercih ettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili K3, K14 ve K25 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Devlet daha iyidir. Devlet devamlı olduğu için devletten almayı isterim." (K3)

"Yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Devlet dışındaki kuruluşlardan gelirse acaba nereden, niçin gelmiş diye düşünürüz. Devletten gelen yardım daha güvenlidir." (K14)

"Sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Devlet kuruluşları daha güvencelidir. Daha çok güveniyorum devlet kuruluşlarına." (K25)

Katılımcılar şahıslardan yardım alma tercihi ile ilgili de görüşlerini bildirmiş ve sosyal yardımları şahıslardan almayı tercih ettiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili sadece 2 kişi, K10 ve K21 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Şahıslar daha iyi diyorum. Ama şu an da şahıslar pek olmadığı için mecburen devletten, vakıftan alıyoruz. Devlet nerden getirecek bizim ödediğimiz vergilerden verecek." (K10)

"Şahıslardan almayı tercih ederim. Belki devletten aldığımız yardımlar bize haramdır diyorum. Senin yemek kokunun gittiği yoksul bir komşuna eğer yemek göndermezsen sen günahkâr olursun." (K21)

Sosyal yardımlara erişim temasında katılımcılar ayrıca "bireysel başvuru" ile ilgili de görüş bildirmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu sosyal yardım için kendileri, kimseyi araya koymadan sosyal yardım kuruluşlarına gidip, başvuru yapmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili K2, K6 ve K17 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bazen kendim gidip başvuruyorum. Bazen de yakınlarım aracılığıyla başvuruyorum.” (K2)

“Hiç ilişkiye geçmiyorum. Eğer vakıf olursa eşim gidip direk dilekçe veriyor. Devlet inceliyor eğer hak etmişsek veriyor. Hiç kimseyi aracı yapmıyoruz. Kendi hakkımızı kendimiz arıyoruz.” (K6)

“Kendim gidip başvururum ya da online olarak başvururum.” (K17)

Sosyal yardımlara erişim temasında katılımcılar ayrıca “tanıdıklar aracılığıyla yardıma ulaşma” ile ilgili de görüş bildirmiş ve yardımlara tanıdıklar aracılığıyla ulaştıklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili K8 şunu ifade etmiştir:

“Bir tanıdık aracılığıyla iletişim kuruyoruz.” (K8)

Katılımcılar “sosyal yardımlara erişim” temasında ayrıca “yardımlarda devamlılık beklentisi” ile ilgili de görüş bildirmiştir. Katılımcılar yapılan yardımlardan devamlılık beklediğini belirtmiştir. Konuyla ilgili K5 ve K30 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Ama her ay olsa daha iyi olurdu diyor katılımcı sürekli olmadığını vurgulayarak.” (K5)

“Sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ederim. Çünkü şahıslar yardımı verseler de düzenli vermezler ve az verirler.” (K30)

4.2.3.4 Katılımcıların cinsiyetine göre sosyal yardımlara erişim hakkındaki bakış açıları

Sosyal yardımlara erişim temasında katılımcılar cinsiyetine göre incelenmiştir. Buna göre; hem kadın kem de erkek katılımcıların “devlet kuruluşu tercihi” ve “bireysel başvuru” kodunda yoğunlaşmıştır. Bu temada cinsiyetin sosyal yardımlara erişim hakkındaki görüşlerin oluşmasında bir farklılaşma oluşturmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 9. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Sosyal Yardımlara Erişim

	Erkek	Kadın	Toplam
Sosyal Yardımlara Erişim			
Hayırsever Yardımlarına Ulaşma Durumu			
Hayırsever Yardımlarına Ulaşabilme	12	14	26
Hayırsever Yardımlarına Ulaşamama	6	10	16
Zekat Yardımı	4	16	20
Sadece Belirli Dönemlerde Yardım	4	12	16
Hayırsever Yardımlarının Yoksulluğa Etkisi			
Yoksulluğu Azaltmada Etkili Olduğunu Düşünme	6	11	17
Yoksulluğu Azaltmada Etkili Olduğunu Düşünmeme	10	9	19
Yardım Alınması Tercih Edilen Kuruluşlar			
Devlet Kuruluşu Tercihi	15	25	40
Şahıslardan Yardım Alma Tercihi	1	1	2
Bireysel Başvuru	15	21	36
Tanıdıklar Aracılığıyla Yardıma Ulaşma	3	6	9
Yardımlarda Devamlılık Beklentisi	4	6	10
TOPLAM	80	131	211
N= Belgeler/Konuşmacılar	16 (39,0%	25 (61,0%)	41 (100,0%)

4.2.3.5 Katılımcıların yoksulluk hissetme durumuna ve cinsiyetine göre sosyal yardımlara erişim

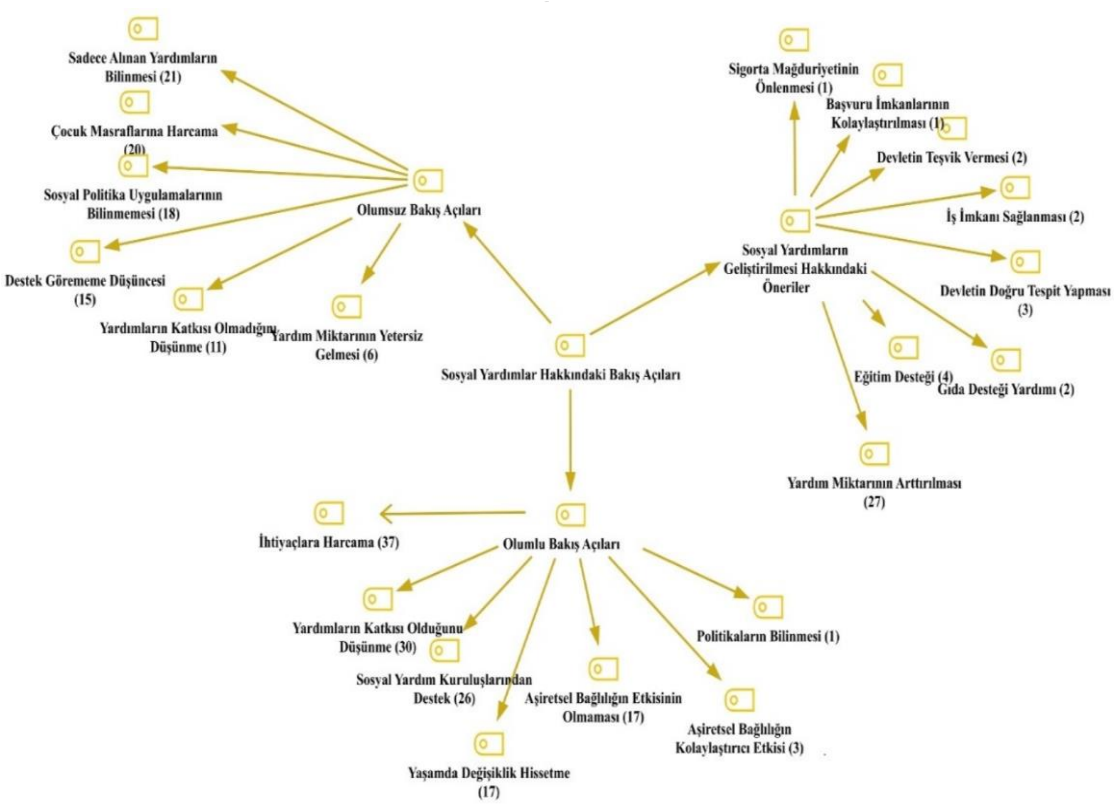
Sosyal yardımlara erişim temasında katılımcılar "cinsiyetine" ve "yoksulluk hissetme durumuna" göre incelenmiştir. Buna göre; "yoksulluğu hisseden kadınların" "devlet kuruluşu tercihi" ve "bireysel başvuru" kodunda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 10. Katılımcıların Yoksulluk Hissetme Durumuna ve Cinsiyetine Göre Sosyal Yardımlara Erişim

	Hissediyor	Hissetmiyor	Erkek	Kadın	Toplam
Sosyal Yardımlara Erişim					
Hayırsever Yardımlarına Ulaşma Durumu					
Hayırsever Yardımlarına Ulaşabilme	21	5	12	14	52
Hayırsever Yardımlarına Ulaşamama	12	4	6	10	32
Zekat Yardımı	17	3	4	16	40
Sadece Belirli Dönemlerde Yardım	15	1	4	12	32
Hayırsever Yardımlarının Yoksulluğa Etkisi					
Yoksulluğu Azaltmada Etkili Olduğunu Düşünme	15	2	6	11	34
Yoksulluğu Azaltmada Etkili Olduğunu Düşünmeme	14	5	10	9	38
Yardım Alınması Tercih Edilen Kuruluşlar					
Devlet Kuruluşu Tercihi	33	7	15	25	80
Şahıslardan Yardım Alma Tercihi	1	1	1	1	4
Bireysel Başvuru	29	7	15	21	72
Tanıdıklar Aracılığıyla Yardıma Ulaşma	7	2	3	6	18
Yardımlarda Devamlılık Beklentisi	9	1	4	6	20
TOPLAM	173	38	80	131	422
N= Belgeler/Konuşmacılar	33 (80,5%)	8 (19,5%)	16 (39,0%	25 (61,0%)	41 (100,0%)

4.2.4 Yararlanıcıların sosyal yardımlar hakkındaki bakış açıları

Yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan katılımcılardan elde edilen bulgulardan oluşan bir diğer tema olan ve araştırmanın ana probleminin oluşturan "Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açıları" temasına ait 3 kategorinin oluştuğu görülmektedir. Bunlar; "olumsuz bakış açıları", "olumlu bakış açıları" ve "sosyal yardımların geliştirilmesi hakkındaki öneriler"dir.

Şekil 6. Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açıları Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

4.2.4.1 Yararlanıcıların olumsuz bakış açıları

Olumsuz bakış açıları kategorisinde 6 kod belirtilmiştir. Bunlar; "sadece alınan yardımların bilinmesi", "çocuk masraflarına harcama", "sosyal politika uygulamalarının bilinmemesi", "destek görememe düşüncesi", "yardımların katkısı olmadığını düşünme" ve "yardım miktarının yetersiz gelmesi" kodlarıdır.

Yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerin, yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki farkındalık düzeyleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılar yoğun olarak "sadece alınan yardımların bilinmesi" ve "sosyal politika uygulamalarının bilinmemesi" ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Konuyla ilgili K6, K14 ve K39 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

"Hayır bir bilgim yoktur. Aldıklarımız dışında bilmiyorum. Biz bugüne kadar o kadar zor duruma düşmedik." (K6)

"Aldığımız yardımların dışındakileri bilmiyorum." (K14)

"Aldığım yardımlar dışında hangi destekler olduğu hakkında bir bilgim yok." (K39)

K2, K19 ve K36 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Hayır hiçbir bilgim yok." (K2)

"Bir bilgim yok." (K19)

"Duyuyorum. Ama yakın derecede bir bilgim yok." (K36)

Sosyal politika uygulamalarının bilinmesi ile ilgili katılımcıların tamamına yakınının bir farkındalığa sahip olamadığı görülmektedir. Sosyal politika uygulamalarının içeriğinin bilinmemesi konusunda, daha önce yapılmış çalışmalarda da değinildiği görülmektedir. Özsoy'un (2019), yaptığı çalışmada kamu yöneticisi konumundaki katılımcıların bile sosyal yardım mevzuatının dağınık ve anlaşılamaz olduğu hususlarında görüşlerin dile getirildiği görülmektedir (Özsoy, 2019, s. 368). Yoksul bireylerin sosyal yardımlar konusundaki farkındalık düzeyini ortaya koymaya dönük benzer bir çalışmanın Negiz (1911), tarafından Isparta ilinde yapıldığı görülmektedir. Negiz'in çalışmasında, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun gelir, meslek ve eğitim açısından düşük basamaklarda yer almasına rağmen, yaşadıkları yerde belediyenin ihtiyaçlarına yönelik sunduğu hizmetlerden yararlanmadan öte, birçoğunun ilgili birimlerden ve bu hizmetlerden haberdar bile olmadığı ortaya konulmuştur (Negiz, 2011, s. 339). Daha önce yapılan çalışmalar ve bu çalışmada ortaya konulan bulgular, büyük çoğunluğu okuryazar veya ilkokul mezunu durumunda olan yararlanıcıların sosyal politika uygulamaları hakkında farkındalık kazanması için sosyal yardım mevzuatının sadeleştirilmesi ve tarafların bu konularda bilgilendirilmesi gereksinimini ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcılar ayrıca "destek görememe düşüncesi" ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların yarıya yakınının "sosyal yardım kuruluşlarından destek göremeyeceklerini düşündükleri" görülmüştür. Konuyla ilgili K2, K20 ve K31 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Sigortam engel olduğu için sosyal yardım kuruluşlarından destek görebileceğimi düşünmüyorum. Ama sigortam olduğu için destek konusunda bir deneyim yaşamadım." (K2)

"Destek görebileceğimi düşünmüyorum. Eğer torpiliniz varsa destek görebilirsiniz." (K20)

"Destek görebileceğimi düşünmüyorum. Yoksulluğu çok çektik pek bir destek görmedik." (K31)

Sosyal yardım kuruluşlarının devasa bütçeler ile yürüttükleri sosyal politika uygulamalarına rağmen halen katılımcıların yaklaşık yarısının ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığında sosyal yardım kuruluşlarından destek göremeyeceğini düşünmesinin üzerinde yetkili mekanizmaların düşünmesi ve önlem alması gereken önemli bir sorun olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılardan "yardımların katkısı olmadığını düşünme" ve "yardım miktarının yetersiz geldiği" görüşlerini dile getirenlerin, katılımcıların yaklaşık yarısını oluşturdukları görülmektedir. Konuyla ilgili K13, K20, K37, K8 ve K34 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Yardımlar çok cüz'i olduğu için hayatımda fazla bir değişiklik hissetmiyorum." (K13)

"Önemli bir değişiklik hissetmiyorum. Sadece elektrik parasını karşılayabilir. Bir kilo çay, bir kilo peynir ancak alınabilir." (K20)

"Bu yardımı almadan önce bu çocuklar küçüktü, şu an büyüdüler. Yardımlar ihtiyacımızın bir kısmını karşılıyor. Ama halen çok zorlanıyoruz. Çocuklar büyüdü. Dershane vb. ihtiyaçları var. 200-300 TL'lik destek neye yetebilir ki." (K37)

> *Benim şahsi fikrim engelli olan insan zor durumda olan biridir ister istemez. Yardım miktarı daha fazla olsaydı daha iyi olurdu. Şu an çok yetersiz. Diyarbakır'a otobüsle gidip gelme bir 500 TL tutuyor. Engelli aylığımız dışında sağlık kontrollerine gidip geldiğimizde yol desteği sunulabilirdi. Daha moral bulurduk. (K8)*

"Yardımların miktarı arttırılsa iyi olurdu. Yardım miktarı çok az, insanlara yetmiyor ki." (K34)

Bu çalışmada, ortaya konulan katılımcıların yardım miktarının yetersiz geldiği yönündeki düşüncenin benzer çalışmalarda ortaya konduğu görülmektedir. Özsoy'un (2019), çalışmasında katılımcıların çoğunlukla sosyal yardımların büyüklüğünün yoksulluktan kurtarmaya yeterli olmadığı ancak ülke kaynaklarındaki kısıt nedeniyle var olan durumun oluştuğu görüşünde oldukları görülmüştür (Özsoy, 2019, s. 382).

4.2.4.2 Yararlanıcıların olumlu bakış açıları

Olumlu bakış açıları kategorisinde 7 kod belirtilmiştir. Bunlar; "ihtiyaçlara harcama" "yardımların katkısı olduğunu düşünme", "sosyal yardım kuruluşlarından destek görebileceğini düşünme", "yaşamda değişiklik hissetme", "aşiretsel bağlılığın etkisinin olmaması, aşiretsel bağlılığın kolaylaştırıcı etkisi ve "politikaların bilinmesi"dir.

Araştırmanın alt problemlerinden biri yararlanıcıların aldıkları sosyal harcamaları ne yaptıkları sorusuydu. Bu amaçla herhangi bir aile bireyinin alınan sosyal yardımlara el koyup koymadığını anlamak için özellikle sosyal yardımlardan yararlanan kadın katılımcıların aldıkları sosyal yardımları ne yaptıkları, anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılar bu soruya cevap olarak "ihtiyaçlara harcama" ile ilgili en yoğun olarak görüşlerini bildirmişlerdir. Elde edilen bulgulardan özellikle kadınların alınan sosyal yardımların harcanması üzerinde tasarruf sahibi oldukları görülmektedir. Konuyla ilgili K2, K8 ve K24 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Ben harcamaları yapıyorum. Elektrik ve mutfak harcamalarını yapıyorum." (K2)

"Yardımları kendi kontrol zamanlarımda harcıyorum. Diğer zamanlarda da kendi ihtiyaçlarıma harcıyorum." (K8)

"Kendim, erzak ve çocukların giyimi gibi ihtiyaçların borçlarına veriyorum." (K24)

Katılımcılar ikinci sırada yararlandıkları yardımların, yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkısı olduğunu düşünme ile ilgili (30 katılımcı) görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar içerisinde Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında aldıkları sosyal yardımların yanında aynı zamanda Cizre Sosyal

Hizmet Merkezi tarafından verilen yardımlardan da yararlanların varlığının göz önünde bulundurulmasında yarar görülmektedir. Her iki kuruluşun yaptığı sosyal yardımlardan yararlananların hemen hepsinin aldıkları sosyal yardımların yaşadıkları sorunların çözümüne önemli bir katkısı olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili K2, K8 ve K24 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"En azından kira ve elektriğime veriyorum. Katkı oluyor, hiç yoktan iyi. Ama bu dönemde bu maaşla çok zor. Hem kira hem elektrik hem üniversitede çocuk okutmak bu maaşla çok zor." (K2)

"Tabii ki. Gönül rahatlığıyla tedavi gördüğüm Diyarbakır'a gidip gelebiliyorum. O stresi yaşamıyorum. Az da olsa katkı sunuyor bu yardımlar." (K8)

"Bu yardımlar olmasaydı çok zorlanırdık. Akrabalarım, komşularım dahil yardım edecek kimsemiz yoktu." (K24)

Katılımcılar ayrıca araştırmanın bir diğer alt problemi olan "sosyal yardım kuruluşlarından destek" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar yoğunluk açısından üçüncü sırada, ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldıklarında sosyal yardım kuruluşlarından destek görebileceğini düşündüklerini belirtmiştir. Konuyla ilgili K5, K12 ve K37 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Evet destek görebileceğimi düşünüyorum. Yaşadıklarımdan dolayı biliyorum." (K5)

"Büyük bir sıkıntı olursa karşılayamaz belki. Ama ufak tefek olursa karşılayabilir." (K12)

"İhtiyacımın yarısı ya da çeyreği kadar destek olarak görebileceğimi düşünüyorum." (K37)

Katılımcılara araştırmanın bir diğer alt problemi olan aşiretsel bağlılıkların sosyal yardım talebini ne yönde etkilediği ile ilgili sorulmuştur. Katılımcılar "aşiretsel bağlılığın etkisinin olmaması" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Bir aşirete mensup olan katılımcıların büyük çoğunluğu "aşirete olan bağlılıklarının sosyal yardım talebinde ve sosyal yardım almada etkisinin olmadığını" ifade etmiştir. Konuyla ilgili K12 ve K25 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Aşirete fazla bağlı değiliz. Bağlılığımız bizi sosyal yardıma başvurmaktan alıkoymuyor. Aşiretin bizim için kolaylaştırıcı bir rolü de yok." (K12)

"Aşiretsel bağlılığım beni sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymuyor. Kimse benim ihtiyaçlarımı karşılamaz. Aşiretim gelip benim sorunlarımı çözmüyor ki. Aşiretim bana sahip çıksaydı ben bu halde olmazdım." (K25)

Katılımcılar ayrıca araştırmanın bir diğer alt problemi olan "yaşamda değişiklik hissetme" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık yarısı aldıkları yardımlar ile yaşamlarında değişiklik hissettiklerini ifade etmiştir. Konuyla ilgili K9 ve K40 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra hayatımda değişiklikler hissettim. Geçimimiz daha rahat oluyor. Önceden zorlanıyordum." (K9)

"İster istemez değişiklikler hissedersiniz. İnsan bir yokluktan mesela olmayan şeyi alabiliyorsa ister istemez sevinir. Cebinde bir kuruş yoksa 1000 TL olsa insan değişiyor ister istemez." (K40)

Katılımcılar ayrıca "aşiretsel bağlılığın kolaylaştırıcı etkisi" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Çok az sayıdaki katılımcı "aşirete olan bağlılıklarının yardım alma" konusunda kolaylaştırıcı etkisi olduğunu ifade etmiştir. Konuyla ilgili K6 ve K40 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Hayır yardımlara başvurmaktan alıkoymuyor. Doğrudan bazı aşiretler yardımcı oluyorlar. Bizim de aşiret de aslında yardımcı, kolaylaştırıcı olabilir." (K6)

> *Aşiretsel bağlılığım beni sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymuyor. Öyle bir düşüncem yok. Kolaylaştırıcı rolü var aşiretin. Mesela Meman aşireti reisine telefon açıp söylersem. O da Vakıf başkanını arayabiliyor yardımcı olunması konusunda. Bizim burada o var. Onlar birbirlerine muhtaç olduğu için mecbur birbirlerine yardımcı oluyorlar. (K40)*

Katılımcılar ayrıca "sosyal politikaların bilinmesi" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Sadece bir katılımcı yoksullukla mücadele bağlamında uygulanan sosyal politikaları bildiğinden bahsetmiştir. Konuyla ilgili K27 kodlu katılımcı dile getirmiştir:

"Sosyo-Ekonomik Desteğini, eğitim desteğini, sağlık desteğini, çocuk yardımını, gıda, elektrik, yakıt desteğini ve yeni çıkan Aile Destek Programını biliyorum." (K27)

4.2.4.3 Yararlanıcıların sosyal yardımların geliştirilmesi hakkındaki öneriler

Sosyal yardımların geliştirilmesi hakkındaki öneriler kategorisinde 8 kod belirtilmiştir. Bunlar; "yardım miktarının arttırılması", "eğitim desteği", "devletin doğru tespit yapması", "devletin teşvik vermesi", "iş imkânı sağlanması", "gıda desteği yardımı", "sigorta mağduriyetinin önlenmesi" ve "başvuru imkânlarının kolaylaştırılması"dır.

Katılımcılar "yardım miktarının arttırılması" ile ilgili "en yoğun olarak" görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardımların miktarının arttırılması gerektiği önerisini belirtmiştir. Konuyla ilgili K3, K7 ve K18 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Her ay yardımın verilmesini isterim. Kızlarım çalışkan, onları okutmak istiyorum." (K3)

"Geçimimi sağlamıyor bu yardımlar. Eğer miktar arttırılabilinirse daha fazla katkı sunardı. Bir iş imkânı verilebilirse daha fazla katkı sunar. Eşime de iş imkânı verilseydi iyi olurdu." (K7)

"Yardımların miktarı arttırılırsa daha iyi olur. Engelli aylığının dışında para ve gıda desteği olsaydı daha iyi olurdu. Çocuğum üniversitede okuyor. Babaları da terk etmiş." (K18)

Katılımcılar "ayrıca eğitim desteği" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardım olarak eğitim desteği verilmesi konusunda öneri belirtmiştir. Konuyla ilgili K27 ve K37 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

> *İlk başvuru yaptığım zaman sosyo-ekonomik destek tek çocuğa veriliyordu. Tek çocuğa verildiği için hiçbir şeye yetmiyordu. Sonra 2. Çocuğa da verilince rahatlamaya başladım. SED yardımları sadece 1 çocuğa verilmemeli. Eğitim yardımı senede 1 değil de 1. Dönem ve 2. Dönem şeklinde verilse daha iyi olurdu. (K27)*

"Her ay çocuk başına 1000 TL yardım verilmesi gerekiyor. Her gün okula gitmesi 50 TL'yi gerektiriyor. Durumu olmayan kişiler için dershane desteği verilse iyi olurdu. Benim çocuğum dershaneye gitmek istiyor ama gönderemiyorum." (K37)

Katılımcılar ayrıca "devletin doğru tespit yapması" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardımlarda "devletin doğru tespit yapması gerektiği" konusunda öneri belirtmiştir. Konuyla ilgili K6 ve K19 kodlu katılımcılar dile getirmiştir:

> Devlet bir sistem kurması lazım, gerçek mağdur olan vatandaşı birebir tespit etmesi lazım. Parti sistemine bağlamaması lazım. Mesela ben korkuyorum bir partiye üye olmaya. Ben üye olmadığım halde bir partide üye çıkmışım. Devlet şeffaf bir şekilde bu işi yapmalı. Gerçek mağdur olan vatandaşına yardım yapmalı.(K6)

"Verirse devlet kuruluşlarını tercih ederim. Devlet yoksulları tespit etmeyi daha iyi yapar." (K19)

Katılımcılar ayrıca "iş imkânı sağlanması" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardımın yanında "devletin iş imkânı sağlaması" konusunda öneri belirtmiştir. Konuyla ilgili K33 ve K38 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Yardım miktarı daha fazla olsaydı daha iyi olurdu. Çocuklarıma iş imkânı sağlansaydı daha fazla katkı sunardı." (K33)

"Verilen yardımın miktarı daha fazla olsaydı daha iyi olurdu. Çocuklarıma iş imkânı verilseydi iyi olurdu." (K38)

Katılımcılar ayrıca "devletin teşvik vermesi" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardımlarda "devletin teşvik vermesi" konusunda öneri belirtmiştir. Konuyla ilgili K6 kodlu katılımcı şunları dile getirmiştir:

> "Devlet bugün kooperatif kurabilir mesela 10-20 kişi ile. Köye dönüş için, hayvancılık için. Biz bunları istiyoruz. Ben köyüme dönmek istiyorum. Benim bağım, arsam, fıstık, badem ağaçlarım var köyde. Devlet teşvik verirse bu tür kalkınmalar olur. Bu fakir kişiler köye döner. Şu an bütün insanlar şehire toplanmışlar, herkesin gözü vakıfta kalmış, İki, üç, beş ayda bir 200 TL bir

> yardıma mahkûm olmuş vatandaş. Devlet vatandaşı yardımlara mahkûm etmiş. Eğer devlet gerçek bir fon yaratırsa devletin yükü hafifler." (K6)

Katılımcılar ayrıca "gıda desteği yardımı" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardımlarda "gıda desteği sağlanması" konusunda öneri belirtmiştir. Konuyla ilgili K31 ve K32 kodlu katılımcılar şunları dile getirmiştir:

"Engellilerimiz için gıda desteği olsaydı iyi olurdu. Islak mendil, kişisel bakım ürünü desteği olsaydı iyi olurdu." (K31)

"Bazen diyorum ki gıda yardımı da olsaydı iyi olurdu." (K32)

Katılımcılar ayrıca "başvuru imkânlarının kolaylaştırılması" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal yardımlara başvurma imkânlarının kolaylaştırılması veya her seferinde başvuruya gerek olmayacağı bir sistemi öneri olarak belirtmiştir. Konuyla ilgili K40 kodlu katılımcı şunları dile getirmiştir:

> Mesela şöyle bir fikrim var. Devlet isterse fakirlere daha kolay ulaşabilir. Nedeni ise vakıf kapısına gidiyorsunuz, kalabalıkta giremiyorsunuz, sıkılıyorsunuz. Memurlar da sıkılıyor. Vakıflarda insanların TC'leri kayıtlıdır. İsimler kayıtlıdır. Benim başvuruma, e-devlete girmeme gerek yoktur. Adresim kayıtlıdır. Başvuru imkanlarını daha kolaylaştırılmalı. (K40)

K40'ın getirdiği bu önerinin Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerinde yürütülen ve güvenceli asgari gelir desteği, asgari gelir güvencesi veya asgari tutunma geliri olarak adlandırılan uygulamalara tekabül ettiği anlaşılmaktadır (Alper, 2014, s. 156-157). Asgari gelir desteği önerisinin Özsoy'un (2019), sosyal politika uygulamalarından yararlanıcı konumunda olmayan akademisyen, yönetici ve uygulayıcı gibi birçok kesimden katılımcı ile yaptığı çalışmada da dile getirildiği görülmektedir. Özsoy'un (2019), çalışmasında katılımcılar, mevzuat dağınıklığının giderilerek önemli bir sosyal politika aracı olarak asgari gelir desteği uygulamasının en kısa zamanda başlatılması ve var olan yasal dağınıklığı ortadan kaldırılması yönünde değerlendirmelerde bulunmuşlardır (Özsoy, 2019, s. 367). Daha önce yapılmış olan çalışmalarda yararlanıcı konumunda olmayan katılımcılar tarafından dile getirilen bu konunun, bu çalışmada yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan katılımcılar

tarafından da dile getirilmesi bu konuda var olan bir gereksinimin varlığını ortaya koymaktadır.

Katılımcılar ayrıca "sigorta mağduriyetinin önlenmesi" ile ilgili de görüşlerini bildirmişlerdir. Kişi ölen eşinden dolayı bir sigortaya sahip durumda ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yapılan birçok sosyal yardımı alamamaktadır. Konuyla ilgili K2 kodlu katılımcı şunları dile getirmiştir:

"Sigortalıyız diye diğer haklardan mahrum bırakılmamamız gerekir. Sigortayı engel yapmasınlar. Yarım emekli maaşı aldığım için diğer sosyal yardımları alamıyorum. Mesela İŞKUR'da çalışmak istedim, ismim çıktı. Ama sigortam olduğu için İşkur kapsamında çalışamadım." (K2)

4.2.4.4 Yararlanıcıların sosyal sermaye durumlarına göre sosyal yardımlar hakkındaki bakış açıları

Katılımcılardan elde edilen bulgular incelendiğinde güçlü bir sosyal sermayeye sahip olanların sosyal yardımlar hakkındaki olumlu bir bakış açısına sahip olma düzeyinin, zayıf bir sosyal sermayeye sahip olanların sosyal yardımlar hakkındaki olumlu bir bakış açısına sahip olma düzeyinden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum belki de zayıf sosyal sermaye düzeyine sahip olan katılımcıların sosyal yardımlar hakkında daha olumlu düşünmesi gerektiği şeklindeki beklenti ile uyuşmadığı ifade edilebilir.

Tablo 11. Sosyal Sermaye Bileşenlerinin Sosyal Yardımlar Hakkındaki Bakış Açılarına Etkisi

Katılımcı adı	**Güven duyma**	**Destek görme**	**Sosyal ağlara katılım**	**Sosyal yardımlar hakkındaki bakış açısı**
K1	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K2	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K3	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K4	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K5	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K6	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumsuz
K7	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K8	Olumlu	Kısmen olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K9	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu
K10	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumlu
K11	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumlu
K12	Olumlu	Olumlu	Kısmen olumlu	Kısmen olumlu
K13	Kısmen olumlu	Kısmen olumlu	Olumsuz	Kısmen olumlu
K14	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumlu
K15	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu
K16	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K17	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumsuz
K18	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K19	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K20	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K21	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K22	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K23	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
K24	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K25	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumlu
K26	Kısmen olumlu	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumlu
K27	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
K28	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumlu

Katılımcı adı	Güven duyma	Destek görme	Sosyal ağlara katılım	Sosyal yardımlar hakkındaki bakış açısı
K29	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K30	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K31	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
K32	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumlu
K33	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
K34	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumlu
K35	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu
K36	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumlu
K37	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumsuz	Kısmen olumlu
K38	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
K39	Kısmen olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumlu
K40	Olumlu	Kısmen olumlu	Olumsuz	Olumlu
K41	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumlu

4.2.4.5 Katılımcıların bakış açılarına göre en çok vurgulanan kodlar

Katılımcı ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 6 'da gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Kod bulutuna göre en çok vurgulanan kodlar; "*Kimseden destek görmeme*," ekonomik sorunların çözümünde "*yardımların katkısının az olduğunu düşünme*", aldığı yardımları "*ihtiyaçlara harcama*", sosyal yardım almada "*Devlet Kuruluşu Tercihi*", "*Aileye Güven*", "*Komşuya Güven*", "*Yardımların katkısının olduğunu düşünme*", zor bir duruma düştüğünde "*Sosyal Yardım Kuruluşlarından Destek Görme*", yardımlara "*Bireysel başvuru*", sosyal yardım talebinde "*Aşiretsel Bağlılığın etkisinin olmaması*, hayırsever yardımlarında "*Sadece Belirli Dönemlerde Yardım*", sosyal çevresi ile geliştirdiği bir "*Yardım Mekanizmasının olmaması*", uygulanan sosyal politika uygulamalarından "*Sadece alınan yardımların bilinmesi*", hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların "*Yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünme",* "*Sosyal politika uygulamalarının bilinmemesi"* kodları olduğu görülmektedir.

Şekil 7. Kod Bulutu

4.3 Sosyal Yardım Çalışanlarından Elde Edilen Bulguların Betimsel Analizi

Yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcılardan elde edilen bulgularda dile getirilen sorunların biraz daha geniş bir perspektifle ele alınmasını sağlamak için Cizre Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında, yararlanıcıların tespiti ve sonrasındaki işlemlerde görev alan sosyal yardım görevlileri ile aşağıda sunulan başlıklarda mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

4.3.1 Sosyal yardım görevlisi-1'in (G1) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.3.1.1 Sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar

G1, sosyal yardım politika uygulamalarından yararlananların seçiminde muhtaçlık sınırının en önemli kıstasları olduğunu ve bu sınırın asgari ücretin üçte biri olduğunu ifade etmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri nasıl seçiyorsunuz?"

"G1: İlk Önce aileler bize başvuruyorlar. Sonra sosyal incelemeci arkadaşlar evlerine gidiyorlar. Evdeki durumu inceliyorlar. Başvuran kişi başı muhtaçlık sınırının altındaysa yardımı veriyoruz. Muhtaçlık sınırı asgari ücretin üçte biridir."

G1'in düşüncesine göre yararlanıcı seçiminde yaşadıkları en büyük sorun, bazı bireylerin hak etmediği halde, başkası alıyorsa kendisine de yardım verilmesi için ısrarcı olmalarıdır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlananları seçerken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?"

"G1: Genelde küçük yerlerde herkes hak etmese de yardım için ısrar ediyorlar. Sıkıntılar yaşıyoruz bu konularda. Eltim alıyor ben niye almıyorum diyor. Kendi görüşüne göre değerlendiriyor."

G1, aslında ölçütlerin yeterli olduğunu ama bölgede var olan kayıt dışı ekonomiden dolayı kişilerin mal varlığının tespit edilemediğini; bu durumun da yararlanıcı sayısını arttırarak vakfın elindeki kaynakların daha fazla bölünmesine ve sosyal yardım miktarlarının düşük kalmasına yol açtığını ileri sürmektedir. G3'ün yaptığı bu tespit, yararlanıcıların büyük çoğunluğunun da şikayetçi olduğu sosyal yardım miktarı düşüklüğünü önemli bir nedenini ortaya koymaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri seçmekte kullandığınız ölçütlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?"

> G1: Evet. Kişinin aldığı maaşlar, yaşadığı ortam ve malvarlığına bakıyoruz. Kayıt dışı ekonomi oluyor bazen. Kişinin sahip olduğu TIR arabasını şirket adına kayıtlı olması gerekiyor. Bu tır arabası onun adına olmayınca mal varlığı olmamış oluyor. Bir de burada komşular kişi hakkında sağlıklı bilgi vermiyorlar. Ya saklıyorlar ya da abartarak anlatıyorlar. Net bir bilgi olmuyor bazen.

4.3.1.2 Sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri

G1, durumu iyi olanların duyarlı davranıp sosyal yardım kuruluşlarına başvurmamasının en önemli katkı sunacağını düşünmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımların yararlanıcıların yoksullukla mücadelesine ne düzeyde katkı sunduğunu düşünüyorsunuz?"

> *G1: Eğer durumu normal ve çok iyiler duyarlı olursa vakfa başvurmazlarsa bu vereceğimiz yardımlar yoksulları orta seviyeye getirebilir. Şu anda orta seviyededir Ne çok iyi hale getiriyor ne de çok kötü hale getiriyor. Yaklaşık olarak 15 kalemde yardım veriyoruz. Zenginler başvurmazsa gelen toplam kaynak daha az kişiye bölünecek.*

G1'in kayıt dışı ekonomi ile mücadele edilmesi halinde yardım miktarlarının arttırılabileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımların geliştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Sosyal yardımların yapısında ne tür değişiklikler yapılması halinde yoksullukla mücadelede daha verimli sonuçlar alınacağını düşünüyorsunuz?"

> *G1: Çoğu yardımı biz yapıyoruz. Sadece bizim sıkıntımız eğer kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınırsa yeterli olur. Yoksa çocuk maaşı, dul maaşı, üç ayda bir yaptığımız yardımlar olur. Zaten onları bir seviyeye getiriyoruz. Verilebilecek çoğu şeyi veriyoruz. Dediğim gibi paylaşım fazla olunca o yüzden bir sıkıntı oluyor.*

4.3.2 Sosyal yardım görevlisi-2'nin (G2) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.3.2.1 Sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar

G2, yararlanıcıların seçiminde kendilerinin yaptığı incelemeleri baz aldıklarını ve yılda en az bir defa ekonomik durumu zayıf ve çok zayıf olanların evlerini ziyaret ederek son durumlarını incelediklerini dile getirmektedir

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri nasıl seçiyorsunuz?"

> G2: Öncelikle vatandaşın talebi doğrultusunda hareket ediyoruz. Aynı zamanda kendimizin yaptığı incelemeleri baz alıyoruz. Hane ziyaretleri yapıyoruz. Durumu zayıf olan vatandaşları belirliyoruz düzenli olarak yılda bir defa evlerini

ziyaret ediyoruz. Yılda bir zayıf ve çok zayıf olanlar bizim için öncelikli oluyor. E-Devlet üzerinden, CİMER üzerinden başvurular oluyor. Bunların taleplerini baz alıp hane ziyaretleri gerçekleştiriyoruz.

G2, en çok yaşadıkları sorunun fazla sosyal yardım talebi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre sosyal yardım talebi fazla olduğu ve her talebi cevaplandırmak zorunda oldukları için gerçekten mağdur olanlara zaman ayıramamaktadırlar.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlananları seçerken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?"

G2: Öncelikle çok sayıda talep var. İhtiyaç sahibi olanlar da ihtiyaç sahibi olmayanlar da başvuruyor. Yapılan başvuruları bizim cevaplandırmamız gerekiyor. Böyle durumda ihtiyaç sahibi olan kişilere zaman ayırmamız çok zor oluyor. Gelen başvuruları diyelim engelli ve yaşlılık yardımı gibi düzenli merkezi yardımlar ile ilgili gelen başvuruları bizim bir ay içerisinde sonuçlandırmamız gerekiyor. Zaman sıkıntımız var, nüfus çok fazla, personel sıkıntımız var onu kapatmaya çalışıyorlar yeterli değil. Bu işimizi zorlaştırıyor.

G2, kendilerinin tespitleri, sivil toplum örgütleri temsilcilerinin ve sosyal medyadan gelen ihbarlar ile çoklu ölçütler kullandığını dile getirmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri seçmekte kullandığınız ölçütlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?"

G2: Her yıl yapmış olduğumuz tespitleri baz alıyoruz. Muhtarlar, Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileri ya da sosyal medyadan ihtiyaç sahibi olanlar yazıyor. Bunlara ulaşmaya çalışıyoruz Engellidir, yaşlıdır, eşi vefat etmiştir, öksüz veya yetimdir. Muhtaçlık sınırının altında olan vatandaşlarımız var. Bunlar bizim için önceliklidir.

4.3.2.2 Sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri

G2, sadece sosyal yardımlarla yetinilmesinin bireyleri pasifize ettiğini düşünmektedir. G2'nin işaret ettiği bu durum yoksulluk ile ilgili literatürde sık sık dile getirilen yardım bağımlılığına işaret etmektedir. Ona göre, diğer devlet kuruluşları ile hareket edilerek

bireylere istihdam sağlanması, yoksul vatandaşlara daha fazla katkı sunabilir. G2, ayrıca şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımlarının evde sigortalı olsa da olmasa da herkese yapılmasının daha iyi olacağını düşünmektedir. Çünkü evde sigortalı olması halinde bu hanedeki eğitim gören çocuklar şartlı nakit transferlerinden faydalanamamaktadır. G2, şartlı nakit transferlerinin herkese yapılması halinde çocukların eğitimine önemli bir katkı sunulacağını düşünmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımların yararlanıcıların yoksullukla mücadelesine ne düzeyde katkı sunduğunu düşünüyorsunuz?"

> *G2: Doğrusunu söylemek gerekirse yardımlarla vatandaşı biraz pasifize ediyoruz. Vatandaş ne yazık ki bu yardımlara alışıyor. Biraz daha istihdama yönelik olsa. İŞKUR ve Sosyal Yardımlaşma beraber çalışsa, bence biraz daha aktif hale gelebilir. Diğer kurumların bize bağlı olarak hareket etmesi gerektiğini düşünüyorum.*

"Araştırmacı: Sosyal yardımların geliştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Sosyal yardımların yapısında ne tür değişiklikler yapılması halinde yoksullukla mücadelede daha verimli sonuçlar alınacağını düşünüyorsunuz?"

> *G2: Ben şartlı eğitim yardımı ve şartlı sağlık yardımlarının sadece ihtiyaç sahibi ailelere değil herkese yapılması gerektiğini düşünüyorum. Şu an bu yardımlar belirli şartlara bağlı. Mesela evde herhangi bir sigortalı varsa, o ailenin 9 çocuğu varsa da şartlı eğitim yardımı alamamaktadır. Çocukları okula teşvik bağlamında bunda bir düzeltme yapılabilir. Şahit olduğum kadarıyla sırf okulun servis parasını ödeyemeyip ya da okulda bir şeyler alacak parası olmayan öğrenciler biliyorum. Bazı yardım türlerinde bazı değişiklikler yapılabilir. Bunun içinde eşi vefat etmiş kadınlar aynı şekilde evde sigortalı olmu mu direk yardımlar kesiliyor.*

4.3.3 Sosyal yardım görevlisi-3'nin (G3) sosyal politika uygulamalarına yönelik bakış açısına ilişkin bulgular

4.3.3.1 Sosyal politika uygulamalarından yararlanan yararlanıcıların tespitinde görülen sorunlar

G3, kurumlarına başvuran bireylerin hanelerine ziyarete gittiklerini, hanenin yaşam standartlarını gözlemlediklerini ve bu gözlemlere göre sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri seçtiklerini dile getirmektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri nasıl seçiyorsunuz?"

"G3: Sosyal yardımlardan yararlanmak isteyen bireyler öncelikle başvuruyor. Hane ziyaretlerine gidiyoruz. Hanenin genel durumu ve yaşam standartlarına bakarak seçiyoruz. Ya da sosyal medyadan, muhtarlardan gelen talepleri dikkate alıyoruz. Vatandaşlardan gelen talepleri dikkate alıyoruz."

G3'e göre, yararlanıcı tespitlerinde yaşadıkları en büyük sorun herkesin kendisinin mağdur olduğunu beyan etmesidir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlananları seçerken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?"

> G3: Birinci sorun, kimse benim durumum iyi demiyor. Herkes kendisinin muhtaç olduğunu düşünüyor. Şu sıkıntıyı çok yaşıyoruz. Benim komşum alıyor, ben niye alamıyorum diye itiraz ediyorlar. Senin komşunun eşi vefat etmiş. Ama o alıyor ben de alacağım diyor. Yalan beyan çok fazla oluyor ve maalesef yalan beyanın bir yaptırımı bulunmamaktadır. Vatandaşın ticari araçları var ama onun adına değil, bunu ispatlayamıyoruz. Çevre araştırmasında bunu öğreniyoruz ama inkâr ediyor vatandaş. Bu konuda çok sıkıntı yaşıyoruz. Ama bizim gözlemlerimiz de tespitlerimiz de oluyor. Vatandaşın yaşam standartlarına bakarak muhtaç olup olmadığına karar verebiliyoruz. Bizim hareket alanımız olabiliyor.

Verdiği cevaplardan G3'ün yararlanıcı seçiminde kullanılan ölçütlerin yeterli olduğu ve esas sorunun ölçütler olmadığı düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır.

"Araştırmacı: Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri seçmekte kullandığınız ölçütlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?"

"G3: Şimdi şöyle ilk önce vatandaşın resmi kayıtlarını inceliyoruz. Sonra vatandaşın beyanlarını daha sonra yerinde inceleme ve çevre araştırması yapıyoruz. Genelde bu ölçütler yeterli oluyor. Ama bazen gözden kaçan durumlar da oluyor."

4.3.3.2 Sosyal politika uygulamalarının yoksulluk ile mücadeledeki etkileri

G3, sosyal yardımlara çok başvuru olmasından dolayı bu haliyle yapılan sosyal yardımların yoksul bireylere çok yardımcı olduğunu düşünmemektedir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımların yararlanıcıların yoksullukla mücadelesine ne düzeyde katkı sunduğunu düşünüyorsunuz?"

"G3: Valla pek yardımcı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çok başvuru oluyor. Herkes kendisini fakir gördüğü için bu süreç dışında da öyleydi. Bu durum tüm yardım miktarlarının bölünmesine yol açıyor. Zayıf bir ailenin her ay alması gereken yardımı her ay yapamıyorsunuz."

G3'göre yapılması gereken, yardımların merkezi bir şekilde, ekonomik durumu zayıf ve çok zayıf olanlara, zor durumu ortadan kalkıncaya kadar her ay verilmesidir.

"Araştırmacı: Sosyal yardımların geliştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Sosyal yardımların yapısında ne tür değişiklikler yapılması halinde yoksullukla mücadelede daha verimli sonuçlar alınacağını düşünüyorsunuz?"

> *G3: Sosyal yardımlar son dönemde bayağı gelişti. Vatandaşa yardım konusunda bir genişleme var. Yardımlar merkezi olarak ekonomik durumu zayıf ve çok zayıf olanlara süreklilik arz eden bir şekilde zor durumu ortadan kalkana kadar her ay verilirse daha verimli olur. Muhtaç olan bazı aileler vakfa gelmeye çok utanıyor. Sıra çok diye gelmiyor. Bizim komşularında, tanıdıklarından öğrenip yardıma gittiğimiz yoksul vatandaşlar oluyor. Başvuru sayısı azaltılabilirse, iş yükümüz az olursa yoksul olduğu halde bize başvurmayanlara ulaşılabilir. Kayıt dışılığın önlenmesi gerekiyor.*

Yine G3'e göre kayıt dışı engellenip başvuru sayısı azaltılırsa ise iş yüklerinin azalması sağlanabilir. Böylece muhtaç olduğu halde utandığı için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvuramayanlara da ulaşılabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, 1990'lı yıllardan itibaren büyük bir göçe maruz kalan Cizre ilçesindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvuran bireylerden seçilen katılımcıların deneyimlerine dayanılarak yararlanıcıların kendilerine sunulan sosyal politika uygulamaları ve kendilerine sosyal politika uygulamaları sunan kuruluşlara yönelik bakış açılarının nasıl olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada, Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın yürüttüğü sosyal politika uygulamalarından yararlanan bireylerin sosyal politika uygulamaları hakkındaki bakış açıları ortaya konulurken aynı zamanda yararlanıcıların yaşadıkları yoksulluk düzeyi, bireylerin kendilerine yönelik sosyal politika uygulamalarına nasıl ulaştıklarını, bakış açılarının şekillenmesinde sahip oldukları sosyal sermaye düzeyinin etkilerinin neler olduğu, sahip olunan sosyal sermayenin sosyal yardım taleplerini nasıl etkilediği, yararlanıcıların sosyal politika uygulamalarından yararlandıktan sonra yaşamlarında nasıl bir değişim yaşadıklarını, yararlanıcıların yoksulluk ile baş edebilmek için ne tür stratejiler geliştirdiklerini ve yapılan sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında ne kadar etkili olduğu yararlanıcıların deneyimlerinden yola çıkarak ortaya konulmuştur.

Araştırmanın alt problemlerinden biri yoksul bireylerin sahip oldukları sosyal sermaye düzeyinin, onların yoksulluğu hissetme düzeyini etkileyip etkilemediğidir. Literatürde sahip olunan sosyal sermaye düzeyinin direkt ya da dolaylı işlevlerinin oldukça vurgulandığı görülmektedir. Sosyal sermayenin en önemli kaynaklarından biri olan sosyal dayanışmanın, bireylerin psikolojik açıdan sağlıklı olmalarını sağladığı (Durkheim, 2013); sosyal sermayenin varlığının güven, yardımlaşma ve işbirliğini sağlayarak yaşamın getirdiği güçlüklere karşı bireylerin bu güçlüklerin üstesinden daha kolay bir şekilde gelebilmelerini sağladığı (Ekinci, 2010, s. 31); iktisadi kalkınma için ekonomik faaliyetleri dolaylı olarak etkileyen sosyal faktörlerin de dikkate alınması gerektiği (Karagül ve Masca, 2005, s. 49); sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınma için, sosyal sermayeye yatırım yapmanın, kalkınmanın Ortodoks sermaye araçlarına yatırım yapmak kadar gerekli ve önemli olduğu (Eşkinat, 2015, s. 87) vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın bir bölümünde yoksul bireylerin yoksulluk ile baş etme mücadelesi verirken sahip oldukları sosyal sermaye düzeyinin "yoksulluğu hissetme düzeyi"

üzerindeki etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Derinlemesine mülakat gerçekleştirilen yararlanıcılardan elde edilen verilerin gerçekleştirilen betimsel analizinde katılımcıların büyük çoğunluğunun aile üyeleri dışındaki akraba, komşu, arkadaşlarına güven duymadıkları ve onlardan destek görebileceklerini düşünmedikleri görülmüştür. Verilerin içerik analizinde de katılımcıların en yoğun aileye güven koduna yoğunlaştığı, aileden sonra komşuya güven duymanın ikinci sırada geldiği diğer unsurlara ise güvenlerinin gittikçe düştüğü görülmüştür.

Destek görme alt kodunda katılımcılar en yoğun olarak aile desteği koduna yoğunlaşarak, aile dışında en çok arkadaş çevresi ve komşusundan destek göreceklerini; akraba ve aşiretlerinden destek göremeyeceklerini düşündüğü görülmüştür. Araştırma süresince yapılan gözlemler ışığında sosyal sermaye bileşenlerinden olan destek görme konusunda komşu desteği sorusuna verilen cevaplarda genelde Cizre'ye göç etmeden önce birbirinin köylüsü ve akrabası olup aynı zamanda komşu olan katılımcılarda komşudan destek göreceğine olan inancın daha fazla olduğu ifade edilebilir. Verilerin betimsel analizinde katılımcıların, sosyal sermayenin bir diğer bileşeni olan sosyal ağlara katılım konusunda da çok alt düzeyde kaldıkları görülmüştür. Sosyal sermaye düzeyi açısından dezavantajlı oldukları görülen katılımcıların verdikleri cevapların betimsel analizinde, katılımcıların yarısından fazlasının yoksulluğu üst düzeyde yaşadıklarını beyan ettikleri; diğer katılımcıların ise büyük çoğunluğunun yoksulluğu hissettiklerini beyan ettikleri anlaşılmıştır.

Bölgede yüzyıllardan beri özellikle kırsal kesimlerde etkili bir sosyal ağ ve destek unsuru olabilen aşiretin şehirlere gerçekleşen göç neticesinde, bölge insanı üzerinde etkinliğini anlamak, araştırma boyunca odaklanılan bir diğer konu olmuştur. Mülakata katılan katılımcılardan edinilen veriler ve araştırmacının gözlemleri ışığında, çoğunluğu göç ile Cizre'ye yerleşmiş olan katılımcıların aşiret olgusuna yaklaşımının, büyük ölçüde olumsuz olduğu görülmektedir. Katılımcıların yarısına yakınının bir aşirete mensup olmadığını, yarısından biraz fazlasının bir aşirete mensup olduğunu beyan ettiği; ancak aşirete mensup olduğunu beyan edenlerin büyük çoğunluğunun aşirete olumsuz bir anlam yükleyip aşirete bağlılık hissetmediğini beyan ettiği görülmüştür. Aşiretlere yaklaşımın bu kadar olumsuz olmasının nedenlerine odaklanıldığında katılımcıların, yaşadıkları yoksulluk ve yoksulluk ile bağlantılı yaşadıkları sorunlara karşılık, aşiretlerinden şu ana

kadar bir destek görmemelerini beyan ettikleri görülmüştür. Bazı katılımcıların, aşiret olgusunun bazı bireylerin bazı bireylere üstünlük göstermesinin bir aracı olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bourdieu'nun sermaye kuramı açısından yaklaşıldığında, aşiretlerin bünyesinde oluşturduğu ekonomik imkanları kullanarak bazı mensuplarına ekonomik sermayeye sahip olmayı ve bu ekonomik sermayeyi destekleyen bir sosyal sermayeye sahip olmayı sağladığı, geriye kalan mensuplarını da ekonomik sermaye ve sosyal sermayeden mahrum bıraktığı ifade edilebilir. Bu anlamda aşiretin toplumda eşitsizlikler oluşturan ve sürekliliğiyle bu eşitsizlikleri yeniden üreten bir özne olarak kodlandığı görülmektedir.

Çalışmada sosyal sermaye temasında odaklanılan bir diğer husus sahip olunan sosyal sermaye düzeyinin, yoksul bireylerin yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bakış açılarının şekillenmesinde ne kadar etkili olduğudur. Sosyal sermaye düzeyi düşük olan katılımcıların dayanılacak bir sosyal destek olması münasebetiyle yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkındaki bakış açılarının daha olumlu olması beklenebilir. Ancak tüm katılımcıların verdikleri cevaplara ilişkin verilerin içerik analizinde, sosyal sermaye düzeyi nispeten yüksek olan katılımcıların, ekonomik veya sosyal bir sorun yaşadıklarında devlet kuruluşlarından destek görmeye ve alınan sosyal yardımların yaşadıkları sorunların çözümünde önemli katkılarda bulunmaya ilişkin olumlu bakış açısına sahip olma yoğunluğunun sosyal sermaye düzeyi nispeten düşük olan katılımcılardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmada odaklanılan bir diğer konu yoksul bireylerin, sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce sosyal çevreleri ile enformel bir şekilde geliştirdikleri veya yararlandıkları bir mekanizma veya yöntemin olup olmadığıdır. Çalışmada yoksullukla mücadele bağlamında yürütülen sosyal politika uygulamalarından yararlanan katılımcıların çoğunlukla akrabalarıyla veya sosyal çevreleri ile herhangi bir yardımlaşma mekanizması kuramadıklarını bildirdikleri görülmüştür. Sadece bir kişi geçmişte köyde gerçekleştirdikleri yardımlaşmayı şehirde de gerçekleştirmeye çalıştıklarını ama başarılı olamadıklarını dile getirmiştir. Katılımcılardan sadece iki kişi herhangi bir sosyal çevresi ile herhangi yardımlaşma mekanizmasını kuramadıklarını ama kendilerinin yoksullukla baş etmek için terzilik, oya gibi el işleme gibi işler yaptıklarını bildirmişlerdir. Çalışmaya

katılan katılımcıların çoğunluğunun, yukarıda kırsal ve kentsel yoksulluk başlığı altında değinilen ve literatürde "idare etme sanatı" olarak isimlendirilen yoksul bireylerin yoksullukla baş etmek için geliştirdikleri mücadele çabalarına çok fazla girişmedikleri görülmektedir. Katılımcıların bu durumu, Batı'da literatürde "sınıfaltı" olarak dile getirilen veya Işık ve Pınarcıoğlu'nun "dönüştürme kapasitesi"nden yoksun "kentiçi yoksullar" olarak nitelendirdiği kategoriye uygun düştüğü ve bu bireylerin sosyal yardım kuruluşlarının veya hayırseverlerin yapacağı yardımlarla geçimlerini sürdürme durumunda oldukları düşünülmektedir.

Çalışmada yoğunlaşılan diğer konular, hayırseverlerin yaptığı yardımlara yoksul bireylerin ulaşma durumunu ortaya koyma ve yoksulluğun azaltılmasında hayırseverlerin yaptığı yardımların ne düzeyde etkili olduğudur. Çalışmaya katılan katılımcılardan elde edilen bulguların betimsel ve içerik analizinde, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaştıklarını beyan ettikleri ve hayırseverlerin en çok zekât adı ile yoksul bireylere yardım ettikleri; hayırseverlerin yaptığı diğer yardımların sadaka ve kurban eti şeklinde yapılan yardımlardan oluştuğu görülmüştür.

Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşan katılımcıların üçte birinden biraz fazlası yapılan yardımların belirli dönemlerde özellikle Ramazan ayında yoğunlaştığını yılın geriye kalan aylarında hayırseverlerin yardımlarının çok azaldığını belirtmektedir. Hayırsever yardımlarının sürekli olamayışı ve hayırseverlerin yaptığı yardımların miktar olarak az olması düşüncesinin etkisiyle katılımcıların yarısı hayırsever yardımlarının yoksulluğun azaltılmasında etkili olmadığını düşünmektedir.

Katılımcıların üçte birinden biraz fazlası hayırsever yardımlarına ulaşamadıklarını ve hayırseverlerin yardımları kendi yakın çevrelerine veya yardıma muhtaç olmayanlara yaptıklarını ifade etmektedirler. Araştırma boyunca yapılan gözlemlerden yola çıkarak, hayırsever yardımlarının kendi yakınlarına yapılıp; yardıma muhtaç olduğu halde bazı yoksul bireylerin yardıma ulaşamama durumunun önemli bir nedeninin, bölgede dini otoritelerce zengin kişilerin yapacakları yardımı öncelikle yoksul olan yakın çevresine yapmaları yönündeki telkinler olduğu düşünülmektedir. Bu telkinlerin etkisiyle bazı zengin hayırseverlerin yardıma muhtaç olmadığı halde zekât adı altında yaptıkları yardımları kendi yakınlarına verdikleri görülmektedir. Bunun sonucu olarak araştırma

boyunca görüşülen bazı katılımcılar, yakınları arasında zengin olmadığı için hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşamadıklarını dile getirmiştir. Ayrıca yine çalışma boyunca yapılan gözlemlerden yola çıkarak sosyal yardım kuruluşlarından yararlanmada zorluk yaşayan yoksul bireylerin, hayırseverlerin yaptığı yardımların yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu düşünme eğiliminin daha fazla olduğu düşünülmektedir. Hayırsever yardımları konusunda, yukarıdaki tespitler ışığında hayırsever yardımlarının yoksulların ihtiyaçlarının karşılanmasında bir miktar etkisinin olduğu görülse de bu yardımların hem miktar hem de süreklilik açısından yoksul bireylerin temel ihtiyaçlarının görülmesinde esas alınamayacağı ancak devletin hak temelli ve birey odaklı yapacağı yardımlara bir destek olabileceği görülmektedir.

Çalışmada, yoksul bireylerin sosyal yardımı devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan almaya yönelik bakış açıları ne yönde olacağı, anlaşılmaya çalışılan bir diğer alt problem olarak seçilmiştir. Bu konunun araştırma konusu yapılmak istenmesinin bir nedeni toplumda olduğu varsayılan sosyal bağların devletten yardım istemeye engel olup olmayacağının anlaşılmak istenmesi; diğer bir nedeni ise çoğunlukla 90'lı yıllardan itibaren köy boşaltmaları sonucu Cizre'ye göç eden kişilerden oluşan katılımcıların, sosyal yardım almada devlet kuruluşlarına yönelik bir tepkisellik içinde olup olmadığını anlamaya çalışmaktır. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen bulguların analizinde, katılımcıların tamamına yakınının sosyal yardımı devlet kuruluşlarından almayı tercih ettiği görülmüştür. Katılımcılar devlet kuruluşlarını neden tercih ettiklerine ilişkin soruyu da devlet kuruluşlarının yapacağı yardımların sürekli olması ama şahıs veya sivil toplum örgütlerinin yapacağı yardımların sürekli olmaması olarak dile getirdikleri görülmüştür. Katılımcılar, şahıslar tarafından yapılacak olan yardımların minnet konusu olması, şahısların yaptıkları yardımları kendi yakınlarına daha çok vermesi ve sosyal ortamlarda sohbetlerde şahıslardan aldıkları yardımların dile getirilmesi gibi çekincelerini de dile getirmişlerdir.

Çalışmada, bireylerin yoksulluk ile karşı karşıya kaldıklarında bu sorunlarla mücadele eden kurum ve kuruluşlar ile nasıl ilişkiye geçtikleri ve araya herhangi birini koymadan ulaşıp ulaşamadıkları anlaşılmaya çalışılan bir diğer alt problem olmuştur. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu ihtiyaç duymaları halinde sosyal yardım kuruluşlarına, araya kimseyi koymadan bireysel bir şekilde gittiklerini, başvurularını

yaptıklarını ve görevlilerin kendilerine yardımcı olduklarını beyan ettikleri görülmüştür. Bu sonuç, sosyal yardım kuruluşlarının kurumsallaşma ve nesnel değerlendirme yönünde önemli bir mesafe katettiğini göstermektedir.

Yoksul bireylerin, yoksulluk ve yoksulluk ile ilgili bir sorun ile karşı karşıya kaldıklarında devlet kuruluşlarından destek görme hakkındaki düşünceleri araştırmada anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan elde edilen bulguların analizinde katılımcıların yarısından biraz fazlasının devlet kuruluşlarından destek görebileceğini düşündüğü ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yaklaşık diğer yarısı ise yaşadığı deneyimleri de dile getirerek zor bir duruma düştüğünde devlet kuruluşlarının destek sunmayacağını ya da çok cüzi düzeyde bir destek sunabileceğini düşündüğü görülmüştür. Katılımcılar var olan yardım sisteminin bu kadar yardım yapabileceğini düşünmektedir. Yoksul bireylerin yaklaşık yarısının devlet kuruluşlarından zor zamanlarında destek göremeyeceğini düşünmesi, sosyal bir devlet olma çabasında olan devletin üzerine eğilip düşünmesi, yoksul bireylerin bu şekilde düşünmelerine neden olan sorunların nerelerden kaynaklandığı konusunda araştırma yapması gereken bir durum olduğu düşünülmektedir.

Yoksul bireylerin, sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede hangi sosyal politika uygulamalarını yürüttüğü hakkındaki farkındalık düzeyi bu çalışmanın odaklandığı bir diğer konu olmuştur. Araştırma verileri, sadece bir katılımcının yürütülen sosyal politika uygulamalarını bildiğini beyan ettiğini göstermektedir. Katılımcıların tamamına yakını ya sadece aldıkları yardımları bildiklerini bildirmiş ya da yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkında bir bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, yoksul bireylerin yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkında bir farkındalığa sahip olmadığını göstermekte ve sosyal yardım kuruluşlarının, toplumun genelini kapsayan yeterli düzeyde bilgilendirme programları hazırlama ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Çalışmada odaklanılan bir diğer konu yararlanıcıların aşirete bağlılıklarının, kendilerinin sosyal yardım taleplerine etkilerinin olup olmadığıdır. Yararlanıcıların aşirete bağlılıklarının kendilerini sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyup koymadığı veya aşiretsel bağlılıklarının sosyal yardım taleplerinde kolaylaştırıcı bir etkisinin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada, aşirete mensup olduğunu beyan

edenlerin büyük bir çoğunluğunun, aşiretsel bağlılıklarının kendilerini sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoymadığını bildirdiği görülmüştür. Katılımcıların sadece üçü aşiretsel bağlılığın, sosyal yardım talebindeki kolaylaştırıcı etkisinin olduğunu beyan ettiği görülmüştür. Bu bulgular tarihsel olarak bölgede önemli sosyal yardımlaşma, sosyal dayanışma ve bir sosyal ağ olarak işlev gören aşiretlerin, bölgede yaşayan bireylerin düşünce, tutum ve davranış geliştirmelerindeki etkilerinin ciddi düzeyde azaldığını göstermektedir. Bu çalışma, zaman zaman medya veya sosyal medyada toplum üzerindeki etkileri çok abartılan aşiretlerin, bölgedeki özellikle dezavantajlı bireyler nezdinde, düşünce ve tutum belirlemedeki etkilerinin gün geçtikçe zayıfladığını ortaya koymuş ve hızlanan şehirleşme ile bölgedeki aşiretlerin, bireylerin düşünce ve tutumlarını belirlemedeki etkilerinin ne düzeyde olduğuna ilişkin başka çalışmaların da yapılması gerektiğini göstermektedir.

Çalışmada, bireylerin yoksullukla mücadelelerinde bir destek olması amacıyla kendilerine sunulan sosyal yardımların, onların yaşamlarında olumlu yönde bir değişikliği sağlayıp sağlamadığı yoğunlaşılan bir diğer konu olmuştur. Çalışmada katılımcıların yarısından biraz azı, sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamında önemli bir değişiklik hissettiğini bildirmiştir. Ama katılımcıların büyük çoğunluğu aynı zamanda sosyal yardımların yoksullukla mücadelelerinde önemli bir katkı sunduğunu da dile getirmiştir. Bu alt problem ile ilgili ortay çıkan sonuçlar, katılımcıların sosyal yardımların kendilerini yoksulluktan kurtarmayarak yaşamlarında önemli bir değişiklik oluşturmadığını düşündüğü ama başka gelir kaynakları olmadığı için sosyal yardımlarla geçinebildikleri dolayısıyla kendilerine yapılan sosyal yardımların kendileri için önemli bir katkı olduğunu düşündükleri şeklinde anlaşılabilir. Öte yandan katılımcıların, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının yaptığı sosyal yardımların yanında Sosyal Hizmet Merkezi tarafından verilen Sosyo-ekonomik Destek gibi yardımlardan yararlanması halinde, sosyal yardımların yoksullukla mücadelelerine yaptığı katkılar hakkında daha olumlu bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir. Çünkü Sosyal Hizmet Merkezi tarafından verilen sosyal yardımlar yaşamlarında değişiklik hissettirecek miktarlarda gerçekleşmektedir. Araştırmada yararlanıcıların aldıkları sosyal yardımları ne yaptıkları, kendilerinin harcayıp harcayamadıkları da anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çoğunluğu kadın olan katılımcıların tamamına yakınının aldığı sosyal yardımları kendilerinin çocuklarının gıda, giyecek kırtasiye gibi ihtiyaçlarına harcadıkları ve eşleri veya bir başkasının kendilerine karışmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Çalışmada son olarak sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların, sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için ne yapılması gerektiği hakkında katılımcıların bakış açıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Katılımcılar sosyal yardımların mevcut miktarlarının düşük olduğunu düşündükleri için çoğunlukla yapılan sosyal yardımların miktarlarının arttırılması gerektiğini ve yoksulluk ile mücadelede çok az katkı sunduğunu düşünmektedirler.

Sosyal yardım kuruluşlarının yaptıkları sosyal desteklere ek olarak çocukların eğitimi için kurs veya dershaneye erişim gibi eğitim desteği uygulaması başlatılması katılımcılar tarafından dile getirilen bir diğer öneri olmaktadır.

Katılımcılar sosyal yardım kuruluşlarının yardıma muhtaç olanlar ile muhtaç olmayanları iyi tespit etmesi gerektiği düşüncesini dile getirmiştir. Sosyal yardımlardan yaralananların dile getirdiği sorunların daha etraflıca ele alınmasını sağlamak amacıyla sosyal yardım görevlileri ile yapılan mülakatlarda, sosyal yardım miktarı ve muhtaç olanların tespiti konularında yaşanan teknik bazı sorunların da dile getirildiği görülmüştür. Sosyal yardım görevlileri, yardımlara başvuru sayısının fazla oluşu, sosyal çevrenin çoğu zaman başvuran vatandaş hakkında doğru bilgi paylaşmaması ve kayıt dışı ekonomi oranlarının yüksek oluşunun hem doğru tespit yapılmasını zorlaştırdığını hem de sosyal yardım miktarlarının düşük kalmasına yol açtığını dile getirmişlerdir.

Sosyal yardım kuruluşlarının gıda desteği vermesi, muhtaç durumda olanlara sosyal yardımın yanında iş imkanlarının oluşturulması, devletin köyüne dönmek isteyenlere teşvikler vermesi, engelli olup başka illerde tedavi olanlar için yol ve konaklama gibi imkanların oluşturulması, sosyal yardımlara başvuru imkanlarının kolaylaştırılması talebi ve sigortalı iken ölmüş eşinin ölüm aylığını aldığı için kendisine hem sosyal yardım verilmediği hem de İŞKUR üzerinden görev alınan işlerde iş verilmediği için yaşadığı mağduriyetinin giderilmesi talebini içeren öneriler dile getirilmiştir. Elbette yukarıda dile getirilen mağduriyetler ve katılımcı önerilerinin hepsinin sosyal yardım kuruluşlarının imkanları ile karşılanması mümkün görünmemektedir. Sosyal yardım alanında görülen

bazı sorunlar sosyal yardım kuruluşlarının çabaları ile giderilebilecek iken bazı sorunların da sosyal yardım kuruluşları ile devletin diğer kuruluşlarının iş birliği ile çözülebileceği düşünülmektedir.

Çalışma süresince elde edilen bulgular doğrultusunda tespit edilen sorunların ortadan kaldırılması amacıyla aşağıda bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

- Sosyal sermayenin yoksulluk ile mücadele ve toplumsal kalkınmadaki işlevleri literatürde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bu çalışmada da görüldüğü gibi, kırsal mekanlarda yaşayanlar arasındaki sosyal ilişkilerde etkisini hissettiren sosyal sermayenin, göç ile yaşanan aşırı şehirleşmenin etkisiyle ciddi bir aşınma ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Şehir yaşamında, yoksul bireylerin sosyal ağlara katılımını sağlayacak ve kendi imkanlarını dönüştürmeyi sağlayacak olan projeler geliştirilebilir.
- Çalışmanın yapıldığı mahalleler, çoğunlukla 1990'lı yıllarda gerçekleşen köy boşaltmaları sonucu göç etmek zorunda kalan bireylerin yaşadığı mahallelerdir. Söylemlerinde yoğun olarak yaşadıkları mağduriyetler gözlemlenen bu vatandaşların yine de sosyal yardım taleplerini şahıs veya sivil toplum örgütlerinden çok devlet kuruluşlarına yapmayı tercih ettikleri görülmüştür. Sadece sosyal yardım kuruluşları değil devletin diğer kuruluşlarının da desteğiyle hem göçün hem yoksulluğun getirdiği zorluklar ile baş etmeye çalışan bu yoksul vatandaşların mağduriyetlerini gidermeye dönük projeler geliştirilip bu vatandaşların devlet ile daha fazla bütünleşmesi sağlanmalıdır.
- Çalışmada, yararlanıcıların büyük bir çoğunluğu zor bir duruma düştüğünde devlet kuruluşlarından ya destek göremeyeceğini ya da destek görse de bu desteğin çok cüzi miktarlarda olabileceğini düşündüğü ortaya çıkmıştır. Devlet kuruluşlarının, yoksul vatandaşlarda var olan bu algıyı kırmaya dönük yapısal değişiklikler, projeler ve uygulamalar üzerinde çalışmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Sosyal yardım kuruluşlarının yürüttüğü sosyal politika uygulamalarının içerikleri hakkında yararlanıcıların büyük bir çoğunluğunun hiçbir bilgiye sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Vatandaşların sosyal yardım kuruluşları tarafından yürütülen sosyal politika uygulamaları hakkında farkındalık kazanmasını temin edecek, yılın belirli zamanlarında halk toplantıları, seminer, afiş gibi uygulamaları içeren geniş tanıtım organizasyonları düzenlenebilir.

- Engelli aylığı alıp, başka şehirlerde tedavilerini sürdürmek zorunda olan yararlanıcılara yol masrafı, iaşe ve diğer harcamalarını gidermeye yönelik düzenli sosyal destekler sunulmalıdır.
- Eşleri sigortalı iken vefat etmiş olan bireylerin, hayatta kalan eşlerine bağlanan ve hanelerinin asgari harcamalarını karşılamaktan oldukça uzak olan ölüm aylıklarından dolayı hayatta kalan eşlerine sosyal yardım kuruluşları tarafından sigortalı oldukları gerekçesiyle ayni ve nakdi sosyal yardımlar verilememektedir. Ayrıca bu kişiler İŞKUR kapsamında çalışmak için başvurdukları halde sigortalı oldukları gerekçesiyle iş verilememektedir. Bu sorunları çözmek amacıyla mevzuatta değişiklikler yapılabilir.
- Çalışma boyunca hem sahada yapılan gözlemler hem de sosyal yardım görevlilerinin değerlendirmelerinde yardıma muhtaç olduğu halde sosyal yardım kuruluşlarına başvurmaktan utanan vatandaşların olduğu anlaşılmaktadır. Sadece bu durumda olan vatandaşları tespit etmek amacıyla özel bir mekanizma kurulabilir.
- Bu çalışma yürütülürken denk gelinen ve muhtemelen aynı durumda başka vatandaşların da olduğu düşünülen bekar, çocuksuz ve yalnız başına yaşayan kadınların sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı sürekli sosyal desteklerden yararlanmasını engelleyen mevzuat boşluklarının ortadan kaldırılarak sosyal yardımların evrensel, hak temelli ve birey odaklı bir hale dönüştürülmesi sağlanmalıdır.
- Yoksul vatandaşların yaşadıkları sosyal dışlanmışlıktan kurtarılması ve asgari ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla özellikle Avrupa ülkelerinde asgari gelir desteği, asgari gelir güvencesi veya asgari tutunma geliri gibi isimlendirmeler ile hayata geçirilen; kişinin bütün gelir kaynaklarının hesaplanması ve toplam gelirinin asgari tutunma gelirinin altında kalması halinde karşılıksız olarak sunulan düzenli aylık uygulaması hayata geçirilebilir. Böylece Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında hem görevli hem de yoksul vatandaşların ciddi memnuniyetsizliklerine yol açan aşırı iş yükü ve mağduriyetler önlenebilir.
- Köylerine dönmek isteyen yoksul vatandaşlar için devletin ilgili bütün kuruluşlarından oluşturulacak heyetlerin yapacağı çalışmalar doğrultusunda köye dönüş teşvikleri sunulabilir. Böylece şehirde yardımlara bağımlı bir şekilde yaşamlarını sürdüren yoksul vatandaşların bir kısmı tarım ve hayvancılık sektöründe aktif işgücü haline getirilebilir.

- Sosyal yardım kuruluşlarından yararlandığı halde yaşamında, önemli bir değişiklik hissedemeyen yoksul vatandaşların yaşamına gerçekten dokunan yardım miktarları geliştirilmelidir. Nitekim bu çalışmada sadece Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının yaptığı sosyal yardımlardan yararlanan katılımcıların yaşamlarında çoğunlukla önemli bir değişiklik hissetmedikleri; buna karşın hem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının hem de Sosyal Hizmet Merkezinin yaptığı sosyal yardımlardan yararlanan katılımcıların yaşamlarında önemli bir değişiklik hissettikleri ortaya çıkmıştır. Devletin diğer kuruluşlarının desteği ve iş birliği ile öncelikle kayıt dışı ekonominin mümkün olan en az düzeye indirilmesi sağlanarak, sosyal yardım kuruluşlarına çok fazla başvuru ve çok sayıda yararlanıcı döngüsünün kırılması ve sosyal yardım almayı gerçekten hak eden kişilerin tespiti sağlanmalıdır. Böylece şu anda olduğundan daha az sayılara düşecek olan ve gerçekten mağdur olanlara yönelik, yaşamlarında değişiklikler hissetmelerini sağlayacak sosyal yardım miktarları tespit edilebilir. Bu tespit edilen kişilerden çalışma yaşında olan ve çalışabilir olanlara İŞKUR aracılığıyla çalışma teklifleri yapılarak, kişilerin yardım bağımlısı olmaktan korunması yoluna gidilmelidir.
- Bu alanda çalışma yapıldıkça aslında taraflarca bilinen ve çaresiz bir şekilde tespiti ve çözümü beklenen birçok sorun tespit edilebilmektedir. Araştırmacıların bu alanda daha fazla çalışma yapmasının ve bu sorunları çözme yetkisine sahip olanların, bu alanda yapılacak olan araştırma sonuçlarına odaklanmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akgün, B., ve Ünlü, H. (2010). Tarihten Günümüze Şırnak ve Çevresinin Değişsen Jeopolitik Konumu ve Geleceği. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu(14-16 Mayıs)* (s. 413-430). Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları.

Alper, Y. (2014). Sosyal Dışlanma-Ayrımcılık. A. İ. Oral, ve Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika* (s. 150-172). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Altan, Ö. Z. (2007). *Sosyal Politika.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Amin, S. (2009). Dünya Yoksulluğu, Yoksullaşma ve Sermaye Birikimi. *Mülkiye Dergisi*, 89-97.

Amis, P. (1997). Indian Urban Poveny.Where are The Levers for Its Effective Alleviation? *IDS Bulletin*, 94-104.

Arabacı Yüksel, R. (2019). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. A. Tokol, ve A. Yusuf içinde, *Sosyal Politika* (s. 175). Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.

Arabacı, R. Y. (2019). Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk. A. Tokol, ve A. Yusuf içinde, *Sosyal Politika* (s. 175-201). Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.

Artan, T. (2012). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmetler.* Ankara: SABEV Yayınları.

Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal Sermaye;Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Araştırması.* Konya: Çizgi Yayınevi.

Aydın, M., ve Türgay, T. (2011). Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye . *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 249-274.

Aytaç, S. (2019). Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar. A. Tokol, ve A. Yusuf içinde, *Sosyal Politika* (s. 349-372). Bursa: Dora Basım Yayım Dağıtım.

Bakırtaş, T., ve Orhan, k. (2012). Türkiye'de Yetersiz Eğitim ve Yoksulluk İlişkisi. *Uluslararası Finans Kongresi* (s. 1-18). İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi.

Bardhan, P. (1996). Efficiency, Equity and Poverty Alleviation: Policy Issues in Less Developed Countries. *The Economic Journal*, 1344-1356.

Bedir, E. (2016). Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politika Araçları. A. İ. Oral, ve Ş. Yener içinde, *Sosyal Politika.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Bıçkı, D. (2015). *Kentte Yoksulluk Ayrışma ve Yaşam Kalitesi* . Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.

Bilgin, N., ve Kaynak, R. (2008). Sosyal Sermaye Faktörlerinin İş Başarısına Etkisi:Üniversite Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* , Cilt: 32 No:1 29–38 .

Blank, R. M., ve Card, D. (1993). Poverty, Income Distribution,and Growth: Are They Still Connected? *Br-ookings Papers on Economic Activity*, 285-339.

Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri. M. M. Şahin, ve A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye;Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 47). İstanbul: Değişim Yayınları.

Bourdieu, P., ve Wacquant, L. (1992). *An İnvitation To Reflexive Sociology.* Chicago: Univercity of Chicago Press.

Buğra, A. (2018). *Kapitalizm,Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika* . İstanbul: İletişim Yayınları.

Cardoso, E., ve Helwege, A. (1992). *Below The Line: Poverty in Latin America* . 19-37: World Development.

Coleman, J. (2010). Beşeri Sermayenin Yaratımnda Sosyal Sermaye. M. M. Şahin, ve A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye;Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 76-119). İstanbul: Değişim Yayınları.

Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri;Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çoban, S. (2019). Yoksulluğa Teorik Yaklaşım. F. Yıldırım içinde, *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (s. 41-60). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Çoban, S. (2019). Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi. F. Yıldırım içinde, *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (s. 23-41). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Yayını.

Çoban, S. (2019). Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi. F. Yıldırım içinde, *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (s. 23-40). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayını.

Dansuk, E. (2007). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

De Tocqueville, A. (2015). *Amerika'da Demokrasi.* Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Dinçoflaz, N. J. (2009). *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün KAdın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları.* Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık.

DPT. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013.Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas raporu.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Drakakis-Smith, D. (1996). Third World Cities: Sustainable Urban Development II - Population, Labour and Poverty. *Urban Studies*, 673-701.

Dunn, P. M. (1998). Thomas Malthus (1766–1834): population growth and birth control. *Arch Dis Child Fetal Neonatal* , 76–77.

Durkheim, E. (2013). *İntihar.* İstanbul: Pozitif Yayınları.

Ekinci, A. (2010). *Okullarda Sosyal Sermaye.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ellison, N. (2011). Neo-Liberalizm. P. Alcock, M. May, ve K. Rowlingson içinde, *Sosyal Politika* (s. 87-97). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erdoğan, E. (2005). *Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği.* Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2022. cloudfront.net: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/58491319 adresinden alındı

Erdoğan, N. (2016). Garibanların Dünyası Türkiye'de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar . N. Erdoğan içinde, *Yoksulluk Halleri, Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (s. 29-46). İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdut, T. (2005). İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü. *Çalışma ve Toplum* , 11-49.

Erkan, R., ve Aydın, D. (2010). Şırnak İlinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özellikleri. N. Doru içinde, *Uluslararası Şırnak Ve Çevresi Sempozyumu* (s. 183-192). Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları.

Erselcan, F. (2009). Disiplinlerarası Ortak Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Sermaye . *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 248-256.

Ersöz, H. Y. (2021, Kasım 26). *Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü.* Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022. dergipark.org. Sitesi: https://dergipark.org. adresinden alındı

Eşkinat, R. (2015). Sosyal Sermayenin Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 75-90.

Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fukuyama, F. (2010). Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum. M. M. Şahin, ve A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye; Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 143-170). İstanbul: Değişim Yayınları.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji.* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Göksel, O. (2021, Kasım 12). *Immanuel Wallerstein'ın Entellektüel Mirası:21. Yüzyılda Dünya Sistemi Teorisi ve Batı-Dışı Toplumlarda Kalkınma Meselesini Yeniden*

Düşünmek. Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2022. politikaakademisi.org Web Sitesi: http://politikaakademisi.org/ adresinden alındı

Gül, H., ve Gül, S. S. (2008). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları. N. Oktik içinde, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları* (s. 57-96). İzmir: Yakın Kitabevi.

Gündoğmuş, B. (2013). *Siyasal Tercihler*. İstanbul: Düzey Yayınevi.

Gürsoy, Ö. B., ve Dodurka, B. Z. (2016). *Türkiye'de Kırsal Yoksulluğun Güncel Durumu Üzerine Bir İnceleme.* İstanbul: Boğaziçi Yayınları Sosyal Politika Forumu Yayınları.

Harriss, J., ve De Renzi, P. (2010). Sosyal Sermaye Kavramı:Kayıp Halka mı Yoksa Analitik Olarak Kayıp mı? M. M. Şahin, ve A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye;Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 7-44). İstanbul: Değişim Yayınları.

Harvey, D. L., ve Reed, M. (1992). Paradigms of Poverty: A Critical Assessment of Contemporary Perspectives. *International Journal of Politics, Culture and Society,* , 269-297.

Harvey, D. L., ve Reed, M. (1992). Paradigms of Poverty: A Critical Assessment of Contemporary Perspectives. *İnternational Journal Of Politics, Culture and Society*, 269-297.

İstanbul Ticaret Borsası İnternet Sitesi. *İşgücü İstatistikleri, 2021.* (2022, Temmuz 17). İstanbul Ticaret Borsası Web Sitesi: www.istib.org.tr adresinden alındı

Işık, O., ve Pınarcıoğlu, M. (2020). *Nöbetleşe Yoksulluk;Sultanbeyli Örneği.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Kapar, R. (2005). *Sendilkal Notlar*. Erişim Tarihi: 1 temmuz 2022 https://www.academia.edu.tr

Karagül, M., ve Dündar, S. (2006). Sosyal Sermaye ve Belirleyici Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 61-78.

Karagül, M., ve Masca, M. (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37-52.

Kay, C. (2004). Rural Poverty and Development Strategies. *Journal of Agrarian Change*, 455-508.

Keleş, H. N. (2012). *Sosyal Sermaye.* Konya: Eğitim Kitabevi.

Kirmanoğlu, H. (2005). Amartya Sen'in Özgürlük Ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 47.Seri* (s. 23-29). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Kitapcı, İ. (2017). *Sosyal Semaye Sosyal, Ekonomik ve Bilişsel Bir Perspektif.* İstanbul: Beta Yayıncılık .

Kızılay. (2021). *Türk Kızılay Derneği Cizre Şubesi Faaliyet Raporu.* Cizre: Kızılay Cizre Gönüllük Merkezi.

Koray, M. (2011). *Kapitalizm Küreselleşirken Dünya Ahvali.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Koray, M. (2018). *Sosyal Politika.* Ankara: İmge Kitabevi.

Lewis, O. (1965). *İşte Hayat; Yokluk Kültürü İçindeki Bir Porto Rico'lu Aile Üzerine İnceleme.* İstanbul: e Yayınları.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Metin, B. (2016). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele. İ. A. Oral, ve Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika* (s. 90-121). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Metin, B. (2016). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele. İ. A. Oral, ve Ş. Yener içinde, *Sosyal Politika* (s. 90-120). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınlar.

Mevzuat İnternet Sitesi. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun. (1 Temmuz 1976). (Kanun

No.2022) . Ağustos, 1 2022 tarihinde mevzuat.gov.tr : https://www.mevzuat.gov.tr adresinden alındı

Negiz, N. (2011). *Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet FaaliyetleriAçısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma.* Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi .

Oktik, N. (2008). Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar. N. Oktik içinde, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları.* İzmir: Yakın Kitabevi.

Oktik, N., ve Kökalan. (2002). İmmanual Wallerstein; Tarihsel Kapitalizmin Analizi Ve Dünya Sistemi . *Doğu Batı Dergisi*, 127-139.

Öğüt, A., ve Erbil, C. (2009). *Sosyal Sermaye Yönetimi.* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Öksüzler, O. (2006). Sosyal Sermaye, Güven ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (Cilt 6)108-129.

Özar, Ş. (1994). "Some Observations on the Position of Women in the Labor Market in the Development Process of Turkey. *Boğaziçi Journal*, 21-43.

Özaydın, M. M. (2016). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi. A. İ. Oral, ve Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika* (s. 28-62). Eskişehir: Anadolu üniversitesi Yayınları.

Özer, M., ve Biçerli, K. (2003). Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-86.

Özsoy, D. (2019). *TÜrkiye'de Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bir Değerlendirme Çalışması.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Öztürk, M., ve Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar . *Journal of Yaşar University*, 2661-2698.

Öztürk, Ş. (2008). Kırsal Yoksulluk. Oktik içinde, *Nurgün.* İzmir: Yakın Kitabevi.

Page, R. M. (2008). Sosyal Demokrasi. P. Alcock, M. May, ve K. Rowlingson içinde, *Sosyal Politika;Kuramlar ve Uygulamalar* (s. 108-117). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Pinker, R. (2011). Muhafazakar Gelenek. P. Alcock, M. May, ve K. Rowlingson içinde, *Sosyal Politika;Kuramlar ve Uygulamalar* (s. 98-107). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Putnam, R. (2010). Tek Başına Bowling:Amerika'nın Azalan Sermayesi. M. M. Şahin, ve A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye;Kuram Uygulama Eleştiri* (s. 121-142). İstanbul: Değişim Yayınları.

Rao, C. H. (1992). Integrating Poverty Alleviation Programmes with Development Strategies: Indian Experience. *Economic and Political Weekly , ,* 2603-2607.

Rocha, S. (1995). Metropolitan Poverty in Brazil: Economic Cycles, Labour Market and Demographic Trends. *Interna!ionaljounıal of Urban and Regional Research, 19(3), ,* 383-394.

Saçlı, A. (2019). Türkiye'de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1-21.

Saxton, J. (2000). *İnvestment in Education: Private and Pubic Returns.* Washington DC : Joint Economic Committe United States Congress.

Sevim, Y. (2010). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Terör Nedeniyle Boşaltılan, Yeniden Yerleşime Açılan Köylerde Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Değerlendirme . *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14–16 Mayıs 2010)* (s. 241-264). Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. (2021). Şırnak ili ve Cizre, Silopi, İdil ilçelerinde sosyal yardım alan vataşdaş veri sayıları. SYDV.

Şan, M. K., ve Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermayenin Tarihsel-Sosyolojik Arka planı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 89-110.

Şener, Ü. (2009). *Kadın Yoksulluğu.* Ankara: Türkiye Ekonomi Politikalrı Araştırma Vakfı.

Şenkal, A. (2017). *Küreselleşme Sürecinde sosyal Politika.4.Baskı.Kocaeli:Umuttepe Yayınları.* Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü:Yoksulluk.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşğın, N. Ş. (2021). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Aile:Aileye Yönelik Sosyal Hizmetlerden Sosyal Hizmetleri Sunan Aileye. N. Ş. Taşğın, Y. Ahi, & T. Uğur içinde, *Sosyal Hizmet ve Ailecilik* (s. 25-53). Ankara: Nika Yayınevi.

Tepebaşı Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfi İnternet Sitesi. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı. (2022, Temmuz 7). www.tepebasisydv.gov.tr: www.tepebasisydv.gov.tr adresinden alındı

Timmer, C. P. (1994). Popülation, Poverty and Policies. *American Economic Association,* 261-265.

Töremen, F., ve Ersözlü, A. (2010). *Eğitim Örgütlerinde Sosyal Sermaye ve Yönetimi.* İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.

TÜİK. (2019, Haziran 14). *2019 Adrese Dayalı Nufus Kayıt Bilgileri.* Türkiye İstatistik Kurumu: https://www.tuik.gov.tr/ adresinden alındı

TÜİK. (2022, Mart 25). TRC3 bölgesinde genel işsizlik oranları. Türkiye İstatistik Kurumu: https://data.tuik.gov.tr/ adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022, Temmuz 7). www.aile.gov.tr: https://www.aile.gov.tr/ adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022, Mart 19). www.aile.gov.tr: https://www.aile.gov.tr/sendikalar/isci-isveren/ adresinden alındı

Tüylüoğlu, Ş. (2006). Sosyal Sermaye, İktisadi Performans ve Kalkınma:Bir Yazın Taraması . *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12)* , 14-60.

Uğuz, H. E. (2010). *Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım:Sosyal Sermaye.* Ankara: Orion Kitabevi.

Ulutaş Ünlütürk, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek . *Çalışma ve Toplum*.

Uzgel, İ. ve Bedirhanoğlu, N. (2015). Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi:Dışlamadan Sınırlı Tanımaya,Uluslararası İlişkiler Kuramları ve Marksizm. *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 105-130.

Ünalan, E. (2019). Dünya Bankası'nın "Kayıp Halka"sı: Sosyal Sermaye. *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 3(1), 54-70.

Wiggins, S. (2006). *IDRC Working Papers on Globalization, Growth and Poverty.* London: Overseas Development Institute (ODI).

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek-1: Yararlanıcılara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Soruları

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU (YETİŞKİNLER İÇİN)

(Aşağıda yer alan kısmı Veri Toplama Formunun başına yerleştiriniz)

Yoksullukla Mücadele Bağlamında Sosyal Politika Uygulamaları 2022 Yılı Şırnak-Cizre Örneği adlı çalışma, Doktora öğrencisi Murat GÜMÜŞ tarafından gerçekleştirilecektir. Araştırma, yararlanıcıların bakış açısına göre, yoksulluk ile mücadele eden kuruluşların yürüttükleri sosyal politika uygulamalarının, yoksulluk sorununun çözümünde ne düzeyde etkili olduğunu ortaya koyma amacıyla planlanmıştır. Bu araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmayı kabul ettikten sonra veri toplama formunu doldurmaya başlamış olsanız bile istemediğiniz takdirde çalışmaya katılmaktan vazgeçebilirsiniz. Formu eksiksiz doldurup araştırmacıya vermiş olmanız/göndermeniz çalışmaya katılma konusunda gönüllü olduğunuz anlamına gelmektedir. Sizden elde edilen tüm bu bilgiler bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Araştırma sonuçları kimlik belirtecek herhangi bir isim ya da işaret içermeyecektir. Bu araştırmada sizinle ilgili tutulan tüm kayıtlar gizli kalacaktır.

Bu nedenle soruların tümüne doğru ve eksiksiz yanıt vermeniz büyük önem taşımaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda aşağıda iletişim bilgileri yer alan sorumlu araştırmacı Murat GÜMÜŞ ile çekinmeden iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmamız için zaman ayırarak bilim dünyasına verdiğiniz katkı için teşekkürler.
Araştırma yürütücüsünün
Unvanı, Adı Soyadı: Doktora öğrencisi/Öğretim görevlisi Murat GÜMÜŞ

Telefon Numarası:5055674059

A. GİRİŞ (SOSYO-DEMOGRAFİK DURUM)

A.1. Yaş

A.2.Cinsiyet

A.3.Medeni durum

A.4.Çocuk sayısı

A.5.Eğitim durumu

A.6.İkamet yeri

A.7.Halen çalışıp çalışmadığı.

A.8.Gelir kaynaklarınız nelerdir?

A.9.Sosyal güvenceniz var mı?

A.10. Hangi yardımlardan yararlanıyorsunuz?

B. SOSYAL SERMAYE YAŞAM ÖYKÜSÜ VE SOSYAL SERMAYE BİLEŞENLERİNİN YOKSULLUKLA BAŞ ETME MÜCADELESİNE ETKİLERİ

B.1.Nerede doğduğu.

B.2.Başka bir yerden şuan yaşamakta olduğu yere göç sonucu gelip gelmediği.

B.3.Halen yaşanan hanede kimler bulunmaktadır?

B.4.Aile üyelerine güven duyuyor musunuz?

B.5.Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda aile üyelerinden destek göreceğinizi düşünüyor musunuz?

B.6.Herhangi bir aşirete bağlılık hissediyor musunuz?

B.7. Herhangi bir aşirete bağlılık hissetmiyorsanız neden hissetmiyorsunuz?

B.8. Akrabalarınıza güven duyar mısınız?

B.9. Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda akrabalarınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?

B.10.Komşularınıza güven duyuyor musunuz?

B.11.Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda komşularınızdan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz? Desteklemeyeceklerini düşünüyorsanız neden bu şekilde düşünüyorsunuz?

B.12.Arkadaşlarınıza güven duyuyor musunuz?

B.13.Bir ekonomik veya sosyal sorun yaşadığınızda arkadaşlarınızın size destek sunacağını düşünüyor musunuz?

B.14.Sosyal etkinliklere katılır mısınız? (bir aşiret toplantısı, veli toplantısı, bir derneğe üyelik, hemşerilik derneği, siyasi parti) Katılıyorsanız ne sıklıkta ne için katılırsınız?

C.YOKSULLUKLA BAŞETME STRATEJİLERİ

C.1. Yoksulluğu ne düzeyde hissediyorsunuz?

C.2.Yoksulluk ile baş etmek için sosyal yardım kuruluşlarına başvurmadan önce neler yaparsınız?(akraba, komşu, arkadaşlardan destek isteme vb.)Kendi aranızda geliştirdiğiniz bir mekanizma var mıdır?

C.3.Kendi aranızda geliştirdiğiniz strateji (yöntem) varsa bu stratejileri başarılı buluyor musunuz?

D.SOSYAL YARDIMLARA ERİŞİM

D.1.Hayırseverlerin yaptığı yardımlara ulaşıyor musunuz? Ulaşıyorsanız nasıl ulaşıyorsunuz?

D.2.Hayırseverlerin yaptığı sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

D.3.Sosyal yardımı, devlet kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya şahıslardan hangisinden almayı tercih ederdiniz? Neden?

D.4.Herhangi bir sosyal veya ekonomik ihtiyaç ile karşı karşıya kaldığınızda bu ihtiyaçları karşılayan sosyal yardım kuruluşları ile nasıl ilişkiye geçmektesiniz?

E. SOSYAL YARDIMLAR HAKKINDAKİ BAKIŞ AÇILARI

E.1.Ekonomik veya sosyal bir sorun ile karşı karşıya kaldığınızda sosyal yardım sağlayan

kuruluşlardan destek görebileceğinizi düşünüyor musunuz?

E.2.Sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluk ile mücadelede ne tür sosyal politikalar yürüttüklerini biliyor musunuz?

E.3.Aşiretsel bağlılığınız sizi sosyal yardım talebinde bulunmaktan alıkoyuyor mu? Yoksa sosyal yardıma başvurmanızı kolaylaştırıyor mu? Neden?

E.4.Sosyal yardımlardan yararlandıktan sonra yaşamınızda değişiklikler hissettiniz mi? Aldığınız sosyal yardımların yaşadığınız sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne önemli bir katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

E.5.Aldığınız sosyal yardımları ne yapıyorsunuz? Kime veriyorsunuz?

E.6.Sosyal yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesine daha fazla katkı sunması için nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?

ARAŞTIRMACININ GÖZLEMLERİ:

Araştırmacının
Adı Soyadı Murat GÜMÜŞ

Ek-2: Çalışanlara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

A. GİRİŞ (SOSYO-DEMOGRAFİK DURUM)

A.1.Yaş

A.2.Cinsiyet

A.3.Eğitim durumu

B. SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARINDAN YARARLANAN YARARLANICILARIN TESPİTİNDE GÖRÜLEN SORUNLAR

B.1.Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri nasıl seçiyorsunuz?

B.2.Sosyal yardımlardan yararlananları seçerken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?

B.3.Sosyal yardımlardan yararlanacak bireyleri seçmekte kullandığınız ölçütlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

C.SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARININ YOKSULLUK İLE MÜCADELEDEKİ ETKİLERİ

C.1.Sosyal yardımların yararlanıcıların yoksullukla mücadelesine ne düzeyde katkı sunduğunu düşünüyorsunuz?

C.2.Sosyal yardımların geliştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Sosyal yardımların yapısında ne tür değişiklikler yapılması halinde yoksullukla mücadelede daha verimli sonuçlar alınacağını düşünüyorsunuz?

ARAŞTIRMACININ GÖZLEMLERİ:

Araştırmacının
Adı Soyadı Murat GÜMÜŞ

ÖZGEÇMİŞ

Murat GÜMÜŞ

Eğitim

Derece	Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı
Yüksek Lisans	2015	Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi
Lisans	2001	Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

İş/İstihdam (Varsa)

Yıl	Görev
2002	Millî Eğitim Bakanlığı-Sınıf Öğretmeni
2014	Şırnak Üniversitesi- Öğretim Görevlisi olarak devam ediyor.

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

İlkokul ve Ortaokul Çağında Kaynaştırma Eğitimi Gören Öğrencilere Karşı Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Tutumlarının İncelenmesi